

การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย
Learning of Shadow Players for their Existence of Shadow Plays in Modern Society

อรัทัย พรหมเทพ

Orathai Promtape

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Arts in Human and Social Development**

Prince of Songkla University

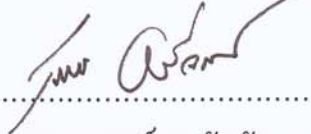
2551

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

(1)

ชื่อวิทยานิพนธ์ การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย
ผู้เขียน นางสาวอรทัย พรหมเทพ
สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

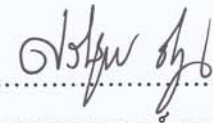
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

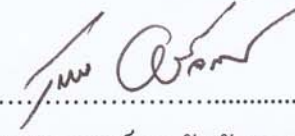

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสังการ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....
(ดร.มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุพร ช่วงสกุล)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสังการ)

..... กรรมการ
(ดร.มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ)

..... กรรมการ
(ดร.วัลยา ภูมิภักดีพรหม)

..... กรรมการ
(อาจารย์พิทยา บุษรารัตน์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.เกริกชัย ทองหนู)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์	การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย
ผู้เขียน	นางสาวอรทัย พรหมเทพ
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา	2551

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุง และศึกษาการพัฒนาความรู้ การปรับเปลี่ยนความรู้และแบบแผนในการแสดงของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย โดยรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้แสดงหนังตะลุงและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงหนังตะลุง โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ตีความ โดยมองผ่านปรากฏการณ์การปรับตัว การสร้างสรรค์ความรู้ในการแสดงของผู้แสดงหนังตะลุง โดยนำเอกสาร รายงานการวิจัย และประสบการณ์จริงของผู้แสดงหนังตะลุงและผู้ที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า เมื่อบริบทและสังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้ามากขึ้น ผู้แสดงหนังตะลุงมีการเรียนรู้ในการปรับตัว สร้างสรรค์ และพัฒนาความรู้ให้สอดคล้องกับบริบทและสังคมสมัยใหม่ โดยการสร้างเครือข่ายอย่างเป็นทางการ และไม่ใช่ว่าทางการ มีการสืบต่อความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงแก่เยาวชนรุ่นใหม่ผ่านระบบโรงเรียน สมาพันธ์หนังตะลุง โดยมีการรับรองผู้แสดงหนังตะลุงในฐานะผู้เชี่ยวชาญในการแสดง มีการสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพโดยการแสดงหนังตะลุงควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพอื่น มีการสร้างสรรค์และปรับเปลี่ยนความรู้ มีการเชื่อมโยงกับบริษัทธุรกิจ ผลิตแผ่นวีซีดีหนังตะลุง

ท่ามกลางความทันสมัยมีทั้งผู้ที่ปรับตัวได้และประสบความสำเร็จ ส่วนผู้ที่ไม่สามารถปรับตัวได้ ก็มีอาจดำรงอยู่ได้ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น การเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยน สร้างสรรค์ และพัฒนาความรู้มิให้ความรู้เป็นเพียงความรู้ที่หยุดนิ่ง ตายตัว แต่ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตในสังคมทันสมัย ความรู้นั้นก็จะเกิดคุณค่าต่อการดำรงชีวิตในทุกสภาพการณ์

Thesis Title Learning of shadow players for their existence of shadow plays in modern society.
Author Miss Orathai Promtape
Major Program Human and Social Development
Academic Year 2008

ABSTRACT

The purposes of this study were to investigate the learning strategy of shadow players, and to investigate the strategy used by shadow players to develop and apply their knowledge and the style of shadow plays as they exist within modern society. The study is based on qualitative research involving the analysis and interpretation of the phenomena of change and the construction by shadow players of knowledge of shadow plays. The research findings, documents, experience of shadow players and other people related to shadow plays were used in the analysis.

The findings of this study can be summarized as follows. When society changed to a market-oriented economy, shadow players learned to change, construct, and develop their knowledge so as to be consistent with modern society, by using formal and informal networks. Shadow plays are being carried to new generations through the Federation of Shadow Plays considered by shadow players to be experts in the field of shadow plays. Shadow players made their job stable by being shadow players and doing other jobs at the same time. Through cooperation with video production companies vcd's are being produced and distributed to record the construction of, and change in knowledge relating to shadow plays.

In modern society, there are people who succeed and fail in their lives. Some people who cannot adapt may face problems living in modern society. Thus, learning to change, construct, and develop knowledge to be consistent with modern society is better than leaving knowledge to exist only in the memory. In the end the knowledge gained will be useful for people living in every condition.

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	6
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ส่วนที่ 1 การแสดงหนังตะลุงและการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงก่อน	8
การพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย	
1.1 การแสดงหนังตะลุงและการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุง	8
1.2 บทบาทของหนังตะลุงภาคใต้	11
1.2.1 บทบาทด้านบันทึกภาพสังคม	12
1.2.2 บทบาทด้านการพัฒนาระบบคิด การสร้างทัศนคติ	13
ค่านิยม และศีลธรรม	
1.2.3 บทบาทด้านความบันเทิง	14
1.2.4 บทบาทด้านพิธีกรรม	15
1.2.5 บทบาทด้านการให้การถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนใน	15
ชุมชน	
1.3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับหนังตะลุงภาคใต้	
1.3.1 ภูมิปัญญาในการใช้เครื่องดนตรีของผู้แสดงหนังตะลุง	16
1.3.2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับรูปหนังตะลุงและการขีดหนัง	17
1.3.3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม	18

บทที่	หน้า
1.3.4 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับวรรณกรรม	18
1.3.5 ภูมิปัญญาด้านกระบวนการเรียนรู้และการสืบทอด ความรู้	20
ส่วนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงของศิลปะการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนา ประเทศไปสู่ความทันสมัย	21
2.1 แนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงของ ศิลปะการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนา ประเทศไปสู่ความทันสมัย	21
2.1.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย (Modernization Theory)	21
2.1.2 ทฤษฎีการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย	24
2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและชุมชน	25
2.2 ความเปลี่ยนแปลงของศิลปะการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบัน	35
2.2.1 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ	37
2.2.2 การเปลี่ยนแปลงด้านองค์ประกอบ	38
2.2.3 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับขนบนิยมในการแสดง	40
2.2.4 การเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาสาระ	41
ส่วนที่ 3 การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคม ทันสมัย	42
3.1 วิธีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงและการปรับเปลี่ยนภูมิปัญญา	42
3.2 กระบวนการเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ของผู้แสดงหนังตะลุง	48
3.3 การปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอดของศิลปะการแสดงหนังตะลุง	52
3.4 การปรับตัวของชุมชนเพื่อความอยู่รอดในสังคมทันสมัย	53
กรอบแนวคิดในการวิจัย	58

บทที่	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	60
สนาม (Field)	60
การเข้าสู่สนาม	61
การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)	62
การรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	65
บทที่ 4 การแสดงหนังตะลุงและการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงก่อน การพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย	69
4.1 การสร้างชุมชนให้เป็นพื้นที่ของการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิต	69
4.1.1 ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับสรรพสิ่งในวิถีการดำรงชีวิต	70
4.1.1.1 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ	70
4.1.1.2 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับธรรมชาติ	72
4.1.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชน	73
4.1.2 การกำหนดเป้าหมายของคนในชุมชนเพื่อการดำรงชีวิต	75
4.1.2.1 การกำหนดเป้าหมายเพื่อการทำมาหากิน	75
4.1.2.2 การกำหนดเป้าหมายเพื่อความมั่นคงปลอดภัย	77
4.1.2.3 การกำหนดเป้าหมายเพื่อการสร้างพลังใจ	78
4.1.3 การเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อการดำรงชีวิต	80
4.1.3.1 การเรียนรู้ในมิติของการทำมาหากิน	80
4.1.3.2 การเรียนรู้ในมิติของความมั่นคงปลอดภัย	82
4.1.3.3 การเรียนรู้ในมิติของการสร้างพลังใจ	83
4.2 การเรียนรู้และการสั่งสมความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงชีวิต	86
4.2.1 การสร้างและสั่งสมความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงเพื่อ การดำรงชีวิต	87

บทที่	หน้า
4.2.2 การถ่ายทอดและกระจายความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง เพื่อการดำรงชีวิต	90
4.2.3 การปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง เพื่อการดำรงชีวิต	91
บทที่ 5 การเปลี่ยนแปลงของศิลปะการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนา ประเทศไปสู่ความทันสมัย	94
5.1 กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย : การให้ความสำคัญต่อการ สร้างความมั่นคง เด็บโต แก่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่	94
5.2 การเปลี่ยนแปลงของการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนา ประเทศไปสู่ความทันสมัย	96
5.2.1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน	96
5.2.2 การขยายตัวของระบบการสื่อสารสมัยใหม่	98
5.2.3 การขยายตัวของการศึกษาในระบบโรงเรียน	101
5.2.4 การปรับเปลี่ยนที่ดินไปสู่การผลิตเพื่อการค้า	103
5.2.5 การขยายตัวของตลาดแรงงาน	104
5.2.6 การเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่	105
บทที่ 6 การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย	109
6.1 อุดมการณ์ของการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย	110
6.2 การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคม ทันสมัย	111
6.2.1 การสร้างเครือข่ายของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของ หนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย	111
6.2.1.1 การสร้างเครือข่ายอย่างเป็นทางการในรูปแบบของ สมาพันธ์หนังตะลุง จังหวัดสงขลา	111
6.2.1.2 การสร้างเครือข่ายหนังตะลุงอย่างไม่เป็นทางการ	115

บทที่	หน้า
6.2.2 การสืบต่อความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงแก่เยาวชนรุ่นใหม่ หรือเยาวชนในรุ่นต่อไป	118
6.2.2.1 การสืบต่อความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงแก่เยาวชน รุ่นใหม่ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน	118
6.2.2.2 การสืบต่อความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงแก่เยาวชน รุ่นใหม่โดยผ่านสัมพันธ	119
6.2.3 การสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพของนายหนังตะลุง	122
6.2.3.1 การประกอบอาชีพการแสดงหนังตะลุงควบคู่ไปกับการ ประกอบอาชีพอื่น	122
6.2.4 การสร้างสรรค์และการปรับเปลี่ยนความรู้ของผู้แสดงหนังตะลุง เพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย	125
6.2.5 การเชื่อมโยงกับบริษัทธุรกิจ ผลิตภัณฑ์หนังตะลุง	130
6.2.6 การรับรองผู้แสดงหนังตะลุงในฐานะผู้เชี่ยวชาญ ในการแสดงหนังตะลุง	132
บทที่ 7 บทสรุป เพื่อการเรียนรู้และการพัฒนา	134
การแสดงหนังตะลุงและการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงก่อนการพัฒนา ประเทศไปสู่ความทันสมัย	134
การเปลี่ยนแปลงของการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนา ประเทศไปสู่ความทันสมัย	135
การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย	136
ข้อเสนอแนะ	138
ข้อเสนอแนะทั่วไป	138
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	139

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม	140
ภาคผนวก	148
ภาคผนวก ก แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก	149
ภาคผนวก ข ตัวอย่างบทสนทนาการสัมภาษณ์ระดับลึก	174
ภาคผนวก ค หนังสือเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบแนวคำถามระดับลึก	178
ประวัติผู้เขียน	182

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงผู้ให้ข้อมูลหลัก	62

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การแสดงหนังตะลุง นับว่าเป็นศาสตร์และศิลป์ที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตคนมาอย่างยาวนาน อาจกล่าวได้ว่าการแสดงนี้เป็นแหล่งรวมความรู้ในแบบแผนสมัยโบราณที่ยังสามารถนำมาปรับใช้ในยุคสมัยปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งการแสดงหนังตะลุงจากอดีตมาสู่ยุคปัจจุบันนั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมและวิถีชีวิตของผู้คนที่เปลี่ยนแปลงไป แม้วันเวลาจะล่วงเลยไปนานเพียงใด การแสดงหนังตะลุงก็ยังคงอยู่คู่เมืองได้ ยังคงสำแดงอัจฉริยะลักษณะแห่งการละเล่นที่ยากจะหาการละเล่นอื่นเทียบเคียง ยังคงเป็นเครื่องมือทางสังคม ที่เป็นทั้งเครื่องมือสื่อสารที่ทรงประสิทธิภาพ และบันเทิงที่ทรงประสิทธิผลของชาวบ้านภาคใต้ เป็นความสามารถของผู้แสดงหนังตะลุงในการที่จะปรับเปลี่ยนทั้งเนื้อหาและรูปแบบของหนังตะลุงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตผู้คนที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างทันกาล โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ของตัวเอง นับเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาอย่างเป็นอัจฉริยะของศิลปินผู้แสดงหนังตะลุง (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2544 : 18)

การแสดงหนังตะลุงเป็นศิลปะพื้นบ้านประเภทหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้เงื่อนไขหรือบริบทในวิถีการดำรงชีวิต เพื่อให้คนมีความรู้สึกที่ดี มีความเพลิดเพลิน และเป็นสื่อสาธารณะในอันที่จะสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ เพื่อสังคม การสร้างความรู้สึกรักในศิลปะพื้นบ้านย่อมต้องอาศัยความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้ความเห็นชอบจากสังคม กล่าวคือ ผู้แสดงหนังตะลุง ต้องรับใช้หรือตอบสนองต่อวิถีการดำรงชีวิต เช่นเดียวกับการแสดงซึ่งถูกกำหนดขึ้นในลักษณะต่างๆ ตามกระแสนิยมของผู้ชมทั้งในด้านตัวหนัง บทละคร และดนตรี ผู้แสดงจึงมีการเรียนรู้และปรับประยุกต์ความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอด

การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นตลอดเวลาที่มีการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งภายนอก เป็นการปรับตัวตามธรรมชาติอย่างไม่เป็นทางการ ที่เกิดขึ้นตลอดเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ นอกจากนี้ ในแต่ละสังคมก็จะมีวัฒนธรรมการเรียนรู้หรือแบบแผนเฉพาะที่กำหนดเนื้อหา แหล่งเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ของสังคม การเรียนรู้เกิดขึ้นโดยกลไก ช่องทาง วิธีการที่หลากหลายอย่างยิ่ง มีทั้งการสอน โดยตรงด้วยการพูด การเล่า เทศน์ การสังเกต การอ่าน การฟัง การถาม การทดลองทำ การเลียนแบบ การคิดไตร่ตรอง การแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคล ฯลฯ หลากหลายไปตามเนื้อหาและฐานการเรียนรู้ที่หลากหลาย ดังที่ เพ็ญสิริ จีระเดชากุล และ มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ (2546 : 36) ได้ให้ข้อสังเกตว่า ไม่ว่าบริบทสังคมจะ

เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร คนในชุมชนก็จะต้องมีการเรียนรู้ในอันที่จะดำรงอยู่ในสภาพการณ์ต่างๆ ได้ การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงในสภาพการณ์ที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายตามความต้องการของสังคม ทั้งเทคนิคที่ใช้ในการแสดง วัสดุอุปกรณ์ และกิจกรรมการแสดงหนังตะลุง

การแสดงหนังตะลุง หรือแม้แต่การแสดงชนิดใดก็ตามหากไม่มีการพัฒนารูปแบบให้ตอบสนองความต้องการ หรือสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้ชมแล้ว การแสดงชนิดนั้นก็ยากยิ่งที่จะดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน เนื่องจากไม่ได้รับการยอมรับและสนับสนุน แต่ในทางกลับกัน หากการแสดงหนังตะลุงหรือการแสดงใดก็ตาม มีการเรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนและพัฒนาไปตามความเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคม เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตผู้คน โดยการเรียนรู้ที่จะปรับให้เข้ากับสภาพสังคมในยุคปัจจุบันให้มากที่สุด ก็สามารถที่จะดำรงอยู่ในสังคมได้

ก่อนที่ความรู้ เทคโนโลยีสมัยใหม่และความทันสมัยต่างๆ จะเข้าสู่ชุมชนนั้น คนในชุมชนพึ่งพาธรรมชาติเพื่อดำรงชีวิตแบบพอเพียง การมีชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติแวดล้อมทำให้คนต้องสร้างระบบความสัมพันธ์ทั้งระหว่างคนด้วยกันเอง และระหว่างคนกับธรรมชาติ และสร้างความรู้ ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ขึ้นมาเพื่อให้ชีวิตสามารถดำเนินไปได้ภายใต้ระบบความสัมพันธ์นั้น ธรรมชาติที่คนสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และเกิดคุณค่าแก่การดำรงชีวิตจึงกลายมาเป็นทุนทางธรรมชาติ ในขณะที่ระบบความสัมพันธ์ ระบบความรู้ และประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมา เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางธรรมชาตินั้นก็คือ ทุนภูมิปัญญา ทั้งทุนทางธรรมชาติและทุนภูมิปัญญา ต่างก็เป็นทุนสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ในอดีต (เพ็ญศิริ จีระเดชากุล และ มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ, 2549 : 76) แต่ในปัจจุบันก็มีผู้แสดงหนังตะลุงในหลายคณะที่ยอมรับเอาเทคโนโลยีบางอย่างมาประยุกต์ใช้ในการแสดงหนังตะลุงเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้ชมตามสมัยนิยม และเพื่อความอยู่รอดแห่งอาชีพการแสดงหนังตะลุง หรือแม้แต่การเรียนรู้ที่จะแสวงหาช่องทางในการแสดงที่หลากหลาย ทั้งหลากหลายรูปแบบ และหลากหลายพื้นที่ ก็นับเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการอยู่รอดในยุคปัจจุบัน

เป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่าปัจจุบันการแสดงหนังตะลุง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ประเภทหนึ่งนั้นกำลังเผชิญกับกระแสดังกล่าวความต้องการของสังคมที่ลดน้อยลง ไม่เป็นที่นิยมเทียบเท่ากับในยุคสมัยอดีตที่ผ่านมา ผู้แสดงหนังตะลุงน้อยรายที่จะดำรงคงไว้ซึ่งการประกอบอาชีพการแสดงหนังตะลุงเพื่อหาเลี้ยงชีพแต่เพียงอย่างเดียว ปัจจุบันจึงส่งผลให้ผู้แสดงหนังตะลุงจำนวนไม่น้อยต้องผันตัวเองมาประกอบอาชีพอย่างอื่นด้วย เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่ง อันเนื่องมาจากภาวะรับฝืดชอบที่มากขึ้น ผู้แสดงหนังตะลุงหลายคณะต้องจำนนยอมรับกับสภาวะการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และพยายามปรับตัวให้เท่าทันเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม อันเนื่องมาจากในปัจจุบันสังคมต้องการรูปแบบความบันเทิงที่ทันสมัย ดังนั้นการแสดงหนังตะลุงจึงต้องมีการปรับเพื่อแสดงให้เห็นถึงความ

ทันสมัย ทันตามกระแสความต้องการของสังคม และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ชม เพื่อความอยู่รอดและเพื่อปากท้องของผู้แสดงหนังตะลุง เพราะหากศิลปะการแสดงหนังตะลุงไม่มีเจ้าภาพรับไปแสดงก็ต้องหยุด แล้วหันไปประกอบอาชีพอย่างอื่นแทน ดังนั้นหากผู้แสดงหนังตะลุงไม่สามารถปรับตัวให้เท่าทันสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง มีวิวัฒนาการที่เจริญก้าวหน้าไปอย่างมากมายและรวดเร็วแล้ว ผู้แสดงหนังตะลุงก็อาจต้องเลิกราจากอาชีพไปโดยปริยาย

จากสภาพปัญหาและวิกฤตต่างๆที่เกิดขึ้นได้ส่งผลให้วงการหนังตะลุงในปัจจุบันพยายามผลักดันและปรับรูปแบบของการแสดงให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและวิถีชีวิตของผู้คนที่เปลี่ยนแปลงไป มีการปรับตัวให้ทันตามกระแสความต้องการของสังคม จึงจะสามารถดำรงคงอยู่ได้ ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว ศิลปะการแสดงหนังตะลุงเป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ส่งเสริม และสืบทอดกันต่อไป อาจกล่าวได้ว่าประการสำคัญนอกเหนือจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นก็ คือ ตัวผู้แสดงหนังตะลุงซึ่งจะต้องมีกระบวนการเรียนรู้ที่จะปรับรูปแบบการละเล่นแบบเดิมๆให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและวิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบันให้ได้จึงจะสามารถอยู่รอดในอาชีพการแสดงนี้ได้ ซึ่งการเรียนรู้ อรรถศรี งามวิทยาพงศ์ (2549 : 25-26) ได้ให้ข้อสังเกตว่า การเรียนรู้คือ กลไกสำคัญซึ่งมนุษย์ใช้ในการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และสังคมระดับต่างๆ ไม่ว่าจะครอบครัว กลุ่ม องค์กร ชุมชน ประเทศ และระบบนิเวศ เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงควรเรียนรู้ทั้งต่อชีวิตและโลกนี้

ดังนั้นการเรียนรู้ของมนุษย์จึงเป็นกระบวนการของการเรียนรู้สิ่งเดิมเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และจำเป็นที่จะต้องเป็นสิ่งใหม่ที่นำไปสู่กระแสความนิยม และประสานกลมกลืนอย่างยั่งยืนกับสิ่งแวดล้อมในทุกระดับที่มนุษย์เกี่ยวข้องด้วย ไม่ว่าจะระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับธรรมชาติ ครอบครัวไปถึงการเรียนรู้เพื่อรู้จักธรรมชาติของตนเองเพื่อให้บุคคลมีความสามารถที่จะดำรงชีวิตได้อย่างสมดุล มีสุขภาวะที่ดีในทุกมิติขององค์ประกอบแห่งตน การเรียนรู้จึงมิใช่การสร้างสรรค์ที่มุ่งตอบสนองแบบแยกส่วนหรือจำเพาะเจาะจง ตามความพอใจของปัจเจกบุคคล หรือเฉพาะกลุ่ม และหากจะกล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว จะต้องมิใช่ความต้องการของมนุษย์แต่เพียงลำพังด้วย เนื่องจากในความเป็นจริงนั้น ต้นกำเนิดแห่งมนุษย์และบริบทที่แวดล้อมปัจเจกบุคคลนั้นคือ ระบบความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งหรือองค์ประกอบของเหตุปัจจัยอันมากมายมหาศาลหลายระดับที่สัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นองค์รวมเดียวกัน กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของมนุษย์และธรรมชาติ จึงไม่อาจตัดตอน แยกส่วน ลดทอนได้

ท่ามกลางสภาพการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชุมชนมีการเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงนี้ได้ และภายใต้การเรียนรู้ของชุมชนในแต่ละถิ่นที่ ซึ่งดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความแตกต่างกัน คนในชุมชนจึงหายุทธศาสตร์ที่จะแก้ปัญหาโดยอาศัยทุนที่ชุมชนได้สร้างสรรค์ สักสม ปรับเปลี่ยนมา หรือหายุทธศาสตร์ใหม่เพื่อให้คนสามารถดำรงชีวิตอยู่

ได้และนำพาชุมชนให้อยู่รอดได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน (เพ็ญศิริ จีระเดชากุล และ มณฑนา พิพัฒน์ เพ็ญ, 2549 : 84) ท่ามกลางสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าว ผู้แสดงหนังตะลุงจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ทฤษฎีศาสตร์ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาการแสดงของตนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของคนในสังคมยุคปัจจุบันให้มากที่สุด ทั้งนี้ก็เพื่อการดำรงอยู่แห่งอาชีพที่เปรียบเสมือนอยู่ข้าวอุ่นน้ำของคน นั่นเอง

อาจกล่าวได้ว่า ผู้แสดงหนังตะลุงนับเป็นอีกหนึ่งชีวิตที่ต้องเรียนรู้ และปรับตัวให้เข้ากับกระแสแห่งความเจริญ ความทันสมัยที่เร่งเร้าเข้าสู่วิถีชีวิตอย่างรวดเร็ว ผู้ใดสามารถเรียนรู้ได้อย่างเท่าทัน ก็สามารถอยู่รอดได้ แต่หากผู้ใดก็ตามไม่สามารถปรับวิกฤติให้เป็น โอกาสหรือเรียนรู้ที่จะปรับการแสดงให้กลมกลืนและสอดคล้องไปกับกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงนั้น ก็นับเป็นการยากยิ่งที่จะสามารถยืนหยัดอยู่ได้ การเรียนรู้และความสามารถในการปรับเปลี่ยนอย่างชาญฉลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสังคมยุคปัจจุบันนับเป็นสิ่งที่ทำนาย และจำเป็นยิ่งสำหรับการอยู่รอดของวงการหนังตะลุง ในยุคสมัยนี้ สิริลักษณ์ อัมประสาทร(2548 : 45) ได้ให้ข้อสังเกตในเรื่องของการเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจต่อชีวิตและโลกว่า การเรียนรู้ ในฐานะของเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการพัฒนามนุษย์ จึงมุ่งหมายว่าบุคคลเมื่อผ่านกระบวนการเรียนรู้แล้ว จะเกิดความรู้ความเข้าใจต่อชีวิตและโลกได้ใกล้เคียงกับสภาวะที่เป็นจริงและความจริงมากที่สุด สามารถนำความรู้ความเข้าใจนั้น ไปใช้เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตนเอง รวมถึงกระทำการต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อสังคม ตลอดจนคงไว้ซึ่งสัมพันธภาพอันดีระหว่างมนุษย์และโลกต่อไป

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสังคมโลกที่กำลังก้าวสู่ยุคแห่งความทันสมัย ซึ่งเป็นยุคที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มนุษยชาติต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่จะส่งผลกระทบต่อทั้งในระดับโลก ระดับประเทศ ระดับสังคมส่วนย่อย และในระดับปัจเจกบุคคล ท่ามกลางความเป็น พลวัตของสังคมเหล่านี้ หากเรามองเห็นว่าสิ่งใดเป็นความจริงปรากฏ สิ่งใดเป็นความจริงแท้ และแต่ละสิ่งมีความสัมพันธ์หรือส่งผลกระทบต่อเกี่ยวเนื่องกับตนเอง ผู้อื่นและสิ่งอื่นอย่างไร การเรียนรู้เพื่อเข้าใจในสภาพเหล่านี้ จะเป็นการเตรียมตัวเองให้พร้อมรับสิ่งต่างๆที่กำลังเข้ามาทำลายในอนาคต ซึ่งจะช่วยให้เราสามารถกำหนดตนเอง เพื่อดำรงอยู่ในโลกของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุขมากขึ้น หากผู้แสดงหนังตะลุงสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจในการต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและเตรียมพร้อมเพื่อรับกับทุกสถานการณ์ได้ ก็ไม่เป็นการยากที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างกลมกลืนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงใดๆ

อย่างไรก็ตาม การแสดงหนังตะลุง อันเป็นศิลปะบูรณาการความสามารถรอบด้านของผู้แสดง นั้น ในการที่จะสามารถดำรงอยู่ในสมัยปัจจุบันได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้แสดงหนังตะลุงจะต้องเรียนรู้ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เป็นการเรียนรู้เพื่อที่จะนำมาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับช่องทางการทำงานากินของตน ซึ่งปัจจุบันผู้แสดงหนังตะลุงน้อยรายนักที่จะยึดอาชีพการแสดง

หนังตะลุงเป็นอาชีพหลักแต่เพียงอย่างเดียว อันเนื่องมาจากภาระที่ต้องรับผิดชอบมีสูงขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาช่องทางการทำมาหากินอื่นๆ เพื่อเป็นการช่วยเสริมรายได้ส่วนหนึ่ง

ศิลปะการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบัน เป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่ต้องค่าแก่การศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับ การเรียนรู้ในการปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ แม้ว่าสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือมีวิวัฒนาการที่เจริญก้าวหน้าไปมากเพียงใด แต่การแสดงหนังตะลุงก็ยังคงเป็นศาสตร์และศิลป์อันทรงคุณค่าอย่างหนึ่งที่ยังดำรงอยู่ได้ในยุคสมัยปัจจุบัน ดำรงอยู่เพื่อรับใช้สังคมเรื่อยมา ดังนั้นผู้แสดงหนังตะลุงที่จะสามารถยืนหยัดอยู่ได้ในยุคปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องเป็นบุคคลผู้ซึ่งมีความเข้มแข็ง มีความพร้อมที่จะเผชิญกับกระแสความทันสมัย และความเจริญก้าวหน้า ไม่ว่าจะเป็นสื่อ หรือเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยในปัจจุบันนานัปการ เพื่อก้าวผ่านอุปสรรคที่ถาโถมเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้แสดงหนังตะลุงแต่ละคน ย่อมมีการปรับเปลี่ยนและการเรียนรู้ในการปรับตัวที่หลากหลายเพื่อรับมือกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวในการที่จะปรับเปลี่ยนความรู้ในแบบแผนภูมิปัญญาสมัยโบราณนั้น ให้เกิดคุณค่า ทั้งต่ออาชีพการแสดง และจะต้องเกิดประโยชน์กับคนในสังคม หรือผู้บริโภคหนังตะลุงด้วย เพื่อให้เกิดการยอมรับและสามารถที่จะดำรงอยู่ในสภาพสังคมปัจจุบันให้

คำถามการวิจัย

ผู้แสดงหนังตะลุงมีการเรียนรู้เพื่อดำรงอยู่ในสังคมทันสมัยอย่างไร และผู้แสดงหนังตะลุงมีการพัฒนาความรู้ ปรับเปลี่ยนความรู้และแบบแผนในการแสดงหนังตะลุง เพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัยอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ในบริบทและสังคมปัจจุบัน และศึกษาการพัฒนาความรู้ การปรับเปลี่ยนความรู้และแบบแผนในการแสดงของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย ซึ่งศิลปะการแสดงหนังตะลุงยังคงเป็นการแสดงที่สามารถรับใช้คนในสังคมปัจจุบัน แม้ว่าความนิยมได้ถูกกลดทอนลงไปอันเนื่องมาจากสังคมปัจจุบันมีสื่อ มีสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงมี

เทคโนโลยีที่มีความทันสมัยและหลากหลายในสังคมเกิดขึ้นมากมาย ผู้คนสามารถเลือกสรรสิ่งต่างๆ ได้มากขึ้น นอกจากนี้วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก แต่อย่างไรก็ตามการแสดงหนังตะลุงก็ยังคงมีความผูกพันและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต การดำรงชีวิตผู้คนมาอย่างยาวนาน หนังตะลุงมีการปรับและพัฒนาอย่างต่อเนื่องในเชิงของการเรียนรู้ให้สามารถดำรงอยู่ในบริบทและสังคมปัจจุบัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาดังนี้

ขอบเขตด้านข้อมูล ผู้วิจัยศึกษาจากนายหนังตะลุงในจังหวัดสงขลา สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลักที่ผู้วิจัยคัดเลือกไว้ เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพผู้แสดงหนังตะลุงเป็นอาชีพหลัก และผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นผู้แสดงหนังตะลุงควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพอย่างอื่นด้วย เช่น การค้าขาย การทำสวน รับราชการ ฯลฯ เพื่อจะได้เห็นมุมมองที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้กลุ่มผู้แสดงหนังตะลุงที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักนี้มีทั้งผู้แสดงหนังตะลุงชาย ผู้แสดงหนังตะลุงหญิง และผู้แสดงหนังตะลุงที่เป็นเยาวชน ดังนั้นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกตามหลักการเลือกเชิงทฤษฎี(Theoretical Sampling) จึงแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ยึดอาชีพการแสดงหนังตะลุงเป็นอาชีพหลัก กลุ่มที่แสดงหนังตะลุงควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพอื่นควบคู่ไปกับการแสดงหนังตะลุง และกลุ่มผู้แสดงหนังตะลุงที่เป็นเยาวชนและเป็นนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียน

ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในประเด็น การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงว่าผู้แสดงหนังตะลุงมีการเรียนรู้ในการปรับตัวหรือปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงของตนให้สอดคล้องกับสังคมทันสมัย ในประเด็นต่อไปนี้เป็น การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุง การพัฒนาความรู้ และภูมิปัญญาในการแสดงของผู้แสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัย การประยุกต์การเรียนรู้แบบใหม่เข้ากับการแสดงหนังตะลุง ความรู้และภูมิปัญญาที่ปรับเปลี่ยนไป รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

เพื่อเป็นแนวทางการเรียนรู้ในการปรับตัวของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัย และเพื่อให้คนในชุมชนได้คิดทบทวนว่าศิลปะการแสดงหนังตะลุงยังคงเป็นส่วนหนึ่งที่ยังคงผูกพันและมีคุณค่าต่อวิถีชีวิตคนในสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้ยังสามารถนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการพัฒนาศิลปะการแสดงหนังตะลุงของภาคใต้ให้เป็นที่ยอมรับ มีความร่วมสมัย และสอดคล้องกับบริบทและสังคมปัจจุบัน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สำหรับใช้กำหนดกรอบแนวคิดและเป็นแนวทางในการวิจัย เพื่อให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับการดำรงอยู่ของการแสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัย ซึ่งผู้วิจัยขอนำเสนอปรากฏการณ์โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่หนึ่ง การแสดงหนังตะลุงและการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ซึ่งการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงในอดีต ก่อนที่จะมีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ผู้แสดงหนังตะลุงมีวิถีชีวิตและภูมิปัญญาในการแสดงหนังตะลุงอย่างไร ทั้งภูมิปัญญาในการใช้เครื่องดนตรี ภูมิปัญญาเกี่ยวกับรูปหนังตะลุงและการเชิดหนัง ภูมิปัญญาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม ภูมิปัญญาเกี่ยวกับวรรณกรรม ฯลฯ และผู้แสดงหนังตะลุงมีกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงนี้อย่างไร สิ่งต่างๆเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นความสอดคล้องระหว่างวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนกับการผูกเชื่อมระหว่งการดำรงอยู่ของการแสดงหนังตะลุงในยุคนี้ อันเนื่องมาจากการแสดงหนังตะลุง นอกจากจะเป็นภูมิปัญญาที่มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับพิธีกรรม บันทึกเรื่องราวต่างๆของสังคมและบทบาทด้านความบันเทิงแล้ว หนังตะลุงยังมีบทบาทเป็นสื่อสำคัญในการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และช่วยชี้แนะ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมให้แก่บุคคลในสังคมอดีตที่ผ่านมาได้เป็นอย่างดี เพราะในอดีตนั้นคนในชุมชนก็จะมีอาชีพ ทำสวน ทำไร่ ทำนา ฯลฯ เมื่อเว้นว่างจากการทำงาน ทำกิจกรรม ชาวบ้านก็แสวงหาความรื่นเริงบันเทิงใจ ความสุนทรีย์ เพราะฉะนั้น หนังตะลุงก็เป็นอีกหนึ่งศิลปะการแสดงที่ตอบสนองความต้องการของคนในสังคมอดีตได้เป็นอย่างดี

ส่วนที่สอง การเปลี่ยนแปลงของการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย เมื่อสังคมก้าวสู่การเปลี่ยนแปลงที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีสื่ออันทันสมัย เกิดขึ้นมากมาย เพื่อตอบสนองและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในยุคสมัยปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป จากสังคมเกษตรกรรมเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่เป็นอุตสาหกรรม มีการแข่งขันกันมากขึ้น ความนิยมในศิลปะการแสดงหนังตะลุงจึงเริ่มลดน้อยถอยลงไป เพราะวิถีชีวิตผู้คนที่เปลี่ยนแปลงไป การแสดงหนังตะลุงก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆด้วยเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้คนในสังคมมากขึ้น

ส่วนที่สาม การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย การที่ศิลปะการแสดงหนังตะลุงจะดำรงคงอยู่ได้ในยุคสมัยปัจจุบัน ต้องมีการปรับและพัฒนาองค์ความรู้แบบเดิมให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไปด้วย บทบาทของหนังตะลุงแบบเดิมๆ

ต้องปรับและพัฒนาไปตามกระแสแห่งความทันสมัย เป็นการปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอดในสังคมแบบใหม่ เพราะฉะนั้นผู้แสดงหนังตะลุงในแต่ละคณะจึงต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัว คิดค้นรูปแบบการนำเสนอที่แปลกใหม่ เพื่อให้การแสดงของตนยังคงเป็นที่ยอมรับจากผู้ชมและผู้ว่าจ้าง ผู้แสดงหนังตะลุงต้องเรียนรู้ว่าจะทำอย่างไรให้การแสดงของตนโดดเด่นสอดคล้องกับความต้องการของผู้ว่าจ้างและผู้ชมให้มากที่สุด จึงสามารถที่จะอยู่ได้

ส่วนที่ 1 การแสดงหนังตะลุงและการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

1.1 การแสดงหนังตะลุงและการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุง

การแสดงหนังตะลุง เป็นศิลปะการแสดงพื้นเมืองของภาคใต้ที่มีการถ่ายทอด สืบเนื่อง มีวิวัฒนาการให้เกิดความเหมาะสมกับกาลสมัยตลอดมา หากจะกล่าวถึงศิลปะการแสดงหนังตะลุงเป็นสัญลักษณ์ของภาคใต้ ก็คงไม่ห่างไกลจากความเป็นจริงมากนัก แม้ว่าในปัจจุบันจะมีสิ่งให้ความบันเทิงอื่นๆ เช่น ภาพยนตร์ ละคร โทรทัศน์ บทเพลง ต่างๆ ซึ่งมีความทันสมัยมากกว่า แต่หนังตะลุงก็ยังคงยืนหยัดอยู่ได้ท่ามกลางกระแสความทันสมัยที่ถาโถมเข้ามาในสังคมอย่างรวดเร็ว ฟรานซ์ โบแอส (F.Boaz, 1955, p9 อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ, 2540 : 22) กล่าวว่า ศิลปะเป็นประจักษ์พยานยืนยันอย่างชัดเจนว่ามนุษย์มีความต้องการผลิต หรือสร้างสรรค์งานบางอย่างที่ให้ความรู้สึกพึงพอใจ และความเพลิดเพลินในชีวิต นอกจากนี้ บีลส์ และ โฮอิจอร์ (R.L Beals and H.Hoijer 1965 : 645 อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ, 2540 : 22) ก็ยืนยันว่า ไม่มีสังคม วัฒนธรรมใดที่ไม่ให้ความสำคัญกับการแสดงออกซึ่งอารมณ์สุนทรีย์

ศิลปวัฒนธรรม หรือ วัฒนธรรมที่แสดงออกด้านสุนทรีย์ โดยทั่วไปหมายถึง ผลผลิตด้านศิลปะของมนุษย์ที่อาจจะอยู่ในรูปของวรรณกรรม ดนตรี การละเล่น การแสดง ประณีประคอง นิทาน ขบธรรมเนียม จารีต ประเพณี พิธีกรรมตามความเชื่อ อันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในระบบวัฒนธรรม ซึ่งในสังคมไทยเราพบว่า มีการใช้คำว่า ศิลปวัฒนธรรมในความหมายรวมๆของวัฒนธรรมประเภทนี้ ในแนวคิดทางมานุษยวิทยา ศิลปะ หรือ ศิลปวัฒนธรรม เป็นปรากฏการณ์สากลที่พบเห็นได้ในสังคมทุกหนทุกแห่งทั่วโลก ผลผลิตทางด้านศิลปะประเภทต่างๆดังกล่าวมีองค์ประกอบร่วม คือ การแสดงออกในส่วนของอารมณ์ ความรู้สึกผ่านสื่อต่างๆ ทั้งสื่อที่เป็นภาพ เป็นรูปปั้น รูปแกะสลัก เป็นตัวหนังสือร้อยแก้ว ร้อยกรอง ผ่านทำนองจังหวะและเสียงของเครื่องดนตรี การขับร้อง การรำร่า ผ่านพิธีกรรมความเชื่อ เป็นพฤติกรรมการแสดงออกที่มีนัยทางด้านศิลปะแฝงเร้นอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น (สายัณต์ ไพรชาญจิตร และคณะ, 2549 : 16-17)

ในฐานะที่พฤติกรรมกรรมการแสดงออกด้านสุนทรียะ เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม และเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้และการยอมรับของสังคม แม้ว่าศิลปิน และผู้สร้างงานศิลปะทั้งหลายอาจจะเป็นตัวของตัวเองอยู่มาก แต่ผลงานศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นมา ก็ไม่ได้แหวกออกไปนอกขอบเขต หรือ ขนบธรรมเนียมที่สังคมนั้นๆ กำหนด และยอมรับร่วมกัน หมายความว่า งานศิลปะต่างๆ ถูกควบคุมโดยสังคม รับผิดชอบต่อสังคม และมีความหมายร่วมที่คนในสังคมนั้นๆ สามารถเข้าถึงและเข้าใจได้

ดังนั้น ศิลปะจึงเป็นเครื่องมือสำคัญ และเป็นกลไกในการสร้างสรรค์ทางเลือกและแสวงหาทางออกในภาวะต่างๆ ของสังคมและชุมชน ความหลากหลายของศิลปะ หรือวัฒนธรรม การแสดงออกซึ่งมิติด้านความงาม หรือสุนทรียะ เป็นภาพสะท้อน ของความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตมนุษย์ในสังคมต่างๆ ศิลปะและวัฒนธรรมการแสดงออกส่วนใหญ่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อม วัตถุ ศิลปะ เทคโนโลยีที่มีอยู่ในท้องถิ่น รวมทั้งสิ่งเหนือธรรมชาติที่อยู่ในความรับรู้ของผู้คนในท้องถิ่นนั้น

ลักษณะเฉพาะของศิลปะการแสดงพื้นบ้านก็คือ มีการดำรงอยู่ในกลุ่มชนค่อนข้างยาวนาน และแพร่กระจายอยู่ในวิถีชีวิต หรือ พฤติกรรมของคนจำนวนมากในกลุ่มชนนั้นๆ ปรากฏการณ์เหล่านี้จึงเป็นเสมือนตัวพิสูจน์ซ้ำอยู่โดยปริยาย แต่ในขณะที่เดียวกันวัฒนธรรมพื้นบ้านก็จะมีลักษณะย่อยที่หลากหลาย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนขนาดย่อยๆ อีกขึ้นหนึ่ง (สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2543 : 74)

การแสดงหนังตะลุงนั้น ไม่ได้มีเพียงแต่ความบันเทิงที่ถูกถ่ายทอดไปสู่ผู้ชมอย่างเดียว แต่ศิลปะการแสดงหนังตะลุงยังเป็นเครื่องมือทางสังคม เป็นสื่อพื้นบ้านที่ยังไม่สูญสลายหายไปกับกาลเวลาที่หมุนเวียนเปลี่ยนผันไปอย่างรวดเร็ว ผู้แสดงหนังตะลุงหรือนายหนังตะลุงนั้น นับเป็นบุคคลคุณภาพที่มีความเป็นอัจฉริยะที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ และผสมกลมกลืนไปด้วยความบันเทิง ความสนุกสนานซึ่งยากนักที่จะหาบุคคลใดมาเทียบเคียง ดังที่ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงความ เป็นอัจฉริยลักษณะของการแสดงหนังตะลุงที่อยู่คู่กับเมืองใต้ และความเป็นอัจฉริยะของผู้แสดงหนังตะลุงไว้ว่า เมื่อถึงวันนี้ หนังตะลุงก็ยังคงอยู่คู่เมืองใต้ยังคงสาคัญอัจฉริยลักษณะแห่งการละเล่นที่ยากจะหาการละเล่นพื้นอื่นเทียบเคียง ยังคงเป็นเครื่องมือทางสังคม ที่เป็นทั้งเครื่องมือสื่อสารที่ทรงประสิทธิภาพ และการบันเทิงที่ทรงประสิทธิผลของชาวบ้านภาคใต้ ความสามารถในการปรับเปลี่ยนทั้งเนื้อหาและรูปแบบของหนังตะลุงเพื่อให้ดำรงอยู่อย่างทนกาล โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ของตัวเอง เป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาอย่างเป็นอัจฉริยะของกลุ่มคนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการละเล่นชนิดนี้

นายหนังตะลุงเป็นเพียงคนๆ เดียวที่สามารถสะกดผู้คนนับร้อยนับพันไว้ด้วยความสุข โดยใช้เสียงพูดผ่าน รูปหนัง มากกว่า 20 เสียง ต้องเชิดรูปเล่นเงาหลากหลายลักษณะ ต้องร้องกลอนหลากหลายแบบหลากหลายชนิด ต้องใช้บทเจรจาทั้งภาษาถิ่นและภาษากลาง ต้องคิดมุขตลก เพื่อให้คนดูหน้าโรงไม่พริ้มตาหลับอยู่ทุกช่วงยามตลอดทั้งคืน ฯลฯ นายปี นายทับ นายโหม่ง นายชอ นายกลอง นายฉิ่ง และ

อาจนายกีตาร์(หนังตะลุงร่วมสมัย) ของคณะหนังตะลุงปัจจุบันก็ยังคงประโคนดนตรี ขับกล่อมตามลีลา จังหวะเฉพาะตนของหนังตะลุงอยู่เช่นเดิม แม้รูปแบบของการละเล่นในวันนี้ของหนังตะลุงจะ เปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้ว อาทิ มีการเล่นตลอดคืนน้อยลง มีการแข่งขันประชันโรงกันน้อยลง และมีการ เล่นผ่านสื่อสมัยใหม่ เช่น วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์มากขึ้น แต่ที่น่าสนใจยิ่งก็คือ กลับมีคณะ หนังตะลุงเกิดเพิ่มในเชิงปริมาณมากขึ้น ทั้งสถาบันการศึกษาทุกระดับตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึง อุดมศึกษาก็ให้ความสนใจกับศิลปะการละเล่นพื้นบ้านชนิดนี้เพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง ปัจจุบันหนังตะลุง จึงยังคงเป็นอัจฉริยลักษณะแห่งการละเล่นของชาวบ้านภาคใต้ (สุวิงศ์ พงศ์ไพบุลย์, 2544 : 18-19)

อาจกล่าวได้ว่า การพากย์หนังตะลุงนั้นเป็นศิลปะอันสูงส่ง นอกจากจะเป็นการให้ ความบันเทิงแล้ว หนังตะลุงยังสอดแทรกทั้งความรู้และให้ความคิด เป็นสื่อพื้นบ้านที่เป็นมิตรที่ดีกับ ประชาชนอย่างแท้จริง หากดูหรือฟังอย่างผิวเผินก็อาจรู้สึกว่าเป็นการเล่นที่ให้ความรื่นเริงอย่างธรรมดา แต่ถ้าดูและฟังอย่างพิถีพิถันก็จะพบได้ว่าหนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงที่น่าทึ่งมากยากที่จะหา ศิลปะการแสดงประเภทอื่นมาเทียบเคียง นายหนังตะลุงคนเดียวต้องเซ็ด ต้องพากย์รูปตัวหนังทุกตัว เฉพาะตัวตลกในการแสดงเรื่องหนึ่งๆ ก็มีมากมายหลากหลาย ต้องใช้เสียงพูดแตกต่างกันทุกตัว เสียง พระ เสียงนาง เสียงยักษ์ เสียงคนชรา ก็สามารถทำได้อย่างกลมกลืน หนังตะลุงไม่มีฉากใดๆ ประกอบ เหมือนโขน ภาพยนตร์ ละคร มีแต่จอผืนเดียวเป็นฉาก ต้องสร้างภาพพจน์ด้วยบทบาทที่ น่าทึ่ง ยิ่งกว่านั้น คนๆเดียว สามารถตรึงคนดูไว้ได้ตลอดคืน จนฟ้าสาง นอกจากนี้ วิมล คำศรี (2547 : 137) ได้ ยกย่องถึงความสามารถของศิลปินหนังตะลุงว่า การแสดงหนังตะลุง เป็นศิลปะบูรณาการความสามารถ รอบด้าน ศิลปินหนังตะลุงเพียงคนเดียวสามารถสวมบทบาท และจิตวิญญาณให้ตัวละครที่หลากหลาย ได้อย่างเหมาะสมตามเอกลักษณ์ที่ปรากฏในนิยายหนังตะลุงและสถานการณ์อันเป็นบริบทแวดล้อม ของแต่ละท้องถื่นที่ไปแสดง ผสานกลมกลืนกับเสียงดนตรีให้มีอรรถรส สุนทรียะ สวรรค์ และ หาสรส แสดงถึงอัตลักษณ์อันสง่างามและเป็นอัจฉริยภาพแห่งศิลปินหนังตะลุงที่น่าศรัทธา น่าสนใจ ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

การแสดงหนังตะลุงเป็นศิลปะสูงส่ง ผู้ที่มีพรสวรรค์เท่านั้นจึงจะแสดงหนังตะลุงได้ดี ยึดเป็นอาชีพได้อย่างยั่งยืน อยู่ในดวงใจของมหาชน แม้ชีวิตหาไม่แล้วผู้คนยังคิดถึง ยังเสียดาย แต่ถึงแม้ ผู้นั้นจะมีพรสวรรค์ดีแค่ไหนก็ตามแต่กำเนิด จะเอาดีได้ต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นๆอีกมาก อันได้แก่ ต้องเสียง ดี เสียงโหม่ง ไม่ทุ้ม ไม่แหลม มีโยเสียง มีลูกคอ เสียงไม่ขาดแหบแห้ง นายหนังตะลุงต้องใช้เสียงตลอด คืน ในอดีตไม่น้อยกว่าคืนละ 8 ชั่วโมง หนังดีต้องแสดงทุกคืน หนังเสียงดีน้ำเสียงเป็นเสน่ห์ เสนาะหู ผู้ฟัง เสียงกลมกลืนกับเสียงโหม่ง

การที่จะเป็นนายหนังตะลุงที่ดี จะต้องความรู้ดีฟังมาก เรียนมาก มีประสบการณ์มาก เป็นพหูสูต ถึงไม่เชี่ยวชาญก็ต้องรู้หลายสาขาวิชา เป็นต้นว่าวรรณคดีไทย โหราศาสตร์ พุทธศาสตร์ ประวัติศาสตร์ พฤกษศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ตลอดถึงการบ้านการเมือง และเหตุการณ์ใน

ปัจจุบัน สามารถอธิบายความคิดให้ความรู้ ให้เหตุผลได้ทุกเรื่อง จึงจะมีความก้าวหน้าในอาชีพ ผู้แสดงต้องกลอนดีขับบทกลอนได้ไพเราะหลังไหล ได้ใจความสมบูรณ์ สามารถสร้างภาพพจน์ เช่น ฉากป่า ฉากทะเล บทรัก บทตัดพ้อต่อว่า บทโกรธ บทโศก ได้สมจริง ทำให้ผู้ดูเคลิบเคลิ้มคล้อยตามได้ นอกจากนี้ต้องมีปฏิภาณไหวพริบดี รู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และมีอารมณ์ขัน คือ ตลกได้ดี ให้ความสนุกสนานแก่ผู้ชม

นอกจากนี้การเป็นนายหนังตะลุงที่ดี จะต้องมีสุขภาพดี สุขภาพเป็นปัจจัยสำคัญ โดยเฉพาะเรื่องเสียง ต้องกินอาหารดี ฝึกเป็นคนนอนหลับเร็ว ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุราเมรัย ไม่เล่นการพนัน หลีกเลียงห่างไกลอบายมุขทุกประเภท ต้องมีสมาธิ การสร้างสมาธิเริ่มแต่โหมโรง เพื่อให้มีจิตใจมั่นคงแน่วแน่ ไม่หวั่นไหวต่อเสียงรบกวนภายนอก ออกกำลังกายสม่ำเสมอ รู้ใจเขาใจเรา ที่คนดูไม่ชอบคงเป็นความบกพร่องของเราเขาตั้งใจมาอย่าทำให้เขาผิดหวัง ต้องสวมวิญญาณให้แก่ตัวละครทุกตัว ถ้าคนดูมองรูปหนังเป็นคน การแสดงของเราอยู่ในเกณฑ์ดี ผู้แสดงต้องมีการเตรียมตัวดี หมายถึงการเตรียมเรื่องที่จะนำมาแสดง เตรียมอุปกรณ์ เตรียมศึกษาสังคมท้องถิ่นนั้น นำสิ่งที่คนดูพอใจมาเสนอสนองได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ต้องมีสัจจะ หนังดีมีผู้เข้ามาเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย เมื่อผู้มาว่าจ้างให้ไปแสดงที่ไหนวันใด ก็ต้องไปให้ได้ตามข้อตกลง ใครจะมาขึ้นค่าราคาโรงเพิ่มขึ้นเท่าไรเราอมรับไม่ได้ ต่อไปจะขาดความเชื่อถือ การแสดงต้องมีสัจจะต่อผู้ดู ทำการแสดงเต็มเวลา มีความตั้งใจสูง ทุกครั้งที่ทำการแสดงต้องแสดงให้เห็นดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ เราจึงจะอยู่ในดวงใจของประชาชน และเป็นหนังของประชาชน เพื่อประชาชน จะต้องรักลูกน้อง หมายถึงผู้ร่วมงาน เช่น คนขับรถ ฝ่ายแสงเสียง และลูกคู่ทุกคน ให้ความรัก ให้ความเมตตาปราณีด้วยความจริงใจ ให้มีความเป็นอยู่ดี มีค่าตอบแทนอย่างคุ้มค่า ป้องกันให้เขาห่างไกลจากอบายมุข โดยเฉพาะการเล่นการพนันกันเองในโรงหนังเวลากลางวัน ถือหลักว่าเมื่อเรารักเขา เขาก็รักเราและจะต้องไม่ลืมตัว ไม่หลงตนเอง เมื่อได้รับการยกย่องสรรเสริญ ไม่หมกมุ่นกำลังใจ ไม่ท้อแท้ เมื่อถูกตำหนิติเตียนหรือผิดหวัง ต้องแก้ไขข้อบกพร่องของตนให้ได้ และประการสำคัญ ต้องเป็นคนมีน้ำใจ เช่น ไปแสดงงานวัด ค่าราคาโรง 5000 บาท เรารับเพียง 4500 บาท หรือไปแสดงในงานคนยากจนเอาราคาโรงเพียงเล็กน้อย เราอมขาดทุนเพื่อทำไร การมีคนรักเรามากคือทำไรอย่างมหาศาล (พวงบุษราทัศน์, 2541 : 7-74)

1.2 บทบาทของหนังตะลุงภาคใต้

ในอดีตที่ผ่านมามนุษย์ที่มีบทบาทสำคัญต่อสังคมอย่างยิ่ง ได้แก่ พระภิกษุ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู และศิลปิน แม้กระทั่งปัจจุบันนี้ กลุ่มชนดังกล่าวก็ยังมีบทบาทอยู่ แต่ต่างกันที่ขึ้นอยู่กับการบริหารของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ในสังคมเมืองใหญ่ดูเหมือนว่าบทบาทของบุคคลทั้ง 4 กลุ่ม คลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปมาก ในขณะที่สังคมเมืองที่มีลักษณะเป็นชนบท และสังคมชนบทยังคงมี

บทบาทสำคัญอยู่อย่างต่อเนื่อง สำหรับในกลุ่มของศิลปินดูเหมือนว่า ศิลปินหนังตะลุงยังคงมีบทบาทสำคัญอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง

การแสดงหนังตะลุงก็ไม่แตกต่างไปจากการละเล่นอื่นๆทั่วไป คือมุ่งที่จะให้ความบันเทิงใจแก่ผู้ดูเป็นสำคัญ แต่ในสิ่งที่เป็นความบันเทิงนั้น สารที่นำมาถ่ายทอดมีความเป็นอิสระและกว้างขวาง ไม่มีพันธะใดๆมาเป็นเครื่องจำกัด เพราะมิได้กระทำตามกรอบหรือสำนักผูกพันตามภาระหน้าที่ หรือมุ่งมันจะผจญความยกย่องที่ผู้อื่นพึงมีต่อตน สารแต่ละอย่างที่หนังตะลุงนำมาแสดงออกหลังไหลออกมาเอง โดยไม่ต้องห่วงเรื่องรูปแบบ ไม่ต้องห่วงว่าเป็นที่ประสงค์ของใครหรือไม่ หากแต่นายหนังตะลุงทุกคนถือว่า เขาคือนาย ของรูปหนังตะลุงแต่ละตัวที่อาจจะสวมวิญญาณ พฤติกรรมและถ้อยคำให้รูปหนังในท้องเรื่องทุกตัวเป็นไปเช่นไรก็ได้ สารแต่ละที่ปวงจึงเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ตามแต่ระดับภูมิปัญญาและทักษะของนายหนังเพียงผู้เดียว จึงให้ชีวิตวรรณคดีและโลกทัศน์ที่ไร้มายา แต่มีส่วนสัมผัสชีวิตจริงของผู้ชมได้ทุกแห่งทุกมุม ทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งที่เป็นจริงและที่เป็นจินตนาการ บางครั้งยังรวมเอาที่สำคัญคิดไว้ด้วย เพราะเจตนาที่นำมาแสดงมุ่งที่ความบันเทิงใจของผู้ชมเป็นสำคัญ มิได้คาดหวังว่าจะให้ใครนับไปถือปฏิบัติ เพราะขณะแสดงอยู่นั้นไม่รู้ด้วยซ้ำว่าผู้ชมแต่ละคนมีความรู้หรือทักษะเป็นอย่างไร แต่สิ่งที่ต้องการแฝงอยู่ คือ ทำอย่างไรผู้ชมทุกคนจะได้รับความบันเทิงใจ และติดตามชมเขาอย่างไม่เบื่อหน่าย เมื่อเขาเลิกเล่นแล้ว ใครจะนำไปคิดไปใช้ อย่างไร มิใช่สิ่งที่นายหนังตะลุงจะเก็บมาเป็นเครื่องจำกัดการแสดงออกของตน (สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2528 : 6-7)

1.2.1 บทบาทในการบันทึกภาพสังคม

ไม่ว่าจะนำเอาองค์ประกอบใดของหนังตะลุงก็ตามมาพิจารณา จะพบว่ามีสารเกี่ยวกับสภาพสังคมปรากฏอยู่เสมอ ซึ่งจะเป็นความสนใจของนายหนังหรือไม่ก็ตามไม่อาจทราบได้แน่ชัด แต่มีข้อเท็จจริงอยู่ว่า ศิลปินของชนกลุ่มใด มีชีวิตอยู่ในช่วงใดก็มักจะนำเอาสังคมของกลุ่มในช่วงเวลาที่เขาประสบอยู่มาสอดแทรกใส่ไว้เสมอ ในเรื่องของการบันทึกภาพสังคมนี้ ชวน เพชรแก้วได้กล่าวไว้ใน หนังตะลุงในประเทศไทยว่า การนำเรื่องรามเกียรติ์มาแสดงในระยะแรกๆที่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียนั้นก็เพราะสังคมมีความเชื่อ ความศรัทธาในเรื่องรามเกียรติ์ อีกทั้งข้อสรุปเกี่ยวกับธรรมะและอธรรม และที่ว่าพระรามเป็นตัวแทนของความดีทั้งหลายที่สังคมยึดถือ และยกย่อง ในขณะที่นางสีดา เป็นตัวแทนของผู้หญิงที่มีความซื่อสัตย์ต่อสามี และทศกัณฐ์ คือตัวแทนของความชั่วร้ายในหลายๆประการ การแสดงเรื่องรามเกียรติ์ของหนังตะลุง จึงสะท้อนความคิด ความเชื่อของสังคมไว้นั่นเอง และอาจเพื่อเป็นอนุสติให้สังคมเลิกเฟ้นสิ่งที่น่าเสนาะมาใช้เป็นบรรทัดฐานในการปฏิบัติเพื่อความสงบสุขของสังคม หากมองจากรูปหนังรุ่นเก่า จะพบว่าตัวนางทุกตัวไม่สวมเสื้อ การแต่งกายของตัวนางทุกตัวนุ่งผ้าย้อยชาย ส่วนตัวพระ กุมาร และยักษ์ ทุกตัวทรงเครื่องอย่างกษัตริย์ สำหรับตัวตลกไม่สวมเสื้อ การ

แต่งกายดังกล่าวสะท้อนความเป็นไปของยุคสมัย และฐานะของรูปหนังแต่ละตัวซึ่งตรงหรือคล้ายคลึงกับยุคสมัยนั่นเอง โดยเฉพาะตัวตลกยิ่งเมื่อได้ฟังบทสนทนาแล้วก็เห็นชัดว่า คือ ชาวบ้านในท้องถิ่นซึ่งนายหนังตะลุงมีความประทับใจในรูปลักษณะและพฤติกรรมจึงนำมาสร้างเป็นตัวตลกขึ้นมา ภาพตัวตลกทุกตัวจึงเป็นภาพตัวแทนของชาวบ้านนั่นเอง และได้เปลี่ยนไปตามยุคตามสมัยมาโดยตลอด ซึ่งเห็นได้ชัดจากรูปร่างหน้าตา เครื่องแต่งกาย ทรงผม และเครื่องประดับล้วนถอดแบบมาจากสังคมที่นายหนังตะลุงมีส่วนร่วมอยู่ทั้งสิ้น (ชวน เพชรแก้ว, 2543 : 224-225)

อาจกล่าวได้ว่าภาพสังคมที่ปรากฏในการแสดงของหนังตะลุงที่เด่นชัดอีกอย่างหนึ่งก็คือ พฤติกรรมของบุคคลในสังคม เป็นสิ่งที่หนังตะลุงนำมากล่าวถึงทั้งโดยตรงและสอดแทรกไว้เสมอ ที่นำมากล่าวถึงโดยตรงคือ สร้างภาพตัวละครขึ้นมาในเรื่องที่แสดงโดยจำลองมาจากสังคมที่ตนประสบ ส่วนการกล่าวสอดแทรกอาจจะแทรกไว้ในบทพากย์ บทเจรจา บทบรรยาย ประกอบเรื่อง หรือบทเกี่ยวจอก็มีบ้าง บุคคลที่หนังตะลุงสะท้อนภาพพฤติกรรมออกมาซึ่งเห็นได้ชัดได้แก่ ตำรวจ ผู้มีอิทธิพล ข้าราชการทุจริต นักการเมือง ชาวนาชาวไร่ เด็กวัยรุ่น เป็นต้น โดยเน้นในแง่ของความอัปยศณ์เป็นส่วนใหญ่ และนอกเหนือจากภาพสังคม หนังตะลุงก็ยังได้บันทึกเหตุการณ์สำคัญต่างๆที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคแต่ละสมัยไว้ด้วย

1.2.2 บทบาทในการพัฒนาระบบคิด การสร้างทัศนคติ ค่านิยม และศีลธรรม

ในเรื่องการพัฒนาระบบคิด การสร้างทัศนคติ ค่านิยม และศีลธรรม ล้วนปรากฏให้เห็นเสมอในวรรณกรรมหนังตะลุง ที่เห็นได้ชัดอย่างเช่น เกี่ยวกับการสอนสตรี การรู้จักรักนวลสงวนตัว ในเรื่องของกรรณนวลสงวนตัวนี้ ไพฑูรย์ พัฒน์ใหญ่ยิ่ง และคณะ(2547 : 3) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า หญิงจะต้องรักนวลสงวนตัว ไม่ให้เสียความบริสุทธิ์ก่อนการแต่งงาน ให้ยึดเอาการแต่งงานเป็นหลักในการใช้ชีวิตคู่ หญิงที่คิดจะต้องมีกิริยามารยาทงดงามในทุกอิริยาบถ และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุรุษนั้น อย่างเช่นให้บุรุษมีแนวประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัย มีวิชาความรู้ ไม่หลงไหลอบายมุข ซึ่งเป็นทางแห่งความเสื่อม ไม่ทำให้เสื่อมเสียเกียรติยศแห่งวงศ์ตระกูล รู้จักประมาณตนเอง ไม่โอ้อวดตน โดยการนำเสนอในวรรณกรรมหนังตะลุงนั้น นายหนังตะลุงจะนำเสนอในสิ่งที่คิดว่าเป็นสิ่งที่ดี และเป็นสิ่งที่ไม่ดี ชี้แนะให้เห็นเพื่อผู้ชมที่มีสถานภาพดังกล่าว หรือคนอื่นๆได้คิดอ่านนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

ในการพัฒนาในเรื่องศีลธรรมนั้น วชิราภรณ์ ชนะศรี(2544 : 49) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ในเรื่องดังกล่าวว่า การรู้จักรักษาศีลเป็นจริยธรรมที่สำคัญของการดำเนินชีวิต เพราะศีลช่วยควบคุมความประพฤติชอบทั้งทางกาย วาจา และใจ ให้เป็นไปตามระเบียบ ข้อปฏิบัติ และละเว้นจากการทำความชั่ว การควบคุมตนเองให้มีสติอยู่เสมอ ช่วยให้คนพัฒนาปรับปรุงตนเองให้เป็นมนุษย์ที่

ประเสริฐ เมื่อคนมีสติทั้งทางกาย วาจา และใจ ก็ส่งผลให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข เพราะฉะนั้นในการแสดงหนังตะลุงของแต่ละคณะก็ล้วนแล้วแต่สอดแทรกเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยไปสู่ผู้ชมการแสดง นับเป็นการช่วยพัฒนาระบบความคิด ช่วยสร้างทัศนคติ สร้างค่านิยม และกล่อมเกลาในเรื่องศีลธรรมทั้งหลายทั้งปวง เหล่านี้จึงเป็นบทบาททางสังคมประการหนึ่งที่จะพบได้ในหนังตะลุงทุกยุคทุกสมัย

1.2.3 บทบาทด้านความบันเทิง

การแสดงหนังตะลุงของภาคใต้ในทุกยุคทุกสมัยและทุกคณะการแสดงนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นสื่อที่ให้ความบันเทิงใจแก่ผู้ชมทั้งสิ้น และบทบาทด้านความบันเทิงนี้ก็เป็นบทบาทที่เห็นได้อย่างเด่นชัด ความบันเทิงจากการที่ผู้ชมได้รับจากศาสตร์หลายศาสตร์ในหนังตะลุงทำให้หนังตะลุงเป็นการแสดงที่เป็นส่วนเลี้ยวสำคัญของชีวิตผู้คน โดยเฉพาะผู้คนในสมัยก่อนที่อยู่ในสังคมเกษตร ซึ่งเป็นสังคมชนบทที่ไม่มีสิ่งอื่น ๆ มากมายนักเป็นเครื่องบันเทิงใจ ความบันเทิงใจที่ได้รับจากหนังตะลุงจึงปะทะสัมพันธ์กับผู้คนอย่างแนบแน่น คนตรี เนื้อร้อง บทพากย์ บทเจรจา บทตลก ได้รับการหลอมรวมกันอย่างผสมผสานกลมกลืน และพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามบริบทของสังคม และความต้องการของผู้ชมมาโดยตลอด เนื้อเรื่อง บทพากย์ บทเจรจา และบทตลก ได้นำเอาความเป็นมนุษย์ในทุกรูปแบบสื่อออกมาได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้ผู้ชมได้เห็นพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งด้านดีและชั่วร้าย หรือธรรมะ และอธรรมได้อย่างสมจริง มีเหตุผล มีแก่นสาระเพียงพอที่จะใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต ในความบันเทิงของหนังตะลุงจึงให้แก่นสารเกี่ยวกับชีวิตควบคู่ไปด้วย ดังเช่นที่ ชวน เพชรแก้ว ได้กล่าวถึง การปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่องจากรื่องรามเกียรติ์มาเป็นเรื่องจักรๆวงค์ๆ นิทานพื้นบ้าน จนกระทั่งการสร้างเนื้อเรื่องจากเหตุการณ์จริงและความสมจริง โดยใช้บทพากย์ที่มีท่วงทำนอง กลอนต่างๆอย่างหลากหลาย และน้ำเสียงจากบทเจรจา ที่แตกต่างกันในด้านเพศ วัย อายุ รวมทั้งตำแหน่งทางสังคมของตัวละครล้วนเป็นการสร้างความบันเทิงใจแก่ผู้ชมทั้งสิ้น นอกจากนี้บทตลกซึ่งหนังตะลุงได้ใช้ตัวตลกสื่อสิ่งดังกล่าวด้วยการใช้ภาษาโดยตรงและมีนัยที่แอบแฝงให้คิด ล้วนเป็นศิลปะที่ให้ความบันเทิงใจแก่ผู้ดูหนังตะลุงได้อย่างดียิ่ง (ชวน เพชรแก้ว, 2543 : 118-119) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าบทบาทของหนังตะลุงในด้านการให้ความบันเทิง จึงเป็นแก่นสารที่สำคัญที่ช่วยให้ผู้ดูหลงใหล และมีความสุขความบันเทิงใจ อันเป็นความต้องการของผู้คนทุกหมู่เหล่าและทำให้หนังตะลุงคงอยู่มาได้อย่างยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน

1.2.4 บทบาทด้านพิธีกรรม

บทบาทด้านพิธีกรรมเป็นบทบาทดั้งเดิมของหนังตะลุงที่มีความสำคัญยิ่ง บทบาทดังกล่าวได้คลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ จนในที่สุดบทบาทด้านพิธีกรรมยังคงมีอยู่ 2 ประการ คือ บทบาทพิธีกรรมเพื่อการแก้บน และบทบาทพิธีกรรมด้านการครอบมือ (ชวน เพชรแก้ว, 2543 : 232) ซึ่งเป็นบทบาทที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน บทบาทแรกเป็นบทบาทที่ทำให้กับประชาชนทั่วไป ส่วนอีกบทบาทหนึ่งเป็นบทบาทที่ทำการสืบทอดมรดกการเป็นหนังตะลุง บทบาทแรกเป็นบทบาทที่ปรับเปลี่ยนมาจากการแสดงบูชาเทพเจ้านั่นเอง โดยนำสิ่งดังกล่าวให้มาอยู่ใกล้ตัวผู้ชมมากขึ้น ให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คน โดยหนังตะลุงช่วยแก้ปัญหาให้ในฐานะเป็นผู้สื่อสาร โดยตรงกับความเชื่อ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย พิธีกรรมเพื่อการแก้บนเป็นการแสดงเพื่อบวงสรวงครุหมอหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามพันธะที่บนบานไว้ อาจกล่าวได้ว่าพิธีแก้บนเป็นส่วนสำคัญของวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม เมื่อหนังตะลุงไม่สามารถทำพิธีแก้บนได้ก็ยอมแสดงว่า หนังตะลุงกำลังหมดบทบาทที่เกี่ยวข้องอยู่กับวิถีชีวิตผู้คน

1.2.5 บทบาทด้านการถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนในชุมชน

บทบาทของหนังตะลุงในด้านนี้เป็นบทบาทใหม่ที่มีขึ้นมาในระยะเวลาที่ไม่กี่ปีมานี้เอง โดย ชวน เพชรแก้ว กล่าวถึงบทบาทในด้านการถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนในชุมชนไว้ว่า แท้ที่จริงแล้วหนังตะลุงได้ทำหน้าที่สื่อสารชาวบ้านมานานแล้ว แต่เป็นไปอย่างบริสุทธิ์โดยไม่รู้ตัว ปัจจุบันเริ่มมีบทบาทนี้ในลักษณะที่เป็นพิธีรีตอง เป็นอย่างมีรูปแบบและมีเงื่อนไขผูกพัน โดยมีสาเหตุมาจาก 3 ทาง คือ ประการแรก เกิดจากความพยายามของหนังตะลุงโดยตระหนักว่าอันนี้คือ ลักษณะของหนังตะลุงประเภทพัฒนา ประการที่สอง เกิดจากค่านิยมของผู้ดูที่เล็งเห็นว่าอันนี้คือ คุณลักษณะของผู้ดูหนังตะลุงที่ได้ชื่อว่าทันสมัย และประการสุดท้าย เกิดจากความต้องการของนักวิชาการและนักพัฒนา สาเหตุสองประการแรกเป็นสาเหตุที่มาจากนายหนังตะลุงและผู้ดู เป็นสาเหตุที่หนังตะลุงต้องปรับตัวด้วยจิตสำนึกว่ามีบทบาทต่อผู้ดูกว้างขวางในโลกที่พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว หนังตะลุงจึงต้องรับรู้เรื่องราวต่างๆแล้วนำมาถ่ายทอดให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ดูนั่นเอง บทบาทที่เกิดขึ้นด้วยสาเหตุสองประการนี้จึงเป็นบทบาทที่ปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการที่แท้จริงของสังคมและเป็นไปตามขีดความสามารถของนายหนังตะลุงแต่ละคน บทบาทเช่นที่ว่านี้จึงเป็นบทบาทที่ยั่งยืน เพราะเป็นบทบาทหรือความต้องการจากภายในสังคมนั่นเอง เป็นบทบาทซึ่งเป็นจิตสำนึกที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นบทบาทอันเป็นเงื่อนไข ในการพัฒนาตนเองของหนังตะลุงอย่างแท้จริง ส่วนบทบาทที่เกิดจากความต้องการของนักวิชาการและนักพัฒนา โดยที่บุคคลดังกล่าวนี้ชี้แนะว่า หนังตะลุงจะต้องมีบทบาท

ในการทำหน้าที่เรื่องการวางแผนครอบครัว เรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องการเกษตรยุคใหม่ เรื่องการศึกษานอกโรงเรียน ฯลฯ เหล่านี้ หรือการที่นักวิชาการแนะนำว่าหนังตะลุงควรที่จะแสดงโดยยึดรูปแบบและขนบนิยมการแสดงแบบเก่าอย่างเคร่งครัด เพื่ออนุรักษ์หนังตะลุงแบบเก่า หรือการที่นักการเมืองบางคนเข้าไปชี้แนะหนังตะลุงให้สนับสนุนนักการเมืองในพรรคของตน เป็นต้น เป็นการพัฒนาหนังตะลุงจากภายนอก ที่หนังตะลุงต้องอยู่ได้อาณัติของแรงผลักดันอื่นๆ ซึ่งบางครั้งขาดความสำนึก นับได้ว่าเป็นสิ่งยากในการยกระดับหนังตะลุงให้สูงขึ้น อย่างไรก็ตามบทบาทของหนังตะลุงในการให้การศึกษาในรูปแบบที่มีสาเหตุมาจากประการที่สามนี้หากหนังตะลุงรู้จักเลือกเฟ้นและจำกัดตัวเองโดยใช้สำนึกจากสาเหตุประการแรกในการตัดสินใจ บทบาทอันเกิดจากสาเหตุประการที่สามก็เป็นบทบาทหนึ่งที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง หากยึดเอาประชาชนผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นหลักมิใช่หนังตะลุงเป็นผู้รับใช้นักวิชาการ นักพัฒนา หรือ นักการเมืองโดยไม่ลืมหูลืมตา (ชวน เพชรแก้ว, 2543 : 233-234)

1.3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับหนังตะลุงภาคใต้

1.3.1 ภูมิปัญญาในการใช้เครื่องดนตรีของผู้แสดงหนังตะลุง

ดนตรีหนังตะลุงภาคใต้แต่โบราณมีความเรียบง่าย โดยเน้นเครื่องกำกับจังหวะที่เรียกว่า เครื่องห้า อันได้แก่ ทับ โหม่ง กลอง กรับ และฉิ่ง โดยมีปี่เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยเสริมจังหวะและช่วยเดินทำนอง จากการที่หนังตะลุงเน้นเครื่องตีกำกับจังหวะดังกล่าว ทำให้ลีลาดนตรีหนังตะลุงดูเร้าใจ ดังเช่นที่ สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้กล่าวไว้ใน ดนตรีหนังตะลุงว่า การที่หนังตะลุงเน้นเครื่องตีกำกับจังหวะ ทำให้ลีลาดนตรีของหนังตะลุงแข็งกร้าวบีบบิ้น แสดงถึงการตัดสินใจฉับไว เด็ดขาด ด้วยจังหวะที่กระชั้นหนักแน่น เนียบขาด ฉับพลัน อีกทั้งเร้าใจมากกว่าความอ่อนหวาน อีกทั้งการใช้เครื่องตีให้จังหวะประกอบคำขบร้อง และท่าทางการเชิดของหนังตะลุง เป็นการเสริมถ้อยคำ วาจา และท่าทางของตัวหนังที่เน้นความเป็นจริง เมื่อผนวกเข้ากับปี่จึงช่วยสื่ออารมณ์ และบ่งบอกถึงความร่าเริงครื้นเครงตามแบบภาคใต้ให้เห็นได้ชัด (สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2527 : 2-6)

นอกจากนี้ในการแสดงหนังตะลุง ทับเป็นเครื่องกำกับจังหวะและทำนองที่สำคัญที่สุด ดนตรีชิ้นอื่นๆต้องคอยฟังจังหวะและทำนองของทับไว้เสมอ โหม่ง เป็นเครื่องกำกับจังหวะทำนองประกอบเสียงขับบท หรือขบร้องกลอนให้เกิดความไพเราะ ชวนฟัง หนังตะลุงจะเทียบเสียงจากโหม่งเป็นสำคัญว่ามีเสียงใส กลมกลืน กับลีลาดนตรีเพียงใด เสียงเข้าโหม่ง คือ เสียงที่ประสานสัมพันธ์ กลมกลืนกับความกังวานของโหม่ง กลองเป็นเครื่องดนตรีที่ตีขัดจังหวะทับในบางตอน และกำกับจังหวะในบทพากย์ หรือบทบรรยาย กับใช้ตีขัดจังหวะโหม่ง ส่วนฉิ่งใช้ตีตามให้เข้ากับจังหวะโหม่ง ปี่ใช้เสริมจังหวะ และช่วยเดินทำนอง ในการแสดงหนังตะลุง ดนตรีดังกล่าวจะประสานสัมพันธ์

อย่างลงตัว ไม่ว่าจะเป็นการบรรเลงดนตรีล้วน การบรรเลงประกอบบทพากย์เฉพาะอย่าง (ชวน เพชรแก้ว, 2543 : 212)

สำหรับการบรรเลงประกอบบทพากย์ ซึ่งมีดนตรีหลัก คือ โหม่งกับทับ โดยมี ฉิ่งและกรับประกอบ ส่วนปีอาจจะมีแทรกเข้ามาบ้าง กลอนแต่ละชนิดที่ใช้พากย์ เช่น กลอนแปด กลอนสาม-ห้า กลอนสี่ และกลอนกลบท จะใช้การบรรเลงดนตรี ที่มีท่วงทำนองต่างกันไปตามลักษณะของบทกลอน ส่วนการบรรเลงประกอบการบรรยาย บรรเลงประกอบกิริยาอาการของตัวหนัง และบรรเลงประกอบบทบาทเฉพาะอย่าง เป็นการบรรเลงที่เหมาะสมกับโอกาส และถ่ายทอดกิริยาอาการที่สมจริง แสดงให้เห็นลักษณะเด่นของตัวหนัง กิริยาอาการ และบทบาทของตัวหนังแต่ละตัวที่เด่นชัด อีกทั้งเกิดความรู้สึกขลัง ศักดิ์สิทธิ์ อบอุ่น มีอำนาจ มีสง่า อบอุ่นนุ่มถ่อมตน ดีใจ เสียใจ ฯลฯ (อุดม หนูทอง, 2527 : 7-16) ดนตรีหนังตะลุงจึงเป็นดนตรีที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการคิดสร้างสรรค์ของตนเอง การรับจากถิ่นอื่นๆ มาปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม ให้ลงตัวกับความเป็นภาคใต้ จึงช่วยให้การแสดงมีพลังยิ่งต่อสังคม

1.3.2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับรูปหนังตะลุงและการเชิดหนังตะลุง

แต่เดิมนั้นผู้เป็นนายหนังตะลุงเป็นผู้วาดรูปและแกะรูปหนังตะลุงด้วยตนเองแทบทั้งสิ้น โดยที่นายหนังตะลุงมักจะเรียนรู้สืบทอดจากบรรพบุรุษผู้เป็นนายหนังนั่นเอง ทั้งนี้เพราะว่าการแกะรูปหนังมิได้มีแพร่หลายอย่างเช่นปัจจุบัน และประการสำคัญรูปหนังตะลุงแต่เดิมโดยเฉพาะรูปหนังชุดรามเกียรติ์นั้นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ใครจะมาแกะเล่นเพื่อความสนุกมิได้ แม้แต่รูปหนังตะลุงก็ไม่นิยมนำเข้าบ้าน รูปหนังที่เลิกเล่นแล้วมักนิยมนำไปเก็บที่วัดกันเป็นส่วนใหญ่ การแกะรูปหนังตะลุงจึงเป็นงานที่ต้องใช้ภูมิปัญญาในการประดิษฐ์ และการเก็บรักษาเพื่อให้คงอยู่ได้นาน ความคิดเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์จึงเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งในการช่วยให้การเก็บรักษาเป็นไปอย่างพิถีพิถัน และรูปหนังคงอยู่ได้ในเวลายาวนาน นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ตระหนักว่าการแสดงหนังตะลุงเป็นศิลปะชั้นสูงไม่ใช่สิ่งที่ใครๆ ก็กระทำได้โดยทั่วไป

นอกจากนี้ความเชื่อเรื่องรูปศักดิ์สิทธิ์ เช่น รูปฤๅษี รูปพระอิศวร รูปปราชญ์หน้าบท และรูปตัวตลกเป็นรูปหนังที่นายหนังต้องแยกไว้ต่างหาก ด้วยตระหนักว่าเป็นรูปที่มีความสำคัญที่สื่อให้เห็นถึง การสืบทอดศิลปะการแสดงว่าย่อมมีครู ส่วนรูปปราชญ์หน้าบทและรูปตัวตลก คือ ตัวแทนของนายหนังที่แสดงถึงความอ่อนน้อมถ่อมตัว และการนำความบันเทิงมาสู่ผู้ชม

ในส่วนที่เกี่ยวกับรูปตัวตลก ซึ่งพบว่ามียานวนมากและแต่ละคณะหนังอาจจะเหมือนกันบ้าง แตกต่างกันบ้างนั้น แสดงให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์ของหนังตะลุง เพราะรูปตัวตลกแต่ละตัวมีประวัติว่าสร้างขึ้นมาด้วยการเลียนจากผู้คนที่เคยมีชีวิตอยู่จริงทั้งสิ้น ในส่วนของการเชิด

หนังสือ นับได้ว่า คนเขียนหนังสือต้องอาศัยภูมิปัญญาอย่างสูงยิ่ง ด้วยการสวมวิญญาณให้กับรูปหนังสือที่เขียนได้ทุกตัว โดยถ่ายทอดออกมาด้วยการเขียนรูปให้เห็นกิริยาอาการของรูปหนังสือ และการใช้บทพากย์ บทเจรจา ที่แสดงถึงลีลาอันเหมาะสมของบทบาทรูปหนังสือแต่ละตัว อีกทั้งสามารถถอดและสวมวิญญาณสลับเปลี่ยนกันได้โดยจับพลันอีกด้วย การเขียนรูปฤกษ์ การเขียนรูปพระอิศวร การเขียนรูปยักษ์ การเขียนรูปนาง แม้แต่การเขียนรูปตัวตลก และอื่นๆล้วนแสดงให้เห็นภูมิปัญญาและการสืบทอดที่สำคัญยิ่ง (ชวน เพชรแก้ว, 2543 : 214-215)

1.3.3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม

หนังสือเป็นสิ่งที่เป็นความเชื่อ และพิธีกรรม อันแสดงถึงภูมิปัญญาอยู่หลายประการ เช่น การปลูกโรงหนังสือที่เชื่อเรื่องทิศ เชื่อเรื่องการไม่ปลูกคร่อมสิ่งต่างๆ การไม่ปลูกระหว่างต้นไม้ใหญ่ หรือไม่ปลูกในเขตป่าช้า ความเชื่อเรื่องการทำรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อกันเสนียดจัญไร ความเชื่อเรื่องการหยางโรงคว่ำโรง ความเชื่อเรื่องการทำพิธีเบิกโรง ความเชื่อเรื่องการจัดรูปเข้าแผง ความเชื่อเรื่องการผูกจอหนังสือ ความเชื่อเรื่องเทวดารักษ์ และความเชื่อเรื่องพิธีแก้เหมรย หรือแก้บน ความเชื่อดังกล่าวนี้เป็นการสืบทอดความเชื่อ โบราณ เรื่องความเป็นมงคล และอัปมงคล ซึ่งสัมพันธ์อยู่กับการสังเกตจากธรรมชาติบ้าง จากการประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาบ้าง โดยที่สามารถสรุปได้ว่ามิใช่เป็นสิ่งเหลวไหลไร้สาระอย่างสิ้นเชิง อย่างน้อยที่สุดความเป็นมงคล และอัปมงคล มีเหตุผลอย่างยิ่งต่อความรู้สึกนึกคิดและกำลังใจ การปฏิบัติในความเชื่อดังกล่าว ซึ่งถือว่าเป็นมงคลนั้นจึงเป็นสิ่งสร้างขวัญและกำลังใจ ในการกระทำสิ่งที่คิดว่าเป็นความถูกต้อง จึงส่งผลต่อความรู้สึกปลอดภัยจากสิ่งอัปมงคล ทำให้หมดจากภาวะความกังวล ความหวังไขทั้งปวง และส่งผลต่อการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ความเชื่อดังกล่าวยังเป็นสิ่งที่แสดงถึงบทบาทสำคัญของหนังสือต่อชีวิตอีกด้วยโดยเฉพาะการแก้บน ภูมิปัญญาด้านนี้จึงเป็นสิ่งที่มีค่า (ชวน เพชรแก้ว, 2543 : 215)

1.3.4 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับวรรณกรรม

แต่เดิมนั้นวรรณกรรม หรือ เรื่องที่หนังสือแต่ละคนจะใช้แสดงนั้น เกิดจากความเฉลียวฉลาด ความรอบรู้ของนายหนังสือแทบทั้งสิ้น นายหนังสือ คือ ตัวชูโรงของคนหนังสือที่สำคัญที่สุด นายหนังสือหรือคนเขียนหนังสือเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในศาสตร์ในต่างๆหลายแขนง ทั้งยังต้องเรียนรู้ทั้งคติโลกและคติธรรมอย่างลึกซึ้งด้วย ด้วยเหตุผลดังกล่าวการสร้างวรรณกรรมเพื่อนำมาใช้แสดงนั้น จึงเป็นหน้าที่ของนายหนังสือ ทั้งสร้างใหม่ หรือปรับเปลี่ยนจากของเดิมที่มีอยู่มาใช้โดยใช้ความชาญฉลาด ความรอบรู้ของตนเองเป็นสำคัญ นอกจากนี้การบันทึกความรู้เกี่ยวกับเรื่อง ก็เป็นการ

บันทึกไว้ในสมองเป็นส่วนใหญ่ อาจจะบันทึกเป็นเอกสารก็เฉพาะ โครงเรื่องและบทกลอนบางบทเท่านั้น การถ่ายทอดการแสดงของหนังตะลุงจึงแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของนายหนังหรือคนเชิด (ชวาน เพชรแก้ว, 2543 : 216)

ในส่วนของวรรณกรรม ซึ่งหมายรวมถึงเนื้อเรื่องที่แสดง บทบรรยาย บทพากย์ บทเจรจา และบทตลก จะพบว่านายหนังตะลุงใช้ภูมิปัญญาด้านการผูกเรื่อง ปรับเปลี่ยนเรื่อง การใช้ถ้อยคำภาษาลักษณะต่างๆ การใช้ฉันทลักษณ์ การใช้สำนวนโวหาร การสอดแทรกเนื้อหาสาระนาลักษณะลงไป ตลอดจนอารมณ์ขัน และความเชื่อดินิยมของสังคม สำหรับการผูกเรื่องและการปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่อง เป็นที่ประจักษ์ว่าหนังตะลุงบางคณะมีเรื่องที่แสดงอยู่เพียงจำนวนไม่กี่เรื่องเท่านั้น แต่สามารถผูกเรื่องจากเหตุการณ์ที่พบเห็น โดยเขียนเป็นเค้าโครงและกำหนดชื่อตัวละครก็สามารถแสดงได้ทันที โดยตั้งชื่อเรื่องใหม่ สับเปลี่ยนเหตุการณ์เสียใหม่ ตั้งชื่อตัวละครใหม่ จนกลายเป็นเรื่องใหม่ขึ้นมา สามารถแสดงกันได้หลายๆคืน โดยไม่รู้จบเรื่องก็ได้

สำหรับด้านการใช้ถ้อยคำ นายหนังตะลุงสามารถนำเอาถ้อยคำธรรมดาและคำที่มีความหมายลึกซึ้งกินใจมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาสาระ เหตุการณ์ และตัวละครในเรื่อง ไม่ว่าจะ เป็นบทบรรยาย บทพากย์ บทเจรจา และบทตลกต่างๆ ที่สำคัญก็คือการสอดใส่อารมณ์ความรู้สึกลงไป ในถ้อยคำนั้นได้อย่างเหมาะสมเจาะด้วย ถ้อยคำที่ใช้จึงมีพลังต่อผู้คนที่ดูหนังตะลุง จึงไม่เป็นการยากเลยที่เมื่อคุณหนังตะลุงซึ่งมีคุณสมบัติดังที่กล่าวมาแล้วแสดงเรื่องใดเรื่องหนึ่งทำให้เห็นถึงการใช้คำอย่างมีศิลปะ เช่นคำหยาบในบทตลก คำพวน คำเลียนเสียงธรรมชาติ และคำสัญลักษณ์ในบทพิธีกรรม โลกแล่นอยู่ในเรื่องให้ผู้ดูได้สัมผัสอย่างลึกซึ้ง โดยผ่านทางบทบรรยายอันเป็นร้อยแก้ว และฉันทลักษณ์ต่างๆ ในขณะเดียวกันโวหารอันหลากหลายไม่ว่าจะเป็น โวหารบรรยาย โวหารพรรณนา โวหารอุปมา และโวหารสาธก ล้วนหลั่งไหลออกมาจากนายหนังตะลุงอย่างเหลือเฟือ โดยผ่านทางรูปแบบคำประพันธ์ที่เหมาะสม มีลีลาจังหวะที่เหมาะสม และน้ำเสียงบ่งบอกถึงเหตุการณ์หรือเรื่องราวและนาฏการของรูปหนังในบทบาทและสถานการณ์ต่างๆนั้น

นอกจากนี้ในเนื้อเรื่องที่แสดงยังได้สอดแทรกคติธรรม คำสอน การเสียดสีเยาะหยัน การประชดประชันสังคม เพื่อชี้ให้เห็นถึงความบกพร่องบางประการในสังคมและควรรหาทางปรับปรุงแก้ไขเอาไว้ด้วย ภูมิปัญญาในส่วนนี้จึงมีทั้งที่บอกโดยตรงและกล่าวโดยอ้อมไว้อย่างน่าสนใจ สำหรับในเรื่องคติธรรม คำสอน สิ่งที่สอนมักจะเกี่ยวข้องกับวิถีโลก เช่นพฤติกรรมที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมต่างๆ หลักธรรม คุณธรรม จริยธรรม อันมีฐานคิดมาจากศาสนา ศักดิ์ธรรม และวิถีการดำเนินชีวิต บทเกี่ยวของของหนังตะลุงคือ ประเด็นสาระของเรื่องดังกล่าวที่เห็นได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ในส่วนของภูมิปัญญาด้านการสร้างอารมณ์ขันจะพบว่า นายหนังตะลุงได้สร้างมุขตลกขึ้นไว้อย่างเหลือเฟือ โดยผ่านทางตัวตลกซึ่งมีอยู่มากมาย บทตลกดังกล่าวมีวิธีการหลายแบบ ตั้งแต่เล่นคำพวน การเล่นคำ

ลักษณะอื่นๆ การหักมุม การล้อเลียนบุคคล และการใช้คำสองแง่สองมุม หรือแม้แต่คำหยาบคายซึ่งสอดแทรกเข้ามาอย่างเหมาะสมก็มี (เกษม ขนานแก้ว, 2539 : 183-212)

1.3.5 ภูมิปัญญาด้านกระบวนการเรียนรู้และการสืบทอดความรู้

นายหนังตะลุงแม้จะเป็นผู้ที่มีความสามารถเฉพาะตัว และมีความสามารถในการแสดงหนังตะลุงเพียงใดก็ตาม แต่มีความเชื่อกันมาแต่โบราณว่าหากไม่ได้ผ่านพิธีครอบมือแล้วจะเป็นหนังที่มีชื่อเสียงไม่ได้ หรือไม่ก็จะแสดงหนังอยู่เป็นระยะเวลายาวนานไม่ได้ ต้องมีอันล้มเลิกแทบทั้งสิ้น (ชวน เพชรแก้ว, 2543 : 218) ความเชื่อดังกล่าวนี้เป็นความเชื่อสืบทอดกันมาช้านานเกี่ยวกับเรื่องครูหนัง เชื่อว่าผู้เป็นนายหนังต้องเป็นศิษย์มีครู ด้วยเหตุนี้เองนายหนังแทบทุกคณะจะมีการกล่าวบูชาครูในบทพรายหน้าบท หรือให้รูปภาคซึ่งเป็นตัวแทนนายหนังเป็นผู้อาราธนาถึงครูทั้งโดยตรงและครูในอดีตเสมอ

นายหนังรุ่นเก่าจำนวนมากที่เริ่มต้นชีวิตในวัยเด็ก เป็นลูกหลานของหนังตะลุง หรือมีบรรพบุรุษเป็นนายหนังตะลุง หรือไม่ก็เป็นเด็กที่หลงใหลในการชอบดูหนังตะลุง การที่บรรพบุรุษเป็นนายหนังและความหลงใหลดังกล่าวทำให้ชีวิตส่วนหนึ่งในวัยเด็กต้องติดตามคณะหนังตะลุง หรือติดตามการแสดง โดยช่วยขนอุปกรณ์การแสดง เป็นลูกคู่หรือนักดนตรี และช่วยเหลืองานทุกอย่างที่บ้านนายหนัง แล้วฝากตัวเป็นศิษย์นายหนังที่ตนศรัทธา โดยทำงานทุกอย่างตั้งแต่คอยจัดลำดับรูปหนัง ส่งรูปหนังให้นายหนัง แล้วค่อยๆ หัดแสดงเป็นฉากๆ ไป นายหนังที่มีศิษย์คอยติดตามมักจะฝึกให้ลูกศิษย์แสดงในฉากต่างๆ เช่น ฉากออกรูปภาค หรือพรายหน้าบทก่อนซ้ำๆ กันหลายครั้งจนไม่มีความประหม่า และเกิดความชำนาญจึงค่อยๆ หัดแสดงฉากๆ ต่อไป ในที่สุดก็สามารถแสดงได้ตลอดเรื่อง เมื่อมีผู้มารับไปแสดงและนายหนังตัวจริงป่วย หรือมีอุปสรรคบางประการก็สามารถแสดงแทนได้ นายหนังจำนวนไม่น้อยที่มีชื่อเสียงด้วยการเริ่มต้นจากวิธีการดังกล่าว แต่ก็มีได้หมายความว่า การได้มีโอกาสแสดงนั้นจะเป็นนายหนังที่สมบูรณ์ดังหนังทั่วไปได้ แล้วผู้แสดงดังกล่าว ยังต้องอยู่ในอาณัติของครูจะล้ำเส้นไปจากที่ครูกำหนดไม่ได้ ความเป็นนายหนังตะลุงที่สมบูรณ์จะต้องผ่านกระบวนการครอบมือเสียก่อนจึงจะเป็นที่ยอมรับของครูหนังได้

พิธีครอบมือ เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแสดงการยอมรับว่า ผู้เข้าพิธีเป็นหนังตะลุงโดยสมบูรณ์ และแสดงถึงการยอมรับนับถือครูหนังแต่เก่าก่อนของนายหนังผู้เป็นอาจารย์สอนวิชาหนังตะลุงให้ โดยจัดหลังจากหัดแสดงจนสามารถออกโรงได้แล้ว พิธีกรรมนี้ถือเป็นพิธีใหญ่และสำคัญ นายหนังบางคนที่มีความสามารถแสดงหนังตะลุงได้อาจจะถือโอกาสสมัครและเป็นลูกศิษย์ของครูหนัง และขอครอบมือ ถ้าได้รับอนุญาตจากครูหนังก็ถือว่าเป็นศิษย์ของครูหนังเช่นกัน พิธีจะกระทำในวันพฤหัสบดี ช้างขึ้น อาจจะเป็น เดือน 4 เดือน 6 เดือน 9 เดือน 11 จะต้องเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ มากมาย เช่น

โรงหนัง เครื่องสังเวศ รูปหนัง หิ้งครู ผ้าคาดพาดาน มืดและหินลับมีด เป็นต้น ในการประกอบพิธีครอบครุ จะต้องปฏิบัติตามประเพณีที่เคยปฏิบัติ เช่นการแต่งตัว เวลาที่เริ่ม ขั้นตอนการดำเนินการ จนกระทั่งเสีงจับรูป การทำนายของครุ และการใช้รูปที่จับได้เซ็ดออกจอก ก็เป็นเสร็จพิธี ผู้ที่ผ่านพิธีกรรมดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นนายหนังตะลุงที่สมบูรณ์ (ชวน เพชรแก้ว, 2543 : 219-220)

กระบวนการเรียนรู้และการสืบทอดดังกล่าวจึงเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของหนังตะลุง ที่มีนัยถึงความสำคัญขององค์ความรู้หรือการเป็นหนังตะลุงว่าเป็นสิ่งที่สูงส่งลึกซึ้ง และเป็นการสร้างสิ่งที่เป็นสายใยสัมพันธ์ ให้ผู้ที่จะเป็นหนังตะลุงได้ตระหนักและยึดมั่นเป็นกำลังใจอีกด้วย

ความรู้ ภูมิปัญญา หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ร่วมกันและเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างประสานสัมพันธ์กับระบบย่อยของวัฒนธรรมระบบใดระบบหนึ่งหรือหลายระบบ ได้แก่ระบบการศึกษา ระบบศาสนาและความเชื่อ ระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจ ระบบการแพทย์และสุขภาพอนามัย ระบบวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบการสื่อสาร ระบบการแสดงออก ศิลปะและการพักผ่อนหย่อนใจ เห็นได้เป็นรูปธรรมในแขนงอาชีพตามความชำนาญเชิงทักษะปฏิบัติการของผู้คนในชุมชนและสังคมต่างๆ ซึ่งในบางสังคม บางชุมชนอาจจะมีแขนงอาชีพและความเชี่ยวชาญเฉพาะไม่ซับซ้อน แต่ในสังคมที่พัฒนาแบบสมัยใหม่มักมีแขนงอาชีพแบ่งย่อยแยกออกไปตามความเชี่ยวชาญเฉพาะทางมากมายและซับซ้อน ในแต่ละแขนงอาชีพก็มักสร้างสรรค์ทั้งความรู้ทางวิชาการและวัตถุทางวัฒนธรรมที่เรียกว่าเทคโนโลยีขึ้นมาใช้ประโยชน์กันมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมากและเร็ว เนื่องมาจากการแพร่กระจายของแนวคิดการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2549 : 28)

ส่วนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงของศิลปะการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

2.1 แนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงของศิลปะการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

2.1.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย (Modernization Theory)

นักสังคมวิทยาจำนวนมากได้พยายามอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยใช้แนวคิดในเรื่องความทันสมัยเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ กระบวนการก้าวไปสู่ความทันสมัยมักถูกนำมาใช้ในความหมายของการเติบโตด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาอุตสาหกรรม และการเจริญเติบโตของเมือง ประเด็นที่นักสังคมวิทยาให้ความสำคัญ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่าง

เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม แนวคิดสำคัญที่นักสังคมวิทยาได้นำเสนอเพื่อการวิเคราะห์โครงสร้างทางสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ได้แก่ แนวคิดในเรื่อง การจำแนกแยกแยะโครงสร้างทางสังคม (Structural Differentiation) ซึ่ง Smelser (1973,1976) ได้เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงจากโครงสร้างสังคมที่มีการจำแนกแยกแยะน้อย ไปสู่โครงสร้างที่มีการจำแนกแยกแยะที่ซับซ้อน ซึ่งหมายถึง กระบวนการซึ่งหน่วยสังคมซึ่งเดิมเคยทำหน้าที่ต่างๆหลายหน้าที่(Multi-Functional role structure) ได้แยกตัวออกเป็นหน่วยสังคมหลายๆหน่วย แต่ละหน่วยมีหน้าที่เฉพาะอย่างมากขึ้น (Several more specialized structure) การจำแนกแยกแยะโครงสร้างดังกล่าวมีผลทำให้หน่วยต่างๆของสังคมทำงานมีประสิทธิภาพดีขึ้น โดยที่สังคมจะต้องมีกลไกที่จะทำให้ หน่วยทางสังคมใหม่ที่แยกตัวออกไปนี้ สามารถประสานงานกันและทำหน้าที่ (Function) ได้เหมือนกับหน่วยเดิม และมีประสิทธิภาพสูงกว่า Smelser มองว่า การเปลี่ยนแปลงจากสังคมประเพณีไปสู่สังคมสมัยใหม่นั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทุกๆมิติของชีวิตสังคม ได้แก่ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ครอบครัว ระบบค่านิยม และการจัดช่วงชั้นทางสังคม (Smelser, 1973,1976 อ้างถึงใน นภกรณีย์ หะวานนท์, 2540 : 33)

อย่างไรก็ตามการจำแนกแยกแยะโครงสร้างเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะนำไปสู่ความทันสมัย การที่สังคมสมัยใหม่มีการจำแนกแยกแยะทางโครงสร้างสูง สังคมจำเป็นจะต้องมีกลไกเพื่อทำหน้าที่ประสานงาน หรือบูรณาการ (Integration) ให้หน่วยย่อยทางสังคมทำงานได้ผลและบรรลุเป้าหมาย เช่น ในสังคมแบบประเพณี ครอบครัวเป็นทั้งหน่วยผลิตและเป็นหน่วยบริโภค การบูรณาการกิจกรรมหรืออีกนัยหนึ่ง กลไกที่ทำให้ครอบครัว เครือญาติหรือชุมชน ประสานงานร่วมมือเพื่อให้เป้าหมายของการผลิตและบริโภคได้ผล คือ การมีอาหารและผลผลิตเพียงพอกับการบริโภคจึงเป็นเรื่องไม่ซับซ้อน เช่น ศาสนา และ ขนบธรรมเนียมประเพณี อาจทำหน้าที่เหล่านี้ แต่ในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ กลไกการประสานงานหรือการบูรณาการหน้าที่ต่างๆจะมีความสลับซับซ้อนขึ้น เช่น เมื่อครอบครัวไม่ใช่หน่วยผลิต และให้อาชีพกับสมาชิกของครอบครัว ปัจเจกบุคคลจะได้รับข่าวสารข้อมูลในเรื่องการทำงานได้อย่างไร หรือเมื่อคนงานไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยในการผลิต การแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างแรงงานกับเจ้าของทุนจะทำให้เกิดความสมดุลได้อย่างไร เป็นต้น กลไกที่จะมาทำหน้าที่นี้ อาจจะได้แก่ ระบบตลาด กฎหมาย สหภาพแรงงาน สหกรณ์ ธนาคาร ฯลฯ การประสานงานหรือ การบูรณาการ โครงสร้างทางสังคมที่ทำหน้าที่ต่างๆได้ถูกแยกออกไปทำหน้าที่เฉพาะ นับเป็นเรื่องสำคัญมากในสังคมสมัยใหม่ ความล้มเหลวหรือความบกพร่องของการประสานงานจะทำให้สังคมเกิดปัญหา ความไม่สงบ ความยุ่งยากวุ่นวาย หรือเกิดสิ่งที่ Smelser เรียกว่า การรบกวนทางสังคม (Social Disturbances) (นภกรณีย์ หะวานนท์, 2540 : 35)

ในเรื่องของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยนั้น มีผู้ได้แสดงทัศนะไว้หลายท่าน ทั้งเห็นด้วยกับการพัฒนาดังกล่าวและคัดค้านกับการพัฒนาซึ่งกระแสโลกาภิวัตน์ได้เข้ามาครอบงำ

สังคมไทย และสังคมอื่นๆอย่างไม่มีวันที่จะทวนกระแสกลับได้แล้ว ไม่ใช่ที่เราจะกลืนตัวเองเข้าไปในกระแสโลกาภิวัตน์ เราคงจะต้องปรับตัวเพื่อที่จะเอื้อให้เราดำรงอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีศักดิ์ศรี กลไกต่างๆของโลกาภิวัตน์สามารถที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการศึกษาได้ (เจตนา นาควัชระ, 2545 : 1-2) เราคงจะไม่ปิดกั้นกระแสของวัฒนธรรมที่เข้ามา พลัดโหมเข้ามาเหมือนพายุ แต่เราคงไม่ปล่อยให้ลี้เก หรือ ละครฟั่นบ้าน อย่างเช่น หนังสือของเรานี้ให้พวกพระเอกทั้งหลายต้องใส่เสื้อผ้า ผูกเนคไทมา พระเอกผูกเนคไทมารำกัน ไปก็ยังมีกรรมชญาและการแต่งตัวแบบไทยๆอยู่ พระพุทธเจ้าท่านว่า บนเส้นเชือกนั้นมีปลายสองทาง เราคงไม่ปล่อยให้ไปสุดทางใดทางหนึ่ง เราจะปรับตัวของเราอย่างไรให้พอดีพอเหมาะ โดยเฉพาะสภาพจิตใจจะปรับตัวอย่างไร ขณะนี้สังคมเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็วอย่างมาก (จุมพล สวัสดิ์วิทยากร, 2543 : 7)

การดำรงชีวิตของชุมชนท่ามกลางอิทธิพลของสมัยใหม่ที่ถึง โคมเข้ามาอยู่ในจิตใจของชาวบ้าน แนวโน้มและการปรับตัวของภูมิปัญญาด้านต่างๆ อาจไม่สามารถต้านทานกระแสโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยมได้ ความหมายของภูมิปัญญาในยุคสมัยที่ต้องดำรงอยู่คู่กับปากท้องของชุมชน ที่ผูกติดกับเงินตรา เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน จึงกำลังมีเส้นทางที่เริ่มถูกสร้างให้มีหน้าที่ในการสนองตอบต่อชุมชนที่มีความต้องการในการเลื่อนฐานะความเป็นอยู่ รายได้ และชีวิตที่เข้าไปสัมพันธ์กับความเป็นสมัยใหม่ (มนตรา พงษ์นิล, 2547 : 32)

ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) คือ เป็นการทำให้สังคมและประเทศ ให้ทันสมัย โดยนำความเจริญจากประเทศตะวันตกที่แพร่กระจายมาเข้าสู่ประเทศ (External Input) นั้น ๆ ความทันสมัยมักใช้กันในความหมายที่เป็นการเปลี่ยนแปลงจากสภาพสังคมประเพณีไปสู่สังคมสมัยใหม่ มีลักษณะตามสังคมที่พัฒนาแล้ว ทฤษฎีนี้เห็นว่าสังคมทั้งหลายย่อมพัฒนา จากสภาพล้าหลังไปสู่สภาพก้าวหน้า โดยระบบเศรษฐกิจ การศึกษาธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านอื่นๆ เช่น การขยายตัวเมือง ขยายการศึกษา การสื่อสารมวลชน การคมนาคม และมีการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ค่านิยมของคน ลักษณะสำคัญของสังคมกำลัง เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย มีข้อสรุปดังนี้

1) เปลี่ยนแปลงวิธีการต่างๆ ในการดำเนินชีวิต แบบง่าย ๆ ตามแบบประเพณีเดิมไปสู่วิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยเทคโนโลยี เช่น รถไถนา การทำ เกษตรกรรมแผนใหม่

2) เปลี่ยนการผลิตทางเกษตรกรรมเพื่อกินเองเป็นเพื่อขาย ชาวไร่ชาวนา เคยทำสิ่งของเครื่องใช้ด้วยตนเอง ก็หันมาซื้อเอาจากตลาดและมีการจ้างงานทำไร่ทำนาแทนจะใช้แรงงานในครอบครัว

3) คนหันมาใช้ชีวิตอยู่ในเมืองมากขึ้น ในด้านสังคมก็เป็นอีกด้านหนึ่ง ที่เป็นเงื่อนไขที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ต้องมีการจำแนกแจกแจงการผลิตและความชำนาญเฉพาะทาง ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบการตลาด ที่มาแทนที่ระบบการผลิตแบบพอเพียง เมื่อแพร่กระจายเข้าสู่ชุมชน ทำให้วิถีการผลิตและการบริโภคอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจ กระแสหลัก การผลิตทำไปเพื่อการค้า และการบริโภคของชุมชนต้องอยู่ภายใต้การยังชีพด้วยสินค้า (Commodity Goods) ดังนั้นทั้งวิถีการผลิตและการบริโภคในชุมชนต่างถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสนิยม ที่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและความเชื่อ (นภากาศ ะวานนท์, 2543 : 19)

2.1.2 ทฤษฎีการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

แนวคิดหลักเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาประเทศซึ่งมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ได้แก่ แนวคิดในเรื่องการนำประเทศไปสู่ความทันสมัย นักคิดทางด้านสังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ และ รัฐศาสตร์ กลุ่มหนึ่งได้นำเสนอความคิดในเรื่องกระบวนการพัฒนาประเทศซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

แนวคิดที่แบ่งแยกสังคมออกเป็นสองขั้ว คือ สังคมแบบดั้งเดิม (Traditional Society) และสังคมแบบทันสมัย (Modern Society) โดยแนวคิดนี้เสนอว่า ภาวะดั้งเดิม และภาวะทันสมัยจะปรากฏอยู่ในทุกมิติของสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเทคโนโลยี เกษตรกรรม อุตสาหกรรม นิเวศวิทยา และการติดต่อสัมพันธ์กันของบุคคลในสังคม แนวคิดนี้เสนอว่า สังคมจะมีการปรับเปลี่ยนจากภาวะดั้งเดิมไปสู่ภาวะทันสมัย โดยกระบวนการนี้เรียกว่า กระบวนการก้าวไปสู่ความทันสมัย (Modernization) เช่น ในด้านเทคโนโลยีจะมีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้เทคโนโลยีแบบง่าย ๆ ไปสู่การใช้เทคโนโลยีที่มีการใช้ความรู้ของศาสตร์ต่างๆ ในด้านเกษตรกรรมจะมีการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบพอมีพอกินไปสู่การผลิตเพื่อการค้า มีการแลกเปลี่ยนสินค้าเพื่อการบริโภคในระบบตลาด ในทางนิเวศวิทยาจะมีการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานของคนโดยจะมีการย้ายถิ่นจากหมู่บ้านสู่เมือง

แนวคิดนี้เสนอว่าในทุกๆระบบสังคมจะมีภาวะดั้งเดิมและภาวะทันสมัยดำรงอยู่ด้วยกัน เช่น ในระบบโลกจะมีประเทศที่ทันสมัย อันได้แก่ ประเทศในยุโรปตะวันตก และสหรัฐอเมริกา กับประเทศที่ยังไม่ทันสมัย อันได้แก่ ประเทศส่วนใหญ่ในเอเชีย ละตินอเมริกา และแอฟริกา และแม้แต่ในแต่ละประเทศเองก็จะมีภาวะดั้งเดิม และภาวะทันสมัยดำรงอยู่ด้วยเช่นกัน การลดความแตกต่างระหว่างสองภาวะนี้ คือ กระบวนการสร้างความทันสมัย (นภากาศ ะวานนท์, 2540 : 37)

แนวคิดในเรื่องกระบวนการก้าวไปสู่ความทันสมัย เป็นการวิเคราะห์สังคมในระดับจุลภาค (Microsociology) โดยให้ความสำคัญกับระบบค่านิยม และพฤติกรรมในระดับปัจเจก

บุคคล เช่น ค่านิยม ความเชื่อ เจตคติ แนวคิดนี้เห็นว่า พฤติกรรมทางด้านเศรษฐกิจของมนุษย์เป็นผลมาจากระบบค่านิยมและความเชื่อ ที่ดำรงอยู่ในสังคม การจะเปลี่ยนพฤติกรรมมนุษย์สามารถทำได้โดยการปรับเปลี่ยนระบบค่านิยม และระบบความเชื่อ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเรื่องโครงสร้างทางโอกาสที่อาจจะมีผลถึงพฤติกรรมทางด้านเศรษฐกิจ (นภภรณ์ หะวานนท์, 2540 : 44)

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและชุมชน

การเปลี่ยนแปลงเป็นปรากฏการณ์ปกติของสังคมทั้งหลาย บางสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว บางสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ จนคนในสังคมอาจไม่รู้ตัวว่า มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมบางอย่าง อาจไม่มีความสำคัญจนถึงกับทำให้สังคมนั้นมีรูปแบบหรือโครงสร้างเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพียงเป็นการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนในวงจรภายใต้ระบบเดิม ไม่ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบของสังคม แต่การเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยเหล่านั้นหากเกิดสะสมมากขึ้น อาจเป็นเหตุนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ หรือทำให้ระบบเดิมเปลี่ยนแปลงได้ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536 : 20)

การเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นย่อมมีแรงผลักดันให้เกิดพลังบางอย่างต่อต้านและส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงนั้นให้เกิดความมั่นคงในสังคม ชุมชนบางแห่งอาจมีโครงการมาก่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง บางแห่งก็ต่อสู้เพื่อรักษาสถานภาพเดิมหรือต่อต้าน โครงการบางอย่าง เช่น ความไม่ต้องการเสียภาษีเพิ่มขึ้น หรือความกลัวว่าตัวเองจะสูญเสียบางสิ่งบางอย่างไปถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น ด้วยเหตุผลต่างๆ เป็นผลให้มีการต่อสู้กันระหว่างผู้เสนอความคิดใหม่ๆ และผู้ต่อต้านเกิดขึ้นตลอดเวลา(ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2521 : 22)

สุริชัย หวันแก้ว(2540 : 22) ได้ให้ความหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้ว่า การที่ระบบสังคม กระบวนการแบบอย่างหรือรูปแบบสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครอง ได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะในด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราวโดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเองและที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีความหมายโดยตรงถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม อาจเกิดขึ้นในระดับกลุ่มบุคคลและในระดับสถาบันทางสังคม ไม่ว่าจะ เป็นในสถาบันครอบครัว เครือญาติ การสมรส ครอบครัว หรือสถาบันการเมืองเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งการพิจารณาถึงกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นจะต้องพิจารณาในลักษณะองค์รวม โดยเชื่อมโยงทั้งการเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอกและภายในควบคู่ไปด้วยกัน โดยเฉพาะแง่ที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างภายนอกและภายใน การตอบโต้(Response) ต่อสิ่ง

ท้าทาย(Challenge) จากภายนอกที่มีความหลากหลายในแต่ละภาคแต่ละส่วนของสังคม ซึ่งไม่ได้มีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมด

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งเปรียบเทียบความแตกต่างจากระยะเวลาหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปสู่อีกระยะเวลาหนึ่งในระบบโครงสร้างหน้าที่ของระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ระหว่างมนุษย์หรือกลุ่มคนในสังคมตลอดจนเป็นการเปลี่ยนแปลงการกระทำระหว่างกันทางสังคมในการติดต่อกระทำระหว่างมนุษย์หรือกลุ่มของสังคม โดยปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีดังนี้ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536 : 55)

1. ปัจจัยภายใน คือ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายในสังคม ซึ่งสามารถมองได้ 2 ลักษณะ คือ

1.1 ปัจจัยที่แสดงอย่างเปิดเผยหรือตั้งใจกระทำการเปลี่ยนแปลง ได้แก่กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ การวางแผนทางสังคม การกระทำของปัจเจกบุคคลในสังคม เช่น ผู้นำ ขบถ เป็นต้น

1.2 ปัจจัยที่ไม่ได้แสดงอย่างเปิดเผยหรือตั้งใจ ได้แก่ ความตึงเครียดภายในระบบสังคมและการขาดแคลนทรัพยากร ทำให้มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นต้น

2. ปัจจัยภายนอก คือ ปัจจัยที่เกิดขึ้นภายนอกสังคม ที่เห็นชัด คือ

2.1 การเปลี่ยนแปลงลักษณะของประชากร ได้แก่ การย้ายถิ่นของประชากร ความแตกต่างขององค์ประกอบของประชากร เช่น อายุ เพศ และการศึกษา เป็นต้น

2.2 การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ได้แก่ สภาพแวดล้อมธรรมชาติที่เปลี่ยนไป เช่น ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น

2.3 กลุ่มกระทบจากภายนอก ได้แก่ การล่าอาณานิคม และการโจมตีจากชาติอื่น

2.4 การยืมวัฒนธรรม ได้แก่ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชนชาติอื่น หรือการรับวัฒนธรรมอื่นมาใช้ วัฒนธรรมได้รับจากการยืมจากวัฒนธรรมอื่นทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ยังสามารถที่จะจำแนกตามประเภทของการเปลี่ยนแปลงจากแหล่งที่มาต่างๆ ได้ดังนี้ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535 : 157-160)

1. การจำแนกตามแหล่งที่มาของการเปลี่ยนแปลง คือ การเปลี่ยนแปลงมาจากภายในหรือภายนอกของหน่วยสังคมนั้น

1.1 การเปลี่ยนแปลงจากภายใน เช่น จากการผลิตคิดค้นวิธีการผลิตใหม่ๆขึ้นในสังคมนั้น จากการต่อสู้ขัดแย้งระหว่างกลุ่มในสังคมนั้น เป็นต้น

1.2 การเปลี่ยนแปลงจากภายนอก เช่น การรับเอาเทคโนโลยีจากภายนอก การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นต้น

2. จำแนกตามแหล่งที่มาในระบบสังคมความขัดแย้งในสังคมอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้ในลักษณะต่อไปนี้

2.1 การใช้อำนาจในสังคมบางครั้งมักก่อให้เกิดการต่อต้านผู้ที่เห็นว่าตนเป็นฝ่ายเสียเปรียบจะพยายามที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ

2.2 กระบวนการขัดเกลาทางสังคม ทุกสังคมย่อมจะมีวัฒนธรรมย่อย โอกาสที่จะเลือกปฏิบัติตามแต่ละวัฒนธรรมมีมากจึงอาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้

2.3 ทุกสังคมมีกระบวนการที่แข่งขันและขัดแย้งกันภายในระหว่างกลุ่มสมาชิกในสังคมอยู่แล้ว

2.4 ความเหลื่อมล้ำในสังคม ในด้าน โอกาส ทรัพย์สิน ชนชั้น หากมีความแตกต่างที่เด่นชัดมากก็อาจก่อให้เกิดความรู้สึกที่ไม่เป็นธรรมก็จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้

2.5 กลุ่มบุคคลที่ครอบครองผลประโยชน์อยู่แล้ว จะขัดขวางการเปลี่ยนแปลงมิให้เกิดขึ้นและจะนำไปสู่ความขัดแย้งและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในอีกรูปแบบหนึ่ง

3. จำแนกตามเจตจำนงและความรู้ของมนุษย์ ความรู้และเจตจำนงของมนุษย์ได้เข้ามามีบทบาทมากในการเปลี่ยนแปลง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 การเปลี่ยนแปลงแบบเป็นไปเอง เป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในสมัยก่อน ไม่มีการวางแผน ปล่อยให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปโดยตัวของมันเอง

3.2 การเปลี่ยนแปลงตามแผน เป็นการที่มนุษย์ในสังคมซึ่งอาจเป็นสมาชิกที่ครองฐานะและอำนาจเป็นส่วนใหญ่ พยายามเข้ามามีส่วนในการกำหนดทิศทางอัตราและขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลง ทำให้การเปลี่ยนแปลงถูกกำหนดไว้แล้วล่วงหน้า

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างทางสังคมและพฤติกรรมทางสังคม มีลักษณะเป็นการเพิ่มสิ่งใหม่ขึ้น ตลอดจนการสูญสลายไปของสิ่งเก่า มีทั้งพลังผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และพลังที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลง บางส่วนเปลี่ยนแปลงช้า ขณะที่บางส่วนเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงในส่วนหนึ่งมักส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆด้วย ปัจจัยสำคัญที่มีผลให้สังคมต่างๆเปลี่ยนแปลงเร็วหรือช้าแตกต่างกันได้แก่ สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ประชากร นวัตกรรม และการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม (เจเลียว ฤกษ์รุจิพิมล, 2542 : 188)

ผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เป็นธรรมชาติของสังคมมนุษย์ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้าน เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ย่อมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนั้นๆทั้งสิ้น ผลที่เกิดขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงนั้นได้มีอิทธิพลต่อ โครงสร้างของระบบต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและ วัฒนธรรม อาจเป็นผลกระทบในทางบวก คือ ไปในทิศทางของการพัฒนา หรือเป็นไปในทางลบ คือ ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา (ถาวร คำพิระ, 2547 : 22)

การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลาในทุกสังคม เราไม่สามารถปฏิเสธการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมบางครั้งทำให้ สังคมเจริญขึ้นแต่บางครั้งทำให้เกิดปัญหาทางสังคมได้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงที่ เป็นไปอย่างรวดเร็วจนผู้คนปรับตัวไม่ทัน การเปลี่ยนแปลงของสังคมก่อให้เกิดปัญหาได้ดังนี้ (วนิดา ริการกรณ์, 2545 : 19)

1. การเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง ทำให้วัฒนธรรม วิถีชีวิตเปลี่ยนไป การติดต่อความสัมพันธ์เปลี่ยนไป ผู้คนต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อช่วยเหลือตนเอง

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้าทาง เทคโนโลยี ทำให้เกิดการประดิษฐ์เครื่องจักร เครื่องทุ่นแรงต่างๆ สามารถนำเอามาแทนแรงงานคน แรงงานสัตว์ หากมาใช้ในภาคเกษตรกรรมอาจทำให้แรงงานส่วนเกินย้ายถิ่นมาทำงาน ใน ภาคอุตสาหกรรมหรือมาใช้ในภาคอุตสาหกรรมและบริการ อาจก่อให้เกิดปัญหาการว่างงาน และถ้า หากใช้เทคโนโลยีนั้นๆไม่เป็น ก็อาจก่อปัญหาอื่นๆได้ เช่น ปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นพิษ

3. การเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานของสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลง ระบบการปกครองจากเผด็จการไปเป็นประชาธิปไตย ถ้าประชาชนยังยึดมั่นผูกพันอยู่กับระบบเดิม ย่อมจะมีการต่อต้าน หรือถ้าผู้คนยังไม่พร้อม ยังไม่เข้าใจระบบนั้นๆดี ก็จะมีปัญหาอื่นๆตามมาได้ เช่น การใช้อำนาจในด้านต่างๆ

4. การล่าช้าทางวัฒนธรรม (cultural lag) คนในสังคมใช้เทคโนโลยี ไม่เป็น ชาวบ้านชนบทมีถนนสี่เลนความไม่รู้ในการขับขี่ยานพาหนะอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ มี โรงงานผลิตยาปราบศัตรูพืช หรือปุ๋ยเคมี แต่ไม่รู้จักรู้ใช้ให้เป็น อาจทำให้สูญเสียต่อชีวิตและทรัพย์สินได้

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความความสงบ อบอุน ชุมชนเข้มแข็งมีความมั่นคง ยึดมั่นในหลักธรรมพุทธศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจมาช้านาน ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นปัจจัยผลักดันให้โลกเข้าสู่มิติใหม่ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองระหว่างประเทศ ประชาชนมีโอกาสพัฒนาศักยภาพของคนและรู้จัก การอนุรักษ์วัฒนธรรม นำภูมิปัญญาแต่ละด้านของตนมามีโอกาสได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารรอบโลก

สามารถทำงานผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ มีการเติบโตทางเศรษฐกิจ มีการพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าหมายได้ในระดับหนึ่ง

จากการพัฒนาประเทศให้เป็นเหมือนตะวันตก เป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นทางด้านเศรษฐกิจเพื่อสร้างฐานะความมั่นคงทางรายได้ ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงด้านอื่นๆของสังคมอย่างมากมาย พบว่าความเจริญทางอุตสาหกรรมและบริการกระจุกตัวอยู่เฉพาะในเขตเมือง ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนแตกต่างกันมากขึ้น คนไทยหันมานิยมวัดตุ้มมากขึ้น ค่านิยมที่ดีของสังคมถูกละเลย สถาบันครอบครัวล่มสลาย ถูกสภาพบีบคั้นทางจิตใจ ผลกระทบวิกฤตเศรษฐกิจก่อให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เกิดการละเลยภูมิปัญญาและคุณค่าของมนุษย์ ละเลยความเป็นอยู่พื้นฐานของความเป็นไทย

การพัฒนาประเทศให้เป็นตะวันตกอย่างรวดเร็ว มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากการรับวัฒนธรรมอย่างผิวเผิน เพราะพื้นฐานสังคมไทยเป็นสังคมตะวันออก มีขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นสังคมเกษตรมาช้านาน ส่วนสังคมตะวันตกเป็นสังคมที่มีอุตสาหกรรมเป็นพื้นฐานที่สำคัญ มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ และความเจริญทางวัตถุสูง การรับวัฒนธรรมตะวันตกโดยที่ไม่มีการผสมผสานกับของเดิมที่มีอยู่เป็นผลให้มีการเลิกหรือทิ้งของเก่าที่ยังมีคุณค่าแล้ว หันกลับมารับของใหม่แทน ทำให้สังคมโดยทั่วไปไม่สามารถปรับตัวได้ทัน เกิดสภาวะที่เรียกว่าการล่าหลังทางวัฒนธรรม โดยมีสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ตลอดจนการแพร่หลายของวีดิทัศน์ สื่อเหล่านี้เป็นผู้นำสิ่งต่างๆ จากวัฒนธรรมตะวันตกมาแพร่หลายสู่สังคมชนบทอย่างรวดเร็วจนทำให้เกิดการเปลี่ยนวัฒนธรรมขึ้นทั้งในระดับสังคมเมือง และท้องถิ่น จะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงค่านิยมในการดำเนินชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน ที่นิยมความฟุ้งเฟ้อโอ้อวด ความร่ำรวยหรูหรา แทนค่านิยมเดิมที่เน้นความสุขาพออ่อนน้อมถ่อมตัว

ค่านิยมของคนไทยเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชาวไทยในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปึกแผ่น มีความรักใคร่ มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน จนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุขและปลอดภัย ค่านิยมจึงเป็นเพียงแนวทางในการปฏิบัติของสมาชิกในสังคม เพื่อให้เป็นพลเมืองดี โดยเลือกปฏิบัติตามค่านิยมที่พึงประสงค์ซึ่งสังคมส่วนใหญ่ยอมรับ ส่วนค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์เพราะไม่เหมาะสมกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปก็มีการปรับเปลี่ยนและเลิกปฏิบัติไป เนื่องจากการยอมรับและความต้องการของแต่ละสังคมไม่เหมือนกัน (วนิดา ริกากรณ์, 2545 : 21)

ค่านิยมเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ถ้าบุคคลในสังคมต่างยึดมั่นในคุณธรรมและศีลธรรมก็จะนำไปสู่การเกิดวัฒนธรรมซึ่งหมายถึงคนดี เมื่อบุคคลในสังคมเป็นคนดีย่อมบ่งบอกว่าสังคมนั้นจะเกิดความมั่นคงความเจริญ และสามารถพัฒนาให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นได้

อาจสรุปได้ว่า ค่านิยม เป็นแนวความคิด ความเชื่อ เป็นอุดมการณ์ เป็นความต้องการของกลุ่มคนในสังคม ซึ่งยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่าควรแก่การนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นกรอบของการดำเนินชีวิต เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม ทั้งนี้ให้อยู่ในดุลยพินิจของตัวเอง เพราะจะมีค่านิยมที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ควบคู่กันไปตามความต้องการของแต่ละสังคม เพราะค่านิยมของแต่ละสังคมย่อมไม่เหมือนกัน เนื่องจากค่านิยมเป็นตัวกำหนดผลักดันให้เกิดพฤติกรรมโน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่ง ค่านิยมจึงเป็นพลังที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้พฤติกรรมทางสังคมส่วนใหญ่ของมนุษย์ และค่านิยมยังเป็นมรดกทางความคิดของคนไทยและเป็นพื้นฐานของการเกิดขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอีกด้วย

สังคม คือ กลุ่มคนซึ่งมีการจัดระเบียบในการมีชีวิตอยู่ร่วมกัน มีแบบแผนการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมในรูปแบบเดียวกัน ทุกคนมีความรู้สึกเป็นสมาชิกของสังคมร่วมกัน พร้อมทั้งจะพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าไปในแนวเดียวกัน ค่านิยมกับสังคมย่อมเป็นของคู่กัน มีความสัมพันธ์กันตลอดเวลา ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน สังคมจะดีต้องมีค่านิยมที่ดี เพราะค่านิยมของสังคมจะเป็นวิถีของการจัดรูปแบบความประพฤติของสังคมซึ่งพร้อมที่จะเปิดโอกาสให้สมาชิกของสังคมได้ปรับเปลี่ยนแนวความคิดใหม่ ประสบการณ์ใหม่ มาเป็นรูปแบบของการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่ดี ถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการหรืออุดมการณ์ของสังคม หรือจุดหมายของชีวิตของแต่ละคนในสังคม แต่ในสังคมบางกลุ่มอาจจะมีค่านิยมทางทุจริต เสาะแสวงหาอำนาจ และเงินตรา เพื่อสร้างฐานะให้กับตนเองทำให้มีอิทธิพลเป็นที่ยกย่อง นับถือของคนในสังคมนั้น เพราะคนเหล่านั้นได้ใช้อำนาจและเงินทองที่มีอยู่拿去พัฒนาช่วยเหลือสังคม เพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง จนเป็นที่ยอมรับของสังคมนั้นๆ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตจากการปฏิบัติในรูปแบบครบวงจรในการบริหารที่ไม่ถูกต้อง แต่สมาชิกในสังคมก็ยอมรับได้ เพราะผลประโยชน์ส่วนหนึ่งพัฒนาตนเอง และอีกส่วนหนึ่งพัฒนาสังคมทำให้มีคุณค่า พฤติกรรมเช่นนี้คงเปรียบเสมือนกับอัฐยายซื้อขนมยายก็ว่าได้ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องพิจารณาให้ดี เสาะแสวงหาแนวความคิดที่ดีถูกต้องเหมาะสม โดยไม่ขัดแย้งกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาก็นับว่าเป็นค่านิยมที่ดี มีคุณค่าเหมาะแก่การนำไปเป็นมรดกทางปัญญา สืบทอดต่อไปในสังคม ค่านิยมจึงมองเห็นในรูปแบบต่างๆ เช่น ค่านิยมเกี่ยวกับตนเอง หมู่มณะ ศาสนา ประเทศชาติ สิ่งแวดล้อม และมนุษยชาติ เป็นต้น ซึ่งค่านิยมเหล่านี้จะมีความสำคัญไม่เท่าเทียมกัน ค่านิยมบางอย่างจะยั่งยืนและฝังลึกอยู่ในจิตใจของคนในสังคม วิถีชีวิตของสังคมไทยในอดีตนั้น ส่วนใหญ่มักจะยึดมั่นปฏิบัติตามบรรพบุรุษ พ่อ แม่ และญาติผู้ใหญ่เสมอจนสืบทอดต่อกันมาเป็นช่วงอายุคน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสุขสบายไม่ยากให้ได้รับความเดือดร้อน จึงไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงอะไร มีความเป็นอยู่เรียบง่ายตามแบบชาวบ้าน ถึงแม้จะมีระบบเจ้าขุนมูลนายบ่าวไพร่ก็ตาม ค่านิยมของสังคมไทยในอดีตจะมีลักษณะ ดังนี้ (วนิดา ริกากรณ์, 2545 : 23-26)

1. ยึดมั่นในพุทธศาสนา คนไทยส่วนใหญ่ในอดีตจะนับถือยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญให้ทาน การบวช เป็นต้น เมื่อทำแล้วเกิดความสุขสบาย มีความสุขจากการที่ได้ทำบุญ และยังเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวต่อไปอีก ทำให้คนเป็นคนดี มีจิตใจอ่อนโยน มีเมตตากรุณาต่อผู้ด้อยโอกาสอีกด้วย

2. เชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม ซึ่งเป็นแนวทางให้คนในสังคมในอดีตเกิดความกลัว ละอายต่อการทำบาป ทำความชั่ว กลัวว่าตายไปแล้วจะตกนรก ทำให้เกิดการแสวงหาบุญหรือการทำความดีนั่นเองเพื่อที่จะได้ไปเกิดบนสวรรค์หากชาติหน้ามีจริง

3. เชื่อในเรื่องของวิญญาน ภูตผีปีศาจ ว่าเป็นอำนาจลึกลับที่มีเหนือมนุษย์ สามารถบันดาลให้เกิดสิ่งดีและสิ่งร้ายได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ ขึ้นมากมายทำให้เกิดความเชื่อทางไสยศาสตร์ เชื่อในอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูตผีปีศาจ

4. ยกย่องระบบศักดินา เชื่อว่าผู้มีบุญวาสนามาเกิด เทพเจ้าจะบันดาลอำนาจบารมี ความร่ำรวยให้กับบุคคลในตระกูลสูงศักดิ์ ชาวบ้านจึงต้องเคารพเกรงกลัว และให้การยกย่อง

5. เคารพผู้อาวุโส อาจจะหมายถึงผู้ที่มีอายุมากทุกๆ ไป หรือ ปู่ ย่า ตา ยาย ครู อาจารย์ ผู้สูงด้วยคุณวุฒิและวัยวุฒิ เชื่อว่าผู้อาวุโสย่อมเป็นคนดีและมีความสามารถเหนือกว่า และถ้าทำอะไรข่มขู่ต้องเสมอ เนื่องจากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มามาก

6. ชีวิตขึ้นอยู่กับกรรมชาติ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพทางด้าน การเกษตรจะอาศัยแม่น้ำลำคลองจากธรรมชาติหรือฝน หากฝนไม่ตกน้ำในคลองแห้งจะทำให้เกิดปัญหาทางการเกษตรเป็นอย่างยิ่ง การมีอาชีพจับสัตว์น้ำ หรือหาอาหารจากในป่า บนภูเขา ก็จะลำบากตามไปด้วย

7. เชื่อถือโชคลาง เมื่อชีวิตขึ้นอยู่กับกรรมชาติ จึงเชื่อว่าสิ่งลึกลับบางอย่างจะบันดาลให้เกิดสิ่งดีและสิ่งร้ายได้ เชื่อฤกษ์ยาม เชื่อเกี่ยวกับเรื่องของกลางบอกเหตุ เชื่อเรื่องของดวง จึงทำให้ความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนความเชื่อจากคำสอนของคนในสมัยโบราณมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก

8. ต้องการเป็นที่ยอมรับของสังคม เพราะสังคมในสมัยก่อนชอบอยู่เป็นกลุ่ม มีเพื่อนบ้านที่รักใคร่และสนิทสนมกันเมื่อมีเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นก็พึ่งพาอาศัยกันได้ มีการปรึกษาหารือ หรือร่วมวงสนุกสนานเฮฮากันฉันท์มิตร ทำให้ชีวิตไม่เหงา รู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่าสำหรับเพื่อนฝูงในสังคม

9. ยึดมั่นในจารีตประเพณี เพราะจารีตประเพณีในสังคม คนส่วนใหญ่ต่างยอมรับกฎเกณฑ์ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม และต้องรักษาแบบแผนไว้สืบทอดไป ครอบคร้วใดไม่ปฏิบัติตามย่อมจะถูกตำหนิและเป็นที่รังเกียจของสมาชิกในสังคม

10. นิยมการมีอำนาจและบารมี เนื่องจากสภาพสังคมในอดีตเป็นระบบศักดินา จึงทำให้กลุ่มผู้มีอำนาจพยายามสร้างตนเองให้เป็นที่เคารพนับถือแก่คนทั่วไปซึ่งเป็นการส่งผลให้เกิดบารมีขึ้นกับตนเอง และนำไปสู่การเป็นผู้มีจิตใจกว้างขวางมีเมตตาต่อผู้ยากไร้ เลี้ยงดูผู้คนภายใต้ระบบอุปถัมภ์

11. ชอบฟังพาอาศัยซึ่งกันและกัน สังคมไทยในสมัยอดีตจะมีความเข้าใจ ใ้วางใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปันแลกเปลี่ยนสิ่งของที่ตนขาดแคลนเพื่อให้ได้ตามที่ตนต้องการ หรือแม้แต่การทำงานที่ต้องใช้เวลาจำกัด เช่น การทำไร่ ทำนา หรือจัดงานบุญที่บ้านหรือที่วัดก็นิยมช่วยเหลือกันเรียกประเพณีนิยมนี้ว่าการลงแขก เป็นต้น

12. ฟังพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ เป็นการเลือกใช้ชีวิตแบบสันโดษ เพื่อสอดคล้องกับหลักธรรม เป็นกลุ่มอนุรักษ์นิยมมากกว่าการแสวงหาความก้าวหน้า แต่ต้องการความสบายใจ การทำงานจะไม่เป็นระบบไม่มีการวางแผนชีวิตในระยะยาว

สภาพของสังคมไทยปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปมากตามสภาพของสิ่งแวดล้อมและกาลเวลา มีการติดต่อค้าขาย มีความสัมพันธ์ทางการทูตและทางวัฒนธรรมกับต่างประเทศ ทั้งประเทศทางตะวันตกและประเทศทางตะวันออก ตลอดจนมีโครงการแลกเปลี่ยนครู อาจารย์ นักศึกษาระหว่างประเทศ และมีทุนให้ครู อาจารย์ ไปศึกษาต่อและดูงานยังต่างประเทศมากขึ้น มีโครงการให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคโนโลยีแก่สถาบันการศึกษา และหน่วยงานต่างๆของรัฐมากขึ้น นอกจากนี้ก็มีโครงการเงินกู้จากต่างประเทศมากมาย ทำให้ประเทศไทยได้มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น ค่านิยมตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมเพื่อความเหมาะสม ตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มคนของสังคมไทย จึงได้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแนวความคิดใหม่ และพลังอำนาจของความต้องการที่แฝงอยู่ในเสียใหม่ เป็นผลให้เกิดค่านิยมของสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับในอดีตมีการศึกษาพระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ตลอดจนมีการปรับปรุงแก้ไขกฎเกณฑ์ข้อบังคับของสงฆ์ ให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมมากขึ้น ทำให้ประชาชนมีบทบาทตรวจสอบพฤติกรรมทางวินัยสงฆ์ได้ เพื่อป้องกันปัญหาการแสวงหาผลประโยชน์จากพระพุทธศาสนา มีความเชื่อและศึกษาปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์อย่างแท้จริงมากขึ้น

2. เคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ สังคมไทยต่างจากสังคมของชาติอื่น กษัตริย์ไทยเปรียบเสมือนสมบัติเทพ คอยดูแลทุกข์สุขของประชาชน ทำนุบำรุงประเทศชาติ ให้เจริญรุ่งเรืองในทุกๆด้าน โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์ไทยองค์ปัจจุบัน พระองค์ทรงเป็นปราชญ์ในทุกๆด้าน ขจัดทุกข์บำรุงสุขให้ชาวไทยทั้งผองโดยทั่วหน้า ไม่ทอดทิ้งประชาชน พระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งประเทศ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของ

คนไทยทุกคน ให้มีความสมานสามัคคีกัน มีความผูกพันกับประชาชนประดุจดังพ่อกับลูก พระองค์เป็นทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตของคนไทย ประชาชนทุกคนต่างถวายความจงรักภักดี เคารพเทิดทูนเป็นอย่างยิ่ง จึงได้ให้สมัญญานามแก่พระองค์ว่า “สมเด็จพระภัทรมหาราช” นักปราชญ์ของชาวไทย

3. เชื่อในเรื่องของเหตุผล ความเป็นจริงและความถูกต้องมากขึ้นกว่าในอดีต ในสภาวะของเหตุการณ์ต่างๆ ย่อมมีมูลเหตุและมีผล หากหลักฐานข้อมูลมาอ้างอิงได้ เป็นการปลุกฝังให้คนไทยได้รู้จักคิดใช้ปัญญา มีเหตุมีผลมากขึ้น จนกระทั่งในสังคมไทยปัจจุบัน ได้ออกกฎหมาย เพื่อให้ความคุ้มครองเจ้าของความคิดไม่ให้ใครลอกเลียนแบบได้ เรียกว่า ลิขสิทธิ์ทางปัญญานั้นเอง

4. ค่านิยมในการศึกษาหาความรู้ เชื่อว่า การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญสำหรับชีวิต ป้องกันการเอารัดเอาเปรียบจากผู้ที่มีความรู้และอำนาจเหนือกว่า การศึกษาจะช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ พัฒนาสังคมให้สูงขึ้นทั้งทางวัตถุและทางด้านจิตใจ สังคมไทยในปัจจุบันต้องแข่งขันกันตลอดเวลา คนที่มีความรู้ความสามารถและศักยภาพสูงจึงจะพาตัวเองให้รอดจากปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้ ดังนั้นความรู้ความสามารถและศักยภาพที่โดดเด่น จึงเป็นสิ่งที่คนไทยในสังคมปัจจุบันแสวงหาเพื่อความอยู่รอดในสังคม

5. นิยมความร่ำรวยและมีเกียรติ สังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมที่อยู่กันแบบเชิงธุรกิจ คนที่เกียจคร้านจะอยู่ไม่ได้ ต้องดิ้นรนต่อสู้ ความร่ำรวยและเงินทองจะสามารถบันดาลความสุขสนองความต้องการของคนได้ ขณะเดียวกันก็จะมีชื่อเสียงเกียรติยศตามมา ด้วยเหตุนี้จึงเป็นจุดเร้าให้ทุกคนอยากรวย ไม่ว่าจะหาเงินมาด้วยวิธีใดก็ตาม ทั้งทางถูกต้องจากการทำงานที่ได้มาด้วยหยาดเหงื่อแรงกายของตนเอง หรือได้มาด้วยการฉ้อโกงของหลวงและของราษฎร์ สังคมไทยปัจจุบันนี้วัดกันด้วยเงินทอง ชื่อเสียง เกียรติยศ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนในสังคม

6. มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง เน้นการปลุกฝังให้เยาวชนคนไทยทุกคนกล้าตัดสินใจและกล้าที่จะแสดงออกทางความคิดและการกระทำ โดยไม่หวั่นเกรงต่อสิ่งใดทั้งสิ้น บุคลิกภาพเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำได้อย่างดี แต่ความเชื่อมั่นในตนเองควรจะได้เดินแนวสายกลาง ไม่สูงจนไม่ยอมฟังความคิดเห็นของใคร และต่ำเกินไปจนขาดความมั่นใจก็ไม่ได้ เพราะอาจเป็นภัยต่อตัวเองและครอบครัวได้ หรือหากเป็นผู้นำ ก็ย่นอาจถึงประเทศชาติได้

7. ชอบแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น ลักษณะนิสัยของคนอาจจะแปรเปลี่ยนไปตามสภาพของสังคมได้ กลัวการเสียเปรียบ กลัวผู้เพื่อน ๆ ไม่ได้ เพราะคนล้นงาน เพื่อความอยู่รอดจึงต้องกระทำเป็นการแย่งชิงแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเอง

8. นิยมการบริโภคนิยม ในสังคมไทยปัจจุบันชอบเลียนแบบวัฒนธรรมต่างชาติ ทั้งตะวันตก และตะวันออก นับตั้งแต่สินค้าอุปโภค บริโภค ความสะดวกสบาย ความสวยงาม

ตามแฟชั่น เพื่อไม่ให้เกิดความน้อยหน้าเพื่อนฝูง ค่านิยมแบบนี้หากไม่ประเมินตนเองอาจจะทำให้ลำบากได้ เพราะใช้จ่ายเกินตัวหรือรายได้ของตนเองนำไปสู่การมีหนี้สินมากขึ้น

9. ต้องทำงานแข่งกับเวลา ถ้าไม่รีบทำงานจะกลายเป็นดินพอกหางหมู งานจะไม่เสร็จ เงินก็ไม่ได้รับ งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุขนั่นเอง เนื่องจากทุกวันนี้คนล้นงาน จึงต้องรีบและ ตักตวงงานเข้าไว้ ชีวิตจึงจะไปรอดอย่างมีความสุข การจราจรก็ติดขัดด้วย ดังนั้นต้องรู้จักกำหนดเวลา รู้จักแบ่งแยกเวลาในการทำงาน การเดินทาง และการพักผ่อนให้ชัดเจน

10. ขอบอิสระ ไม่ชอบอยู่ภายใต้อำนาจของใคร หรือไม่ชอบการมีเจ้านายหลายคน ดังนั้นในการทำงานจึงจะประกอบอาชีพอิสระ เปิดกิจการเป็นของตนเอง หรือทำงานบริษัทซึ่งมีระบบการทำงานคล่องตัวกว่าระบบราชการ ต้องอาศัยความขยัน ไม่ต้องประจบเจ้านาย เมื่อชำนาญและมีโอกาสก็ออกมาทำกิจการเป็นของตนเอง

11. ต้องการสิทธิความเสมอภาคระหว่างหญิงกับชายเท่าเทียมกัน เนื่องจากปัจจุบันสังคมไทยได้รับแนวความคิดจากวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้คนไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางเพศตามแบบสากลนิยม โดยกฎหมายได้ยกย่องผู้หญิงให้มีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ชาย และผู้หญิงได้รับการยกย่องให้เกียรติสูงขึ้นในสถานภาพทางสังคม ดังนั้นหญิงไทยยุคใหม่จะมีความคล่องแคล่วคล่องตัวเป็นที่พึ่งของครอบครัวได้ เป็นหัวหน้าของหน่วยงาน สามารถบริหารงานได้เช่นเดียวกับผู้ชาย ในครอบครัวสามี ภรรยา จะออกไปทำงานนอกบ้านทั้งสองคน มีการวางแผนครอบครัวร่วมกัน ภรรยา มีบทบาทสนับสนุนงานของสามีให้มีความเจริญก้าวหน้าได้ ไม่ใช่ภรรยาต้องเป็นช้างเท้าหลังเสมอไป

12. นิยมการทดลองอยู่ด้วยกันก่อนแต่งงาน วัฒนธรรมตะวันตกในเรื่องเพศสัมพันธ์มีอิทธิพลต่อสังคมไทย โดยเฉพาะวัยรุ่นและคนรุ่นใหม่มาก ไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อจารีตประเพณีไทยในเรื่องที่ผู้หญิงต้องรักษานวลสงวนตัว การชิงสุกก่อนห่าม การเปลี่ยนคู่นอนระหว่างเพื่อนด้วยกัน หรือชอบพอใครก็ไปอยู่ด้วยกัน มีเพศสัมพันธ์กันได้โดยไม่ใส่ใจต่อการมีเจ้าของหรือเป็นผู้มีครอบครัวแล้ว มีการนอกใจคู่สมรสของตนเอง ทั้งที่บุคคลส่วนใหญ่ที่มีลักษณะดังกล่าว จะมุ่งประเด็นตรงที่มีความพึงพอใจในเรื่องเพศสัมพันธ์เท่านั้น รักกันชอบพอกันก็อยู่ด้วยกันได้ หากไม่ชอบใจก็เลิกกันถือเป็นเรื่องธรรมดา การแต่งงานเก็บไว้โอกาสหลังเมื่อมีความพร้อม ไม่ว่าจะวัยรุ่น วัยเรียน วัยผู้ใหญ่ มักจะออกนอกกลุ่มออกทางกันมากขึ้น ชอบทวนกระแสสังคมเสมอ ถือความพึงพอใจของตนเป็นสำคัญ คนอื่นไม่ควรเข้ามายุ่ง อาจกล่าวได้ว่ายุคนี้ความเจริญทางวัตถุมีมาก แต่ความเจริญทางจิตใจก็เสื่อมลงเหมือนกัน

13. นิยมภาษาต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ ภาษาต่างประเทศมีความสำคัญและจำเป็นมาก เพราะต้องใช้ในการติดต่อสื่อสารทางธุรกิจ แม้แต่ในทางการศึกษาก็ต้องค้นคว้าตำราจากภาษาอังกฤษ เครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น การรู้จักใช้คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต หากไม่มีความรู้ภาษาต่างประเทศก็ยากต่อการศึกษาและนำไปใช้ ด้วยเหตุนี้คนไทยยุคนี้

ต้องเรียนรู้ 2 อย่างให้ได้ คือ ภาษาต่างประเทศ และคอมพิวเตอร์ จึงจะเป็นคนรุ่นใหม่ที่อยู่ในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ (วนิดา ริกการณ, 2545 : 26-29) กระบวนการโลกาภิวัตน์ นำพาให้ชีวิตในสังคมสมัยใหม่มีรูปแบบอันเป็นแบบสากลต่างๆ (สุริชัย หวันแก้ว, 2543 : 52)

โดยสรุป แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์ของคนในสังคม รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อสังคมนั้นๆ ทั้งทางบวกและทางลบ ในเรื่องอื่นๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในอัตราเกิด การตาย การย้ายถิ่น การกระจายตัวของประชากร ขนาดครอบครัว ระบบเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ตลอดจนวิถีชีวิตในการปฏิบัติตนต่อผู้อื่น ซึ่งผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นอาจก่อให้เกิดผลประโยชน์หรือก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้

2.2 ความเปลี่ยนแปลงของการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบัน

ปัจจุบันการแสดงหนังตะลุง เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ทั้งส่วนที่เป็นรูปแบบการแสดง ตลอดจนองค์ประกอบอื่น ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเจริญทางการศึกษา ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ตลอดจนสิ่งบันเทิงในรูปแบบใหม่ เช่น นวนิยาย ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ วีดิทัศน์ ฯลฯ ล้วนมีอิทธิพลต่อความเปลี่ยนแปลงของหนังตะลุงทั้งสิ้น ดังที่ อุดม หนูทอง(2531 : 144) ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของหนังตะลุงไว้ว่า หนังตะลุงได้รับความนิยมจากชาวภาคใต้ในอดีตเป็นอย่างมาก งานแข่งหนังตะลุงเกือบทุกแห่งจะมีคนหลังไหลกันไปชมอย่างคับคั่ง บางแห่งเช่นที่สนามหน้าเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อการแข่งขันจะมีคนเป็นหมื่น ๆ คน มาจากทุกอำเภอ ทุกท้องที่ ความนิยมเช่นนี้ทำให้เกิดศิลปินหนังตะลุงขึ้นมากมาย แต่หนังตะลุงที่ชื่นชอบของชาวบ้านมีไม่มากนัก ต่อมาค่าแสดงของหนังตะลุงที่มีชื่อเสียงแพงขึ้นมาก คือ ประมาณ 3,000-6,000 บาทต่อคืน ทำให้มีผู้เรียกหาหนังตะลุงไปแสดงน้อยลง ปัจจุบันหนังตะลุงซบเซาลงกว่าเมื่อประมาณ 10 ปีก่อนมาก แต่ก็ยังนับว่าได้รับความนิยมจากชาวบ้านสูงมากถ้าเปรียบเทียบกับการเล่นชนิดอื่น ๆ ทั้งนี้อาจจะเพราะหนังตะลุงได้ปรับปรุงศิลปะการแสดงทั้งเนื้อหาและรูปแบบให้สามารถรับใช้สังคมใหม่ได้มาก แต่ก็มีข้อเสียหลาย ๆ อย่างที่สืบทอดจากอดีตถูกละเลยไป เช่น ศิลปะแห่งกายกรรม ศิลปะการเชิดรูป เป็นต้น

มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าแม้หนังตะลุงจะยังเป็นที่ยอดนิยมอย่างกว้างขวางและผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านชาวเมืองมากก็ตาม แต่เป็นการผูกพันกับชีวิตชาวชนบทเท่านั้น หนังตะลุงเริ่มหมดความนิยมจากชาวเมืองที่มีความเจริญทางวัตถุอย่างเห็นได้ชัด ข้อสังเกตดังกล่าวนี้น่าจะมีมูลความจริงที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าปัจจุบันนี้สิ่งบันเทิงใจใหม่ ๆ เช่น ภาพยนตร์ และการละเล่นอื่น ๆ ที่น่าสนใจและทันสมัยมีมากขึ้นประการหนึ่ง นอกจากนี้สภาพของเศรษฐกิจที่บีบรัดตัวทำให้ชาวเมืองไม่มีเวลาไป

ร่วมกิจกรรมดังกล่าวได้เต็มที่ตั้งแต่ก่อนอย่างไรก็ตามยังมีชาวเมืองที่อยู่ในภาวะดังกล่าวไม่น้อยที่ยัง
 ลุ่มหลงอยู่กับศิลปะการแสดงชนิดนี้ เพราะที่ชื่นชมกับการแสดงดังกล่าวในฐานะที่เป็นศิลปะของกลุ่ม
 ชนที่ควรแก่การสนใจและผดุงรักษาไว้ (ชวน เพชรแก้ว, 2526 : 2) นอกจากนี้ความเปลี่ยนแปลง
 ทางด้านสังคมก็มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงของหนังตะลุง ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด
 อย่างหนึ่งคือการแสดงหนังตะลุงเข้าไปเกี่ยวข้องกับการค้ามากขึ้น และบทบาทของศิลปินที่เกี่ยวข้องกับ
 พิธีกรรมเสื่อมคลายลง (ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล, 2525 : 43)

ความเปลี่ยนแปลงของหนังตะลุงมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้ (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์,
 ม.ป.ป : 132-137)

1. ฐานะของหนังตะลุงในปัจจุบันส่วนมากได้รับการยกย่องจากสังคมสูง
 กว่าเดิม โดยเฉพาะขณะที่แสดงอยู่ในเกณฑ์ดี นายหนังตะลุงที่ได้รับความนิยมสูงมักจะมีการศึกษาสูง
 ด้วย จึงทำให้หนังตะลุงเป็นอาชีพที่มีรายได้ค่อนข้างสูง
2. วิธีการบอกรับ เปลี่ยนจากประเพณีการใช้ขันหมากบอกรับมาเป็นใช้เงินมัด
 จำแทน บางที่ต้องทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรมีเงื่อนไขเรียกร้องข้อเสียหายซึ่งกันและกันอีกด้วย
3. การเลี้ยงรับรอง ผู้รับหนังตะลุงไปแสดงในสมัยก่อนต้องรับผิดชอบในการ
 เลี้ยงรับรองคณะหนัง ปัจจุบันส่วนมากคณะหนังตะลุงจะรับผิดชอบในเรื่องการกินอยู่เอง เว้นไว้แต่จะ
 เป็นกรณีพิเศษ
4. คนตรี ปัจจุบันหนังตะลุงหลายคณะนำคนตรีสากลเข้ามาประกอบการ
 แสดง เช่น ใช้กลองทอมบ้าหรือกลองสแนดแทนกลองและทับที่เคยใช้มาแต่เดิม การใช้คนตรีสากลเข้า
 ประกอบทำให้ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น ลีลาการเชิดรูปก็เปลี่ยนไป การบรรเลงเพลงโหมโรงก็เปลี่ยนไป
 เอกลักษณ์ของหนังตะลุงก็เปลี่ยนไป
5. การขับบท หนังตะลุงแต่เดิมถือว่าการขับบทเป็นสิ่งสำคัญ หากคณะใดขับ
 บทได้มาก บทเหมาะสมกับเนื้อเรื่องและสัมผัสดี คณะนั้นจะได้รับความนิยมสูง นายหนังส่วนมากใน
 ปัจจุบันขับบทแต่พอเป็นพิธี ใช้วิธีเจรจามาก ๆ แทน และความนิยมร้องเพลงลูกทุ่งประกอบมีแนวโน้ม
 สูงขึ้น
6. รูปหนังตะลุง รูปหนังตะลุงได้ปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัยมาตลอด เช่น
 รูปนางจะสะท้อนวัฒนธรรมการแต่งกายของสตรีในสมัยนั้น เว้นแต่รูปตัวละครจะคงลักษณะต่าง ๆ ตาม
 แบบเดิม
7. เรื่องที่แสดง สมัยก่อนหนังตะลุงนิยมแสดงเรื่องประเภท จักร ๆ วงศ์ ๆ ตัว
 ละครมียักษ์ เทวดา ภูตผี สัตว์ประหลาด ตัวเอกมักมีอิทธิฤทธิ์ปัจจุบันนิยมแสดงเรื่องทำนองนวนิยาย
 ตัวละครเป็นบุคคลใกล้ตัว ซึ่งจำลองมาจากบุคคลในสังคม ตัวโองแทนที่จะเป็นยักษ์จะกลายเป็นนักแสดง

อันธพาลหรือลูกของผู้มีอิทธิพล ความขัดแย้งของตัวละครเป็นเรื่องของผลประโยชน์มากกว่าจะเป็นเรื่องของบุญวาสนาหรือคุณธรรมต่างกัน

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของหนังตะลุงในปัจจุบันอาจมีสาเหตุจากสิ่งต่อไปนี้ (ภิญโญ จิตต์ธรรม, 2528 : 140-143)

1. ค่าราคาโรงสูงขึ้นมา อาจจะเป็น 3,500-10,000 บาท ต่อการแสดง 1 คืน ทำให้เจ้าภาพไม่กล้าเสี่ยงรับหนังตะลุงไปแสดง เพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก เจ้าภาพบางรายจึงพอใจรับการแสดงอย่างอื่นมากกว่าเพราะค่าใช้จ่ายน้อย หนังตะลุงจึงไม่ค่อยมีโอกาสได้แสดง ทำให้ไม่ค่อยมีโอกาสสร้างคนดู และไม่ได้ทำหน้าที่ของหนังตะลุงที่แท้จริงได้

2. เวลาที่แสดงดึกเกินไป เนื่องจากนายหนังตะลุงจะแสดงตามความต้องการของผู้ว่าจ้าง ซึ่งมักจะต้องการให้หนังตะลุงแสดงราวเที่ยงคืนจนสว่าง คือแสดงหลังจากสิ่งบันเทิงอื่น เช่น ภาพยนตร์หรือดนตรีลูกทุ่งเลิกหมดแล้ว เพื่อให้หนังตะลุง “พาสว่าง” คือแสดงให้คนดูจนรุ่งสว่าง เพราะคนดูจำนวนหนึ่งไม่สามารถจะกลับบ้านได้ในช่วงเวลานั้น การที่หนังตะลุงแสดงดึกเกินไปทำให้เด็กไม่มีโอกาสดู หนังตะลุงจึงไม่ได้สร้างผู้ดูรุ่นใหม่ให้รู้จักและเข้าใจหนังตะลุงได้ อันเป็นทางเสื่อมอย่างยิ่งของหนังตะลุง

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันหนังตะลุงได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหลายด้านตามสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคม การเปลี่ยนแปลงบางอย่างทำให้เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ของหนังตะลุงไปบ้าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรจะได้นำมาทบทวนและช่วยกันอนุรักษ์และพัฒนาหนังตะลุงให้เหมาะสมต่อไป

เมื่อบริบทของสังคมเปลี่ยนแปลงไป เช่น สภาพของชนบทที่เปลี่ยนเป็นเมือง เกิดเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งอำนวยความสะดวกสบายมากขึ้น ระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทางเลือกของชุมชนเกี่ยวกับสื่อมีมากขึ้น ความบันเทิงอันหลากหลายที่หาได้ในทุกเวลาทุกสถานที่ วัฒนธรรมความเชื่อ ค่านิยมใหม่ๆ และอื่นๆ ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยที่บทบาทของหนังตะลุงอาจลดลงในบางกรณี หรือถูกกำหนดให้อยู่ในวงจำกัด หรือไม่กี่ขยับบทบาท หรือเปลี่ยนแปลงใหม่ในด้านหนึ่งมากยิ่งขึ้น สภาพเช่นนี้ทำให้หนังตะลุงต้องหาช่องทางพึ่งตนเองเพื่อให้อยู่รอด โดยที่คลี่คลายเปลี่ยนแปลงตัวเองให้ยังคงเป็นเครื่องมือทางสังคมในสถานการณ์ใหม่

2.2.1 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ

ความคิดความเชื่อของหนังตะลุงที่สำคัญยิ่ง คือ ความคิดความเชื่อของนายหนังที่สอดคล้องกับความคิดความเชื่อในสังคม เพราะความคิดความเชื่อของบุคคลดังกล่าวเป็นศูนย์กลางของความเป็นหนังตะลุงแต่ละคณะ นายหนังตะลุง คือ ผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่างๆ มาอย่างรอบด้าน

เมื่อผนวกเข้ากับความรู้ ความเฉลียวฉลาด จึงเป็นผู้ที่สามารถคาดเดาหรือทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้าได้ การคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของหนังตะลุงในด้านต่างๆจึงเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงที่จุดนี้เอง ถ้าจะถามว่าแต่เดิมอะไรคือสิ่งที่กำหนดความคิดความเชื่อของนายหนังตะลุงและสังคม คำตอบก็คือ ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าและความเชื่อเกี่ยวกับคติโลก คติธรรมรามเกียรติ์ว่าเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งประโยชน์สุขแก่สังคม เมื่อความคิดความเชื่อเป็นเช่นนี้ การแสดงหนังตะลุงแต่เดิมจึงมุ่งแสดงเรื่องรามเกียรติ์เพื่อสนองความคิดความเชื่อดังกล่าว ครั้นในสมัยต่อมาเมื่อนายหนังตะลุงได้กลายเป็นสิ่งที่มุ่งให้ความบันเทิง และเป็นเครื่องมือสื่อสารทางสังคม หนังตะลุงก็เปลี่ยนแปลงความคิดความเชื่อที่มุ่งแสดงเฉพาะเรื่องรามเกียรติ์มาแสดงเรื่องต่างๆหลากหลายขึ้น เช่น นำเอานิทานพื้นบ้าน ชาดกต่างๆ และเรื่องจักรๆวงค์ๆ มาใช้แสดงและแทรกสาระอื่นๆ อันเป็นประโยชน์แก่ผู้ชมมากขึ้น โดยที่การแสดงเรื่องรามเกียรติ์ค่อยๆ ลดน้อยลงตามลำดับ คงเหลืออยู่เฉพาะในบางท้องถิ่นที่พยายามปรับเปลี่ยนการแสดงเรื่องรามเกียรติ์มาเน้นเพื่อความบันเทิง และในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเนื้อเรื่องที่ใช้แสดงเปลี่ยนเป็นมาเน้นที่ความสมจริงคล้ายนวนิยายมากขึ้น เป็นเพราะนายหนังตะลุงคิดว่าการสื่อสิ่งดังกล่าวให้แก่ผู้ชมในยุคนี้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมยุคปัจจุบันและเชื่อว่าการทำเช่นนี้ คือลักษณะของหนังตะลุงประเภทพัฒนา ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของหนังตะลุงอีกหลายประการที่เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงจากความคิดความเชื่อ เช่น การเปลี่ยนแปลงของขนบนิยม และการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมอื่นๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงด้านความคิดความเชื่อของหนังตะลุงจึงเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งนี้เพราะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านอื่นๆ ของหนังตะลุงอย่างกว้างขวางอีกด้วย (ชวณ เพชรแก้ว, 2543 : 238-239)

2.2.2 การเปลี่ยนแปลงด้านองค์ประกอบ

องค์ประกอบของหนังตะลุงมีหลายประการ คือ คณะหนัง คนตรี รูปหนัง เรื่องที่แสดง โรงหนัง และจอหนัง และโอกาสของการแสดง องค์ประกอบดังกล่าวนี้ได้คลี่คลายเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับ การคลี่คลายเปลี่ยนแปลงมีมาจากหลายสาเหตุ เช่น การที่สังคมรับเอาวัฒนธรรมใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเข้าสู่ระบบของการแข่งขัน ในการรับวัฒนธรรมใหม่เมื่อวัฒนธรรมใหม่แพร่กระจายเข้ามาทำให้วัฒนธรรมการบันเทิง การแสดงสนุกสนานรื่นเริงไม่หยุดอยู่แค่หนังตะลุงเท่านั้น หลายสิ่งหลายอย่างที่เป็นความบันเทิงมีมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงปัจจุบันได้เกิดสิ่งบันเทิงสมัยใหม่ๆขึ้นมากมาย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นตัวกำหนดความคิดและเป็นตัวชี้ให้เห็นยวความคิดของประชาชนไว้ได้ โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ทำให้มีทางเลือกหาสิ่งบันเทิงมาสนองความต้องการได้อย่างหลากหลาย และหาได้ไม่ยาก การแข่งขันระหว่างความบันเทิงแบบเก่าและใหม่จึงเป็นไปโดยอัตโนมัติ ครั้นเมื่อมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก (พ.ศ. 2504-2509) ซึ่ง

นำไปสู่การพัฒนาเพื่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของอุตสาหกรรม การกระจายการผลิตทางเกษตรกรรม การขยายตัวทางการค้า การลงทุน ซึ่งสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี ทำให้การผลิตและการค้าขายเพื่อการส่งออกกลายเป็นธุรกิจสำคัญของประเทศ ระบบทุนนิยมแบบตะวันตกได้เข้ามาแทนที่ระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเองซึ่งเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้วิถีชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด การแข่งขันในทุกด้านหนักแน่นและรุนแรงขึ้น หนึ่งตระกูลอันเป็นผลผลิตทางสังคมและวัฒนธรรมก็ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วย เพราะว่าการแสดงหนึ่งตระกูลตามแบบเดิมไม่ได้รับความนิยมดังเช่นแต่ก่อน หนึ่งตระกูลจึงต้องหาทางเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป ตามความต้องการของผู้ชมและความต้องการของผู้จัดให้มีการแสดง ความเปลี่ยนแปลงของหนึ่งตระกูลดังกล่าวเห็นได้จาก คณะหนึ่งตระกูลลดจำนวนคนลงเหลือเท่าที่จำเป็นเท่านั้น คือ มีนายหนึ่งเพียงคนเดียว และวิธีการเป็นนายหนึ่งก็เปลี่ยนแปลงไป คือ หัดและแสดงโดยไม่มีครูก็มี ไม่ยึดถือไสยศาสตร์ตามแบบเก่าซึ่งไม่ต้องมีหมอกบโรง ลูกคู่ไม่ว่าจะเป็นคนตีทับ กลอง โหม่ง ฉิ่ง เป่าปี่ จ้างกันเป็นรายคืน โดยกำหนดอัตราไว้แน่นอน บางคราวต้องแย่งลูกคู่กับคณะอื่นๆ เพราะในปัจจุบันลูกคู่เป็นของกลางที่ใครเร็วใครได้ บางคราวที่ขาดมือปี่ก็ให้เป่าปี่อัดเทปมาเปิดควบคู่ไปกับดนตรีอื่นๆ ก็มี บรรดาลูกคู่ทั้งหลายที่อยู่อาศัยกับนายหนึ่งดังแต่ก่อนก็มีน้อยมาก ในส่วนของเครื่องดนตรี แต่เดิมใช้เครื่องดนตรี คือ ทับ โหม่ง กลอง ปี่ ฉิ่ง เท่านั้น ในระยะหลังจึงนำเอาซอด้วงเข้ามาประสมด้วย โดยใช้ซอแทนเสียงปี่ หรือใช้ร่วมกับปี่ สำหรับปัจจุบันมีน้อยคณะมากที่ยังคงใช้ดนตรีแบบนี้ ส่วนใหญ่ให้นำเอากลองชุดและกลองทอมบ้า ไวโอลิน ออร์แกน กีตาร์ และจะเข้เข้ามาร่วมด้วย ซึ่งนอกจากใช้บรรเลงในการแสดงแล้วยังบรรเลงเพลงลูกทุ่งให้วัยรุ่นเต้นที่หลังโรงหนังหรือหน้าโรงหนังอีกด้วย สำหรับรูปหนังแต่เดิมเป็นรูปหนังชุดรามเกียรติ์ เมื่อนำเอาเรื่องอื่นๆมาใช้ แสดง รูปหนังที่ใช้ก็ต้องตัดขึ้นใหม่ ให้สอดคล้องกับเรื่องที่แสดง นอกจากนี้ความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่นิยมของหนึ่งตระกูลทั่วไป คือ รูปหนังมีขนาดโตขึ้นกว่าเดิมมาก บางตัวสูงเกือบหนึ่งเมตรก็มี และมีราคาแพงกว่าเดิม นอกจากนี้รูปหนังตระกูลแทบทุกตัวแต่งกายและมีทรงผมตามยุคสมัย แม้แต่ตัวตลกก็มีลักษณะเช่นนี้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวหนึ่งตระกูลแทบทุกคณะยืนยันว่าได้รับความนิยมชมชอบจากผู้ชมหนึ่งตระกูลอย่างยิ่ง เพราะเป็นความทันสมัย ทันเหตุการณ์ สำหรับเรื่องที่แสดงได้เปลี่ยนแปลงไปโดยนำเรื่องอื่นๆมาแสดง เป็นเรื่องทำนองเดียวกับนวนิยาย ซึ่งคำนึงถึงความสมจริง นอกจากนี้ยังเอาเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นมาใช้แสดงด้วย ในส่วนที่เกี่ยวกับโรงหนังและจอหนัง โรงหนังตระกูลเท่าที่มีมาปลูกเป็นโรงเรือน ยกเสา 4 เสา ยกพื้นระดับศีรษะ หลังคาเป็นเพิงหมาแหงน กว้างและยาวประมาณ 10 สอก ด้านหน้าจึงจอผ้าขาว มอบริมผ้าด้วยสีแดง หรือน้ำเงิน ด้านข้างทั้งสองด้านของโรงกันด้วยทางมะพร้าว หรือจาก หรือไม้กระดาน แต่ปัจจุบันนายหนึ่งบางคณะมีโรงหนังสำเร็จรูปทำโครงด้วยเหล็ก มีระบบเสียงจากเครื่องเสียงทันสมัย และปัจจุบันแสดงได้ทุกอย่าง เพราะถือเอาการหารายได้เป็นหลัก มีบางคณะเท่านั้นที่ยึดถือแบบเดิมอยู่บ้าง

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของหนังตะลุงได้คลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมไม่น้อย การคลี่คลายเปลี่ยนแปลงบางอย่างไม่ส่งผลกระทบต่อแก่นสารความเป็นหนังตะลุง แต่บางอย่างที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ขนาดของตัวหนังที่โตมาก กับการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเครื่องดนตรี การเปลี่ยนแปลงจากโรงหนังเป็นเวที และการแสดงสลับกับการร้องเพลงนั้น เป็นความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงที่ควรพิจารณาไตร่ตรองให้ดี เพราะการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวน่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ลายแก่นสาร ความเป็นหนังตะลุงอย่างแน่นอน เนื่องจากตัวหนังที่มีขนาดโตเกินไปไม่สามารถขีดให้เห็นความงามความประณีตในบุคลิกของตัวหนังได้ เช่น การขีดรูปให้นางเดิน และการขีดรูปยักษ์ เป็นต้น หรือรูปที่ใหญ่สูงจนเต็มจอจนแยกพื้นที่จอเป็นสวรรค์และมนุษย์ไม่ได้ ทำให้ขาดความสมดุลหรือความพอดีเหมือนวาดภาพล้นกระดาษจะงดงามได้อย่างไร

ส่วนการนำพื้นที่ที่มีใช้โรงแต่เป็นเวทีมาแสดง โดยสลับกับการแสดงดนตรีและการใช้ดนตรีสากลมาแทนที่ ดนตรีหนังตะลุงนั้นจะทำให้หนังตะลุงแข็งกระด้าง และสับสนปนเปลายกที่จะจำแนกแก่นสารของความเป็นหนังตะลุงได้เช่นเดียวกัน เพราะเป็นการมุ่งที่ความบันเทิงของคนดูเป็นสำคัญ โดยนำเอาวัฒนธรรมหนังตะลุงไปปรับเปลี่ยนเพื่อรับใช้ธุรกิจจนความเป็นหนังตะลุงคงมิให้เห็นเป็นความมั่งง่าย ด้วยเหตุนี้ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงดังกล่าวควรกระทำด้วยความเข้าใจและรอบคอบเป็นอย่างยิ่ง (ชวน เพชรแก้ว, 2543 : 239-242)

2.2.3 การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับขนบนิยมในการแสดง

ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงในด้านขนบนิยมในการแสดงหนังตะลุง มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างในบางขั้นตอน คือ หลังจากตั้งเครื่อง เบิกโรง และโหมโรงแล้ว ขึ้นต่อไปซึ่งเป็นขั้นตอนการออกถึงขาลิงดำนั้น ปัจจุบันไม่มีหนังตะลุงคณะใดนำมาออกแล้ว โดยข้ามขั้นตอนนี้ไปออกรูปฤาษี แล้วต่อด้วยการเชิดพระอิศวรชงโค เชิดปรายหน้าบาท ออกรูปบอกเรื่อง ตั้งเมือง และดำเนินเรื่อง ในส่วนของขนบนิยมในการแสดง ในขั้นตอนการโหมโรง การโหมโรงของหนังตะลุงแต่เดิมใช้เพลงทับ ต่อมาเปลี่ยนเป็นเพลงปี่ คือ ใช้ปี่เป็นตัวนำ สำหรับขนบนิยมของการใช้เพลงต่างๆ บรรเลงตลอดในการแสดงหนังตะลุงแบบเดิมนั้น ไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนนักว่าจะใช้เพลงจำนวนกี่เพลง เพราะขึ้นอยู่กับความสามารถของลูกคู่ประเภทเครื่องเป่าและเครื่องสาย เป็นตัวนำการเล่นเพลง คือ มือปี่และมือซอมีความสามารถเล่นเพลงต่างๆ ได้มากน้อยแค่ไหน แต่อย่างน้อยแต่เดิมนั้นผู้บรรเลงดนตรีหนังตะลุงได้ จะต้องสามารถบรรเลงเพลงสำคัญที่ใช้กับการแสดงหนังตะลุงตามขั้นตอนการแสดงต่างๆ ได้ คือ ขณะออกฤาษีใช้เพลงเชิด ฤาษีเดินใช้เพลงนาคนางค์ชงวง ออกนางพื่อนใช้เพลงจี๋หนอนหรือสาวอินเดียร่าพัน ออกพระอิศวรใช้เพลงมีทำนองคล้ายหักคอไอ้เท่ง ออกหน้าบาทใช้เพลงพม่ารำชวาน ออกบอกเรื่องใช้เพลงแขกเทศ ออกเจ้าเมืองตอนบรรยายใช้เพลงแขกต่อยหม้อ หรือ เพลงลาวครวญ ก่อนที่

เจ้าเมืองจะเจราจใช้เพลงเจ้าเมืองสั่งการ ตอนรบใช้เพลงเชิด ตอนโสกาใช้การเกริ่นปี หรือเรียกว่า เอื้อนปี ไหลปี และเชิดเครื่อง ขณะนางเดินป่า หรือนางคร่ำครวญใช้เพลงลอดโหม่ง ตอนขับกลอนกบเดินใช้เพลงเมฆล่อแก้ว และตอนเดินยักษ์ใช้เพลงผีเสื้อตอมดอกไม้ นอกจากนี้ในขณะที่ดำเนินเรื่องจะใช้เพลง นารีสร่งน้ำ สร้อยสนตัด นกขมิ้น ค้างคาวกินกล้วย ลาวเสียงเทียน ลาวสมเด็จ เขมรพระประทุม ชีสุ่ย น้ำ ลอดใต้ทราย และลมพัดชายเขา (ชวณ เพชรแก้ว, 2543 : 243)

ในปัจจุบันการนำเพลงโบราณมาบรรเลงมักจะไม่บรรเลงจนจบเพลง แต่จะนำเอาตอนใดตอนหนึ่งของเพลงมาบรรเลง บางครั้งนำไปผสมผสานกับเพลงสมัยปัจจุบันก็มี สำหรับเพลงสมัยใหม่ที่หนังตะลุงนำมาบรรเลงผลัดเปลี่ยนกับเพลงไทยเดิมนั้น มีทั้งเพลงลูกทุ่งทันสมัยที่ได้รับความนิยมสูง และเพลงสตริง จะเห็นได้ว่าขนบนิยมการแสดงของหนังตะลุงมิได้เปลี่ยนแปลงขั้นตอนไปมากนัก หนังตะลุงยังคงดำเนินไปตามแบบเดิมเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นแต่เพียงเลิกการออกลิขาวลิขาคำเท่านั้น แต่ขนบนิยมในการใช้ดนตรีประกอบการแสดง ซึ่งเป็นรายละเอียดอันแสดงถึงความประณีตงดงามในการนำเพลงต่างๆ มาเล่น ตั้งแต่การโหมโรงไปจนกระทั่งการใช้เพลงบรรเลงในการแสดง ประกอบกริยาอาการของตัวละครได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก คือ ในการโหมโรงส่วนใหญ่ นำเพลงพัชราซึ่งเป็นเพลงเก่ามาเพียงหนึ่งเพลง นอกนั้นใช้เพลงลูกทุ่ง โดยใช้เวลาเพียงสั้นๆ เท่านั้น ส่วนการแสดงเรื่องได้นำเอาเพลงสมัยใหม่ โดยเฉพาะเพลงลูกทุ่งที่ได้รับความนิยมมาใช้บรรเลง เป็นจำนวนมาก ดูเหมือนว่าการนำเพลงดังกล่าวมาใช้บางครั้งมิได้บรรเลงลงในเรื่องที่เหมาะสม การกระทำเช่นนี้ทำให้ความเป็นหนังตะลุงขาดหายไปมาก ทั้งนี้เพราะเห็นได้ถึงความไม่ประณีตในการเลือกสรรมาใช้ เพราะการพากย์ไม่สามารถทำเพลงได้หมดจดเหมาะสมกับบทบาทกั ยังใช้ดนตรีสากลซึ่งนิยมกันตามยุคตามสมัยด้วยแล้ว ก็ยังเห็นความหยาบของหนังตะลุงสมัยใหม่มากขึ้น

2.2.4 การเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาสาระ

หากพิจารณาจากเนื้อเรื่องที่ใช้แสดงแต่เดิมมาจนกระทั่งปัจจุบัน จะเห็นว่าในปัจจุบันจะเป็นไปตามสภาพการณ์ของสังคม และความต้องการของผู้ชม โดยที่เห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นผลของความคิดความเชื่อของหนังตะลุงที่ว่าหากเป็นไปเช่นนี้จะช่วยให้หนังตะลุงได้กระทำบทบาทสนองความต้องการของสังคมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งนั่นหมายถึงการช่วยให้หนังตะลุงได้มีพลวัตอยู่ในสังคมอันมีผลให้อยู่รอดนั่นเอง ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเรื่องที่ใช้แสดงดังกล่าว จึงมิใช่สิ่งที่แปลกแต่ประการใด ความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาสาระที่แปลกและน่าเป็นห่วงคือ ความเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดของเนื้อหาสาระบางประการ อาทิ การที่เปลี่ยนเนื้อหาในเรื่องแต่ละเรื่องจากจินตนาการทั้งหมดมาเป็นความสมจริงอย่างนวนิยายสมัยใหม่ กับ การเปลี่ยนแปลงบทบาทตัวละครให้มีน้อยลงในขณะที่มีบทเจราจมากขึ้น การที่เปลี่ยนเนื้อเรื่องมาเป็นความสมจริงทำให้ขาด

จินตนาการอันเป็นแก่นสารของความบันเทิงอย่างหนึ่ง เพราะในเรื่องความจริง ไม่มีที่ให้อัศจรรย์ ฤทธิ์ เทวดา ฤๅษี ผีป่า สัตว์พูดได้ อาวุธกายสิทธิ์ การแปลงกาย การรบด้วยฤทธิ์เดชต่างๆ และอื่นๆอันเป็นจินตนาการ ให้มาปรากฏ ทำให้มีบทบาทต่างๆน้อยลง เหลือเพียงบทบาทที่เป็นความจริงแล้วมานั้น บทเจรจามากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ย่อมทำให้ความบันเทิงถูกยึดเยียดด้วยความสมจริงเท่านั้น ทั้งๆที่ความบันเทิงของมนุษย์ได้จากจินตนาการและอื่นๆด้วย

ส่วนที่ 3 การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย

3.1 วิธีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงและการปรับเปลี่ยนภูมิปัญญา

วิธีการดำเนินชีวิต คือ หนทางของการดำเนินชีวิตที่บุคคลประพฤติปฏิบัติในกิจวัตรประจำวัน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า วิธีชีวิต คือการดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลที่จะต้องมิกิจกรรมที่จะต้องทำในแต่ละวัน วิธีชีวิตของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันไป อาจมีบางส่วนที่มีความคล้ายคลึงกันบ้าง วิธีชีวิตนั้นรวมเอาชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม การละเล่น อาชีพ รวมทั้งการดำเนินชีวิตประจำวันตั้งแต่ตื่น จนกระทั่งนอนหลับ การดำเนินชีวิตดังกล่าวเป็นในลักษณะที่เรียกว่ามีความเป็นอยู่ดีนั้น มนุษย์ย่อมต้องอาศัย “ภูมิปัญญา” มาช่วยซึ่งอาจจะมาจากการลองผิด ลองถูก จากประสบการณ์ หรือได้รับการถ่ายทอดมาแล้วนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของตนเอง (สุดารัตน์ ขวัญเงิน, 2537 : 25) ในการปรับตัวของชาวบ้านให้เข้ากับธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมโทรมหรือภาวะเศรษฐกิจที่ทำให้ชุมชนชนบทล่มสลายนั้น ชาวบ้านมีสติปัญญา ความสามารถ และมีภาวะสร้างสรรค์ สามารถแก้ไขปัญหาและดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างน่าสรรเสริญ ถ้าจะใช้คำกลางๆเพื่อเรียกขานความรู้ความสามารถนี้ว่า “ภูมิปัญญา” ก็คงจะเหมาะสมแก่บริบทในปัจจุบัน ภูมิปัญญา ที่สั่งสมและสืบสานวิวัฒนาการมาหลายต่อหลายชั่วคนนี้เป็นที่มาของวิถีชีวิตความสันตติจิตเจตน์ ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ ศาสนา วิธีทำมาหากินและศาสตร์ศิลป์นานัปการ และโดยมีสังคมมนุษย์ได้มีการแลกเปลี่ยน สังสรรค์ทางวัฒนธรรมกันระหว่างคนต่างชุมชน ต่างวัฒนธรรม ต่างภาษา การแลกเปลี่ยนจึงก่อให้เกิดการเพิ่มพูนและความหลากหลายในภูมิปัญญาตลอดมา (เอกวิทย์ ฌ ถलग, 2536 : 24)

ภูมิปัญญา คือแก่นหลักของการมองชีวิต การใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งมีความหมายทั้งในแง่ของปัจเจกบุคคล และในแง่ของสังคมหมู่บ้านที่ไม่ใช่ปัจเจกบุคคล ในลักษณะของจิตนิยม แต่เป็นปัจเจกบุคคลที่เป็นเอกภาพกับสังคมหมู่บ้าน การอธิบายถึงชีวิตของชาวบ้านเกี่ยวเนื่องไปถึงครอบครัว เครือญาติ สิ่งแวดล้อม การทำมาหากิน และอื่นๆ (วิจิต นันทสุวรรณ, 2541 : 6) นอกจากนี้ภูมิปัญญา คือความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความเจตน์ ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่ง

สมไว้ในการปรับตัวและการดำรงชีพในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้มีพัฒนาการสืบสานกันมา ภูมิปัญญา เป็นผลของการใช้สติปรับตัวกับสถานะต่างๆในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ติดต่อสัมพันธ์กันแล้วรับเอา หรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำเพื่อการแก้และการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2536 : 26) โดยมนุษย์ค่อยๆเรียนรู้ปัญหาเพื่อแก้ไข มีการวิเคราะห์ไปเรื่อยๆว่าสามารถทำให้ตนดำรงอยู่ได้หรือไม่ มีการทดลองทำดูและเมื่อพบในสิ่งที่สามารถแก้ปัญหาได้ดีที่สุดจึงยอมรับภูมิปัญญานั้น (วิชิต นันทสุวรรณ, 2541 : 30)

ซึ่งภูมิปัญญาสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่ใกล้ชิดกัน (สามารถ จันทร์สุรย์, 2532 : 5)

คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ
2. ความสัมพันธ์กับคนอื่นที่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน
3. ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถ

สัมผัสได้

ทั้งสามลักษณะนี้ คือ สามมิติของเรื่องเดียวกัน คือ ชีวิตของชาวบ้านที่สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ หรือสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เป็นความรู้ที่ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ เป็นเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ที่มีการผสมผสาน การปรับตัว การจัดการ และการผลิตซ้ำผลิตขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา มิใช่ความรู้ที่เป็นอุดมคติที่หยุดนิ่งตายตัว มีที่มาหลายแหล่งไม่ยึดติดกับความรู้ชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงอย่างเดียว การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะที่ถูกใช้ประโยชน์อย่างดีมาช้านานก็เพราะว่ามีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการของการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ช้าบ้าง เร็วบ้าง มีกระบวนการจัดการในลักษณะเชิงซ้อน ประสานสัมพันธ์หลายระดับจนเกิดความสมดุลตามสภาพความหลากหลายที่ทำให้ไม่เกิดความขาดแคลน (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2544 : 167) นอกจากนี้ เสรี พงศ์พิศ (2536 : 145) ระบุว่า ภูมิปัญญา มีสองลักษณะ คือ ภูมิปัญญาลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน และภูมิปัญญาในลักษณะที่สอง คือ ภูมิปัญญาลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และอื่นๆ นอกจากนี้ภูมิปัญญา ยังสะท้อนออกมาในเรื่องของความสัมพันธ์ 3 ลักษณะ คือ

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกัน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก
สิ่งแวดล้อม พืช สัตว์ ธรรมชาติ
2. ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชน
3. ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถ
สัมผัสได้ทั้งหลาย

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2535 : 5) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของ
ภูมิปัญญา ไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาเป็นความรู้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์
2. ภูมิปัญญาเป็นความเชื่อ เช่น ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ เรื่องผี เป็นต้น
3. ภูมิปัญญาทางวัตถุ เช่น บ้านเรือน อุปกรณ์ เครื่องใช้ต่าง ๆ
4. ภูมิปัญญาเป็นความสามารถ หรือแนวทางในการแก้ปัญหาหรือป้องกัน
ปัญหา
5. ภูมิปัญญาทางพฤติกรรม เช่น การกระทำ การปฏิบัติ ความประพฤติ
 เป็นต้น

จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กล่าวไว้นี้ได้แสดงให้เห็นภูมิปัญญาใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะ
ที่เป็นความรู้ ความสามารถ หรือแนวทางในการแก้ไขปัญหา และลักษณะที่เป็นความเชื่อ ประเพณี หรือ
วัฒนธรรม สำหรับ ประเวศ วะสี (2533 : 7) ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญบางประการของภูมิปัญญา ดังนี้

1. ความจำเพาะกับท้องถิ่นเป็นเรื่องที่ชัดเจนอยู่ในตัวตามชื่อ เพราะภูมิปัญญา
ท้องถิ่น สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ
เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้าง
นอก แต่อาจเอาไปใช้ในท้องถิ่นที่แตกต่างกันไม่ได้ หรือได้ไม่ดี
2. มีความเชื่อมโยงกันเป็นบูรณาการสูง ชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม มีความ
เชื่อมโยงกันเป็นบูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริง จึงมีความเป็น
บูรณาการสูง ทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
3. มีความเคารพผู้อาวุโส ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ จึง
มีความเคารพผู้อาวุโส เพราะผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า

ภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นจึงเป็นองค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นในบริบททางกายภาพ และ
วัฒนธรรมของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับระบบนิเวศชุดหนึ่ง การทำลายระบบนิเวศท้องถิ่น เช่น
การปรับเปลี่ยนถิ่นที่อยู่ที่ทำกิน หรือการอพยพของชุมชน จึงอาจเป็นการทำลายองค์ความรู้และภูมิ
ปัญญาที่มีคุณค่ามหาศาลให้สูญหายไปอย่างไม่มีวันหวนกลับ (ยศ สันตสมบัติ, 2542 : 42)

ในส่วนของการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นจากรูวรรณ ธรรมวัตร(2532 : 33) อธิบายถึงการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาไว้ว่า ชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ ประสบการณ์ เพื่อการดำรงชีพโดยตลอด และยอมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นหนึ่งตลอดมา ด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยอาศัย ศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อถือผีสาางต่างๆ รวมทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอด เรียนรู้ สืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน ซึ่งพอจะจำแนกได้คือ

1. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก ซึ่งเด็กโดยทั่วไปมีความสนใจในช่วงเวลาสั้น ในสิ่งที่ใกล้ตัว ซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่ายไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลองทำ การเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น วิธีการเหล่านี้เป็นการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ซึ่งผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่างๆมาพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรง หรือบอกเล่าโดยผ่านพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ รวมถึงการลงมือประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษ ก็มีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด

นอกจากนี้ วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจะออกมาในรูปของการบันเทิงที่สอดแทรกในกระบวนการและเนื้อหาหรือคำร้องของการบันเทิง เช่น ในคำร้องของลิเก ลำตัดของภาคกลาง โนราห์หนังตะลุง ของภาคใต้ หนังสือประโมทัยของภาคอีสาน กลอนลำ คำสอของภาคอีสาน คำชอของภาคเหนือ เป็นต้น คำร้องเหล่านี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น คติธรรม คำสอนของศาสนา การเมืองการปกครอง การประกอบอาชีพ การรักษาโรคพื้นบ้าน รวมทั้งการปฏิบัติตนตามจารีตประเพณีต่างๆ

กล่าวโดยสรุป ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นระบบความคิดและวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ของมนุษย์ ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม แนวความคิดและวิธีการดังกล่าวเกิดจากการสังเกต การทดลอง ลองผิดลองถูก หรือใช้วิธีการอย่างอื่น จากประสบการณ์หลายๆครั้ง อย่างเป็นกระบวนการ แล้วสรุปเป็นบทเรียนภายใต้กรอบความคิดความเชื่อของบุคคลในสังคม ระบบความคิดเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านในลักษณะนามธรรม แสดงออกในเรื่องความเชื่อ ความศรัทธา ความกลัว หรือแนวความคิดอื่นๆที่ยึดมั่นร่วมกันเป็นอุดมการณ์ในการดำรงชีวิต อีกรูปแบบหนึ่งเป็นลักษณะของรูปธรรม ที่แสดงออกมาให้เห็นได้ชัดเจน เช่น รูปแบบกรรมวิธีในการประกอบอาชีพ การดำเนินวิถีชีวิตในลักษณะต่างๆ แล้วแต่การปรับตัวของแต่ละท้องถิ่น ลักษณะของภูมิปัญญาพื้นบ้านที่แสดงออกเป็นรูปธรรมย่อมมีสิ่งที่เป็นนามธรรมสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ดังนั้นบุคคลจะแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างไรในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต หรือพิธีกรรมต่างๆ ย่อมมีแนวความคิด

และความเชื่อเป็นผู้บงการอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมนั้นๆ หนังสือศิลปะการแสดงที่มีชีวิต ได้วิวัฒนาการหรือเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยมาเป็นเวลายาวนาน แต่ละยุคสมัยที่ผ่านมาได้หลอมรวมเอาเรื่องราวและประสบการณ์ต่างๆจากสังคมมาสอดแทรกไว้ และปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม ศิลปะการแสดงหนังสือศิลปะนอกจากเป็นภูมิปัญญาที่มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับพิธีกรรม บันทึกเรื่องราวต่างๆของสังคม และบทบาทด้านความบันเทิงแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และช่วยชี้แนะในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมให้แก่บุคคลในสังคมด้วย

แม้ว่าความเชื่อวรากรของวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่มาพร้อมกับรูปแบบความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบใหม่ ซึ่งดูเหมือนว่าเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับ จะทำให้ชนนิยม ความเชื่อ การละเล่นต่างๆ และวิถีชีวิตแบบเก่าของชาวบ้านหายสาบสูญไปมากในช่วงสองถึงสามศตวรรษที่ผ่านมา แต่ศิลปะการแสดงหนังสือศิลปะ ยังคงอยู่รอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน แม้ว่าจะต้องเสริมเติมองค์ประกอบบางประการที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ๆลงไปไม่น้อยก็ตาม ทั้งนี้เพราะว่าหนังสือศิลปะ คือภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีความนิยมชมชอบ ลุ่มลึก และหนังสือศิลปะยังคงมีบทบาทสำคัญในสังคมมาโดยตลอด (ชวน เพชรแก้ว, 2543 : 210)

ภูมิปัญญา คือรากเหง้าแห่งชีวิตที่ประกอบด้วยองค์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดมา (เสรี พงศ์พิศ, 2534 : 20) มีลักษณะประสมประสานเชื่อมโยงกัน ล้วนสั่งสมงอกงามขึ้นจากความรอบรู้ ประสบการณ์ ซึ่งให้ผลสัมฤทธิ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มชนมากกว่าปัจเจกชน (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2540 : 22) โดยที่เป็นพลังอันมีคุณค่ายิ่งต่อการช่วยให้สังคมอยู่รอด ชุมชนที่ดำรงอยู่มาเป็นเวลายาวนานย่อมมีภูมิปัญญาของตนเอง และใช้ภูมิปัญญาเป็นศักยภาพในการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิต หนังสือศิลปะเป็นภูมิปัญญาของกลุ่มชน ที่ผู้แสดงสั่งสมในห้วงงอกงามขึ้นจากความรอบรู้ ประสบการณ์ และการสร้างสรรค์ภูมิปัญญา

นอกจากนี้ เอกวิทย์ ฌ ถกลาง (2540 : 11-12) ให้ความหมายของภูมิปัญญาว่า หมายถึงความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและการดำรงชีพในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่างๆในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นๆจากพื้นที่อื่น สิ่งแวดล้อมอื่น ที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์ หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อม และบริบททางสังคม วัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งที่เกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก และภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่ หรือผลิตซ้ำเพื่อการแก้ปัญหา และการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสังคมไทยมีพัฒนาการในหลายลักษณะ ดังนี้

1. พัฒนาการของภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านทุกภูมิภาค เป็นผลพวงของการเรียนรู้เกี่ยวกับสรรพสิ่งแห่งธรรมชาติแวดล้อมแล้วปรับตัวสร้างสรรค์ขึ้นเป็น วัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีพในสภาพแวดล้อมนั้นๆ และมีความผูกพันแน่นแฟ้นอยู่กับ ศรัทธาความเชื่อพระพุทธศาสนา รวมถึงระบบการพึ่งพาอาศัยกัน

2. ภูมิปัญญาใหม่ๆ ที่รับเข้ามาจากภายนอกมิได้เข้ามาทดแทนภูมิปัญญาสั่งสม หรือภูมิปัญญาที่พัฒนาไว้เดิมทั้งหมดในสังคมไทยระดับชาวบ้าน แต่ในหลายกรณีภูมิปัญญาสั่งสมอาจ ถูกทดสอบเลือกเฟ้นและดัดแปลงให้สามารถใช้แก้ปัญหา หรือตอบสนองความต้องการในการปรับตัว ตามบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และทำหน้าที่เป็นฐานรองรับภูมิปัญญาใหม่ๆ ที่เข้า มาผสมผสานต่อเนื่องไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเห็นได้จากความรู้ความสามารถในการปรับตัวโดยการ ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในบริบทใหม่ ในการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจและ สังคมที่เผชิญอยู่

3. การปรับตัวของสังคมไทยไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิงแบบขูดราก ถอนโคน แต่เป็นการปรับเปลี่ยนที่ยึดรากฐานภูมิปัญญาสั่งสมเดิมที่มีพลวัตในตัวของมันเองอยู่แล้ว ทั้ง โดยจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก เห็นได้จากการปรับระบบความสัมพันธ์ที่ยังคงให้ความสำคัญกับเครือ ญาติและชุมชนของคนระบบอุปถัมภ์ในรูปแบบต่างๆ ที่ยังดำรงอยู่ในทุกภูมิภาค

4. ภูมิปัญญาของคนไทยมีความหลากหลายตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และ ลักษณะสังคมที่แตกต่างกันระหว่างท้องถิ่นที่เป็นภูมิลำเนาของกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์ หลายภาษา หลาย ความเชื่อ ซึ่งความหลากหลายของภูมิปัญญาดังกล่าวมิใช่ความแตกต่างที่นำไปสู่การไร้พลัง แต่กลับเป็น ความรุ่มรวยมั่งคั่งทางปัญญาที่เป็นพลังสำคัญในการพัฒนา ถ้าเราสามารถเข้าถึงความหมายและคุณค่า แห่งภูมิปัญญาที่หลากหลายนั้นๆ ได้อย่างแท้จริง

5. การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในระดับพื้นบ้านเป็นการสะสมความรู้ และ ประสบการณ์อันยาวนาน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ลักษณะต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ใน การปรับตัวเข้ากับทั้งทางธรรมชาติและสังคมมนุษย์ด้วยกัน กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติเป็น ศักยภาพอันยิ่งใหญ่ที่ในปัจจุบันเราให้ความสำคัญน้อยเกินไป เพราะให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในรูป ของสถาบันการศึกษาทั้งด้านวิธีการ เนื้อหา และระบบปฏิสัมพันธ์แต่จากการศึกษาได้พบว่า กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติจะกลับมามีความสำคัญอย่างสูงในการปรับประยุกต์ให้เข้ากับการ เรียนรู้สมัยใหม่ในสังคมข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นการประสานกันระหว่างการเรียนรู้ในโลกเทียมจริง และ โลกกายภาพที่มนุษย์เรารู้จักมักคุ้นกันมาแต่เดิม

3.2 กระบวนการเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ของผู้แสดงหนังตะลุง

การแสดงหนังตะลุง ผู้แสดงจำเป็นต้องมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ทั้งในด้านข้อมูล ข่าวสาร เหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เพื่อจะได้นำข้อมูลนั้นมาถ่ายทอดไปยังผู้ชม การแสดง ทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของผู้แสดงในแต่ละคนด้วย ทิศนา แคมมณี (2545 : 14) ให้ข้อสังเกตว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต บุคคลจำเป็นต้องเรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อการพัฒนาชีวิตจิตใจของตนเอง การสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงเป็นกระบวนการที่ยั่งยืน ช่วยให้บุคคลและสังคมมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ในเรื่องเกี่ยวกับการเรียนรู้ สุธิวงษ์ พงศ์ไพบูลย์ (2545 : 21) ให้ข้อสังเกตว่า วัฒนธรรมการเรียนรู้แบบให้จำได้ หมายถึง เป็นกระบวนการให้ผู้เรียนจำแบบ เลียนแบบ และยึดต้นแบบเป็นหลัก เนื้อหาและวิธีการที่ได้จากต้นแบบ คือ จุดหมายปลายทาง หรือ อวสานต์ ต่างกับวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบให้กำหนดได้ หมายถึง ผู้เรียนต้องใช้สติ และปัญญาเฉพาะตัว และพัฒนาให้ยิ่งขึ้นไป ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้แบบให้จำได้ หมายถึง ต้องอาศัยความทรงจำและการเอาอย่างเป็นตัวจูงนำขีดความสามารถ ใครจำได้ดี จำได้มาก เลียนแบบได้ครบถ้วน ไม่นอกกรอบกรอบนั้นว่าเป็นคนเก่ง คนมีความรู้ และเป็นคนมีโอกาสสูง ใครคิดหรือทำอะไรนอกกรอบ ถ้าครู หรือเหนือครู คือคนแหกคอก คนคือร้อน

อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นการดำเนินการอย่างเป็นขั้นเป็นตอน มนุษย์มีการเรียนรู้ในแบบฉบับของตนเองที่มีความแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้จากการฟัง การอ่าน การได้โต้ตอบกับผู้อื่น การถาม การซัก การเขียน การสังเกต การจดจำ การเลียนแบบ การดูตัวอย่าง การลองทำ การคิด คิดเปรียบเทียบ คิดวิเคราะห์ คิดไตร่ตรอง หรือแม้กระทั่งเป็นการเรียนรู้จากการลงมือทำ ซึ่งวิธีการดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นวิธีการที่มนุษย์ใช้ในการเรียนรู้ทั้งสิ้น

การสร้างสรรค์ สังคมภูมิปัญญาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ท่ามกลางสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่มีพัฒนาการมายาวนาน แม้สังคมมนุษย์จะเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าหรือผันแปรไปอย่างไร มนุษย์ก็ยังคงความเป็นมนุษย์อยู่ ดังนั้น ธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์ จึงยังมีความสำคัญและถือได้ว่า เป็นศักยภาพอันยิ่งใหญ่ของมนุษย์ถึงแม้มนุษย์จะสามารถสร้างโลกเทียมจริงขึ้นมาได้ และได้พัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิทยาก้าวหน้าที่เรียกว่า เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร มีทางด่วนข้อมูลข่าวสาร มีระบบเครือข่ายข้อมูลนานาชาติ อินเทอร์เน็ตสภาพ และคนธรรมดาสามัญทุกหนแห่ง สามารถเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารและเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งรวดเร็วและนับพัน แต่คู่ขนานกัน มนุษย์ก็ยังคงเรียนรู้จากการสัมผัสมนุษย์ด้วยกัน และการเรียนรู้จากโลกภายนอกอันเป็นสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่เกื้อกูลชีวิตมนุษย์ตลอดมา กระบวนการเรียนรู้ตาม

ธรรมชาติของมนุษย์แล้วสิ่งสมไว้เป็นมรดกทางปัญญา จึงยังคงมีความสำคัญเคียงบ่าเคียงไหล่กันกับการเรียนรู้ด้วยวิทยาการก้าวหน้าดังกล่าว

กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ในบรรพกาลมนุษย์เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตและรักษาเผ่าพันธุ์ของตนให้อยู่รอดด้วยการลองผิดลองถูกในการหาอาหาร ต่อสู้กับภัยธรรมชาติ การรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ต่อสู้แย่งชิงสิ่งของที่อยู่ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และเผชิญโชคด้วยความเสี่ยงต่างๆ เมื่อประสบความสำเร็จล้มเหลวถึงชีวิตดับหรือ หรือบาดเจ็บ แต่ถ้าสำเร็จก็จะได้อาหาร ได้สิ่งของ พันธุ์อันตราย ฯลฯ จากประสบการณ์ของการลองผิดลองถูก มนุษย์ก็สะสมความรู้ความเข้าใจของตนไว้แล้วถ่ายทอดส่งต่อให้กับลูกหลานเผ่าพันธุ์ของตน นานๆเข้าสิ่งที่ประพฤติปฏิบัติ หรือห้ามประพฤติปฏิบัติก็กลายเป็นจารีต ธรรมเนียม หรือข้อห้าม ในวัฒนธรรมของคนกลุ่มนั้นๆ ไป กาลเวลาล่วงเลยไปมนุษย์อาจลืมเหตุผลที่มาของธรรมเนียมปฏิบัติไปแล้ว รู้แต่ว่าในสังคมของตนต้องประพฤติปฏิบัติเช่นนั้นๆ จึงจะอยู่รอดปลอดภัย หรือแก้ไขป้องกันปัญหาได้ ความรู้และประสบการณ์เหล่านี้ได้รับการทดสอบอยู่ตลอดเวลาในการดำเนินชีวิตจริง บ่อยครั้งภูมิปัญญาเหล่านั้นใช้การต่อไปไม่ได้ เพราะเหตุปัจจัยเปลี่ยนแปลง สถานการณ์เปลี่ยนแปลง มนุษย์ก็ต้องใช้ปัญญาขบคิดแก้ปัญหาเอาใหม่ ต้องเสี่ยงชีวิตกันใหม่ ต่อเมื่อได้เรียนรู้ว่าคิดอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหาได้ก็จะจดจำความคิดและวิธีปฏิบัตินั้นไว้ต่อไป ถ้าล้มเหลวก็จะจดจำไว้เป็นข้อห้าม ด้วยการสั่งสมประสบการณ์ดังกล่าว มนุษย์ก็สั่งสมภูมิปัญญาในการดำรงชีพไว้มากขึ้น และมีความเสี่ยงน้อยลง

มนุษย์เรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำจริงในสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริง เช่นการเดินทาง ปลูกพืช สร้างบ้าน ต่อสู้กับอันตราย ฯลฯ ในกรณีของชาวบ้านในประเทศไทยก็จะเห็นได้ว่าชาวภาคเหนือเรียนรู้ที่จากการร่วมกันจัดระบบเหมืองฝาย เพื่อการกสิกรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำระหว่างเขาแล้วค่อยๆพัฒนาขึ้นเป็นระบบความสัมพันธ์ในการแบ่งปันน้ำระหว่างคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในลุ่มน้ำเดียวกัน ชาวอีสานเรียนรู้ที่จะเสาะแสวงหาแหล่งดินน้ำชุ่มเป็นที่ทำกิน ชาวภาคกลางเรียนรู้ที่จะอยู่กับภะวะน้ำหลาก น้ำท่วม น้ำลด ด้วยการปลูกเรือในตลิ่งสูง เดินทางด้วยเรือและทำนาทำไร่ให้สอดคล้องกับฤดูกาล ส่วนชาวภาคใต้เรียนรู้ที่จะพึ่งพากันระหว่างคนอยู่ต่างถิ่น ต่างทำเลกันในเขตเชิงเขา ลุ่มน้ำ และชายทะเล ด้วยการผูกไมตรีแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างพื้นที่ การเรียนรู้และสะสมประสบการณ์ต่างๆไว้ในสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง แล้วส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลานแบบค่อยเป็นค่อยไป ได้กลายเป็นธรรมเนียมหรือวิถีปฏิบัติ

การถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้จากการทำจริงได้พัฒนาต่อมาจนเป็นการส่งต่อแก่คนรุ่นหลัง ด้วยการสาธิตวิธีการ การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า ในรูปแบบของเพลงกล่อมเด็ก คำพังเพย สุภาษิต และการสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์ ซึ่งโดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวบ้านทุกภูมิภาค จะนิยมสองวิธีแรกคือ สาธิตวิธีการและสอนเป็นวาจา ในกรณีที่เป็นศิลปะวิทยาการระดับที่มีความซับซ้อนหรือลึกซึ้ง จึงจะใช้วิธีลายลักษณ์ในรูปของตำรา เช่นตำรายา ตำราปลูกบ้าน ตำรา

โหราศาสตร์ ฯลฯ หรือผู้เป็นวรรณกรรมคำสอน ภาษิต คู่มือ แผนที่ และตำนาน นิทาน ฯลฯ สุดแต่จะสะดวกและจะเห็นว่าสอดคล้องกับพื้นฐานของชาวบ้าน การถ่ายทอดทั้งโดยวาจาและลายลักษณ์ หรือการสาธิตก็ไม่มียึดตายตัว แต่จะปรับเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัยที่อยู่ในการรับรู้ของคนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ในบางกรณีความรู้ที่สั่งสมไว้ก็อาจถดถอยหรือสูญหายได้

การเรียนรู้โดยพิธีกรรม กล่าวในเชิงจิตวิทยา พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจโน้มน้าวให้คนที่มีส่วนร่วมรับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไปในตัว เป็นการตอกย้ำความเชื่อกรอบศีลธรรมจรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติและความคาดหวัง โดยไม่ต้องใช้การจำแนกแจกแจงเหตุผล แต่ใช้ศรัทธาความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม เป็นการสร้างกระแสความเชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ถึงแม้จะมีภูมิปัญญา ความรอบรู้อยู่เบื้องหลังพิธีกรรม ก็ไม่มีการเน้นย้ำภูมิปัญญาเหล่านั้นแต่จะเน้นผลที่เกิดต่อสำนึกของผู้มีส่วนร่วมเป็นสำคัญ ด้วยเหตุตั้งนั้นพิธีสืบชะตาแม่น้ำ สืบชะตาเมือง บวชต้นไม้ บวชป่า พิธีอุปสมบท พิธีบังสุกุล พิธีสู่ขวัญในโอกาสต่างๆ ฯลฯ จึงเกิดผลทางใจแก่ผู้ร่วมในพิธี และมีผลในการวางบรรทัดฐานความประพฤติตลอดจนควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมเป็นอันมาก รวมทั้งตอกย้ำความสำคัญของคุณค่าทางสังคมอย่างมีพลังด้วยพิธีกรรมจึงมิใช่เรื่องเหลวไหล หรือมงาย แต่เป็นกรรมวิธีในทางวัฒนธรรมที่มีผลในการปลูกฝัง บ่มเพาะความเชื่อคุณค่าและแนวทางความประพฤติที่พึงประสงค์ตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประเพณีแม้แต่ในสังคมสมัยใหม่ที่นับถือความเป็นเหตุเป็นผลต่อกันของสรรพสิ่ง และให้ความสำคัญต่อข้อมูลเชิงประจักษ์ พิธีกรรมก็ยังมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ทางจิตวิญญาณอยู่นั่นเอง เพราะมนุษย์ยังคงเป็นมนุษย์ที่มีได้อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของวิทยาศาสตร์อย่างเดียว

ศาสนาทั้งในด้านหลักธรรมคำสอน ศีลและวัตรปฏิบัติ ตลอดจนพิธีกรรม และกิจกรรมทางสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในเชิงการเรียนรู้ล้วนมีส่วนตอกย้ำภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิต ให้กรอบและบรรทัดฐานความประพฤติ และให้ความมั่นคง อบอุ่นทางใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่คนในการเผชิญชีวิตบนความไม่แน่นอนอันเป็นสัจธรรมของอย่างหนึ่ง สถาบันศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของคนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่เหล่า สำหรับพุทธศาสนาในชั้นปรมาตถ์ก็มีผลต่อการพัฒนาจิตวิญญาณให้เป็นอิสระจากความทุกข์ยากทั้งปวงสำหรับบุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติ ศาสนาจึงเป็นหลักในการหล่อหลอมบ่มเพาะทั้งความประพฤติ สติปัญญา และอุดมการณ์แห่งชีวิตไปพร้อมๆกัน ถือได้ว่าเป็นการศึกษาที่มีลักษณะเป็นองค์รวมและมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนที่น่าถือศาสนานั้นๆ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อีกทั้งเป็นแก่นและกรอบในกระบวนการจัดเกล้าทางสังคมด้วย

การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งในทางชาติพันธุ์ ถิ่นฐานทำกินรวมไปถึงการแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัว มีความคิดใหม่ วิธีการใหม่เข้ามา ผสมกลมกลืนบ้าง ขัดแย้งบ้าง แต่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายกว้างขวางทั้งในด้านสาระ รูปแบบ และวิธีการ กระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมไทย จึงมีพลวัตโลก

โผนกว่าเดิม ส่วนหนึ่งไปกับกระแสเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารอันทันสมัย ส่วนหนึ่งไปกับโลกกายภาพหรือธรรมชาติแวดล้อม และอีกส่วนหนึ่งมุ่งมั่นไปทางจิตวิญญาณ ขณะเดียวกันก็มีการกระจายเครือข่ายและการขยายตัวของการเรียนรู้ กว้างขวางหลากหลายมากอย่างไม่เคยปรากฏมาแต่กาลก่อน สังคมไทยจึงกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่มีทางเลือกให้แสงสว่างมากมายไม่รู้จบ และมีเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ที่มีภูมิปัญญาทั้งเก่าใหม่ ให้พิจารณาอยู่อย่างอนอกอนันต์

การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ในการแก้ปัญหาทั้งทางสิ่งแวดล้อม ทางเศรษฐกิจและทางสังคม ได้มีคณพยายามเลือกเฟ้นเอาความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคมประเพณี มาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้ต้องกับฐานความเชื่อเดิม ขณะเดียวกันก็แก้ปัญหาในบริบทใหม่ได้ในระดับหนึ่ง การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้อีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากการแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจในหมู่คนที่มิอาจหนีต้องเสี่ยงโดยการบูชาเจ้าแม่กวนอิม เสด็จพ่อ ร.5 พระพรหม และการทรงเจ้าเข้าผีอันมีอยู่ดาษดื่นเพื่อขอลาภผล หรือแก้วิกฤตการณ์ในชีวิต หรือการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บด้วยการผสมผสานการแพทย์สมัยใหม่กับสมุนไพร และการรักษาทางใจจากหมอเมืองและพระสงฆ์ และการไปให้หมอคู่ทำนายทายทักโชคชะตาในยามมีทุกข์ขาดความมั่นใจในตัวเองคั้งนี้เป็นต้น ตัวอย่างที่ยกมานี้ไม่เกี่ยวกับการประเมินว่าผิดถูก หรือดีชั่วแต่อย่างใด หากแต่เป็นปรากฏการณ์ที่เห็นได้ทั่วไปเกี่ยวกับการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมในสังคมไทย ที่มีปัญหามีวิกฤตการณ์ ท่ามกลางความสลับซับซ้อนทางสังคมยิ่งกว่าในอดีตที่ผ่านมา และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ย่อมมีทั้งที่ได้ผลและไม่ได้ผล สร้างสรรค์และไม่สร้างสรรค์

ครูพักลักจำ เป็นกระบวนการเรียนรู้วิถีหนึ่งที่มีมาแต่เดิมและจะยังมีอยู่ต่อไป วิธีครูพักลักจำ เป็นการเรียนรู้ในทำนองแอบเรียน แอบเอาอย่างแอบลองทำดู ตามแบบอย่างที่เราสังเกตอยู่เงียบๆ แล้วรับเอามาเป็นของตนเมื่อสามารถทำได้จริง วิธีนี้ดูเผินๆ เป็นเสมือนการลักขโมยสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของผู้อื่น แต่ในความหมายที่เข้าใจกันหาสื่อความในทางชั่วร้ายไม่ หากเป็นวิถีธรรมชาติธรรมดาของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่น ในชีวิตจริงของทุกคนจะมีพฤติกรรมครูพักลักจำอยู่ไม่มากก็น้อย และถ้ายอมรับนับถือกันว่าวิธีการเรียนรู้ที่ดูประหนึ่งไม่สำคัญนี้มีคุณค่าสูง มีความเป็นธรรมชาติในนิสสัยมนุษย์ และเป็นทางหาความรู้ทางหนึ่งที่มีประสิทธิภาพก็จะเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นผลดีอีกทางหนึ่งได้ (เอกวิทย์ ฌ กลาง, 2540 : 45-48)

กล่าวได้ว่าระบบและกระบวนการเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลายดังกล่าวข้างต้น เป็นการเรียนรู้ที่แตกต่างจากการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนที่แพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้อิงชุมชนในสังคมไทยที่เป็นแหล่งบ่มเพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช้านานนั้นแตกต่างสิ้นเชิงกับการเรียนรู้รูปสถาบัน ปัญหาที่ต้องขบคิดกันต่อไปก็คือในชีวิตจริง ทุกคนในสังคมไทยมีการเรียนรู้ทั้งสองระบบ และเป็นความจริงเช่นกันว่าระบบโรงเรียนมีข้อจำกัด ระบบการเรียนรู้อิงชุมชนไม่มี

ข้อจำกัดคือไม่มีที่สิ้นสุด ในเมื่อการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เราจึงต้องพึ่งพาการเรียนรู้ทั้งสองระบบคือระบบโรงเรียนและระบบการเรียนรู้ของชุมชนคู่ขนานกันตลอดไป

3.3 การปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอดของการแสดงหนังตะลุง

ในปัจจุบันคงไม่มีใครสามารถปฏิเสธกระแสแห่งกระบวนการโลกาภิวัตน์ ที่ผลิตสร้างซ้ำ นำเสนอ และตอกย้ำความรู้หลายๆชุดในสังคมขึ้นมา โดยอาศัยเหตุแห่งปัจจัยจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสื่อสารสารสนเทศไปได้ การไหลบ่าของข่าวสารสนเทศได้ส่งผลให้วิถีแห่งการดำเนินชีวิตและการผลิตปรับย้ายฐานไปสู่สังคมแห่งปัญญา บนพื้นฐานการพึ่งพาอาศัยกลไกตลาดและอุดมการณ์เสรีนิยม (พงษ์เทพ สันติกุล, 2549 : 114)

ในสังคมมักพบเห็นเสมอว่า วัฒนธรรมใดก็ตามที่มีรูปแบบและเนื้อหาสาระเป็นลักษณะเฉพาะตายตัว เมื่อกาลเวลาและสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ส่วนใหญ่จะไม่สามารถดำรงสภาพเดิมอยู่ได้ หากไม่สามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพใหม่หรือปรับใช้สภาพใหม่ที่มีบริบทเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่สำหรับวัฒนธรรมการแสดงหนังตะลุงอันเป็นวัฒนธรรมของภาคใต้ซึ่งมีมาช้านาน และได้ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงมาโดยตลอดด้วยเหตุนี้จึงทำให้หนังตะลุงยังคงอยู่รอดมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่ผ่านมา หนังตะลุงได้ปรับเปลี่ยนมาโดยตลอดซึ่งในบางส่วนนับเป็นความชาญฉลาดของหนังตะลุง สิ่งที่เปลี่ยนแปลงมานั้น เช่น ดนตรีของหนังตะลุงแต่เดิมมีน้อยชิ้น และส่วนใหญ่มีแต่เครื่องกำกับจังหวะ ต่อมาในภายหลังได้มีดนตรีไทยอื่นๆ และดนตรีสากลเพิ่มเข้ามาตามลำดับ เปลี่ยนเวลาแสดงเป็นเร็วขึ้นเพื่อให้ชาวสวนยางและเด็กได้มีโอกาสดู การปักรูปหน้าจอก่อนโหมโรงก็มีการประดิษฐ์รูปต่างๆเพื่อความสวยงาม เช่น รูปครุฑบ้าง รูปเทวดาบ้าง แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นปักรูปบุคคลสำคัญ หรือรูปพระพุทธรูปเจ้า ปานรัฐธรรมนูญ และอื่นๆก็มี นอกจากนี้ก็ยังเปลี่ยนแปลงขนาดของรูปหนังให้โตขึ้น เพลงที่ใช้แสดงนำเอาเพลงสมัยใหม่เข้ามาบรรเลงแทนก็มีไม่น้อย เนื้อเรื่องที่แสดงส่วนใหญ่ผสมผสานระหว่างเรื่องจรรจาวงศ์กับเรื่องประเภทสมจริง สถานที่แสดงก็เปลี่ยนแปลงไปมาก คือเข้าไปแสดงได้ทุกสถานที่ไม่เว้นแต่ในโรงแรม (ชวน เพชรแก้ว, 2543 : 221) บทเกี้ยวจ้อแต่เดิมทุกคณะจะมี แต่สำหรับปัจจุบันบางคณะมี แต่บางคณะไม่มีแล้ว ความเชื่อในการสร้างโรงหนังก็เปลี่ยนแปลงไป มีการสร้างโรงหนังสำเร็จรูป โดยคณะหนังตะลุงที่ไปแสดงเตรียมไว้เรียบร้อยโดยที่เจ้าภาพไม่ต้องปลูกสร้าง บางคณะปรับเปลี่ยนการแสดงด้วยการมีบทบาทน้อยลง แต่มีบทเจรจามากขึ้น การปรับเปลี่ยนดังกล่าวนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นในรายละเอียดจริงนั้นมีการปรับเปลี่ยนไปอย่างมากมาย การปรับเปลี่ยนดังกล่าว อนุมานได้ว่า เป็นการใช้ภูมิปัญญาในการปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอดในสถานการณ์ใหม่ โดยคำนึงถึงความต้องการของเจ้าภาพที่รับไปแสดง

และความต้องการของผู้ชม อีกทั้งเพื่อแข่งขันกับมหรสพชนิดใหม่ และเพื่อแสดงถึงความทันสมัย การใช้ภูมิปัญญาปรับเปลี่ยนดังกล่าวนับเป็นสิ่งที่ดี แต่ถ้าการปรับเปลี่ยนทำให้ต้องทิ้งความเป็นแก่นสารที่แท้จริงของหนังตะลุง เช่นดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุงที่กำลังพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว โดยหันไปนิยมใช้เครื่องดนตรีสากล ทั้งนี้เพราะความนิยมของใหม่เป็นเหตุ ประกอบกับความจำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องดนตรีได้แข่งกับมหรสพชนิดอื่นๆ แม้เครื่องดนตรีสากลบางชนิดจะไปกับได้กับการแสดงหนังตะลุง แต่ดนตรีสากลขัดกับบรรยากาศของวัฒนธรรมการแสดงชนิดนี้อย่างมาก เช่น ลีลาการเชิดหนังตะลุงก็เปลี่ยนไปในทางแข็ง ทำให้การเชิดรูป เคนรูป ขับบทพากย์ เสียรสของความเป็นหนังตะลุง การปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอดจึงอาจจะเกิดผลเสียได้ หรือการที่นายหนังตะลุงแสดงโดยเน้นบทสนทนาเพียงอย่างเดียว ก็น่าจะทำให้สูญเสียสิ่งที่เป็นแก่นสารความเป็นหนังตะลุงไปเช่นกัน อย่างไรก็ตาม หากยอมรับว่าวัฒนธรรมใดก็ตามมีการเปลี่ยนแปลง และทางหนึ่งที่ทำให้อยู่รอด คือ การปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับยุคสมัย โดยที่การปรับเปลี่ยนนั้นไม่ได้ทำลายแก่นสารสาระ ก็น่าจะเป็นภูมิปัญญาสำคัญอย่างหนึ่ง ไม่เช่นนั้นหนังตะลุงคงไม่อยู่รอดมายาวนานจนกระทั่งปัจจุบันนี้

3.4 การปรับตัวของชุมชนเพื่อความอยู่รอดในสังคมทันสมัย

การศึกษาในเรื่องการปรับตัวทางสังคม และการปรับตัวของชุมชน โดยทั่วไปการปรับตัว นิยมใช้ในความหมายของการปรับเปลี่ยนส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วน เพื่อให้ความสัมพันธ์ลงตัวทั้งทางด้านชีวภาพ และการปรับตัวทางด้านสังคมวัฒนธรรม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมรอบตัวและแหล่งที่อยู่อาศัย โดยทั่วไปพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงเพื่อจัดระบบความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกัน การปรับสภาพแวดล้อมเพื่อให้เข้ากับสภาพของมนุษย์ (อมรา พงศาพิชญ์, 2545 : 16) การปรับตัวในความหมายทางสังคมวิทยาเป็นกระบวนการที่สิ่งที่มีชีวิตอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมทางสังคมภายใต้อิทธิพลของสำนักวิวัฒนาการนิยม สิ่งมีชีวิตทั้งหลายย่อมสามารถปรับตัวได้มากขึ้น ดีขึ้น และก้าวหน้าขึ้นเสมอ ขณะเดียวกันนั้นผู้ที่ไม่อาจปรับตัวได้ ก็ต้องสูญสิ้นไปเป็นธรรมดา ผู้แข็งแรงเท่านั้น คือผู้ที่อยู่รอด (สุริชัย หวันแก้ว, 2543 : 167)

ในสังคมไทย ผลจากการพัฒนาที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนในหลายๆด้าน โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น เพื่อลดปัญหาจากการพัฒนาจึงต้องหาทางออกที่เหมาะสมกับสังคมไทย โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นให้สามารถพึ่งตนเองได้ หลายชุมชนจึงต้องพยายามเรียนรู้คุณค่าที่มีอยู่ในชุมชนและปรับตัว เพื่อสร้างสรรค์พัฒนารูปแบบและวิธีการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมสังคมและวัฒนธรรมของตน ในการปรับตัวนั้นต้องอาศัยองค์ประกอบ 2 ประการ คือ (สุวารีย์ ศรีปุระณะ, 2541 : 66)

1. มรดกทางภูมิปัญญาหรือความรู้ในชีวิตจริงที่มีอยู่ในชุมชนมาแต่ดั้งเดิมและสืบทอดเป็นประเพณี การเรียนรู้แก่คนรุ่นต่อมาโดยลำดับ

2. การพัฒนาสมัยใหม่ที่เน้นให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

ชุมชนที่สามารถนำองค์ประกอบทั้งสองมาประสานกัน เพื่อให้เกิดคุณค่าและถ่ายทอดให้เกิดการเรียนรู้แก่คนในชุมชน จนสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคนี้ได้ จึงเป็นชุมชนเข้มแข็ง ส่วนสังคมที่ขาดการปรับตัวไม่สามารถประยุกต์ใช้องค์ประกอบทั้งสองอย่างเหมาะสมก็กลายเป็นชุมชนอ่อนแอที่พึ่งตนเองไม่ได้

ความจำเป็นในเรื่องของการปรับตัวและการปรับเปลี่ยนแนวคิด ทรรศนะพื้นฐาน หรือการปฏิบัติในสังคมไทยเป็นเรื่องสำคัญ เนื่องจากในปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนรูปแบบ การผลิตจากสังคมเกษตรกรรมเพื่อยังชีพมาเป็นสังคมเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมเพื่อการค้า ซึ่งเป็นการเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพมาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนี้ ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมจากสังคมที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ มาเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ และต่อมาเปลี่ยนเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับ การแลกเปลี่ยนด้วยเงินตราหรือเงื่อนไขอื่นๆ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่กล่าวมานี้ ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และการปรับตัวของชุมชนชนบทเป็นอย่างมาก คนในชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในเรื่องของการผลิต ซึ่งในส่วนนี้คนในชุมชนจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ซึ่งถือได้ว่ามีความจำเป็นอย่างมากด้วยเหตุผลที่ว่า (อมรา พงศาพิชญ์, 2545 : 17)

1. การปรับตัวเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และ

วัฒนธรรม

2. การค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมของตนเองจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อความคงอยู่ของสังคมนั้นๆ

3. การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในระดับกลุ่มมากกว่าระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดทางวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง การปรับตัวจึงเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม

4. พฤติกรรมของมนุษย์ยึดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้

นอกจากนี้แล้วชุมชนยังต้องมีการปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ของชุมชน (ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ, 2542 : 133) ดังนี้

1. เน้นการพัฒนาแบบกลุ่ม การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อคงความเป็นชุมชนไว้
2. ต้องเน้นการสร้างจิตสำนึกแบบชุมชนให้เกิดขึ้นด้วยการหันกลับไปเน้นเรื่องของประสบการณ์ร่วม เช่น ประวัติหมู่บ้าน วัฒนธรรมหมู่บ้าน เพื่อสร้างความรักความภาคภูมิใจและหวงแหนในวัฒนธรรมของตนเอง
3. ต้องมีกระบวนการผลิตซ้ำหรือต่อยอดจิตสำนึกแบบชุมชนผ่านปัญญาชนท้องถิ่น เพื่อสืบทอดจิตสำนึกของชุมชนจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง
4. ต้องมีการรวมกลุ่มรวมตัวกันของชาวบ้านในรูปของการจัดองค์กร เช่น สหกรณ์ สมาพันธ์ เพื่อเป็นสื่อกลางในการติดต่อ ต่อรองกับสถาบันภายนอกชุมชน
5. มีการประสานงานด้านวัฒนธรรมระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้าน และระหว่างหมู่บ้านกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมและต่างสังคม เพื่อสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
6. ชุมชนจะต้องมีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติ ดูแลรักษาและช่วยคงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนไว้ได้

การปรับตัวของชุมชนนั้น สืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ การประชุมสัมมนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ในโอกาสต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาดูงานในหมู่บ้านที่มีแหล่งเรียนรู้และประสบการณ์ที่เหมาะสมกับสภาพจริงของชาวบ้าน ทำให้ได้รับรู้ปัญหาของกันและกัน เกิดแนวคิดที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดแนวคิดที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนผลิตซึ่งถือได้ว่าเป็นการจัดการ ทางด้านการผลิตและการตลาดร่วมกัน (สังคีต พิริยะรังสรรค์, 2538 : 219) การปรับตัวของชุมชนนั้นเกิดจากการพยายามคิดค้นเทคโนโลยีในการผลิตอย่างง่ายแบบพื้นบ้าน และใช้ทุนน้อย เพื่อใช้เองโดยมุ่งลดความยากลำบากในการทำงาน ซึ่งวิถีทางนี้เป็นทางเลือกบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง รู้จักสภาพความเป็นจริงของการสะสมทุนในครัวเรือน รู้จักระบบรองรับของธรรมชาติและสภาพนิเวศของชุมชน เมื่อเปรียบเทียบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่อาจจะล่าช้า แต่การปรับตัวในลักษณะนี้ทำให้ชุมชนสามารถที่ควบคุมทิศทางในการเปลี่ยนแปลงได้

อมรา พงศาพิชญ์ (2545 : 35) ให้ข้อสังเกตว่า การปรับตัวเกิดจากการสนองตอบต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจนถึงจุดพอดีของคนในชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากความสัมพันธ์ของสังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมในขั้นตอนของพัฒนาการของมนุษย์ ทำให้เกิดแนวคิดในเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดการสร้างสมความรู้และประสบการณ์ เกิดเป็นภูมิปัญญา ถ่ายทอดจากอีกรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ความพอดีและสอดคล้องของวัฒนธรรมพื้นบ้านและวิถีชาวบ้านต่อสภาพแวดล้อม จะคงอยู่จนกว่าจะมีวัฒนธรรมใหม่แปลกปลอมเข้ามา สมาชิกในสังคมจะตอบรับหรือปฏิเสธในลักษณะต่างๆ

กล่าวโดยสรุปแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวของชุมชน คือ เมื่อคนเราอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมต่างๆต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆของสังคม ก็ย่อมที่จะต้องปรับตัวเพื่อให้ตนเองนั้นอยู่ในสังคมนั้นได้อย่างมีความสุข ซึ่งการปรับตัวนั้นก็ย่อมที่จะมีสาเหตุที่ทำให้คนเราต้องปรับเปลี่ยนตัวเองอยู่ตลอดเวลา สาเหตุหลักก็คือ แรงผลักดันจากภายนอก คือ ข้อเรียกร้องต่างๆ ของสังคมที่เราต้องปฏิบัติตามและอีกสาเหตุหนึ่งก็คือ แรงผลักดันจากภายในของบุคคลหรือความต้องการต่างๆที่คนเรามีความต้องการแสวงหาทางออก ซึ่งก็คือ การปรับตัวเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านั้น ส่วนเทคนิคในการปรับตัวเพื่อผ่อนคลายความเครียดที่เกิดจากสถานการณ์ต่างๆนั้นก็มีหลายวิธี การเลือกนำมาใช้นั้นก็ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลว่าแต่ละบุคคลนั้นมีพื้นฐานและประสบการณ์เดิมอย่างไร แต่กลวิธีต่างๆที่นำมาใช้นั้นส่วนใหญ่มักจะมีประโยชน์ทั้งสิ้น เว้นเสียแต่ว่าจะนำมาใช้เป็นนิสัยประจำ ก็จะเป็นปัญหาที่เกิดการขัดแย้งตลอดเวลา เป็นการแก้ไขปัญหาที่ไม่ตรงจุด ซึ่งทำให้เจ้าของปัญหาต้องหาทางออกให้กับตนเองอยู่ตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุด

งานศึกษาของ สุครัตน์ รอดบุญส่ง (2549 : 81) เกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชนบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์ ในจังหวัดอุตรดิตถ์ จากวิถีชีวิตที่แปรเปลี่ยนไปของชาวบ้านทำให้ชาวบ้านต้องนำภูมิปัญญาต่างๆมาใช้ในการปรับตัวเพื่อการดำรงชีพ ผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมใหม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยเกิดเป็นวิถีการดำเนินชีวิตชุมชนประเพณี พิธีกรรมแบบใหม่ ภายใต้บริบทที่แตกต่าง การปรับตัว ปรับวิถีชีวิต เพื่อมีชีวิตรอยู่ด้วยภูมิปัญญาที่เขามี จนทำให้ชุมชนฟื้นคืนมา ให้ชาวบ้านได้อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม และชาวบ้านด้วยกันเองอีกครั้ง แม้ว่าวิถีชีวิตนั้นจะไม่เหมือนเดิมก็ตาม

นอกจากนี้งานศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนจกสานไม้ไผ่ เกี่ยวกับ กระบวนการเรียนรู้ การปรับตัว และความสัมพันธ์แบบใหม่ในกระแสการเปลี่ยนแปลงได้แสดงให้เห็นว่า กระแสหรือพลังที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ กระแสทุนนิยมตะวันตก การหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก จากสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้านเกิดกระบวนการเรียนรู้และปรับตัวในสองด้านหลักๆ ได้แก่ ด้านความเป็นอยู่และการทำมาหากิน คือ มีความพยายามทุกวิถีทางที่จะหารายได้ และเรียนรู้ที่จะใช้ทรัพยากรไม้ไผ่มาจักสานกล่องข้าวเพื่อขายหรือแลกข้าวของเครื่องใช้ การเรียนรู้และปรับแนวทางการผลิตกล่องข้าวเพื่อแข่งขันคู่แข่งในตลาด การเรียนรู้และการปรับตัวในการถ่ายทอดการจักสานและการร่วมกันอนุรักษ์ป่าไผ่ บริเวณรอบชุมชน ซึ่งทำให้พบว่าชาวบ้านและชุมชนแห่งนี้มีศักยภาพและภูมิปัญญาในการแก้ไขปัญหาจัดการปัญหาของตนเองทั้งในระดับปัจเจกชน ระดับกลุ่มชน และระดับชุมชน มาโดยตลอด ตามพัฒนาการของชุมชนภายใต้สภาพปัญหาและข้อจำกัดต่างๆ รวมทั้งแรงกระทบจากกระแสการเปลี่ยนแปลงจากสังคมภายนอก ซึ่งชุมชนก็ยังดำรงอยู่ได้โดยกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวต่อปัญหา ทั้งที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้า และปัญหาพื้นฐาน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าชุมชนแห่งนี้มิได้หยุดนิ่งและรอคอยวันแห่งการเปลี่ยนแปลง แต่ชุมชนมีการเคลื่อนไหว และดิ้นรนต่อสู้ และพร้อมที่จะเรียนรู้

ปรับตัวต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา (อารยะ ภูสาศาสตร์ และ ศักดิ์ รัตนชัย, 2540 : 1-2)

นอกจากนี้ งานศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวของชาวเขาในเมืองเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า นโยบายการพัฒนาไปสู่สังคมทันสมัย ผลักดันให้ชุมชนชาวเขาต้องเผชิญการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมในระดับโครงสร้างอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ครัวเรือนชาวเขาไม่อาจปรับตัวเข้ากับ กระบวนการเชิงพาณิชย์ได้จึงได้ก้าวเข้าสู่ภาวะล้มละลาย การล้มสลายแตกกระจายของชุมชน ต้องอพยพเข้ามาในเมืองเป็นการมุ่งเข้าเผชิญหน้ากับวัฒนธรรมการครอบงำโดยตรง ปัญหาของชาวเขาในเมืองไม่ได้เป็นเพียงการเอาชีวิตรอด แต่เป็นการปรับเปลี่ยนและธำรงรักษาทางชาติพันธุ์ ซึ่งอยู่ที่การพยายามสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตนเองให้ได้ด้วย เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวันและสถานการณ์ใหม่ๆที่ไม่คุ้นเคย การตัดสินใจเคลื่อนย้ายไปประกอบอาชีพเชิงพาณิชย์ในเมือง นอกจากเป็นการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ด้อยโอกาสวิธีการหนึ่งหรือเป็นการแสวงหาพื้นที่ทางวัฒนธรรมใหม่โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการแสดงออกถึงการเลือกมีชีวิตใหม่ แต่ปรากฏว่าการเคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองโดยไม่มีความเข้มแข็งของเศรษฐกิจระดับครัวเรือนเป็นฐานรองรับแล้ว กลับทำให้ครัวเรือนชาวเขายากจนลงในลัทธิบริโภคนิยม ซึ่งนอกจากจะหนีไม่พ้นความยากจนแล้วยังต้องเผชิญกับการยอมรับของสังคมและเกิดภาวะวิกฤตขึ้นกับอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ซึ่งผลจากภาวะวิกฤตและการสูญเสียดังกล่าว นำไปสู่การแสวงหาเงินตรามาใช้จ่ายเพื่อตอบสนองความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่ตามมา (ทวิช สมเกียรติ และทรงวิทย์, 2540 : 89)

งานศึกษา การดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านซอล้านนา ได้แสดงให้เห็นถึง เงื่อนไขที่ทำให้การละเล่นพื้นบ้านซอล้านนาคำรงอยู่ ซึ่งได้แก่ ความต้องการของผู้ชม ผู้ฟัง และผู้ว่าจ้าง ที่ยังต้องการการละเล่นนี้อยู่ การปรับตัวของผู้เล่นซอให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ชม ผู้ฟัง โดยมีการปรับตัวในหลายด้าน ได้แก่ รูปแบบการแสดง ลีลาท่าทาง คำร้อง ทำนอง การแต่งกาย และการแสดงอย่างอื่นประกอบ ส่วนปัจจัยที่ทำให้การละเล่นพื้นบ้านซอล้านนาคำรงอยู่ ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณี และพิธีกรรมบางอย่างของชุมชนต้องการขอไปแสดงเป็นองค์ประกอบ ค่าจ้างขอไปแสดงไม่แพงเกินไป ทำให้คนพอมีฐานะสามารถจ้างคณะขอไปแสดงได้ ช่องทางโอกาสในการแสดงผ่านสื่อโทรทัศน์ วิทยุ และการบันทึกเสียงลงดิสก์ขายทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น กระแสการอนุรักษ์และการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้มีการสืบทอดการแสดงขอ เช่นมีการสอนในโรงเรียนและการสอนสำหรับชมรมที่มีการก่อตั้งขึ้นในหมู่บ้าน (วนิดา ริกากรณ์, 2545 : 130)

การนำแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวมาใช้ในการศึกษาคั้งนี้ก็เพื่อที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์การเรียนรู้ในการปรับตัวของผู้แสดงหนังตะลุงแต่ละคณะ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในบริบทและสังคมปัจจุบัน เมื่อสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะมิสาเหตุมาจากส่วนใดก็ตามผู้แสดงหนังตะลุงในแต่ละคณะนั้นจำเป็นต้องหาทางออกให้กับตนเองโดยการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่

เป็นอยู่ในปัจจุบันซึ่งจะด้วยวิธีใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับ ผู้แสดงหนังตะลุงในแต่ละคณะจะเป็นผู้ที่เรียนรู้และปรับตัวได้เอง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษา การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ในบริบทและสังคมปัจจุบัน รวมถึงการพัฒนาความรู้ การปรับเปลี่ยนความรู้และแบบแผนในการแสดงให้สามารถดำรงอยู่ในบริบทของสังคมปัจจุบันได้ ซึ่งความรู้ที่จะเกิดประโยชน์สูงสุดนั้นจะต้องสามารถปรับและประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง มนุษย์ย่อมมีกระบวนการเรียนรู้สิ่งเดิมเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิต จึงจะสามารถดำรงอยู่ในบริบทนั้นได้ ซึ่งการเรียนรู้ของมนุษย์นั้น ก็คือ กลไกสำคัญที่ใช้ในการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ และในการที่การแสดงหนังตะลุงจะสามารถดำรงอยู่ในบริบทของสังคมปัจจุบันได้ ผู้แสดงหนังตะลุงย่อมต้องมีกระบวนการเรียนรู้ที่จะพัฒนาความรู้ ที่มีอยู่เดิมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพสังคมในปัจจุบัน

ผู้วิจัยศึกษาและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และมีแนวทางในการวิเคราะห์ โดยศึกษาทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของการแสดงหนังตะลุงและการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงก่อนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย การเปลี่ยนแปลงของการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย และการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมทันสมัย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีต่างๆมาใช้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ทฤษฎีการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและชุมชน ตลอดจนแนวคิดการปรับตัวของชุมชน มาใช้ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในการศึกษานี้

การวิเคราะห์ การแสดงหนังตะลุงและการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

การวิเคราะห์นี้ เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์การดำรงอยู่ของหนังตะลุงที่ผ่านมาว่า ผู้แสดงหนังตะลุงมีการเรียนรู้ มีวิถีชีวิตและภูมิปัญญาในการแสดงหนังตะลุงอย่างไร ทั้งภูมิปัญญาในการใช้เครื่องดนตรี ภูมิปัญญาเกี่ยวกับรูปหนังและการเจ็ดหนัง ภูมิปัญญาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม ภูมิปัญญาเกี่ยวกับวรรณกรรมที่ใช้ในการแสดง ภูมิปัญญาในการสืบทอดความรู้ ผู้แสดงหนังตะลุงมีการ

เรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหนังตะลุงอย่างไร และหนังตะลุงมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอย่างไร

การวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงของการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

การวิเคราะห์นี้เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์กระบวนการเปลี่ยนแปลงของหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ซึ่งกระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยที่เกิดขึ้น อันได้แก่ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความทันสมัยในการติดต่อสื่อสาร การคมนาคมที่สะดวกสบาย รวมถึงระบบการศึกษาในโรงเรียนปัจจุบัน ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอย่างไร และกระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญาของผู้แสดงหนังตะลุงอย่างไร โดยทำความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และการดำรงอยู่ของการแสดงหนังตะลุงในยุคของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยจากแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ได้แก่ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ทฤษฎีการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย และแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและชุมชน

การวิเคราะห์ การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย

การวิเคราะห์นี้เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ การพัฒนาความรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ในบริบทสังคมทันสมัย ผู้แสดงหนังตะลุงมีการเรียนรู้เพื่อดำรงอยู่ในสังคมทันสมัยอย่างไร และผู้แสดงหนังตะลุงมีการพัฒนาความรู้ในการแสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัยอย่างไร บทบาทของหนังตะลุงแบบเดิมมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตผู้คนในสังคมปัจจุบันอย่างไร โดยการทำทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจาก วิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงของผู้คนในชุมชน รวมถึงกระบวนการเรียนรู้ในการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ความรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมทันสมัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย มุ่งศึกษาการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเกี่ยวกับการปรับความรู้ ภูมิปัญญาในการแสดงหนังตะลุง เพื่อการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัย การปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ของผู้แสดงหนังตะลุง รวมถึงเงื่อนไขแห่งการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหนังตะลุง ดังนั้น การศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบที่ครอบคลุมทุกประเด็นที่ผู้วิจัยศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาโดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research)

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิด การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและชุมชน ทฤษฎีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย รวมถึง กระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความรู้และการปรับตัว มาใช้ในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจถึง กระบวนการเรียนรู้ และเงื่อนไข แห่งการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัย ที่ผู้แสดงใช้ในการปรับตัว และสร้างสรรค์ความรู้ หรือ ภูมิปัญญา ให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยที่ไม่ยอมจำนนต่อปัญหาและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในการดำเนินชีวิต และได้พยายามแก้ไขปัญหาด้วยปัญญาโดยใช้การปรับตัวเพื่อต่อสู้แก้ไขปัญหา โดยดำเนินไปพร้อมๆกับการใช้ภูมิปัญญา เพื่อสะท้อนกระบวนการเรียนรู้ และการปรับตัวอันจะนำไปสู่การดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัยต่อไป

สนาม (Field)

การเลือกพื้นที่การศึกษา เนื่องจากในงานวิจัยนี้ศึกษาถึงการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมทันสมัย โดยมองผ่านปรากฏการณ์การปรับตัว การสร้างสรรค์ความรู้ของผู้แสดงหนังตะลุง รวมไปถึงการใช้ภูมิปัญญาในการปรับรูปแบบเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ชมในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ ดังนั้นพื้นที่ที่ศึกษาจึงจะต้องสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งต่างๆที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ในสถานการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยที่มุ่งตอบรับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เข้ามากำหนดและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม

ในการสำรวจชุมชนเพื่อให้ได้พื้นที่หรือสนามในการวิจัยเพื่อตอบรับกับเป้าประสงค์ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจคณะหนังตะลุงในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา รวมถึงในอำเภอ

ใกล้เคียง เช่น อำเภอเมือง อำเภอลองหอยโข่ง ในจังหวัดสงขลา ซึ่งมีหนังตะลุงอยู่มากมายหลายคณะที่มีการปรับประยุกต์ความรู้ในการแสดงไปตามความต้องการของคนในสังคมยุคปัจจุบัน รวมถึงคณะหนังตะลุงในพื้นที่นี้ที่มีทั้งผู้แสดงที่เป็นผู้ชาย ผู้แสดงที่เป็นผู้หญิง ผู้แสดงที่เป็นเยาวชน ซึ่งผู้วิจัยได้ไปสำรวจพื้นที่เพื่อทำการศึกษาคำร้องของศิลปะการแสดงชนิดนี้ และพบประเด็นที่มีความน่าสนใจอยู่หลายประเด็น เช่น การที่ผู้แสดงหนังตะลุงจะสามารถอยู่รอดในสังคมปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงได้นั้นจำเป็นอย่างไรที่ต้องปรับเปลี่ยนการแสดงให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ชมและผู้ว่าจ้างในยุคสมัยที่มีการแข่งขันสูง ไม่เช่นนั้นก็ไม่สามารถที่จะดำรงคงอยู่ได้ เปรียบเสมือนเดียวกับหนังตะลุงหลายคณะที่ต้องเลิกจากอาชีพนี้ไปอันเนื่องมาจากการที่ไม่สามารถหาคัดทานต่อการแข่งขันที่สูงขึ้นในสังคมได้

จากการที่ผู้วิจัยสำรวจพื้นที่ดังกล่าวเพื่อทำการศึกษาถึงการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัยว่า มีสิ่งใดที่ผู้แสดงได้นำมาใช้ในการปรับตัว และสร้างสรรค์ความรู้ หรือ ภูมิปัญญา ให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยไม่ยอมจำนนต่อปัญหาหรือสภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในการดำเนินชีวิต และได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยปัญญา ซึ่งได้ดำเนินไปพร้อมๆกับการใช้ภูมิปัญญา กระบวนการเรียนรู้ และการปรับตัวอันจะนำไปสู่การดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัยต่อไปได้

ผู้วิจัยจึงเลือกคณะหนังตะลุงในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา รวมถึงในอำเภอใกล้เคียง เช่น อำเภอเมือง อำเภอลองหอยโข่ง ในจังหวัดสงขลาเป็นสนามสำหรับการวิจัย เนื่องจากคณะหนังตะลุงในพื้นที่นี้ มีการใช้ภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ความรู้ มีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ชมและผู้ว่าจ้างในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ และในพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้เลือกเป็นสนามสำหรับการวิจัยครั้งนี้มีคณะหนังตะลุงหลากหลายและเป็นที่ยอมรับของผู้ชม เพื่อแสดงให้เห็นมิติต่างๆ ได้ การที่จะอยู่รอดได้ในสังคมปัจจุบันองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมอาจจะต้องมีการปรับเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ชมในสังคมปัจจุบัน และสอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพราะฉะนั้นผู้แสดงหนังตะลุงแต่ละคณะต้องมีการปรับตัว อันเนื่องมาจากการที่ต้องแข่งขันกันเพื่อความอยู่รอดของอาชีพ เพื่อให้คณะกรรมการแสดงของตนดูโดดเด่นเป็นที่สนใจของผู้ว่าจ้างที่สุด

การเข้าสู่สนาม

เมื่อตัดสินใจเลือกพื้นที่ในการศึกษาวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้ศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน ว่าปัจจุบันมีคณะหนังตะลุงในพื้นที่กี่คณะ และอาศัยอยู่ในบริเวณใดบ้าง โดยได้พูดคุยกับประธานสมาพันธ์หนังตะลุงในจังหวัดสงขลา และพูดคุยกับผู้แสดงหนังตะลุงบางคณะที่แสดงอยู่ใน

ปัจจุบัน รวมถึงผู้แสดงหนังตะลุงที่เลิกจากอาชีพผู้แสดงหนังตะลุงไปแล้ว หรือแม้แต่ผู้แสดงหนังตะลุงที่แสดงหนังตะลุงควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพอย่างอื่นด้วย การได้พูดคุยในเบื้องต้นนี้ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำข้อมูลกลับมาทำแนวคำถาม(Guideline) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ระดับลึก(Indepth Interview) ลักษณะของคำถามจะเป็นคำถามปลายเปิดแบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งแนวคำถามนี้ส่วนหนึ่งได้เตรียมไว้บ้างแล้วจากการศึกษาเอกสารที่ได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย แต่การได้ไปสำรวจพื้นที่และได้พูดคุยกับผู้รู้ในชุมชนในเบื้องต้นนี้ ทำให้ผู้วิจัยสามารถนำมาพัฒนาแนวคำถามให้มีรายละเอียดที่สอดคล้องกับการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัยได้มากยิ่งขึ้น

ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากประธานสมาพันธ์หนังตะลุงในจังหวัดสงขลา ในการเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ และขออนุญาตใช้อุปกรณ์เครื่องบันทึกเสียง เพื่อความสะดวกในการบันทึกและเก็บข้อมูล โดยได้จัดทำตารางนัดหมายเพื่อสัมภาษณ์ ซึ่งประธานสมาพันธ์หนังตะลุงในจังหวัดสงขลาได้เป็นผู้จัดการประสานงาน ช่วยกำหนดสถานที่ที่จะใช้สัมภาษณ์ ตลอดจนพาเข้าไปแนะนำกับผู้ที่จะให้การสัมภาษณ์ เนื่องจากผู้วิจัยยังไม่คุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์บางคน จึงนับเป็นการดีที่ยังมีประธานสมาพันธ์หนังตะลุงในจังหวัดสงขลา ช่วยเหลือในการแนะนำ โดยทั้งนี้ก็ได้รับการตอบรับขั้นต้นเป็นอย่างดีจากผู้ให้สัมภาษณ์

การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกเชิงทฤษฎี(Theoretical Sampling) คือการใช้ทฤษฎีเข้ามากำหนดสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์(นภทรณ์ หะวานนท์, 2539 : 104) โดยผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ คือคณะหนังตะลุงที่มีปรากฏการณ์ตามประเด็นที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษา คือ มีการปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันและมีการปรับเปลี่ยนความรู้ ภูมิปัญญาเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน โดยผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษาเงื่อนไข รวมถึงการเรียนรู้ การปรับตัว และการสามารถประยุกต์ใช้ความรู้แบบเดิมกับแบบใหม่ร่วมกันของผู้แสดงหนังตะลุงอันส่งผลต่อการดำรงอยู่ของการแสดงหนังตะลุงในสังคมปัจจุบันได้ สำหรับการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากนายหนังตะลุงหลายท่านที่ช่วยให้แง่คิด มุมมอง รวมทั้งคอยให้ความช่วยเหลือในการแนะนำคณะหนังตะลุงที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาในครั้งนี้ สำหรับกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลหลักในกลุ่มแรก เป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักตามกรอบความคิดในการวิจัยที่มุ่งศึกษา การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงในการพัฒนาความรู้ ภูมิปัญญาในการแสดงให้สามารถดำรงอยู่ในบริบทของสังคมปัจจุบันได้ ซึ่งผู้วิจัยมีความเชื่อพื้นฐานว่า ความรู้ใดก็ตามต้องมีการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ความรู้ที่จะเกิดประโยชน์สูงสุดจะต้องสามารถนำมาปรับและ

ประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง มนุษย์ย่อมมีกระบวนการเรียนรู้สิ่งเดิมเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน ความรู้จึงจะสามารถดำรงอยู่ได้ ซึ่งการเรียนรู้ของมนุษย์นั้น คือ กลไกสำคัญที่ใช้ในการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ และในการที่ศิลปะการแสดงหนังตะลุงจะสามารถดำรงอยู่ในบริบทของสังคมปัจจุบันได้ ผู้แสดงหนังตะลุงย่อมต้องมีกระบวนการเรียนรู้ที่จะพัฒนาความรู้ ภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพสังคมในปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นผู้แสดงหนังตะลุงเป็นหลัก และผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นผู้แสดงหนังตะลุงควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพอย่างอื่นด้วย เช่น การค้าขาย การทำสวน ไร่ ราชการ ฯลฯ เพื่อจะได้เห็นมุมมองที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ผู้วิจัยศึกษาประกอบไปด้วยผู้แสดงหนังตะลุงชาย ผู้แสดงหนังตะลุงหญิง และผู้แสดงหนังตะลุงที่เป็นเยาวชนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา รวมถึงในอำเภอใกล้เคียง เช่น อำเภอเมือง อำเภอคลองหอยโข่ง ในจังหวัดสงขลา รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงหนังตะลุง

สำหรับกลุ่มที่เลือกมาจากวิธีการดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 21 ราย ดังตารางที่ 1 แสดงผู้ให้ข้อมูลหลัก

ตารางที่ 1 แสดงผู้ให้ข้อมูลหลัก

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	อายุ	สถานภาพ
1	นาย นครินทร์ ชาทอง	63 ปี	ผู้แสดงหนังตะลุงที่เป็นศิลปินแห่งชาติ และดำรงตำแหน่งประธานสมาพันธ์หนังตะลุง จังหวัดสงขลา
2	นาย ประเสริฐ รักษ์วงศ์	40 ปี	ผู้แสดงหนังตะลุงชาย และดำรงตำแหน่งเลขาธิการสมาพันธ์หนังตะลุง จังหวัดสงขลา
3	นาย สันติ สุวรรณการ	53 ปี	ผู้แสดงหนังตะลุงชายที่ยังรับงานแสดงหนังตะลุงเป็นอาชีพหลัก
4	นาย แนบ นวลจันทร์	50 ปี	ผู้แสดงหนังตะลุงชายที่มีอาชีพรับเหมา ก่อสร้างร่วมด้วย
5	นาย ประพันธ์ ไฝเส็ง	54 ปี	ผู้แสดงหนังตะลุงชายที่รับงานแสดงหนังตะลุงน้อยลงและประกอบอาชีพค้าขาย
6	นางสาว อัญมณี สืบแสง	18 ปี	ผู้แสดงหนังตะลุงเยาวชนหญิงที่ผ่านการฝึกอบรมจากโรงฝึกของสมาพันธ์หนังตะลุง จังหวัดสงขลา

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	อายุ	สถานภาพ
7	นาย ณัฐวุฒิ คชรรัตน์	17 ปี	ผู้แสดงหนังตะลุงเยาวชนชายที่ผ่านการฝึกจากโรงฝึกของสมาพันธ์หนังตะลุง จังหวัดสงขลา
8	นาย ปรีชญ์ แก้วขุม	15 ปี	ผู้แสดงหนังตะลุงเยาวชนชายในโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนรายวิชาหนังตะลุงศึกษา และวิชาการแกะหนังตะลุง
9	นาย ปิณณฑิต กาฬสุวรรณ	15 ปี	เยาวชนที่เป็นลูกคู่ในการแสดงหนังตะลุง และเป็นนักเรียนที่ลงเรียนรายวิชาหนังตะลุงศึกษา และวิชาการแกะหนังตะลุง
10	นาย หัสชัย อิศโร	15 ปี	เยาวชนที่เป็นลูกคู่ในการแสดงหนังตะลุง และเป็นนักเรียนที่ลงเรียนรายวิชาหนังตะลุงศึกษา และวิชาการแกะหนังตะลุง
11	นาย วิน ทองรุจี	76 ปี	ผู้ที่สนใจดูหนังตะลุง และมีอาชีพแกะรูปหนังตะลุงจำหน่าย
12	นาง เทียบ รัตนพันธ์	69 ปี	ผู้ที่สนใจชมหนังตะลุงทั้งในสมัยอดีตและปัจจุบัน
13	นาย คลี รัตนพันธ์	75 ปี	ผู้ที่สนใจชมหนังตะลุงทั้งในสมัยอดีตและปัจจุบัน
14	นางอุษา ทองรักน้อย	47 ปี	ผู้ที่สนใจชมหนังตะลุงและประกอบอาชีพค้าขาย
15	นายสมนึก พรหมเทพ	49 ปี	ผู้ที่สนใจชมหนังตะลุงและเป็นพนักงานบริษัท
16	นางวรรณมา บุญช่วย	55 ปี	ผู้ที่สนใจชมหนังตะลุงและเป็นเจ้าของธุรกิจ
17	นางรัตนา บุญรัตน์	35 ปี	ผู้ที่สนใจชมหนังตะลุงและเป็นแม่บ้าน
18	นาย โกศล เกื้อสังข์	61 ปี	ผู้อำนวยการโรงเรียนที่มีการเรียนการสอนหลักสูตรหนังตะลุงศึกษา และวิชาการแกะหนังตะลุง
19	นาย ประวิทย์ เรืองเนียม	49 ปี	อาจารย์ผู้สอนในรายวิชาหนังตะลุงศึกษา และวิชาการแกะหนังตะลุง

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	อายุ	สถานภาพ
20	นาง เพ็ญศิริ จตุรัตน์	56 ปี	ผู้ประกอบการร้าน ตัวแทนจำหน่ายแผ่นซีดี/แผ่นวีซีดีหนังตะลุง
21	นาย ปรีชา วันเพ็ญ	41 ปี	ผู้ประกอบการการผลิต และเป็นตัวแทนจำหน่ายแผ่นซีดี/แผ่นวีซีดีหนังตะลุง

การรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งการเก็บข้อมูลใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก โดยแนวคำถามถูกออกแบบสำหรับบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่ถูกคัดเลือกโดยอาศัยหลักการเลือกเชิงทฤษฎี(Theoretical Sampling) คือการใช้ทฤษฎีที่เข้ามากำหนดสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้วิจัยเลือกใช้ การสัมภาษณ์ระดับลึก เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการและชัดเจนที่สุด โดยอาศัยแนวคำถามที่พัฒนาขึ้นภายใต้กรอบโครงของงานวิจัยและใช้วิธีการบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ ร่วมกับการจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อวิเคราะห์ถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น หลังจากการเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้นำผลการให้สัมภาษณ์มาถอดความอย่างละเอียดเพื่อนำมาดำเนินการวิเคราะห์ต่อไป ซึ่งวัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อุปกรณ์บันทึกเสียง และ บันทึกภาพ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และ สมุดบันทึกการสัมภาษณ์ รวมถึงแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อการเก็บข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยใช้ การสัมภาษณ์ระดับลึก(Indepth Interview) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความชัดเจน และครอบคลุมประเด็นที่ต้องการศึกษา และสามารถตอบคำถามการวิจัยได้ ซึ่งการสัมภาษณ์ระดับลึกในครั้งนี้ สัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้แสดงหนังตะลุงที่มีการเรียนรู้ในการปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน และมีการปรับเปลี่ยนความรู้ ภูมิปัญญาเพื่อการดำรงอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยจำเป็นต้องระมัดระวังมิให้ตนเองเข้าไปมีอิทธิพลต่อระบบคิดของผู้ให้ข้อมูลหลัก จนสูญเสียแง่มุมการมองปรากฏการณ์แบบคนใน ซึ่งแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ระดับลึกในการศึกษานี้ อาศัยแนวคำถามที่พัฒนาขึ้นภายใต้กรอบโครงของงานวิจัย ทั้งนี้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกตามหลักการเลือกเชิงทฤษฎีนั้นแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ยึดอาชีพการแสดงหนังตะลุงเป็นอาชีพหลัก กลุ่มที่แสดงหนังตะลุงควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพอื่นควบคู่ไปกับการแสดงหนังตะลุง และกลุ่มผู้แสดงหนังตะลุงที่เป็นเยาวชนและเป็นนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียน การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเชิงทฤษฎีดังกล่าว ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นไปได้สะดวกรวดเร็วและสามารถขยายไปยังผู้ให้ข้อมูลหลักรายอื่นๆต่อไปได้ และทำให้เห็นมิติการเรียนรู้ที่หลากหลายของกลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 กลุ่ม หลังจากการเข้าสู่สนามและเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ถูกนำมาสรุปและวิเคราะห์วันต่อวันเพื่อหาผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีคุณลักษณะต่างออกไปจากผู้ให้ข้อมูลคนก่อนหน้า เพื่อให้ได้ข้อมูลใหม่มาตรวจสอบข้อสรุปเดิม จนถึงระดับที่ข้อมูลที่ได้มาใหม่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนข้อเสนอเชิงทฤษฎีที่มีอยู่ได้ โดยตลอดกระบวนการนี้ต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง และอาศัยความไวเชิงทฤษฎี

นอกจากนี้ผู้วิจัยเลือกใช้ภาษาท้องถิ่นภาคใต้ เป็นภาษาหลักเพื่อใช้ติดต่อสื่อสารกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักตลอดระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อสามารถเข้าถึงข้อมูลที่แท้จริง เข้าถึงอารมณ์ และเข้าใจความรู้สึก ของผู้ให้ข้อมูลหลักได้อย่างชัดเจน และถ่องแท้ และประการสำคัญที่ผู้วิจัยเลือกใช้ภาษาท้องถิ่นภาคใต้ ในการติดต่อสื่อสารกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ นับแห่งความสัมพันธ์ของคนได้ที่เป็นกันเอง อันจะส่งผลให้ ผู้ให้ข้อมูลหลักไม่รู้สึกว่ามี ความแปลกแยก เป็นพวกเดียวกัน และไม่ขัดใจในการพูดคุยสนทนากัน ส่วนวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัย

1. แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ซึ่งได้จัดระเบียบของคำถามตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ รวมถึงการได้มาซึ่งข้อมูลที่ชัดเจน ครอบคลุมในทุกประเด็นที่ผู้วิจัยศึกษา

2. สมุดบันทึกการสัมภาษณ์ เพื่อบันทึกประเด็นสำคัญอย่างคร่าวๆ ขณะที่ได้พูดคุยและสังเกตเห็นได้

3. อุปกรณ์บันทึกเสียง เพื่อป้องกันการลืม และเพื่อเป็นการเก็บรายละเอียดของข้อมูลอย่างครบถ้วน และพึงระลึกไว้เสมอว่า ก่อนการบันทึกเสียงทุกครั้ง ผู้วิจัยจะต้องขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนทุกครั้ง จะลงมือบันทึกเสียงได้ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากผู้ให้สัมภาษณ์

4. อุปกรณ์บันทึกภาพ เพื่อทำการบันทึกภาพกิจกรรม และปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะรวบรวมข้อมูล

สำหรับการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ระดับลึก โดยอาศัยแนวคำถามที่พัฒนาขึ้นภายใต้กรอบโครงงานวิจัย และใช้วิธีบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ร่วมกับการจดบันทึก เพื่อจะได้นำข้อมูลนั้นมาวิเคราะห์ถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น หลังจากเก็บข้อมูลแล้วผู้วิจัยจะนำเทปการให้สัมภาษณ์มาถอดความอย่างละเอียดเพื่อนำมาดำเนินการวิเคราะห์และตีความเพื่อสร้างข้อเสนอและข้อสรุปเชิงทฤษฎี เพื่อให้สามารถอธิบายถึง การดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัย เงื่อนไขและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นว่าเป็นอย่างไร

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยมาจัดกระทำอย่างเป็นระบบ เชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัย ทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น การปรับตัว การปรับเปลี่ยนความรู้เพื่อ

การดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือทางทฤษฎี และแนวคิดต่างๆมาช่วยในการอธิบายและวิเคราะห์ อันได้แก่ แนวคิด การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและชุมชน ทฤษฎีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย รวมถึง กระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความรู้และการปรับตัว มาใช้ในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจถึง กระบวนการเรียนรู้ และเงื่อนไข แห่งการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัย ที่ผู้แสดงใช้ในการปรับตัว และสร้างสรรค์ความรู้ หรือ ภูมิปัญญา ให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยที่ไม่ยอมจำนนต่อปัญหาและสภาพการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในการดำเนินชีวิต และได้พยายามลุกขึ้นสู้ปัญหาด้วยปัญญาโดยใช้วิธีการปรับตัวเพื่อต่อสู้แก้ไขปัญหา โดยดำเนินไปพร้อมๆกับการใช้ภูมิปัญญาเพื่อสะท้อนกระบวนการเรียนรู้ และการปรับตัวอันจะนำไปสู่การดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัยต่อไป ซึ่งการใช้เครื่องมือทางทฤษฎี และแนวคิดต่างๆมาช่วยในการอธิบายและวิเคราะห์นั้น ก็เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายและความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

สำหรับการตรวจสอบข้อมูลนั้นหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ระดับลึกครบถ้วนทุกประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการในขั้นตอนต่อไป คือ การตรวจสอบข้อมูลที่ได้มา ทั้งนี้ในการตรวจสอบข้อมูลนั้น อาจทำได้หลายวิธี ดังที่ สุกงศ์ จันทวานิช (2537 : 109) เสนอไว้ใน คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนาว่า การตรวจสอบข้อมูลอาจทำได้หลายวิธี ดังนี้

1. การตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลบุคคลที่ต่างกัน
2. การตรวจสอบข้อมูลในสถานที่ที่ต่างกัน
3. การตรวจสอบข้อมูลในเวลาที่แตกต่างกัน
4. การตรวจสอบข้อมูลโดยใช้ผู้เก็บข้อมูลที่ต่างกัน
5. การตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูล

และการตรวจสอบข้อมูลที่ผู้วิจัยเลือกใช้ในการตรวจสอบครั้งนี้ คือ การตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูลโดยตรง เมื่อได้เก็บรวบรวมข้อมูลครบถ้วนจากการสัมภาษณ์ระดับลึกแล้ว ผู้วิจัยจะใช้การตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูล นั่นก็คือ ผู้แสดงหนังตะลุง ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยตรงว่า ข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องแล้วหรือไม่ มีความแม่นยำ เทียงตรง และเชื่อถือได้แล้วหรือไม่ วิธีการนี้จะเป็นการช่วยเปิดโอกาสให้เจ้าของข้อมูลได้ตรวจสอบข้อมูลก่อนนำไปเผยแพร่ต่อไป

อาจกล่าวได้ว่าการตรวจสอบข้อมูลเป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งที่ผู้วิจัยจะละเลยเสียมิได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะคนโดยส่วนใหญ่แล้วมักจะมีคำถามว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้น มีความน่าเชื่อถือได้เพียงใด ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยได้ข้อมูลมาจากการเข้าไปคลุกคลีกับชาวบ้าน กับคนในชุมชน จึงอาจเกิดความลำเอียง ขาดความเป็นภาววิสัย หรือในทางตรงกันข้าม ผู้วิจัยอาจจะเขียนยกเมฆข้อมูลขึ้นมาเองโดยไม่มีความจริงอยู่เลย หรือมีอยู่น้อยมาก การตรวจสอบข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้อย่างรอบคอบ และแสดงให้เห็นว่าได้ใช้วิธีการใดบ้างในการตรวจสอบข้อมูลจน

แนวโน้มความเชื่อถือได้ของข้อมูล จะช่วยให้คลายข้อสงสัยต่างๆไปได้ และข้อมูลที่ได้อาจจะชัดเจน
และมีความครอบคลุมในทุกประเด็นที่ผู้วิจัยศึกษา

บทที่ 4

การแสดงหนังตะลุงและการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุง ก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

คนมิสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างโดดเดี่ยว โดยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งอื่นใดในชุมชน ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับสรรพสิ่งในวิถีการดำรงชีวิตต้องมีความเกี่ยวเนื่อง เชื่อมโยงซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับธรรมชาติและแม้กระทั่งความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชนด้วยตนเอง การพึ่งพาอาศัยกัน การให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงการเป็นพลังใจของกันและกัน ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่หลอมรวมให้คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันในชุมชน และชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้มาอย่างยาวนาน

ความสงบสุขของชุมชนอาจมิใช่เป็นเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเรียบง่าย โดยปราศจากการเรียนรู้เพื่อกำหนดเป้าหมายในการดำรงชีวิต ทุกสรรพสิ่งในวิถีการดำรงชีวิตย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลง มีกระบวนการปรับเปลี่ยน เพื่อตอบสนองเป้าหมายของคนในชุมชน เพื่อกำหนดชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขร่วมกัน ดังนั้นในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ย่อมต้องมีการกำหนดเป้าหมายเพื่อการทำมาหากิน มีการกำหนดเป้าหมายเพื่อความมั่นคงปลอดภัย รวมถึงการกำหนดเป้าหมายเพื่อการสร้างพลังใจ เพราะฉะนั้นเมื่อคนในชุมชนมีการกำหนดเป้าหมายเพื่อกำหนดชีวิต คนในชุมชนจึงจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ในหลาย ๆ มิติ เพื่อกำหนดชีวิต ทั้งการเรียนรู้ในมิติของการทำมาหากิน เพื่อเป็นการดูแลชีวิตให้อยู่รอด เมื่อสามารถมีชีวิตอยู่รอดแล้ว ชีวิตก็ต้องมีความมั่นคงปลอดภัย ดังนั้น คนจึงต้องมีการเรียนรู้ในมิติของความมั่นคงปลอดภัยด้วย และนอกจากนี้คนยังต้องมีการเรียนรู้ในมิติของการสร้างพลังใจ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานและดำเนินชีวิตต่อไปในวันข้างหน้า

4.1 การสร้างชุมชนให้เป็นพื้นที่ของการเรียนรู้เพื่อกำหนดชีวิต

ชุมชนมิได้มีความหมายเพียงว่าเป็นพื้นที่ทางกายภาพ ที่มีการกำหนดขอบเขตไว้อย่างชัดเจนเท่านั้น แต่ชุมชนยังเป็นพื้นที่ของการเรียนรู้เพื่อกำหนดชีวิต เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ร่วมกันในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนเดียวกันอย่างมีความสุข ความรู้ หรือ ภูมิปัญญา ที่ถูกสร้างขึ้นภายในชุมชนเกิดจาก ฐานคิด หรือ ระบบคิดของคนในชุมชนนั่นเอง โดยความรู้ หรือภูมิปัญญา ที่ถูกสร้างขึ้นมา เป็นความรู้ที่ตอบสนองต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน

ชุมชนอันเป็นพื้นที่ของการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิต ที่ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บรวบรวม ข้อมูลนั้นเป็นพื้นที่ที่อยู่ในจังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ที่ยังมีการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงหนังตะลุง มีผู้แสดงหนังตะลุงมากมายหลายคณะ หลากหลายทั้งวัย เพศ และสถานภาพทางสังคม ซึ่งพื้นที่นี้นับได้ว่าหนังตะลุงยังคงมีส่วนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับชีวิตคนในชุมชน ทั้งในด้าน พิธีกรรม และ การเป็นสิ่งที่ให้ความบันเทิงใจกับผู้คนในชุมชนมาอย่างยาวนาน จากอดีตจวบจนยุคสมัยปัจจุบัน หนังตะลุงยังคงเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนชาวภาคใต้ และคนในชุมชนแห่งนี้ที่ยังมีความสนใจในศิลปะการแสดงหนังตะลุง ซึ่ง หนังตะลุงได้สะท้อนให้เห็นถึงระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับสรรพสิ่งในวิถีการดำรงชีวิต อันได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับสิ่งเหนือธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นการแก้บน ที่คนในชุมชนก็ยังคงใช้หนังตะลุงในการแก้บน หรือแม้กระทั่งความเชื่อในเรื่องภูตผีปีศาจ สิ่งเหนือธรรมชาติต่าง ๆ หนังตะลุงก็ยังมีส่วนสัมพันธ์ในระบบความคิดความเชื่อของคนในชุมชน นอกจากนี้ในวิถีชีวิตการดำรงชีวิต คนในชุมชนก็ย่อมมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติด้วย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการทำมาหากิน คนก็ต้องมีการวางแผนล่วงหน้า เพื่อให้การทำมาหากินนั้นประสบผลสัมฤทธิ์ได้อย่างใจปรารถนา และอีกประการหนึ่งนั่นก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การให้คำปรึกษาเมื่อยามที่อีกฝ่ายหนึ่งมีความทุกข์ นับว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับสรรพสิ่งในการดำรงชีวิต เมื่อสรรพสิ่งต่าง ๆ นั้นมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนอย่างแนบแน่น มาอย่างยาวนานแล้ว คนในชุมชนจึงต้องมีการกำหนดเป้าหมายเพื่อการดำรงชีวิต ทั้งในการกำหนดเป้าหมายเพื่อการทำมาหากิน การกำหนดเป้าหมายเพื่อความมั่นคงปลอดภัย รวมถึงการกำหนดเป้าหมายเพื่อสร้างพลังใจ ให้สามารถมีกำลังใจในการต่อสู้กับชีวิตต่อไปได้ เมื่อคนในชุมชนต่างก็กำหนดเป้าหมายเพื่อการดำรงชีวิตแล้ว ก็ต้องมีการเรียนรู้เพื่อที่จะสามารถดำรงชีวิตต่อไปได้

4.1.1 ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับสรรพสิ่งในวิถีการดำรงชีวิต

4.1.1.1 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ความคิด ความเชื่อของคนในชุมชนเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ล้วนสอดแทรกอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตของคนในหลาย ๆ มิติ อย่างเช่น การให้ความสำคัญในเรื่องของการไหว้ครู การบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อในเรื่องภูตผีปีศาจ รวมถึงความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้อยู่ในระบบความคิด ความเชื่อ ของคนมาอย่างยาวนาน เพราะสังคมไทยแต่ดั้งเดิมนั้น เคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ที่บางครั้งบางเรื่องราวก็ไม่สามารถอธิบายด้วย

เหตุและผลได้ และสิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องของการขนานนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังที่ปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

ในเมื่อชาวบ้านมีความเชื่อในการขน ความผูกพันระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ การสืบสานภูมิปัญญาไทย กับการรักษาโรค บางครั้งเขามันแล้วเขาก็หายจากโรค ไม่เชื่ออย่าลบหลู่... แล้วเขาก็รับหนังมาเก็บ

เราจะเห็นได้ว่า ระบบความคิด ความเชื่อของคนในชุมชนเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ยังคงเป็นส่วนหนึ่งในวิถีการดำรงชีวิต แม้จะผ่านมาก็ยุคก็สมัย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็ยังคงอยู่ นอกเหนือจากระบบความคิด ความเชื่อ ในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติต่าง ๆ แล้ว เราจะเห็นได้ว่า หนังตะลุง ได้เข้ามามีบทบาทในระบบความคิด ความเชื่อของคนในชุมชน โดยเฉพาะในชุมชนทางภาคใต้ การรับหนังตะลุงมาเก็บต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่ยังคงมีให้เห็น ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “ที่บ้านก็รับหนังตะลุงมาเก็บ 3 ครั้งแล้ว ช่วงปีที่แล้ว ไม่กี่เดือนที่ผ่านมาเอง รับหนังมา 3 งาน ก็เอามาเก็บทั้ง 3 งาน”

ความคิดความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาตินั้นสอดแทรกอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตของคนในอดีตมาอย่างยาวนาน ซึ่งบางครั้ง ระบบความคิด ความเชื่อเหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน นอกเหนือจากการขนานนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อขอให้คนสมหวังในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ปรารถนาแล้วในแต่ละศาสตร์ หรือในแต่ละอาชีพและในแต่ละกลุ่มคนก็จะมี ความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป ดังเช่น ในกลุ่มของผู้แสดงหนังตะลุงเขาก็จะมีความเชื่อในเรื่องของการไหว้ครู การบูชาครู เพราะถือว่าหากรู้จักบูชาคุณครูบาอาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้กับตนมาแล้วนั้นจะทำให้เขาได้ดี มีขวัญและกำลังใจดียิ่ง ที่จะแสดงหนังตะลุงในแต่ละค่ำคืน และการแสดงนั้นก็ยังสามารถผ่านพ้นไปได้ด้วยดี โดยไม่มีอุปสรรคใด ๆ ดังที่ปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของนายหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

ในการแสดงหนังตะลุง เราก็ไหว้ครูก่อนทุก ๆ ครั้ง ถ้าเราไม่ไหว้ครูคืนไหนจะสับสนไปหมดเลย จับต้นชนปลายไม่ถูก ทำให้เสียขวัญและกำลังใจ เพราะการไหว้ครูเป็นเหมือนการเรียกขวัญและกำลังใจ การเล่นหนังต้องมีสมาธิ ต้องเรียกสมาธิ

นอกเหนือจากการไหว้ครูก่อนการแสดงในแต่ละคำคืนของผู้แสดง หนึ่งตระกูลแล้ว ในแต่ละปีเขาก็จะมีประเพณีใหญ่อย่างหนึ่ง หรืออาจจะเรียกว่า พิธีกรรมการไหว้ครู ประจำปี โดยพิธีกรรมนี้มักจะจัดขึ้นที่บ้านของอาจารย์ที่มีลูกศิษย์ลูกหามากมาย ลูกศิษย์ก็จะมารวมตัวกันที่บ้านของอาจารย์เพื่อประกอบพิธีกรรมร่วมกัน บางครั้งก็อาจจะได้รับความสนใจจากชาวบ้าน แต่ถึงแม้จะไม่เป็นที่สนใจ ก็ยังต้องทำเป็นประจำทุกปี อย่างขาดเสียมิได้ ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของอาจารย์หนึ่งตระกูลท่านหนึ่งว่า “ที่บ้านผมมีประเพณีที่ทำเป็นประจำ คือ การไหว้ครู เป็นประจำทุกปี คนจะดูไม่ดูก็เล่น เล่นเพื่อบูชาครู”

ความรู้ในเรื่องพิธีกรรมที่ถูกสร้างและสั่งสมมาเป็นระยะเวลาที่ต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน คือการไหว้ครู ซึ่งการไหว้ครูนั้นเป็นประเพณีสำคัญของหนึ่งตระกูล มีความเชื่อกันว่า หนึ่งตระกูลคณะใดมีการไหว้ครูเป็นประจำทุกปี จะเป็นมงคลแก่ตัวเอง ทำมาหากินคล่อง เป็นที่นิยมของผู้ชม การไหว้ครูนั้นก็เป็นการบูชาครูอาจารย์ทั้งที่ยังมีชีวิต และล่วงลับไปแล้ว ซึ่งผู้แสดงหนึ่งตระกูลบางท่านก็มีความเชื่อว่าการไหว้ครูนั้นเป็นเรื่องที่แสดงออกถึงความกตัญญูและเป็นการเรียกขวัญกำลังใจให้การแสดงแต่ละคำคืนนั้น ผ่านพ้นไปได้อย่างราบรื่น

ระบบความคิด ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ นอกจากจะปรากฏในกลุ่มศาสตร์อาชีพต่าง ๆ แล้ว ความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ยังปรากฏในกลุ่มคนที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนในชุมชน กับการให้ความสำคัญกับพ่อแม่ ผู้ที่ให้กำเนิดชีวิตตนมา จึงเชื่อว่า ต้องรัก เคารพ และบูชาพ่อแม่ หากแม้ใครก็ตามคิดไม่ดีกับพ่อแม่ หรือ คิดทำร้ายพ่อแม่ บุคคลผู้นั้นก็จะไม่มีความเจริญ หรือ อาจจะถูกอำนาจจากสิ่งเหนือธรรมชาติลงโทษได้ ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของชาวบ้านท่านหนึ่ง ดังเช่น “คนที่ทำ ไม่ดีกับพ่อแม่ ธรรมก็จะสูญไปเสีย คนที่ทำบาปกับพ่อแม่ ทำร้ายพ่อแม่ จะถูกธรรมสูญ”

สิ่งเหนือธรรมชาติ หรือ อำนาจลี้ลับเหนือธรรมชาติบางประการ ได้เข้ามามีผลต่อการกำกับวิถีคิดของคนในชุมชนและส่งผลต่อการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมบางอย่างของคนให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งสิ่งต่าง ๆ นี้จะนำมาให้คนสามารถอยู่ร่วมกับทุกสรรพสิ่งในวิถีการดำรงชีวิตได้

4.1.1.2 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับธรรมชาติ

คนกับธรรมชาตินั้นมีความสัมพันธ์ต่อกันมาอย่างยาวนาน ธรรมชาตินั้นมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ และมนุษย์ก็เรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์จากธรรมชาติที่รายล้อมตัว ดังเช่น ในวิถีการทำมาหากิน มนุษย์นั้นต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติอย่างมาก ทั้งผืนดิน แผ่นน้ำ ป่าไม้ ภูเขา ล้วนแล้วแต่เป็นอู่ข้าว อู่น้ำให้คนมีชีวิตรอดมาได้ยาวนาน

การรู้จักใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างพอเพียงและรู้คุณค่า โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไปและรู้จักทดแทนคุณค่าธรรมชาติบ้าง นับเป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่ง อย่างน้อย ๆ ก็ให้ความร่วมมือในการร่วมรักษาความสมบูรณ์ของธรรมชาติ โดยเฉพาะผืนแผ่นดิน ที่ต้องใช้เป็นแหล่งทำมาหากิน อย่างเช่น ทำนา ทำไร่ อยู่เกือบ ๆ ตลอดทั้งปี ดังที่ปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “พอหลังจากที่เสร็จงานแล้ว ที่ดินก็ว่างอยู่ พอถึงเดือน 4 ก็เริ่มถางไร่อีก... พอเก็บข้าวเสร็จงานไร่ก็เข้ามา”

การดำรงชีวิตของคนร่วมกับธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการทำไร่ ทำนา เพาะปลูกพืชต่าง ๆ บนผืนแผ่นดินที่ธรรมชาติได้รังสรรค์ขึ้นนี้ ส่งผลให้มนุษย์รู้จักที่จะทดแทนบุญคุณของธรรมชาติ การไม่ทำร้ายพระแม่ธรณี ทำให้มนุษย์ได้ประกอบพิธีกรรมบางอย่างขึ้นหลังจากที่เสร็จสิ้นจากวิถีทำมาหากินที่ต้องอาศัยผืนแผ่นดิน ดังที่ปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “พิธีลาซัง เป็นการบูชา เมื่อก่อนซังในทุ่งเขาจะเผา พอนาน ๆ เข้าก่อนจะมีการเผา เขาก็จะนิมนต์พระมาฉันข้าว แล้วก็เผา หรืออาจจะไถแล้วปลูกถั่ว”

คนในอดีตมีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ และอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ มาตลอดทั้งชีวิต ดังนั้นคนที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและรู้สำนึกว่าธรรมชาตินั้นเป็นผู้ให้ ทั้งแหล่งทำมาหากิน ต่าง ๆ เขาจึงตระหนักได้ว่า การอยู่ร่วมกับธรรมชาติล้วนต้องอาทรต่อกัน ไม่ทำร้ายเบียดเบียนกัน ดังเช่นที่ปรากฏให้เห็นเกี่ยวกับความเชื่อในพิธีลาซัง ซึ่งสะท้อนให้เห็นวิถีการดำรงชีวิตที่งดงาม ในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติได้เป็นอย่างดี

คนเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติ แต่ในการที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเป็นสุขนั้น คนก็ต้องรู้เท่าทันสภาวะการณ์ของธรรมชาติด้วย การทำมาหากินต้องมีการวางแผน ฤดูไหนจะทำอะไร จึงจะสามารถมีผลผลิตได้ตามความต้องการ หรือเป้าหมายที่ได้วางไว้ วิถีการดำรงชีวิตของคนในอดีตนั้นจำเป็นต้องอาศัยและพึ่งพิงธรรมชาติ เพื่อการทำมาหากินอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นคนจึงต้องใส่ใจและเรียนรู้ความเป็นไปของธรรมชาติ จึงจะสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และสร้างสรรค์ประโยชน์จากธรรมชาติได้อย่างดีที่สุด

4.1.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชน

การมาอยู่ร่วมกันของคนภายใต้ชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ล้วนแล้วแต่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของคนภายใต้วิถีการดำรงชีวิต คนมิสามารถใช้ชีวิต หรือ ดำเนินชีวิตอย่างโดดเดี่ยวได้โดยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในชุมชน วิถีการดำรงชีวิตของคนในสังคมใดสังคมหนึ่ง หรือในทุก ๆ สังคม ล้วนต้องมีความเกื้อกูลในหมู่พวก ดังจะเห็นได้จากวิถีการทำมาหากินของคน วิถีการดำรงชีวิต การดำเนินกิจกรรมในวิถีการดำรงชีวิตต่าง ๆ ย่อมต้องอาศัย พึ่งพากันของคนในชุมชน

ในบางคราววิธีการทำมาหากินของคน วิธีการดำรงชีวิต การดำเนินกิจกรรมในวิธีการดำรงชีวิตต่าง ๆ ย่อมต้องอาศัยพึ่งพากันของคนในชุมชน ในบางคราววิธีการทำมาหากินก็ยังต้องมีการขอแรงกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามที่อีกฝ่ายนั้นประสบความลำบาก หรือ มีทุกข์ หรือ ต้องการความช่วยเหลือ โดยที่ไม่ทอดทิ้งกัน ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

เมื่อก่อนเขาจะมีประเพณีลงแขก ขอแรงกัน พอเก็บข้าวเสร็จ ที่นี้งานไร้กี้จะเข้ามาอีก พอฝนเริ่มแล้งนะ เขาจะขอช่วยคนมาโค่นไร่ ก็ลงแขกกัน พอถางเสร็จ พอแล้งแห้งดี ก็มาช่วยกันเผาป่า มันจะช่วยกันแบบนี้

การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน มักอยู่บนฐานของการถ้อยทีถ้อยอาศัยกันอยู่เสมอ ความเป็นชุมชนแสดงให้เห็นมิตรภาพที่ดีระหว่างกัน การมีน้ำใจต่อผู้ที่ลำบากกว่าตนนั้นพบเห็นได้อยู่เป็นอาทิ แม้กระทั่งในวิถีของการทำมาหากิน การไม่เอาเปรียบกันในฐานะนายจ้างกับลูกจ้าง แต่ได้กลายเป็นมิตรภาพ การแบ่งปัน การเกื้อกูลกัน ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “ก็ทำนาแบ่งครึ่งกัน เขาเรียกว่า ทำนาหะกับเจ้าของนา ก็ไปขอเขาทำแล้วก็แบ่งปันข้าวกัน มันเป็นไปในลักษณะของการถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ไม่ใช่เป็นลักษณะของนายจ้างกับลูกจ้าง”

นอกจากนี้สมัยก่อนนั้น คนในชุมชนมักจะมีความใกล้ชิด และผูกพันกับวัดมาก เพราะว่าวัดเปรียบเสมือนเป็นศูนย์กลาง เป็นศูนย์รวมจิตใจของคน อาจกล่าวได้ว่า คนให้ความสำคัญกับวัดมาก ไม่ว่าจะทำอะไรก็มักนึกถึงวัดเป็นลำดับต้น ๆ เมื่อคนมีพื้นฐานจิตใจที่ดีงามแล้วเมื่อตนมีอยู่มิเกิน มีใช้ อย่างพอเพียงแล้วก็ย่อมคิดที่จะสร้างสรรค์ประโยชน์เพื่อสังคมต่อไป ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “บางทีในชุมชน ก็จะมีการทอดผ้าป่า ข้าวเรียงให้กับวัดก็เอาข้าวจากบ้านนั้นแหละ เอามาบ้านละเรียง สองเรียงเอมารวมกัน แล้วก็เอาไปขาย นำเงินเข้าวัด จะได้ไปสร้างสิ่งต่าง ๆ ให้วัด”

เมื่อคนในชุมชนให้ความสำคัญกับวัด มองว่าวัดเป็นจุดรวมสำคัญของคนในชุมชน วัดช่วยเหลือหลอมจิตใจให้คนในชุมชนตั้งมั่นอยู่ในความดี ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมแล้วสิ่งที่ตามมาก็คือ การปลูกฝังให้ลูกหลาน คนรุ่นหลังเห็นความสำคัญในการไปวัด แม้กระทั่งโรงเรียนในอดีต ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในบริเวณวัด ทำให้ลูกหลาน ได้ซึมซาบพุทธศาสนา ได้ซึมซับในสิ่งที่ดีงาม

ในสมัยก่อนพอมีสื่อใหม่สักตัว พ่อแม่บอกว่า อย่าเอาไปเล่น เก็บไว้ใส่ไปวัด เพราะวัดนี่ถือเป็นจุดรวมสำคัญ โรงเรียนก็อยู่ในวัด สมัยก่อนถ้าวันพระมาถึง โรงเรียนก็จะหยุดวันพระ 1 วัน แต่ก่อนหน้าวันพระ 1 วัน โรงเรียนจะเลิกเร็ว เลิกตั้งแต่ 14.00 น. ให้นักเรียนรีบกลับบ้าน พอรุ่งเช้าพ่อแม่ไปวัดก็จะได้พาลูกไปด้วย เป็นการซึมซับ ซึ่งผมก็ได้มีโอกาสไปกับพ่อแต่บ่อย

ความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชน ถูกถักทอขึ้นภายใต้ความช่วยเหลือ ฟังพากันใน ทุก ๆ เรื่องของวิถีการดำรงชีวิต เพราะคนมีสามารถที่จะอยู่โดดเดี่ยวเพียงลำพัง และบางครั้งคำว่า เงินตรา ก็มีอาจมีความหมายยิ่งใหญ่ไปกว่า มิตรภาพที่เชื่อมโยงจิตใจระหว่างกันของคนได้ ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “ในอดีตเขาฟังพาทักทายกัน มีอะไรเขาก็ให้ ก็แบ่งกันกิน อย่างตาไปคลองได้ปลามาก็เอามาแบ่งกัน บ้านโน้น บ้านนี้... ลูกมะม่วง ลูกกระท้อน เขาแบ่งปันให้กันทั้งนั้นแหละ เขาไม่ขายหรอก”

การดำรงชีวิตของคนภายใต้ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับสรรพสิ่งในวิถีการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ธรรมชาติและคนในชุมชนด้วยกันนั้นนับเป็นการสร้างชุมชนให้เป็นพื้นที่ของการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิต เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมเดียวกัน อย่างสันติและสงบสุข

4.1.2 การกำหนดเป้าหมายของคนในชุมชนเพื่อการดำรงชีวิต

4.1.2.1 การกำหนดเป้าหมายเพื่อการทำมาหากิน

ในการดำรงชีวิตของคนย่อมต้องมีการกำหนดเป้าหมายในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ดำเนินไปอย่างมีทิศทาง มีขอบเขต โดยที่คนในชุมชนนั่นเองเป็นผู้เลือกและผู้กำหนด ดังนั้นในการทำมาหากินของคนก็ย่อมต้องมีการกำหนดเป้าหมายด้วยอันเนื่องมาจาก การดำรงชีวิตของคนนั้นอยู่ท่ามกลางสภาพธรรมชาติ เพราะฉะนั้นการที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุดนั้น คนต้องเข้าใจและเรียนรู้ธรรมชาติเพื่อการทำมาหากินด้วย ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

การที่อยู่บ้านนอกคอกนามาตั้งแต่เด็ก ทำให้ผมได้สัมผัสกับวิถีชีวิตแบบพื้นบ้านมาโดยตลอด... เข้าป่าหาไม้มาปลูกบ้าน ใช้ควายลากมา... ตากีปอกยอดพ้อมาให้แห้งกิน จนกว่าเขาจะตายไม่เสร็จ... ตะเกียงก็ไม่มี เขาใช้ชันยางไม้มาจุดไฟ หลังคาบ้านก็มุงกับใบพ้อ... ป่านี้เปรียบเสมือน ซุปเปอร์มาร์เก็ต ในสมัยอดีต

การอาศัยประโยชน์จากธรรมชาติทั้งในฐานะของการเป็นแหล่งอาหาร การสร้างที่อยู่อาศัยนั้นนับว่าเป็นแนวปฏิบัติ ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน คนเรียนรู้ที่จะเข้าป่า เพื่อความอยู่รอดในการดำรงชีวิต นอกจากนั้นในสมัยก่อน การทำนาเป็นอาชีพที่เกือบทุกคนครอบครัวจะต้องทำ เพื่อจะได้มีข้าวไว้กินตลอดทั้งปี การทำนานั้นมีเป้าหมาย เพื่อว่าจะได้มีข้าวกินในวันข้างหน้า เพราะคนตระหนักว่า ข้าว คือความอยู่รอดของชีวิต หากชีวิตสามารถอยู่รอดได้ ก็จะสามารถสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ได้ตามมา ถึงแม้จะประกอบอาชีพใด ๆ ก็ตาม คนในอดีตก็ยังคงเล็งเห็นความสำคัญของการทำนาเสมอ เพราะ การทำนาจะทำให้มีข้าวไว้กินดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “ในอดีตก่อนที่จะไปสอนหนังสือที่โรงเรียน พ่อต้องไถนาก่อน ตั้งแต่เช้า พอเสร็จก็ไปโรงเรียน เพราะนาอยู่ใกล้บ้าน”

ในสมัยก่อนนั้น ส่วนใหญ่แล้วเขาจะนิยมการทำนามากกว่าการทำสวน การทำสวนในสมัยก่อนนั้นยังไม่เป็นที่แพร่หลายมากนัก เพราะคนส่วนใหญ่เติบโตขึ้นมาที่เห็นผืนนา เป็นที่ทำมาหากิน นัยหนึ่งของการทำนาก็คือเพื่อให้มีข้าวไว้กิน เหลือจึงแบ่งขายได้บ้าง แต่ถ้าหากทำสวนเช่น ทำสวนยาง ชาวบ้านอาจไม่มั่นใจกับผลผลิตที่จะได้รับซึ่งอาจจะไม่คุ้มค่ากับการลงทุนลงแรง ไม่เหมือนกับการทำนา ที่เห็นมาตลอดทั้งชีวิต ถึงอย่างไรก็ยังคงมีข้าวไว้กินอย่างแน่นอน ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “คนในสมัยก่อนเขาทำนา... ทำสวนก็ไม่ค่อยเป็นล่ำเป็นสันเท่าไร เพราะตอนนั้นยังเป็นยางพื้นเมืองอยู่อีก ไม่ได้มียางพันธุ์ดีเหมือนในปัจจุบัน เพราะฉะนั้นส่วนมากเขาก็ทำนาเป็นส่วนใหญ่”

เพราะฉะนั้นในการทำมาหากินนั้น คนจึงต้องมีการกำหนดเป้าหมายให้ดำเนินไปอย่างมีทิศทาง ซึ่งตนเป็นผู้เลือก และเป็นผู้กำหนดว่า ถ้าทำมาหากินแบบนี้ ชีวิตจะไปในทิศทางที่คิดว่าบรรลุเป้าประสงค์ที่ได้วางไว้ แต่หากว่ามีมีการเปลี่ยนแปลงไปทำมาหากินในรูปแบบที่ตนไม่ถนัด หรือไม่มั่นใจ ว่าผลตอบแทนที่จะได้รับกลับมาจะดีหรือไม่ดี คนก็จะไม่มั่นใจที่เลือกทำมาหากินในทิศทางนั้น

เมื่อคนมีการดำรงชีวิตที่มีการกำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนแล้ว โดย คนมีความคิดและมีความเชื่อที่จะปฏิบัติสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้บรรลุตามเป้าหมายนั้นก็ต้องประพฤติปฏิบัติให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น เป้าหมายที่ให้ความสำคัญเพื่อการทำมาหากิน ก็

ปฏิบัติไปตามแนวทางที่วางไว้ แบบแผนที่กำหนดไว้ เช่น การกำหนดเป้าหมายในการทำงาน ก็เพื่อที่จะมีข้าวไว้กิน เมื่อมีข้าวไว้กินก็จะเป็นการเลี้ยงดูชีวิตของทั้งคนและครอบครัวต่อไปได้

4.1.2.2 การกำหนดเป้าหมายเพื่อความมั่นคงปลอดภัย

ในการดำรงชีวิตนั้น การกำหนดเป้าหมายเพื่อความมั่นคงปลอดภัย เป็นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญในการบรรลุผลต่อการดำรงชีวิตตามเป้าหมายซึ่งคนในชุมชนเป็นผู้สร้างความปลอดภัยได้ถูกกำหนดให้เป็นเป้าหมายในการดำรงชีวิตของคน เช่น ความปลอดภัยทางกาย และใจ ซึ่งความปลอดภัยทางกายนั้นก็หมายความว่า การมีสุขภาพที่ดีไม่เจ็บป่วย สามารถที่จะประกอบการทำงาน เพื่อสร้างผลผลิต สร้างอาหารไว้ดูแลสมาชิกในครอบครัวได้ เช่น ในการทำงานของคนในสมัยก่อน นอกจากจะมีข้าวกินทุก ๆ มื้อแล้ว ก็ยังต้องมีการกักตุนข้าวไว้กินในวันข้างหน้าด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเป็นการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

สมัยก่อนข้าวมีเยอะ เก็บไว้ได้เป็นห้อง ๆ บางทีก็เอาออกมาขายบ้าง สมัยก่อนถ้ามีข้าวกินก็สบายแล้ว เงินไม่มีปัญหา คอยไปวิดปลา ไปช้อนปลา มาแกงได้ คนสมัยก่อนถึงจะไม่มีเงินก็อยู่สบาย อยู่ได้ ข้าวเรามีพอได้กิน กับข้าวเราก็ไม่ต้องซื้อ

คำให้สัมภาษณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การมีข้าวไว้กิน เป็นหลักประกันได้ว่าเขาจะไม่อดตายอย่างแน่นอน นับว่าเป็นการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท การรู้จักกักตุนข้าวไว้กินในยามขาดแคลน จะส่งผลให้คนสามารถดำรงชีพอยู่ได้

นอกเหนือจากความปลอดภัยทางกาย คือ มีกิน มีใช้แล้วนั้น คนก็ต้องการที่จะมีความปลอดภัยทางใจด้วย ความเชื่อที่ว่า คนไม่สามารถที่จะใช้ชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวลำพังได้ คนต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนั้นในสมัยอดีตจึงพบว่า คนนิยมสร้างบ้านเรือนอยู่ในละแวกเดียวกัน โดยเฉพาะในหมู่เครือญาติ เพื่อแสดงถึงความอุ่นใจ การมีพรรคพวกอยู่ใกล้ชิดกัน จะเสริมสร้างให้คนมีความมั่นใจในการประกอบการใด ๆ หรือตัดสินใจใด ๆ ได้มากกว่าที่จะคิดอ่านอยู่แต่เพียงลำพัง

นอกจากนั้นการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้านก็จะทำให้อยู่ได้อย่างสบายใจ และรู้สึกปลอดภัย การอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยจึงเป็นอีกนัยหนึ่ง ในการกำหนด

เป้าหมายเพื่อความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “ในสมัยก่อนคนในถิ่นนี้เรารู้จักกันหมด... เดินผ่านไปผ่านมาก็รู้ว่าใครเป็นใครบ้าง”

คนในสมัยก่อนจะนิยมอยู่ในหมู่เครือญาติ ไม่ค่อยมีคนต่างถิ่นมาสร้างที่อยู่อาศัยมากนัก จึงใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันแบบสบายใจ ไม่หวาดกลัว และไว้เนื้อเชื่อใจกันได้ สิ่งเหล่านี้ก็ล้วนแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงปลอดภัยทางใจ ดังนั้นในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในชุมชน จึงต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันไว้เสมอ เพราะหากว่าการที่มีปัญหาจนถึงขั้นไม่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ จะส่งผลให้บุคคลนั้นใช้ชีวิตอยู่ด้วยความหวาดระแวง รู้สึกว่าตนเองไม่ปลอดภัยอยู่ตลอดเวลา หากเป็นเช่นนี้ก็จะไม่บังเกิดความสุขในชีวิต ก็จะไม่บรรลุผลต่อการดำรงชีวิตตามเป้าหมายที่ได้สร้างไว้

นอกจากนี้การที่คนมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ก็จะส่งผลให้การทำงานเป็นไปได้อย่างราบรื่น แต่หากเมื่อใดที่สุขภาพร่างกายย่ำแย่ ก็ไม่สามารถจะประกอบกิจการงานได้ ก็จะส่งผลต่อการดำรงชีพของคนในครอบครัวด้วย ดังนั้นคนจึงต้องพยายามที่จะดูแลรักษาสุขภาพร่างกายของตนให้แข็งแรง ไม่เจ็บป่วยอยู่เสมอ เพื่อจะได้เป็นหลักประกันได้ว่าจะสามารถมีชีวิตอยู่เพื่อทำมาหากินดูแลคนในครอบครัวได้

นอกจากนี้การที่คนเราอยู่ร่วมกับสรรพสิ่งในธรรมชาติ ก็ต้องรู้จักสังเกตความเป็นไปของธรรมชาติด้วย เช่น ฤดูกาลต่าง ๆ ฤดูกาลไหนควรจะทำอะไร เพาะปลูกอะไร จึงจะได้ผลผลิตที่ดีที่สุด คนก็ต้องมีการวางแผน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะได้มาจากการสั่งสมประสบการณ์มาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานของคน

4.1.2.3 การกำหนดเป้าหมายเพื่อการสร้างพลังใจ

ท่ามกลางการดำรงชีวิตของคนที่มีความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งในวิถีการดำรงชีวิตนั้น การสร้างพลังใจให้ดำรงชีวิตอยู่ได้นั้นนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง คนจะไม่สามารถอยู่ได้อย่างมีความสุขหากขาดกำลังใจในการต่อสู้ชีวิต ขาดกำลังใจในการทำงาน ในการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ซึ่งสิ่งหนึ่งในการสร้างพลังใจให้กับคนได้เป็นอย่างดี นั่นคือสุนทรียะ ไม่ว่าจะเป็นสุนทรียะทางด้านเสียงเพลง ทางด้านบทกวี ก็ล้วนแล้วแต่ส่งผลให้คนเกิดความรื่นเริงบันเทิงใจ เกิดความสบายใจ และมีพลังในการที่จะดำเนินชีวิตต่อไปได้

ศิลปินพื้นบ้าน เป็นอีกหนึ่งผู้สร้างสรรค์สุนทรียะให้เกิดขึ้นในหมู่ชาวบ้าน ชาวไร่ ชาวนา เป็นพลังใจอย่างดีให้คนเกิดความฮึกเหิมในการต่อสู้ชีวิต การตราครุฑทำนา ทำไร่มาตลอดทั้งวัน ย่อมทำให้คนเกิดความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ซึ่งภายใต้ของการดำรงชีวิต คนต่างก็ต้องการกำลังใจในการประกอบกิจกรรมให้สำเร็จลุล่วงโดยเฉพาะคนใต้ หนึ่งตะลุง มโนราห์ นับเป็น

สุนทรียะ ความเพลิดเพลิน ประการหนึ่งให้คนรู้สึกผ่อนคลายความตึงเครียด ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า จากการประกอบการทำงาน ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

อาชีพทำไร่ ทำนา เขาจะไม่ทิ้งคิลปินพื้นบ้าน เพราะสิ่งที่เขาจะคลายเครียดนี้ก็คือ การดูหนังตะลุง ดุ้มโนราห์ แม้กระทั่งมโนราห์โรงครู ก็ถือเป็น การคลายเครียด บางแห่งที่มีเล่นมโนราห์เขาก็รับหนังตะลุงไปเล่นด้วย เล่นกันตลอดทั้งปี อดีตเราจึงได้ดูหนังตะลุง โดยตลอด

ในอดีตทางเลือกในการชมมหรสพ ความบันเทิงต่าง ๆ อาจมีให้เลือกชมได้ไม่มากนัก แต่สิ่งหนึ่งที่ เป็นความบันเทิงที่อยู่คู่กับชาวใต้มาโดยตลอด นั่นก็คือ หนังตะลุง มโนราห์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ นับว่าเป็นสุนทรียะที่ช่วยสร้างพลังใจให้กับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี พลังใจจึงเป็นเป้าหมายในการดำรงชีวิตอีกมิติหนึ่ง ซึ่งคนมองว่าสิ่งนี้มีความสัมพันธ์กับทุกมิติในการดำรงชีวิต การได้รับความบันเทิงใจเช่นนี้จะส่งผลให้คนเกิดความสบายใจเพลิดเพลินใจ และมีความสุขอย่างล้นเหลือ

ถ้าได้ไปดูหนังแล้วมันสบายใจ พอรุ่งเช้าก็มานั่งเล่ากัน ตัวไหนเป็น ยังไง ๆ ก็มานั่งเล่ากัน เพราะสมัยก่อนมันก็ไม่ได้ทำอะไร พอรุ่งเช้าก็ไปนั่งตั้งวงกัน เล่ากัน เธอไปดูมา ฉันก็ไปดูมา นั่งเล่ากันทำให้คนสบายใจ... โอ๊ย ยิ่งถ้าวันไหนหนังมาประชันกัน วันนั้นจะไม่หิวเลย ไม่อยากกินข้าวแล้ว ใจมันอยากจะไปดูหนัง ชอบมาจนแก่ ก็ในสมัยก่อนมันไม่มีอะไรดูนี่

นอกจากสุนทรียะจากการดูหนังตะลุงจะส่งผลให้คนดูเกิดความสบายใจ สุขใจแล้ว สิ่งบันเทิงเหล่านี้ยังเป็นแรงผลักดันให้คนเกิดกำลังใจในการทำงานอีกด้วย ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “ชอบจับบทหนังตะลุงจับบทเล่น เวลาเดินตัดยางก็จับบทเล่น ๆ แบบนั้นแหละ จำจากเรื่องที่ได้ไปดูมานั้นแหละ จับมันจนเข้าเลย”

สุนทรียะเหล่านี้ช่วยสร้างพลังใจให้กับคนได้อย่างน่าอัศจรรย์ ช่วยสร้างความสุข ความสบายใจให้กับคนได้อย่างน่าเหลือเชื่อ ซึ่งหากคนเชื่อและรู้สึกได้ว่าการดำรงชีวิตไม่ได้เป็นเรื่องที่น่าเหนื่อยหน่ายและลำบาก แต่การดำรงชีวิตกลับเป็นเรื่องที่มีความสนุกสนาน

ผลิตเพลิน เผลอเช่นความบันเทิงที่ได้รับมาจากการได้ดูหนังตะลุงนั้นแล้วคนก็ยอมที่จะเกิดกำลังใจ เกิดพลังใจในการทำงาน ในการทำมาหากินทุกสาขาอาชีพ และในที่สุดก็ยอมที่จะนำเขาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่คนในสังคมเป็นผู้เลือกและเป็นผู้กำหนด

4.1.3 การเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อการดำรงชีวิต

4.1.3.1 การเรียนรู้ในมิติของการทำมาหากิน

เมื่อคนมีการกำหนดทิศทางและมีการกำหนดเป้าหมายในการทำมาหากิน เพื่อความอยู่รอดของปากท้องแล้ว เพราะฉะนั้นสิ่งสำคัญในการที่จะบรรลุเป้าประสงค์นั้น ก็คือการเรียนรู้ในมิติของการทำมาหากินเพื่อให้เกิดผลผลิตที่คุ้มค่าที่สุด ซึ่งการทำมาหากินของคนในสมัยก่อนนั้น ส่วนใหญ่ก็มักจะทำนา ทำไร่ เพื่อความอยู่รอดของชีวิตทั้งตนเองและสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว วิธีการทำมาหากินจึงเป็นไปด้วยความเรียบง่าย ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

แต่ก่อนก็ทำน่านั้นแหละ บางทีก็ไปสวน หาไม้ฟัน... ถ้าเป็นช่วงหน้าฝน น้ำท่วม ก็พายเรือกันไปหาฟัน... บางครั้งก็ไปหาเตยมาสานเสื่อ...บ้านเราในสมัยก่อน ไถนา ปลูกข้าวกิน ทำนาปรัง แลวันนี้เมื่อก่อนเป็นนาทั้งนั้น... ก็ช่วยกันไถนาข้าง ทำสวนก็ไม่เท่าไร รมัยก่อนมียางสัก 2-3 ฝนก็พอแล้ว... ถ้ามีข้าวกินก็สบายแล้ว ค่อยไปวิดปลา ซ่อนปลามาแกง กับข้าวไม่ต้องซื้อ

คนในสมัยก่อนเขาทำนา เรื่องโรงงานนี่ยังไม่มี ทำนา ทำไร่ ทำสวนก็ไม่ค่อยเป็นล้าเป็นสันเท่าไรเขาทำนาเป็นส่วนใหญ่...เมื่อก่อนก็ทำนาคะ ตอนนั้นทำนามากกว่า คือ ตอนนั้นทำสวนยังไม่เป็นที่นิยม... ผมก็ทำนา ช่วยพ่อแม่ไถนาเองด้วย ไถกับวัวทางนี้ไม่ค่อยมีควาย... พอทำนาเสร็จก็มานั่งคุยกัน บางทีตักข้าวไปกินร่วมกัน... แต่ก่อนมีงานอะไรก็ออกไปกอกอก ขอช่วยกันได้

จะเห็นได้ว่าการทำมาหากินของคนในชุมชนในอดีตนั้นจะทำนาทำไร่เป็นหลัก ซึ่งในการทำมาหากินเช่นนี้ นอกจากจะมีผลผลิตคือมีข้าวไว้กินแล้วนั้น การจะได้มาของผลผลิตที่เรียกว่า ข้าว นั้นชาวนาต้องมีการเรียนรู้ในการทำมาหากินในแต่ละขั้นตอนด้วย ซึ่งกว่าจะได้มา

ซึ่งผลผลิตนั้นก็นับว่าเป็นความยากลำบากเหน็ดเหนื่อย แต่ก็แฝงไปด้วยการเรียนรู้ที่หลากหลายของชาวนา

การทำมาหากินนับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตของคน เมื่อคนกำหนดเป้าหมายเพื่อการทำมาหากินในการดำรงชีวิตไว้อย่างมีทิศทาง คนจึงต้องเรียนรู้ในการทำมาหากิน ซึ่งการทำมาหากิน เพื่อให้คนมีชีวิตรอดนั้นมีหลากหลาย ทั้งการเรียนรู้ในการทำนา การปลูกข้าว การเรียนรู้ในการทำไร่ แม้กระทั่งการเรียนรู้ในการหาของจากธรรมชาติ จากป่า เช่น พวกเห็ดต่าง ๆ ที่ขึ้นตามธรรมชาติ ป่านั้นเปรียบเสมือนแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์ของคนในสมัยก่อน นอกจากนี้ป่ายังเป็นแหล่งที่มีไม้ใหญ่ ๆ มากมายที่สามารถนำมาสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยได้เป็นอย่างดี

คนในสมัยก่อนนอกจากจะมีความผูกพันกับธรรมชาติ คนยังต้องเรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติอย่างเท่าทันด้วย พืชป่าบางชนิดอาจเป็นแหล่งอาหารที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนให้อยู่รอด แต่พืชป่าบางชนิดก็อาจจะมีพิษและมีอันตรายถึงชีวิตได้ หากผู้ที่นำมาบริโภคนั้นรู้ไม่เท่าทัน เพราะฉะนั้นคนในสมัยก่อนจึงต้องเรียนรู้รอบรู้ในทุก ๆ เรื่อง

นอกจากนี้วิถีการดำรงชีวิตของคนในอดีตนอกจากจะต้องพึ่งพาและพึ่งพิงธรรมชาติแล้วก็ต้องเรียนรู้ที่จะนำวัสดุจากธรรมชาติมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การนำชันยางไม้มาจุดไฟ เพราะชันยางไม้จะช่วยให้อัดไฟได้ดีขึ้น นับเป็นความชาญฉลาดของคนในอดีตที่รู้จักสรรหาสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีคุณค่า ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

ตอนผมเด็ก ๆ ชีวิตในวัยเด็ก พ่อแม่แยกทางกันตั้งแต่ผมอายุเพียง 1 ขวบ พ่อไปมีแม่ใหม่ แม่ก็มีพ่อใหม่ แต่ผมอยู่กับพ่อเฒ่า ท่านเป็นคนที่เลี้ยงดูผมมา แล้วก็รักผมมาก... พ่อเฒ่ากับผมนี่ก็ไปปลูกกระท่อมหน้านาอยู่กัน มีวัว 1 คู่ ฝูง ปลูกผัก ปลูกเผ่าง อยู่กับบ้านนอกคอกนา การที่อยู่บ้านนอกคอกนามาตั้งแต่เด็ก ทำให้ผมได้สัมผัสกับวิถีชีวิตแบบพื้นบ้านมาโดยตลอด เข้าป่าหาไม้มาปลูกบ้าน ใช้ควายลากมา ผมไปกับพ่อเฒ่าได้นั่งบนควายสบายใจแล้ว เวลาไปอยู่ที่เขาตัดไม้ เขาก็จะปอกยอดพ้อมาให้นั่งกิน ก็นั่งจนกว่าเขาจะถางไม้เสร็จนั่นแหละ นอกจากนั้นแต่ก่อนเขาจะมีการทำไร่เลื่อนลอย พอมาชวงหลัง ๆ เขาก็มีที่ทางเป็นของตัวเอง อยู่แต่หน้าไร่ หน้านา ตะเกียงก็ไม่มี เขาใช้ชันยางไม้มาจุดไฟ หลังคาบ้านก็มุงกับใบพ้อ อยู่ตามป่า ตามเขา ป่านี้เปรียบเสมือนซูเปอร์มาร์เก็ตในสมัยอดีต แม่เฒ่าเข้าป่าจะได้ของกินกลับมาเติมไปหมด มีพวกเห็ดต่าง ๆ เห็ดกอก เห็ดพะยอมที่กลม ๆ นี้อร่อยมาก พวกหน่อไม้ ผลไม้ ม่วงคันต่าง ๆ ก็มี

มาก ผมได้สัมผัสกับวิถีชีวิตตรงนั้นมามากเลย ถูกเลี้ยงมากับชีวิตแบบพื้นบ้าน
มามาก

เมื่อการดำรงชีวิตของคน ต่างก็มีการกำหนดเป้าหมายเพื่อการทำมา
หากิน เพื่อให้ชีวิตอยู่รอดรวมทั้งสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวได้อยู่ดีมีสุข คนจึงจำเป็นต้องมีการ
เรียนรู้ในวิถีการทำมาหากินว่าสิ่งใดที่กระทำแล้วจะส่งผลให้เกิดประโยชน์เกี่ยวกับ ผลผลิตได้มากที่สุด
คนก็จะเลือกทำในสิ่งนั้น สิ่งใดที่กระทำแล้วสร้างสรรค์ประโยชน์ เกื้อกูลในการดำรงชีวิตได้ดีคนก็จะ
เลือกสรรในสิ่งต่าง ๆ นั้น เพราะฉะนั้น การมีวิถีชีวิตและการดำเนินชีวิตในแต่ละวันอย่างมีทิศทาง มี
ขอบเขต ก็จะส่งผลให้คนเกิดการเรียนรู้ที่จะสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้

4.1.3.2 การเรียนรู้ในมิติของความมั่นคงปลอดภัย

ความมั่นคงปลอดภัยในวิถีการดำรงชีวิตของคน เป็นอีกหนึ่ง
เป้าหมายของคนในชุมชน ดังนั้นเมื่อมิติของความมั่นคงปลอดภัยเป็นเป้าหมายที่มีความสำคัญ คนใน
ชุมชนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ว่าจะดำรงชีวิตเช่นไรให้เกิดความปลอดภัยที่สุด ทั้งความปลอดภัยทางกาย
และความปลอดภัยทางใจ

คนในชุมชนต่างก็ตระหนัก และให้ความสำคัญกับการมีสุขภาพที่ดี
ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บเพราะคนเชื่อว่า หากมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรงแล้ว คนก็จะสามารถทำมาหากิน
เพื่อเลี้ยงตัวเองและดูแลสมาชิกทุกคนในครอบครัวได้ ทุกคนในครอบครัวก็จะอยู่ดีมีสุขด้วย

ดังนั้นในชุมชนใดก็ตาม การมีผู้รู้ในเรื่อง หมอยา หมอสมุนไพร
ต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องสำคัญ และจำเป็น เพราะหากมีสิ่งใดเกิดขึ้น เกิดเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นอย่างกระทันหัน ก็
จะมีบุคคลที่ให้การช่วยเหลือให้การรักษา ดูแลเขาเหล่านั้นได้ในช่วงเวลาคับขัน ดังปรากฏในคำให้
สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

พ่อเต่าผม มีความรู้ในเรื่องของภูมิปัญญาไทย เป็นหมอสมุนไพร ดม
ยา ไครป่วย ไครเจ็บ ก็มาหาได้... นอกจากนั้นก็เป็นผู้ที่ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ
ไม่ว่าจะตั้งเสาเอก ตั้งศาลพระภูมิ ไหว้พระภูมิเจ้าที่ ทำขวัญนาค ทำขวัญบว
สาว เล่นหนังตะลุง

การมีความรู้ในเรื่องของ สมุนไพร ภูมิปัญญาไทย เพื่อใช้ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บนั้นเป็นสิ่งจำเป็นเพราะเมื่อคนปราศจากโรคและมีสุขภาพที่ดีแล้ว ก็จะสามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างเป็นสุข สามารถทำมาหากินได้อย่างราบรื่น ส่งผลให้เขามีชีวิตที่ดี อยู่ดี กินดี มีสุข ซึ่งความรู้ในเรื่องสมุนไพรต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ นั้น มักเป็นความรู้ความสามารถเฉพาะบุคคลที่สามารถเรียนรู้ว่าต้นไม้อะไรหรือพืชชนิดนี้จะมีสรรพคุณในการรักษาโรคใดได้ ซึ่งบางคนก็ไม่อาจล่วงรู้ได้นับเป็นความรู้ความเชี่ยวชาญ เฉพาะตัวของบุคคลที่เป็นหมอประจำชุมชน

คนที่มีความสนใจในเรื่อง สมุนไพร ที่อยู่ตามธรรมชาติดังกล่าว จึงต้องเรียนรู้ที่จะเข้าไปสัมผัสกับสมุนไพรต่าง ๆ ต้องเรียนรู้ถึงสรรพคุณของพืชสมุนไพรแต่ละชนิดว่าชนิดใดมีสรรพคุณเช่นไร จึงสามารถที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาช่วยเหลือผู้อื่นในชุมชนได้ ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

เมื่อก่อน ผมไม่รู้จักหรอก พวกต้นไม้อะไรที่เป็นยา อะไรที่ใช้ประโยชน์ได้ ผมไม่รู้จักต้องขอร้องให้พ่อพาขึ้นไปบนควน บนเขา อยู่เป็นเดือน ๆ แต่ละสัปดาห์จะต้องเดินขึ้นไป แล้วถ้าไม่รู้เรื่อง ก็จะเอากลับมาถามคนข้างล่างอีก

เมื่อความมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ปราศจากโรคภัย เป็นสิ่งที่คนในชุมชนต่างก็ปรารถนา คนจึงเรียนรู้ที่จะนำยาสมุนไพรต่าง ๆ มาใช้ในการรักษาโรค เพื่อที่คนจะได้ดำรงชีวิตต่อไปได้อย่างราบรื่น ทำมาหากิน ทำไร่ ทำนาได้ และคนก็เรียนรู้ได้ว่า หากเมื่อใดก็ตามที่สุขภาพร่างกายย่ำแย่ เขาก็จะไม่สามารถ หาเลี้ยงตัวเองและหาเลี้ยงสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวได้ เพราะฉะนั้น คนจึงต้องเรียนรู้ที่จะทำให้ชีวิตมีความมั่นคง ปลอดภัย และเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติและอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในชุมชนได้อย่างดี

4.1.3.3 การเรียนรู้ในมิติของการสร้างพลังใจ

พลังใจ เป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้น การเรียนรู้ที่จะสร้างพลังใจ กำลังใจในการต่อสู้ชีวิต ฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ได้นั้น ย่อมเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในแต่ละวันของคน คนเรียนรู้ที่จะสร้างพลังใจ สร้างสุนทรียะให้เกิดขึ้นในชีวิตอยู่โดยตลอด ซึ่งบางครั้งสิ่งเหล่านี้ก็ได้สอดแทรกอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตในแต่ละวันโดยอาจไม่รู้ตัว สุนทรียะ

บางอย่าง อย่างเช่นเพลงกล่อมเด็ก หรือนิทานที่ผู้ใหญ่เล่าให้ฟังก่อนนอนก็มีส่วนช่วยกล่อมเกลาลูกฟังให้เด็กได้เติบโตขึ้นเป็นคนดี ซึ่งสิ่งต่าง ๆ นี้ล้วนเป็นพลังสร้างสรรค์ให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ตั้งแต่จำความได้ที่ซึมซับมาแต่ตอนแรก ก็คือ เขาร้องเพลงกล่อมเด็กให้ฟัง มันก็กล่อม ทำให้อ่านได้ซึมซับ รับรู้ สิ่งเหล่านี้ได้สัมผัสไว้ โดยเฉพาะพ่อแม่นี้ เป็นนักเล่านิทาน พอก่อนนอน พ่อแม่ก็เล่านิทานให้ฟัง นิทานที่เขาเล่าให้ฟัง ผ่านกระบวนการความคิด เป็นภูมิคุ้มกันอย่างหนึ่ง เช่นในเรื่องที่ไม่ให้เราทำชั่ว ให้ช้อคิด

นอกจากนิทาน บทเพลงต่าง ๆ ที่ช่วยสร้างพลังใจในการดำเนินชีวิตให้กับผู้คนได้แล้ว ศิลปะการแสดงพื้นบ้านอย่างเช่น หนังตะลุงที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนมาอย่างยาวนานนั้น ก็ยังเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยจรรโลงจิตใจของคนได้เป็นอย่างดี ซึ่งบางครั้ง การที่ต้องทำมาหากินทุกวัน ไปทำนา ทำไร่ทุกวันก็อาจส่งผลให้คนเกิดความเหนื่อยล้า เกิดความเครียด หรือเกิดความท้อแท้ เบื่อหน่ายในการดำรงชีวิต ดังนั้น ที่พึ่งทางจิตใจของคนประการหนึ่งเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุขต่อไปได้ นั่นคือ ศิลปะต่าง ๆ ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

การแสดงหนังตะลุงนั้นเป็นศิลปะ คนจะอยู่ในโลกได้ มันก็ต้องมีศิลปะเข้ามาเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ในการดำเนินชีวิตของคน เคยสังเกตว่า คนที่มีศิลปะในการดำเนินชีวิต เขาจะอยู่ในโลก อยู่ในสังคมได้ค่อนข้างจะมีความสุขกว่าคนอื่น ๆ ... ก็คิดว่าเป็นผลดีต่อการดำเนินชีวิต

ความรื่นเริง สิ่งบันเทิงใจ ได้อยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนมาอย่างยาวนาน คนเรารู้ว่า ศิลปะ สุนทรียะนั้นไม่ได้เป็นสิ่งแปลกแยกในการทำมาหากินแต่อย่างใด คนในสมัยเมื่อเว้นว่างจากการทำมาหากิน ในช่วงตอนกลางวันแล้ว กลางคืนก็อาจหาความสุขทางใจ เพื่อสร้างความสุข ความสบายใจให้กับชีวิตได้

คนในสมัยก่อนกลางวันเขาก็ทำนากัน ทำนาเป็นส่วนใหญ่คือ การทำ
นามันไม่จำเป็นต้องตื่นนอนตั้งแต่กลางคืน เขาดันนอนตอนเช้าไปทำนาก็ได้
ถ้าจะดูหนังตะลุงถึงตี 3 ตี 4 ก็คงไม่เป็นไร เพราะส่วนมากก็เป็นนาของตัวเอง

ท่ามกลางการดำรงชีวิตของคนที่มีความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งในวิถี
การดำรงชีวิตนั้น การเรียนรู้ที่จะสร้างพลังใจให้เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตแต่ละวันเป็นสิ่งสำคัญและ
จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะคนไม่สามารถที่จะอยู่ได้หากไม่มีสุนทรียะ ไม่มีศิลปะในจิตใจ การขาดสิ่งเหล่านี้
ไปอาจทำให้คนดำเนินชีวิตในแต่ละวันอย่างไม่มีความสุข ไม่มีปฏิสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่นรอบตัว
ดังนั้นคนจึงเรียนรู้ที่จะสร้างพลังใจให้กับตัวเอง รวมถึงการสร้างพลังใจให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับ
บุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุขด้วย

การดำรงชีวิตที่คนคำนึงถึง การสร้างความเพลิดเพลิน ความ
สนุกสนานให้เกิดขึ้นในชีวิต ให้ผสมผสานสอดแทรกไปกับทุก ๆ กิจกรรมในแต่ละวัน จะส่งผลให้
กิจกรรมในแต่ละวันนั้นเป็นไปอย่างราบรื่น บรรลุต่อเป้าหมายในการดำรงชีวิต เช่นในกิจกรรม
ประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน ก็มีการปรากฏให้เห็นถึงความสนุกสนาน ความเพลิดเพลินในการทำกิจกรรม
ร่วมกันของคนในชุมชน ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

เดือน 5 ทำบุญวันว่าง อุทิศส่วนบุญกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว...
เขาก็จะมีงานลากพระ ในสมัยก่อนเขาลากกันจริง ๆ ลากกันกลับคำ ลากไม่มี
ล้อ ลากกับไม้ ทำแม่เรือแล้วลากกับเชือก 2 เส้น แล้วเขาก็ทำขนมต้มทำไปใส่
เรือพระ สมัยก่อนลากกันแทบตาย ถึงวัดคำโน้น จากหัวถนนไปวัดบางศาลา
เหนื่อยแต่ว่าสนุกยิ่งถ้าฝนตกก็เล่น โคลนกัน เล่น โคลนเอาโคลนคลุกหัวกัน ว่า
เพลงบอกกันสนุก

ความสนุกสนานเพลิดเพลินได้สอดแทรกอยู่ในทุกอณูของวิถีการ
ดำรงชีวิต อยู่ในหลาย ๆ กิจกรรมคนจึงสามารถที่จะมีการดำรงชีวิตที่มีความสุข เพลิดเพลินในการใช้
ชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้ดี สุนทรียะอีกประการหนึ่งที่ทำให้คนเรียนรู้ว่าช่วยสร้างพลังใจใน
ชีวิตได้ นั่นก็คือ ดนตรี นอกจากดนตรีจะก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ความสนุกสนาน และความผ่อนคลาย
คลายในการดำรงชีวิตแล้ว ดนตรียังส่งผลเชื่อมโยงไปสู่การสร้างพลังใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วย

ดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของเด็กนักเรียนที่เป็นผู้แสดงหนังเยาวชนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “วันไหนที่ได้ซ้อมดนตรี ซ้อมเล่นหนังตะลุงในตอนเช้า วันนั้นผมเรียนได้อย่างสบายใจ... มีความสุข”

การเรียนรู้ที่จะสร้างพลังใจในการดำเนินชีวิตให้กับตนเอง นับเป็นสิ่งจำเป็น และสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากคนเรียนรู้ที่จะทำให้ตัวเองรู้สึกสบายใจ รู้สึกมีความสุขแล้ว ก็จะส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของเขาด้วย เมื่อคนมีความสุข จะประกอบกิจกรรมอะไรก็จะเต็มเปี่ยมไปด้วยกำลังใจ ซึ่งจะส่งผลให้กิจกรรมนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี แต่หากคนมีจิตใจที่ไม่เป็นสุข ไม่มีพลังใจ หากเป็นเช่นนี้ คนก็ไม่สามารถที่จะดำรงชีวิต หรือดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการเรียนรู้ที่จะสร้างพลังใจให้กับตัวเองจึงเป็นการนำพาให้คนบรรลุเป้าหมายในชีวิตที่ได้กำหนดเอาไว้ได้

4.2 การเรียนรู้และการสั่งสมความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงชีวิต

การแสดงหนังตะลุง นับว่าเป็นศาสตร์และศิลป์ที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต และอยู่เคียงข้างกับวิถีชีวิตของคนชาวใต้มาอย่างยาวนาน ซึ่งหนังตะลุงนั้นเป็นความรู้ที่ผู้แสดงจะต้องเรียนรู้และศึกษาอยู่โดยตลอด การที่จะสามารถแสดงหนังตะลุงได้นั้นผู้แสดงต้องมีการสั่งสมความรู้มาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน มิใช่ว่าผู้ใดจะแสดงได้ทันที แต่ทุกขั้นตอนต้องผ่านกระบวนการความคิด การเรียนรู้และสั่งสมความรู้ในการแสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงชีวิต

การสร้างและสั่งสมความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงชีวิตนั้น เป็นความรู้ที่ได้สร้างขึ้นจากฐานความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ของคน หากคนมองหรือให้ความหมายกับสรรพสิ่งเช่นไร ความรู้ก็ย่อมสะท้อนความคิด ความเชื่อของคน และเมื่อความรู้ที่มาจากความคิด ความเชื่อ และแบบแผนการดำรงชีวิตแล้ว ความรู้นั้นก็จะได้รับการยอมรับให้เป็นความจริงของสังคม

การถ่ายทอดและกระจายความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงชีวิตนั้น ผู้ที่เป็นนายหนังตะลุงย่อมจะต้องมีการถ่ายทอดความรู้ไปสู่คนรุ่นต่อไป ซึ่งความรู้ที่ถูกผลิตขึ้นและถ่ายทอดไปสู่บุคคลอื่นนั้น ล้วนเป็นความรู้ที่ถูกมองว่าเป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

การปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงชีวิต ความรู้ใดที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ ก็จะถูกปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ความรู้แบบใหม่ให้ตอบสนองต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นความรู้ที่ได้ถูกปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ขึ้นใหม่นี้จะต้องสนองต่อทุกมิติของการดำรงชีวิต ความรู้นั้นจึงจะสามารถดำรงอยู่ได้

4.2.1 การสร้างและสั่งสมความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงเพื่อการ

ดำรงชีวิต

ความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงนั้น ได้ถูกสร้างขึ้นมาอย่างยาวนาน กว่าที่คนหนึ่งคนจะมาเป็นนายหนังตะลุงได้นั้น นายหนังตะลุงต้องมีการสั่งสมความรู้และเก็บเกี่ยวประสบการณ์มาอย่างหลากหลาย ผู้ที่จะสามารถเป็นนายหนังตะลุงได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีทั้ง พรสวรรค์และพรแสวง ต้องมีใจรัก มีความจริงใจอย่างต่อเนื่อง หนังตะลุงนั้นเป็นทั้งศิลป์ทั้งศาสตร์ ดังนั้นในการที่จะเป็นนายหนังตะลุงได้ต้องฝึกทักษะ และต้องเข้าใจชีวิตในหลากหลายมิติ ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

ความรู้หนังกับความรู้ด้านวิชาการนั้นต่างกัน ความรู้หนังมันต้องฝึกทักษะ ต้องสั่งสมประสบการณ์ นับตั้งแต่ สุ่มเสียง บทตลก การเข้าใจท้องถิ่น ภาษา วิถีชีวิต มากมายหลายอย่าง... ความรู้เรื่องหนังอาจต้องฝึกฝนนานหลายสิบปี มันต้องเกิดจากรักความชอบมาเป็นขั้น

ผู้แสดงหนังตะลุงนั้นต้องมีการสั่งสมความรู้ ทั้งในเรื่องทางโลก และทางธรรม ต้องเข้าใจ เข้าถึง จึงจะสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวบ้านที่ชมการแสดงหนังตะลุง เพื่อเป็นสื่อให้ชาวบ้านเกิดความรู้ ความเข้าใจในการดำรงชีวิต เพราะในอดีตชาวบ้านบางคนอาจไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ หนังตะลุงจึงเป็นแหล่งความรู้ และความบันเทิงของชาวบ้าน หนังตะลุงจึงสามารถดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของคนได้อย่างแนบแน่น และยาวนาน ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังนี้

ถ้าจะเล่นหนังให้ดี ต้องเก่งทั้งทางโลก ทางธรรม ด้านธรรมะต้องเรียนบาลีให้เก่ง เพราะถ้าบาลีเก่งจะเขียนกลอนได้เก่ง ทางวรรณศิลป์นี้จะเก่งทางบทกลอนต่างๆ การสอนคนไปด้วย ผมว่าการเล่นหนังนี้ทำหน้าที่คล้ายๆ เหมือนกับครู เคยประทับใจอย่างหนึ่งนะ คือได้ไปแถวละงู ที่สตูล ชาวบ้านเขาบอกกับผมว่า เขาสามารถที่จะเข้าใจเรื่องการศึกษาอะไรต่างๆ ทำให้รู้จักพูด รู้จักแหล่ง เพราะหนังตะลุงเข้าไปเล่นบ่อย เขาได้เรียนรู้ตรงนั้น เพราะบางคน

เขาไม่ได้เรียนหนังสือ แสดงว่าหนังตะลุงนี้ ได้ทำหน้าที่เป็นสื่อในการให้ความรู้ชาวบ้าน ทั้งคติโลก คติธรรม

ในการเรียนรู้ที่จะเป็นนายหนังตะลุงนั้น การฝึกทักษะต่าง ๆ และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันนั้น นับเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างและสั่งสมความรู้ในการแสดงหนังตะลุง ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

หนังมันต้องฝึกก่อน 5-6 ปี ถึงจะรับหนังได้... การได้มีโอกาสมาพูดมาคุยกัน นับเป็นโอกาสฝึกทักษะมันจะทำให้มีความชำนาญขึ้น เพราะถ้าไม่มีทักษะ ความชำนาญก็ไม่เกิดขึ้น... การมีโอกาสได้ร่วมคิด ร่วมคุย เพื่อให้กำลังใจกัน ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน... ถ้าหากเล่นอยู่คนเดียว เรื่องหนังก็ไม่รู้จะไปเอาที่ไหน ลูกคูก็ไม่มี ไม่รู้จะปรึกษาใคร มันก็จบ

ความรู้ที่เกิดขึ้นนั้น นับเป็นความรู้ที่สร้างขึ้นจาก ระบบความคิด ความเชื่อของผู้แสดงหนังตะลุง นอกจากนี้ในการสร้างความรู้เพื่อเป็นแบบแผนในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นความรู้ที่มีความสัมพันธ์ สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิต จะต้องดำรงอยู่ในฐานะของการเอื้อประโยชน์ต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน อย่างเช่นในการแสดงหนังตะลุงนั้น นายหนังตะลุงอาจจะต้องให้ความสำคัญกับโครงเรื่อง เนื้อหา ที่จะนำเสนอสู่สายตาผู้ชมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งต้องดูด้วยว่าในพื้นที่นั้นผู้ชมชอบเรื่องแบบใด เรื่องไหนแสดงแล้วจะถูกใจผู้ชมมากที่สุด เพราะหนังตะลุงเป็นวิถีชีวิตของเขา

คนในสมัยก่อนเขาไม่มีเงินไปอะไรต่าง ๆ ถ้าว่าได้ดูหนังก็ได้ดูตลอดคืนไป หนังตะลุงนี้เรื่องมันยาว อีกอย่างหนึ่ง หากว่าหนังเล่นไม่รุ่งมันจะขาดความรู้สึกในเรื่องบรรยากาศ... สมัยก่อนเขาจะมีการนัดพบกันหน้าโรงหนัง รถราที่ไม่มี จุได้ จุคคบกันมา พาลูก พาหลาน พาเสื่อ พาร่ม มานั่งกันเต็มหน้าโรงหนัง ของชายหน้าโรงหนังมากมาย ขนมจิ้น เต้าคั่ว พวกมะปริง มะปราง น้ำปลาหวาน พอกินแล้วมันก็ไม่รุ่งงนอน ของกินเยอะแยะมากมาย ขนมจาก ข้าวหลาม ข้าวต้มมัด เต็มไปหมด หน้าโรงหนัง พอหนังออกมาแม่ก็นั่งสอนลูก “ลองฟังนะลูก” ทำให้คนดูหนังนี้ซึมซับรับรู้ผ่านกระบวนการความคิดมากมาย

เมื่อนั่งตะลุงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของผู้ชมในชุมชน ซึ่งในสมัยอดีตคนไม่ได้มีอะไรให้เลือกชมมากมายหลากหลายนัก คนจึงผูกพันกับนั่งตะลุง เพราะนั่งตะลุงได้ถ่ายทอดเรื่องราว สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต วิถีคิด ได้เป็นอย่างดี หากนายหนังเรียนรู้ที่จะนำเสนอให้ตรงใจผู้ชม ก็สามารถอยู่ในใจของผู้ชมได้ ความรู้ในการแสดงนั่งตะลุงที่ถูกสร้าง และสั่งสมมาเป็นระยะเวลา ยาวนาน ได้ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิต และสั่งสมให้เกิดเป็นภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิต ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

เมื่อก่อนที่จอหนังก็ใช้ตะเกียงเจ้าพายุ แต่ก่อนหน้านั้นอีกเขาใช้น้ำมัน วัว เอามาใส่กระป๋อง เอามาใส่กะละมัง แล้วตากให้แห้ง ใส่ใส่เข้าไปเหมือนกับเทียนนั่นแหละ แล้วก็จุด พอมาตอนหลังมันมีตะเกียงเจ้าพายุขึ้น เขาก็ใช้ตะเกียงเจ้าพายุ น้ำมันวันนี้เราทำเอาไว้เลยนะ ไม่ใช่ให้นายหนังเอามาเอง...แต่ก่อนเครื่องเสียงก็ไม่มี เล่นกับปากขับบทกับปาก เขาเริ่มเล่นกันตั้งแต่หัวค่ำ ไปจนถึงรุ่งสว่าง จะมีการพักตอนเที่ยงคืนประมาณ 1 ชั่วโมง แล้วก็เริ่มเล่นต่อไป จนถึงรุ่งสว่างเลย เมื่อก่อนได้ดูหนังตะลุงเยอะเลย เพราะมันไม่มีอะไรให้ดูเท่าไร

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนที่สัมพันธ์กับการแสดงนั่งตะลุง คนในชุมชนมีการเรียนรู้ในการใช้ไข่มันวัว มาจุดเพื่อให้เกิดแสงสว่าง ก่อนที่จะมีการเข้ามาของตะเกียงเจ้าพายุ นอกจากนี้การแสดงนั่งตะลุงในอดีตแสดงกันจนถึงรุ่งสว่าง อันเนื่องด้วยการเดินทางที่ค่อนข้างยากลำบาก หากการแสดงจบตอนรุ่งสว่างชาวบ้านก็สามารถเดินทางกลับบ้านด้วยความปลอดภัย

คนในสมัยก่อนเขาจะให้การยกย่อง นับถือ ผู้แสดงนั่งตะลุงว่าเป็นผู้ที่มีความรู้และมีความสามารถซึ่งน้อยคนนักที่จะมีความเป็นอัจฉริยะได้เฉกเช่นกับผู้แสดงนั่งตะลุง ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

นายหนังในอดีตเขามีวิชาอาคม เขาเรียนมา ชาวบ้านเขานับถือว่าเป็นศิลปิน น้อยคนนักที่จะมีความสามารถเล่นหนังได้ นายหนังแต่ก่อนไม่มีเยอะ ถ้าถื่นนี้ก็จะมิแค่ หนังคลั่งกับหนังทิมที่เล่นอยู่ ตอนนี่ตายไปหมดแล้ว ถ้าอยู่ที่ 100 กว่าปีไปแล้ว หนังแต่ก่อน กลอนดิน่าฟัง ลงพอดี สระอะลงสระอะ สระอี

ลงสระอี แต่กลอนเขาจะเล่นเป็นกลอนฉัน เขาว่ากันสดๆด้วยปากเปล่า นึก
อะไรได้ก็ว่าไปอย่างนั้นเลย นั่นแหละกลอนฉัน

นอกจากการสั่งสมความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงชีวิตแล้ว
ความรู้ที่ต้องมีการสั่งสมประสบการณ์ อีกประการหนึ่งนั่นก็คือ ความรู้ในการแกะรูปหนังตะลุงเพื่อ
นำไปใช้ในการแสดง เพราะไม่ใช่ทุกคนที่จะมีความสามารถในการสร้างสรรค์รูปหนังตะลุงให้มีความ
งดงามได้ การแกะรูปหนังตะลุงต้องอาศัยการสร้าง และสั่งสมประสบการณ์ ดังปรากฏในคำให้
สัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญและมีความรู้ในการแกะรูปหนังตะลุงได้งดงามท่านหนึ่งว่า “ชอบการแกะรูป
หนังตะลุงมากกว่าที่จะเรียนเป็นนายหนังตะลุง ทำมาตั้งแต่ออกจากโรงเรียน ป.4 โนนแหะ แต่ก็ไม่เชิง
ว่าเป็นอาชีพ คือ ตาชอบ เพลิดเพลินใจเวลาได้ทำ...ทำไปทำมาตัวนี้ก็ 200-300 บาท บางทีก็ 500 บาท
ทำครั้งวันก็เสร็จ”

ความรู้ที่จะมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต ต้องอาศัยการสร้างและสั่งสม
ประสบการณ์อย่างยาวนานจึงจะเป็นความรู้ที่สามารถนำมาปรับใช้กับการดำรงชีวิตได้ ความรู้นั้นต่างก็
ต้องผ่านกระบวนการความคิด เรียนรู้และสั่งสมมา ทั้งความรู้ในการแสดงหนังตะลุงของผู้แสดงหนัง
ตะลุงและผู้ที่มีความรู้ในการแกะรูปหนังตะลุง เขาจึงสามารถที่จะสร้างสรรค์ความรู้นั้นเพื่อการอยู่
ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

4.2.2 การถ่ายทอดและกระจายความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงเพื่อการ ดำรงชีวิต

การถ่ายทอดและกระจายความรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงนั้น คือ เป็นการ
ถ่ายทอดความรู้ไปสู่คนรุ่นต่อไป ซึ่งความรู้ที่ได้ถูกสร้างขึ้นและพร้อมที่จะถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นนั้น
เป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต การถ่ายทอดความรู้นี้อาจจะถ่ายทอดไปยังบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด
หรือ ลูกศิษย์ที่มีความสนใจในความรู้ดังกล่าว ซึ่งในสมัยก่อนผู้ใดที่จะแสดงหนังตะลุงก็จะไปฝากตัว
เป็นศิษย์กับคณะหนังตะลุงที่ตนเองชื่นชอบในแนวทางการแสดง พร้อมกับนำ ดอกไม้ รูปเทียน หมาก
พลู ไปมอบให้เพื่อเป็นการบูชา ซึ่งในการที่ครูหนังจะตอบรับการเป็นศิษย์นั้น ก็จะต้องมีการทดสอบ
อาจจะทดสอบโดยการให้จับบทให้ฟัง หากครูหนังพิจารณาแล้วว่าผ่านก็จะรับเป็นศิษย์ต่อไป

นอกจากนี้การครอบมือ ก็เป็นการสืบทอดความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง
อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งในเรื่องของการครอบมือนี้ เมื่อครูหนังเห็นว่าลูกศิษย์ของตนมีความสามารถ และ
แสดงได้ดีแล้ว ก็จะทำพิธีครอบมือให้ เมื่อผ่านการครอบมือแล้ว ก็จะถือว่าเป็นนายหนังตะลุงอย่าง

สมบูรณ์แบบ สามารถที่จะรับงานเก็บกันได้ ซึ่งที่เรียกกันว่า ตัดเหมารูขาค ซึ่งหากหนังตะลุงคณะใดที่ยังไม่ได้รับการครอบมือ ก็มีความเชื่อกันว่า ยังเก็บไม่ขาด คนก็จะไม่รับไปเก็บ แต่ก็สามารถรับไปเล่นงานรื่นเริงต่าง ๆ ได้

การครอบมือ ก็คือ เป็นการรับศิษย์เข้ามา ให้ลูกศิษย์มีความมั่นใจ มีความแน่ใจว่าจะยึดอาชีพหนัง แต่ถ้าไม่แน่ใจก็อย่ามาเข้าครู เขาบอกว่าถ้าเข้าครูแล้วไม่แสดงจะเป็นทวด ทวด ก็คือ ร้างลา เลิกรา เป็นผู้ที่เขาไม่ใช้แล้ว เหมือนอย่างตลาดร้าง ของที่ร้าง ๆ มันก็ไม่ดี ถ้าหากตัดสินใจมาเล่นหนังแล้วก็ต้องพร้อมอยู่เสมอ แต่ก่อนที่จะมาเข้าครูต้องรู้จักตัวเองว่าตัวเองมีความพร้อมแค่ไหน เพียงใด สมัยก่อน เขาจะมีรูปเสียดาย จะมีรูป ฤาษี มีรูปเจ้าเมือง นางเมือง รูปปราชญ์บาท รูปยักษ์ รูปตลก ให้นายหนังนั่งที่จอแล้วอาจารย์จะนั่งอยู่ด้านหลัง ขึ้นไม้ดับไปให้ ให้นายหนังเสียดายจับ พอจับได้ตัวไหน ครูก็จะท่ายทันทีเลยว่า หนังนี้อากาศจะไปได้สักแค่ไหน ถ้าจับได้รูปปราชญ์บาท ไม่ว่าจะเล่นดีขนาดไหน ก็จะเล่นได้ในระยะเวลาอันสั้น ไม่นาน อันนี้เป็นการบั่นทอนกำลังใจกัน แต่ถ้าจับได้เจ้าเมือง เขาท่ายว่าหนังนี้ดี ครบเครื่อง ถ้าได้ฤาษี ก็สามารถเป็นครูของคนอื่น ถ้าได้รูปตลก จะเป็นหนังที่จอมตลก มีจุดเด่นในเรื่องด้านตลก ถ้าได้รูปยักษ์ ก็จะเป็นหนังที่มีศิลปะในการเชิดรูป นี่ก็เขาให้คำทำนายไว้

การถ่ายทอดและการกระจายความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง ได้แพร่กระจายผ่านเทคนิควิทยาของผู้แสดงหนังตะลุงไปสู่ผู้ที่มีความสนใจในการแสดงหนังตะลุง ซึ่งความรู้ที่ได้ถ่ายทอดกันไปจากรุ่นสู่รุ่นนั้น ก็ล้วนแต่เป็น ชุดความรู้ที่เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคน ซึ่งเป็นความรู้ที่ถูกเชื่อมโยงไปสู่มิติในเชิงคุณค่าที่มีต่อการดำรงชีวิตนั่นเอง

4.2.3 การปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงชีวิต

ความรู้ที่ได้ถูกสร้างขึ้นเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงนั้นล้วนแล้วแต่เป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เพราะหากความรู้ใดที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ ก็จะถูกปรับเปลี่ยน และสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ขึ้นมาโดยผู้แสดงหนังตะลุงนั่นเอง อย่างเช่น ความรู้เกี่ยวกับการครอบมือนั้น แต่เดิมนั้นเขาจะให้มีการจับไม้ดับเสียดายว่าการแสดงต่อไปในภายหน้าจะเป็นเช่นไร ก็จะมีทั้ง รูปฤาษี

รูปเจ้าเมือง นางเมือง รูปปราชญ์บาท รูปยักษ์ รูปตลก แต่ถ้าหากลูกศิษย์คนใดจับได้รูปปราชญ์บาท เขาก็จะเสี่ยงทายไว้ว่า จะเล่นอยู่ในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เล่นไม่นาน ก็เหมือนเป็นการบั่นทอนกำลังใจ ของที่เสี่ยงทายได้รูปปราชญ์บาท ดังนั้นความรู้ตรงนี้จึงได้มีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิม และสร้างสรรค์ ความรู้แบบใหม่ขึ้นมาแทน คือ ต่อไปจะยื่นให้แต่เฉพาะรูปฤาษีเท่านั้น เพื่อว่าต่อไป จะได้เป็นครูผู้ไป สร้างผู้อื่นต่อไป นับเป็นการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ความรู้ใหม่เพื่อให้ไม่เป็นการบั่นทอนขวัญและ กำลังใจกัน ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

คำเสี่ยงทายนี้คือเขาได้ทำนายไว้ แต่ว่าทั้งหมดนี้ พวกท่านอาจารย์ ทั้งหลายเขาก็มานั่งคุยกัน ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงได้ มันก็จะดี บางทีลูกศิษย์หนึ่งมันอาจจะเสียกำลังใจกันได้ เช่น ถ้าจับได้รูปปราชญ์บาท มันก็ เล่นได้ไม่นาน ถ้าพวกไม่จับได้รูปปราชญ์บาทก็แล้วไป ก็เลยหลอมรวมเสียว่า ปรับใหม่ให้มีเพียงรูปฤาษี ว่าต่อไปเล่นหนังให้ขึ้นไปเพื่อการสืบทอด ต้องไป สร้างคนอื่นด้วย

ในสมัยก่อนการแสดงหนังตะลุงนั้นก็จะเป็นการเดินโรง คือ คณะหนังจะออก เดินทางโดยที่ไม่มีผู้รับหรือผู้ว่าจ้าง เป็นการเดินทางเพื่อหมายน้ำบ่อหน้า ครูหนังอาจจะแนะนำให้ไปหา บุคคลที่เป็นคนรู้จักกับตน เช่น กำนัน หรือ คนกว้างขวางของหมู่บ้านนั้น หนังเดินโรงไปจะขอพึ่งพา อาศัย ผู้กว้างขวางนั้นก็รับรองเรื่อง อาหารการกิน และปลุกโรงให้แสดง ถ้าคนดูชอบใจ นายหนังก็จะ ใช้ความสามารถในการขอเงิน เรียไรเงิน อาจจะขอความเมตตาจากผู้ชมหน้าโรง ก็จะได้รับเงินบ้างตาม สมควร เมื่อมีผู้คนติดอกติดใจหลัง ๆ เขาก็จะมารับไปแสดง ซึ่งในสมัยก่อนการเดินโรงนั้น ก็ต้องเดิน ด้วยเท้าอาจจะใช้เวลาหลาย ๆ วัน จึงจะกลับบ้าน ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

เมื่อก่อนที่มีให้ลูกก็ ลีเกป่า มโนราห์ หนังตะลุง สมัยก่อนเล่นแบบเดิน โรง ไม่จำเป็นต้องคนมารับเล่นวัดนั้น วัดโน้น แล้วก็เก็บเบี้ยหน้าโรง ถ้าเกิด เล่นดี พอวัดมีงานเขาก็จะมาเอง เรียกว่าเป็นการสร้างโอกาส... สมัยก่อนเขา ใช้เดินเอา หามเดินกันไป

ในอดีตการแสดงหนังตะลุงต้องมีการเดินโรง เดินทางกันไปทำมาหากินยังต่างบ้าน ต่างถิ่น ซึ่งเพื่อการดำรงชีวิต เพื่อความอยู่รอดของปากท้อง ผู้แสดงหนังตะลุงก็ต้องอดทน และมีความอดสาเห เป็นอย่างยิ่ง เมื่อวันเวลาเปลี่ยนไป การเดินโรง เดินทางหาเงิน ก็ได้ปรับเปลี่ยนเป็นคนที่จะมาว่าจ้างให้ไปแสดงเขาก็จะมารับหนังที่บ้านเอง เพราะอาจจะคำนึงถึงความปลอดภัยในการเดินสายของผู้แสดงหนังตะลุง ความรู้แบบเดิมจึงได้ถูกปรับเปลี่ยนไปและสร้างสรรค์ ความรู้ใหม่ขึ้นมาแทนที่

การแสดงหนังตะลุงในอดีตนั้น นิยมที่จะแสดงกันในงานรื่นเริงต่าง ๆ ซึ่งอาจจะแสดงที่วัด หรือในชุมชน แต่จะไม่นิยมแสดงในงานอับมงคล เช่น งานศพ ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่งว่า “แต่ก่อนเขาก็เล่นพวกงานวัด งานเฉลิมฉลอง งานฉลองถนน แต่ก่อนงานศพเขาไม่นิยมเล่น เขาว่าผีแข็ง แต่มาหลัง ๆ นี้เขาก็เล่นนะ เขาไม่เลือกแล้ว”

ระบบความคิด ความเชื่อของคน ที่เป็นความรู้ในแบบเดิมเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงนั้น ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปในหลาย ๆ เรื่อง และมีการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ขึ้นมาแทนที่ความรู้แบบเดิม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความรู้ที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาแทนที่นั้น เป็นความรู้เพื่อการดำรงชีวิต ที่ตอบสนองต่อการดำรงชีวิตของคนที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับทุกสรรพสิ่ง

การดำรงอยู่ของการแสดงหนังตะลุงก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยนั้น เป็นการดำรงอยู่ของหนังตะลุงเพื่อการดำรงชีวิต ผู้แสดงหนังตะลุงมีการเรียนรู้และสั่งสมความรู้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน หนังตะลุงได้ตอบสนองและสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนมาโดยตลอด หนังตะลุงจึงมีความผูกพัน แนบแน่นอยู่ในวิถีชีวิตของคนอย่างแยกกันไม่ออก เพราะคนมีความสัมพันธ์กับทุกสรรพสิ่งในวิถีการดำรงชีวิต ทั้งความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชน คนมีอาจดำรงชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ จึงต้องมีความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงที่ถูกสั่งสม ถ่ายทอด และปรับเปลี่ยนสร้างสรรค์ จึงสามารถดำรงอยู่ได้อย่างแนบแน่นในสังคมก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย แต่เมื่อสังคมได้ก้าวเข้าสู่กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน มีการขยายตัวของระบบการสื่อสารสมัยใหม่ มีการขยายตัวของการศึกษาในระบบโรงเรียน มีการขยายตัวของตลาดแรงงานเกิดขึ้น รวมทั้งมีการเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน รวมถึงส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญา ความรู้ ของผู้แสดงหนังตะลุง ทำให้หนังตะลุงบางส่วนมีอาจหัตถานต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ และมีอาจดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

บทที่ 5

การเปลี่ยนแปลงของการแสดงหนังตะลุง ภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย นับจากการดำเนินนโยบายพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยของภาครัฐเมื่อ พุทธศักราช 2504 ที่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา ที่ให้ความสำคัญต่อการสร้างความมั่นคง เติบโตแก่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่นั้นส่งผลให้ การดำรงอยู่ของคนในชุมชน ดำรงอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับทุนเงินตราเสียเป็นส่วนใหญ่ มีการพึ่งพิงระบบตลาด และความรู้ภายนอกชุมชนเพิ่มมากขึ้น

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ทั้งในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เกิดขึ้น เช่น ถนน ไฟฟ้า สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ โครงสร้างพื้นฐานที่ได้เปลี่ยนแปลงไปนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน รวมถึง ภูมิปัญญาในการแสดงหนังตะลุงด้วย นอกเหนือจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานแล้ว การขยายตัวของระบบการสื่อสารสมัยใหม่ การขยายตัวของการศึกษาในระบบ โรงเรียน การขยายตัวของตลาดแรงงาน การปรับเปลี่ยนที่ดินไปสู่การผลิตเพื่อการค้า และการเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่นั้นล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนและกระทบต่อภูมิปัญญาของผู้แสดงหนังตะลุง ซึ่งภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยนั้น ได้ส่งผลให้การแสดงหนังตะลุงเกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เพื่อที่จะดำรงอยู่ได้ในยุคของการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

5.1 กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย : การให้ความสำคัญต่อการสร้างความมั่นคง เติบโตแก่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่

การดำเนินนโยบายพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยของภาครัฐ เมื่อพุทธศักราช 2504 เป็นต้นมาได้มีการส่งเสริมการจัดระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม การค้า ธนาคาร และบริการ พยายามเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจไทย เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลก โดยยึดหลักการสำคัญว่า การพัฒนาต้องอาศัยการส่งเสริมการค้า การลงทุน การกู้เงิน การรับความช่วยเหลือ และการซื้อเทคโนโลยีจากต่างประเทศ สนับสนุนการลงทุนของบรรษัทข้ามชาติ เน้นการส่งออกเป็นหลัก

การสนับสนุนการเติบโตของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำหน้าที่กระตุ้นให้คนอยากมีอยากได้ตลอดเวลา ใครมีสินค้าบริโภคไว้ครอบครองมาก คือ ผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิต

เป้าหมายของการทำงานก็คือการเพิ่มยอดขาย เพิ่มกำไร มุ่งกำไรสูงสุด ขยายเครือข่ายทางการค้า และสร้างจิตสำนึก บริโภคนิยม แพร่ขยายออกไปอย่างกว้างขวางโดยกระบวนการโฆษณาสินค้าของบริษัทข้ามชาติ ทำให้เกิดวิถีชีวิตแบบบริโภคนิยมให้เห็นอย่างเด่นชัดในกลุ่มชนชั้นสูง และชนชั้นกลาง และในขณะเดียวกันก็ได้แพร่กระจายไปสู่ประชาชนทั่วไปในเขตชนบท

การควบคุมสังคมทั้งระบบเมือง การบริหาร การศึกษา วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ควบคุมทิศทาง การจัดสรรทรัพยากรของสังคม โดยมุ่งให้เกิดเสถียรภาพทางสังคม ในความหมายที่เป็น การทำให้ประชาชนสยบยอมต่ออำนาจรัฐและทุน โดยไม่มีการสร้างกระบวนการเพื่อรักษาสิทธิของ ชุมชนรวมทั้งการต่อสู้เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม(สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ , 2504 , 2515 , 2530)

กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ที่ให้ความสำคัญต่อการสร้างความมั่งคั่ง เติบโต แก่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่นั้น มีผลให้ระบบความสัมพันธ์ของชุมชนทั้งในทางการผลิตและทางสังคมต่างถูกให้ความหมายและความสำคัญในรูปของเงินตรา มีการพึ่งพิงระบบตลาดและความรู้ภายนอกชุมชนเพิ่มมากขึ้นเพื่อผลแห่งการได้รับเงินตราสำหรับการแลกเปลี่ยนกับเครื่องอุปโภคบริโภค และสิ่งของที่ชุมชนต้องการ การดำรงอยู่ของชุมชน จึงเป็นการดำรงอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับทุนเงินตรา ซึ่งผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่งได้สะท้อนทัศนะเกี่ยวกับ การเข้ามาของทุนนิยมที่ส่งผลกระทบต่อความรู้ ภูมิปัญญา ไว้ว่า

ตั้งแต่เริ่มมีทุนนิยมเข้ามา โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเข้ามา เริ่มนิยมตะวันตกมากขึ้น ภูมิปัญญากำลังจะถูกทอดทิ้งมาเรื่อย ๆ หลายสิ่งหลายอย่างเจริญขึ้นแต่เราลืมมองไปว่า บริบทบ้านเรากับตะวันตก มันต่างกัน ประเทศไทยเราก็ต้องพัฒนาจุดยืนของเราให้เข้มแข็งขึ้น แต่เขาไม่ได้มอง เขาอาจมุกเทศมาหายใจ เราลืมมองไปว่ามุกเทศนะมันใหญ่กว่ามุกเรา เราก็เลยไม่ได้พัฒนาตามวิถีชีวิตของเรา

การมุ่งแต่ให้ความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ มุ่งสร้างความมั่งคั่งในระบบเศรษฐกิจของประเทศ พยายามผลักดันตัวเองให้เทียบเท่าชนชาติตะวันตก โดยละเลยความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เรามีอยู่ไม่ได้สนใจที่จะพัฒนา สนับสนุน สืบต่อความรู้นั้นให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งแท้จริงแล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญ ผูกพันกับวิถีการดำรงชีวิตของคนมาอย่างยาวนาน และภูมิปัญญาท้องถิ่นก็มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของคน หากเราละเลย ไม่ให้ความสำคัญในการพัฒนาความรู้ ภูมิปัญญาเหล่านั้น ก็อาจจะสูญสิ้นไปกับกาลเวลาอย่างน่าเสียดาย

5.2 การเปลี่ยนแปลงของการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย อันประกอบไปด้วย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การขยายตัวของระบบการสื่อสารสมัยใหม่ การขยายตัวของการศึกษาในระบบโรงเรียน การปรับเปลี่ยนที่ดินไปสู่การผลิตเพื่อการค้า การขยายตัวของตลาดแรงงาน รวมถึงการเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ได้ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงในด้านต่างๆ เช่น ในด้านของการสืบต่อความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุง คนในชุมชนต่างให้ความสำคัญกับสิ่งอันทันสมัยรูปแบบใหม่ที่เข้ามาตอบสนองวิถีการดำเนินชีวิตมากขึ้น จนทำให้เริ่มเหินห่างจากภูมิปัญญาหนังตะลุงในชุมชนไปมาก หนังตะลุงถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ล้าหลัง ไม่มีความทันสมัย อันส่งผลกระทบต่อความนิยมหนังตะลุงได้ลดน้อยลงไปจากเดิม ประกอบกับปัญหาที่ว่าจ้างก็ลดน้อยลง การแสดงหนังตะลุงที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนในอดีตจึงต้องหยุดชะงักลง เพราะผู้แสดงบางส่วนมีอาชีพหาเลี้ยงชีพด้วยการแสดงหนังตะลุงให้มีรายได้เพียงพอต่อค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้นต่อไปได้ จากผลกระทบดังกล่าวที่เกิดขึ้นภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ส่งผลให้การแสดงหนังตะลุงซึ่งแต่เดิมได้เคยผูกพัน และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนในชุมชน ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเกิดจากวิถีชีวิตและสังคมที่ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแห่งความทันสมัยมากขึ้น คนในชุมชนจึงเริ่มเหินห่างจากภูมิปัญญาและการเรียนรู้หนังตะลุง

5.2.1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เกิดขึ้นในชุมชน อันได้แก่ ถนน ไฟฟ้า และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ได้เกิดขึ้นภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ซึ่งในสมัยก่อนวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนมิได้มีสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ มากมาย มีการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายและไม่ฟุ่มเฟือย ซึ่งการเข้ามาของสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งหลายนี้ได้ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป เช่น ในการสร้างถนนเพื่อเชื่อมต่อชุมชนกับภายนอก ทำให้คนในชุมชนเดินทางเข้าสู่สังคมเมืองได้อย่างสะดวกสบายมากขึ้น มีการส่งลูกหลานไปเรียนต่อในตัวเมือง ในโรงเรียนประจำอำเภอ ประจำจังหวัดที่มีชื่อเสียง มีการเดินทางออกไปทำมาหากินภายนอกชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตมากขึ้น ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

การสร้างถนนในช่วงนั้นก็ พ.ศ. 2520 แต่ที่ราดคอนกรีตอย่างดีนี่ก็ ช่วง พ.ศ. 2540 นี่แหละ เมื่อก่อนชาวบ้านก็มาช่วยกันขุด ๆ ถาง ๆ เป็นถนนดินช่วย ๆ กันทำ... แล้วไฟฟ้านี่ก็เข้ามาทีหลัง... พอมีถนน การเดินทางมันก็สะดวกขึ้น ลูกหลานในหมู่บ้านเขาก็ไปเรียนในเมืองกัน ในภาคใหญ่โน้น ไปทุ่งลุงบ้าง แต่ก่อนรถรามันก็ลำบาก มีบ้างที่รถจักรยาน บางทีก็เดินกันมาขึ้นรถโดยสารที่หัวถนน ไปเรียน ญ.ว. ภาคใหญ่

หลังจากที่มีการสร้างถนนเชื่อมต่อชุมชนกับภายนอก ก็เป็นหนทางให้คนในชุมชนได้เดินทางออกไปหาความเจริญรุ่งเรืองในสังคมเมืองมากขึ้น จนทำให้คนเหล่านั้นแหละ หรือลืมนึกถึงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม หลงลืมภูมิปัญญา การแสดงพื้นบ้าน อย่างเช่น การแสดงหนังตะลุงไปโดยง่ายตาย ความนิยมในการดูหนังตะลุงในชุมชนก็ลดน้อยลงไป เด็กในชุมชนมีภาระหน้าที่ต้องไปศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน พ่อแม่ ต้องออกไปทำมาหากินนอกบ้าน เพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว ถนนที่ถูกสร้างขึ้นจึงกลายเป็นหนทางที่นำคนในชุมชนไปสู่สังคมที่มีความทันสมัย

นอกจากถนนแล้ว การเข้ามาของไฟฟ้า ก็เป็นโครงสร้างพื้นฐานอีกประเภทหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เมื่อมีไฟฟ้าเกิดขึ้นก็ทำให้คนพยายามแสวงหาเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวก ซึ่งในแง่มุมหนึ่งก็เป็นการทำให้ชุมชนรับรู้ข่าวสาร ความเป็นไปที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชน ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของชาวบ้านท่านหนึ่งว่า “ที่บ้านผมนี่ก็เป็นบ้านแรก ๆ ที่มีโทรทัศน์นะ ตอนนั้นจำได้ คนในชุมชนก็ฮือฮาอยากจะมีกันบ้าง มันเหมือนเป็นหุทิพย์ ตาทิพย์ อยู่ที่ไหน ๆ ก็สามารถเห็นได้” แต่ในอีกแง่มุมหนึ่งหากชุมชนขาดการพิจารณา เพียงแต่เป็นผู้รับความสะดวกสบายเหล่านั้น ก็ย่อมที่จะทำให้คนในชุมชนหลงไหลและใช้ประโยชน์จากสิ่งต่าง ๆ นั้นในฐานะของฟุ่มเฟือย อันนำไปสู่การใช้เงินแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าเหล่านั้นอย่างยากลำบาก เพราะบางคนก็ไม่ได้มีเงินทองมากมาย ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของชาวบ้านในชุมชนท่านหนึ่งดังต่อไปนี้

เมื่อก่อนก็เป็นทีวีขาวดำ หลัง ๆ ก็มีทีวีสี... คนในชุมชนเขาก็ตื่นตื่นอยากได้เหมือนกัน แต่ว่าบางบ้านก็ลำบาก ขางโลละ 3-4 บาท คนที่ขางหลาย ๆ ไร่ก็สามารถซื้อขาวดำสักจอ 14 นิ้ว เครื่องนี้ก็ราว ๆ พันกว่าบาท ถ้าเทียบกับขางโล 4 บาท มันก็ต้องหาหลายวัน ไม่มีโอกาสได้ซื้อ ก็ต้องไปขอเขา

การเข้ามาของโครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นถนนหนทางที่ สะดวกสบาย หรือไฟฟ้า อันนำมาซึ่ง เครื่องใช้ไฟฟ้าที่หลากหลายที่มาสนองต่อความต้องการของ คนในชุมชน อันส่งผลให้ทัศนคติของคนในชุมชน มองสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิต และต้อง พยายามขวนขวายให้ได้มาแม้ว่าจะลำบากเพียงใดก็ตาม เกิดความอยากรู้ อยากได้ อยู่ตลอดเวลา เมื่อทุก คนอยากรู้ อยากได้ ก็ได้นำไปสู่การจับจ่ายใช้สอยเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองต้องการ

เมื่อสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เหล่านี้ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ผู้คนในชุมชนแล้ว ก็ย่อมมีผลกระทบต่อการแสดงหนังตะลุงในยุคสมัยปัจจุบันด้วย หากคนในชุมชนไม่ เล็งเห็นความสำคัญของศิลปะการแสดงหนังตะลุง อันเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคน ที่มีมาอย่าง ยาวนานแล้วนั้น การเรียนรู้เกี่ยวกับหนังตะลุงก็จะไม่เกิดขึ้น ความนิยมในศิลปะการแสดงแขนงนี้ก็จะ ได้รับความนิยมน้อยลง ซึ่งในท้ายที่สุดก็ไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ต่อไปได้อีกเมื่อคนในชุมชน มองเห็นเพียงความสำคัญที่จะส่งบุตรหลานเข้าไปศึกษาหาความรู้ทางวิชาการ ความรู้ในระบบโรงเรียน อย่างเดียว โดยละเลยที่จะช่วยกันเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาหนังตะลุง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่เชื่อมโยง สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนอย่างแท้จริง

การเข้ามาของโครงสร้างพื้นฐานยังเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลให้ คนในชุมชน เห็นห่างจากภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างเช่น การแสดงหนังตะลุง เพราะคนในชุมชนต่างก็มุ่งที่จะแสวงหา ความสะดวกสบาย สิ่งอำนวยความสะดวกมาตอบสนองวิถีชีวิต ซึ่งการเข้ามาของ วิทยุ โทรทัศน์ ก็ทำ ให้คนเห็นห่างจากวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ที่นิยมชมชอบการแสดงพื้นบ้าน แต่ปัจจุบันนี้คนมีทางเลือกที่ หลากหลายมากขึ้น มีความบันเทิงมากมายที่จะเลือกรับชมได้ ดังนั้นการแสดงอย่างเช่น หนังตะลุง จึงมี ผู้ชมหน้าโรงลดน้อยลงไปทุกที เมื่อคนให้ความสนใจการแสดงหนังตะลุงลดน้อยลง ก็จะส่งผลให้ผู้ที่ จะมาเรียนรู้การแสดงเหล่านี้ ก็ลดความนิยมลงไปด้วย อันจะส่งผลกระทบต่อดำรงอยู่ของหนังตะลุงใน สังคมปัจจุบัน

5.2.2 การขยายตัวของระบบการสื่อสารสมัยใหม่

ปัจจุบันมีการขยายตัวของระบบการสื่อสารสมัยใหม่อย่างมากมายและ หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ สื่อภาพยนตร์ ฯลฯ ซึ่งสื่อต่าง ๆ ที่เข้ามานี้ล้วนส่งผล กระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน และส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญาของผู้แสดงหนังตะลุงใน สังคมปัจจุบันด้วย ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่งว่า “วัยรุ่นสมัยนี้ไม่ได้ เข้าถึงหนังตะลุงหรอก เพราะความเปลี่ยนแปลง ความเข้าใจ ความเข้าถึงไม่เหมือนกับสมัยอดีต เพราะ เกิดมาก็พบแต่โทรทัศน์ พบแต่อิทธิพลของสื่อ ยุคสมัยใหม่ทั้งนั้น” คำกล่าวนี้แสดงให้เห็นได้ว่า คนใน

สังคมปัจจุบันมีความสัมพันธ์กับระบบการสื่อสารสมัยใหม่ และค่อนข้างห่างเหินกับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่หนังตะลุงได้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยอดีต

ปัจจุบันคนในชุมชนมีทางเลือกในการรับสื่อมากขึ้น และก็สามารถรับสื่ออันทันสมัยนั้นได้อย่างรวดเร็ว ทันใจ สื่ออย่างเช่นหนังตะลุง จึงถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ล้าหลัง เศษ ไม่มีความทันสมัย ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

เด็กสมัยนี้มันมีตัวเลือกมากขึ้น ในความรู้สื่ออย่างหนึ่งคือ เด็กมันจะเอาอย่างอิทธิพลของภาพยนตร์ คลั่งดารา เหม่อดารา เขามักจะคิดว่า ถ้ายังไปนั่งดูหนังตะลุงอยู่อีก ถือว่าเป็นเรื่องเชย มองว่าตัวเองไม่ทันสมัย ถ้ายังดูหนังตะลุงยังดูมโนราห์อยู่

เมื่อระบบความคิดของคนเปลี่ยนแปลงไป หนังตะลุงถูกมองว่าเป็นเรื่องแปลกแยกกับวิถีการดำรงชีวิตในสังคมทันสมัย ที่มีการขยายตัวของระบบสื่อสารอันทันสมัย และมีความหลากหลายให้เราได้เลือกสรรมาตอบสนองความต้องการในชีวิต หนังตะลุงจึงไม่ได้มีความหมายต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมอีกต่อไป เมื่อระบบคิดของคนได้ถูกครอบงำโดยกระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย จึงส่งผลให้ผู้แสดงหนังตะลุงบางส่วนมีอาจขัดทานกับสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นได้ ทางออกที่ดีที่สุดที่พอจะทำได้ในช่วงเวลานั้นก็คือ การทำใจยอมรับกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพราะสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ผู้ว่าจ้างหนังตะลุงก็ลดน้อยลง คณะหนังตะลุงบางส่วนจึงต้องหยุดชะงักการแสดง ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

ตอนนี้ไม่ค่อยมีงานแสดง เขาไม่ค่อยรับ เรามองสภาพแล้วมันก็แย่นะ บางทีเข้าภาพมารับ แล้วเราเอาแค่ 3500 เหมือนราคาแต่ก่อน ค่าลูกคู่ไม่พอ ค่าโรงอย่างน้อยต้อง 1500-2000 แล้วค่าลูกคู่ 300 ลูกคู่เขาไม่เอาเสียแล้ว เขาบอกว่าตัดยางได้ลอนนึ่ง 400-500 บาทแล้ว...พอเราไปเล่นป๊อบ คนก็ไม่ค่อยมาดู มันก็บั่นทอนกำลังใจของนายหนัง คือมันไม่มีกำลังใจ ไม่เหมือนในสมัยก่อน พอเล่นป๊อบ เริ่มออกฤกษ์คนก็มาล้อมดูมากมาย แต่เดี๋ยวนี้คนก็แค่เดินไปเดินมา เราผู้เป็นนายหนังมันก็เกิดความท้อถอยในหัวใจ ยุคนี้มันเปลี่ยนแปลงไปแล้ว...แต่ก่อนมันไม่มีอะไรดู พอมีหนังตะลุง มีมโนราห์ ก็ไปดูกัน หนังดีไม่ตี คนก็ดู เพราะไม่รู้จะดูอะไร ไม่เหมือนกับปัจจุบัน ปัจจุบันมันมีหลากหลาย ที่วีธีนี้เป็นสิ่งสำคัญ ที่ทำให้วัฒนธรรมเราขาดหายไป จะดูตลก ดูขำ ๆ ก็มีในทีวี วิชิตีเขาก็

ทำมา บางทีทำมาแต่ละช่วงก็ไม่ใช่จะขาดตลอด แต่เขาก็ทำมาติดต่อกัน คอมพิวเตอร์ ทำให้ขาดตลอดได้ ซึ่งจริง ๆ แล้ว หนังสือเล่มนี้เป็นเรื่อง เป็นนิยาย เป็นนิทาน จะให้ตกลงเหมือนในทอล์คโชว์ ในซีดี มันทำไม่ได้ อันโน้นเขาทำ เป็นแผ่นมาขาย แต่เราเนี่ยขายนิยายเป็นเรื่องให้คนรู้ว่านิยายเป็นยังไง

เมื่อระบบการสื่อสารสมัยใหม่ได้เข้ามามีผลกระทบต่อทั้งวิถีชีวิตของคนในชุมชน และเข้ามากระทบต่อการเรียนรู้และการดำรงอยู่ของหนังสืออย่างมากในช่วงที่มีกระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยนั้น ส่งผลให้ผู้แสดงหนังสือก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองของคนที่เข้ากับยุคความทันสมัยนั้น อย่างเช่น ในเรื่องของโรงหนังสือ ก็มีการพัฒนาให้เป็นโรงเหล็กสำเร็จรูปขึ้น เพื่อความสะดวก และเพื่อให้ดูทันสมัยขึ้น เพราะในช่วงนั้น หนังสือก็ค่อนข้างได้รับผลกระทบจากหนังสือกลางแปลง ที่เข้ามาในชุมชนอย่างแพร่หลายมากขึ้น ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังสือท่านหนึ่งว่า “แต่ก่อนหนังสือกลางแปลงนี้ รับมาขายสัก 3,000 เขาก็แค่เอาจอมาวาง ไม่ต้องทำโรง มันแตกต่างกับหนังสือ ซึ่งมันมีขั้นตอน ต้องทำโรงหนังสือ หลายเรื่อง เย็บทรงทำหลังคา พวกคณะหนังสือก็ต้องพัฒนา หลัง ๆ ก็มีโรงเหล็กสำเร็จรูป”

แต่ถึงแม้คณะหนังสือจะพยายามที่จะพัฒนาคณะหนังสือของตนเองให้พอที่จะทัดทานกับการขยายตัวของระบบการสื่อสารสมัยใหม่ แต่ในช่วงที่มีการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยนั้น ก็ยังส่งผลกระทบต่อการแสดงหนังสือ รวมถึงการเรียนรู้และการดำรงอยู่ของคณะหนังสือในสังคมทันสมัย เพราะคนในชุมชนต่างก็ให้ความยอมรับต่อระบบการสื่อสารสมัยใหม่ อันเนื่องมาจากสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้เข้ามาตอบสนองวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ซึ่งนั่นก็ส่งผลให้คนในชุมชนห่างเหิน จากภูมิปัญญา ความรู้ ที่ชุมชนเป็นผู้สร้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือไปมาก ซึ่งผู้แสดงหนังสือท่านหนึ่งได้สะท้อนทัศนะเกี่ยวกับ การขยายตัวของระบบการสื่อสารที่ทันสมัยเข้าสู่ชุมชน ที่ส่งผลกระทบต่อการแสดงหนังสือไว้ว่า

สิ่งหนึ่งที่เข้ามาเป็นตัวแบ่งและมีอิทธิพลมากนั่นคือ โทรทัศน์ หนังสือกลางแปลงก็จอดับไปเลย พอมีทีวี พวกคนตรีลูกทุ่ง อะไรต่าง ๆ ก็อยู่ลำบาก คนสนใจดูทีวีกันมากกว่า นอกจากนั้นพวก ซีดี ก็เริ่มแพร่หลายขึ้นมา เพราะว่าทีวีออกมา มันส่งผลกระทบต่อหนังสือของเราอย่างแรงเลย แรงมากที่สุด แรงมากกว่าที่หนังสือกลางแปลงเข้าเสียอีก นี่แหละคือตัวฆ่า

เนื่องเพราะการขยายตัวของระบบการสื่อสารสมัยใหม่ที่เข้าถึงได้ง่ายในทุกซอกทุกมุมของชุมชน จึงส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และการแสดงหนังตะลุง ซึ่งระบบการสื่อสารสมัยอย่างเช่น โทรทัศน์ นั้น อาจจะเป็นสิ่งที่ตอบสนองวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้ดีกว่า จึงส่งผลให้คนเริ่มเหินห่าง เริ่มให้ความสนใจกับการแสดงหนังตะลุงลดน้อยลง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่นำพาความเจริญเข้าสู่ชุมชน ล้วนเป็นดาบสองคม ที่มีทั้งด้านดี และไม่ดี และเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างเช่น หนังตะลุง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าได้ถูกลดทอนความสนใจลงไป

5.2.3 การขยายตัวของการศึกษาในระบบโรงเรียน

การขยายสถาบันการศึกษาเข้าสู่ชุมชน พร้อมทั้งขยายฐานการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้น มีผลให้เด็ก ๆ ที่อยู่ในชุมชน ซึ่งเคยช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน ต้องเข้าไปศึกษาในโรงเรียนมากขึ้น อีกทั้งพ่อแม่ก็อยากที่จะส่งลูกให้เข้าเรียนในสถาบันการศึกษา เพราะมีความเชื่อว่า หากลูกหลานมีการศึกษาที่สูง เรียนสูงก็จะมีอนาคตที่ดี ในภายหน้าจะอยู่สุขสบายไม่ลำบากเหมือนพ่อแม่ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของชาวบ้านในชุมชนท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

คนในสมัยก่อนไม่ค่อยรู้เรื่องหนังสือมีมาก เพราะไม่มีทุนที่จะส่งให้ลูกเรียน แต่สมัยนี้ถึงจะยากจนก็ได้เรียนทั้งนั้น พ่อแม่หาจ้าง แต่ส่งลูกเรียนถึงปริญญาตรีก็มี เพราะอยากให้ลูกมีการศึกษาสูง มีงานทำ จะได้ไม่ลำบากเหมือนพ่อแม่ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ

คนในชุมชนมองว่าการศึกษาส่งผลให้ลูกหลานของเขามีการมีงานทำที่ดี และจะได้ไม่ลำบาก เพราะความยากจน เพราะเหตุนี้จึงทำให้เด็ก ๆ ต้องใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เด็ก ๆ เหินห่างจากชุมชนมากขึ้น เด็กบางคนจนจนขายที่จะเข้าไปศึกษายังโรงเรียนประจำอำเภอ ประจำจังหวัดที่มีชื่อเสียง เพราะเชื่อว่า การจบจากสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียง จะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วย การันตีความสำเร็จได้ส่วนหนึ่ง ซึ่งการขยายตัวของการศึกษาในระบบโรงเรียนนี้ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน จากเดิมที่ลูกหลานได้เคยช่วยพ่อแม่ทำไร่ ทำนา ได้เรียนรู้วิถีการทำมาหากินแบบดั้งเดิม ก็จะไม่มีโอกาสได้เรียนรู้สิ่งเหล่านั้น และนอกจากจะส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตแล้ว ก็ยังส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญา การเรียนรู้ในการแสดงหนังตะลุงด้วย เพราะคนในสังคมทันสมัยจะมองว่าความรู้ที่สอนในโรงเรียนเป็นความรู้เพื่อให้นักมีทักษะ มีความสามารถที่จะทำงานใน

ระบบเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรมได้ ซึ่งความรู้เหล่านี้อาจจะไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตได้ ซึ่งแตกต่างจากความรู้ อย่างเช่น ความรู้ในการทำไร่ ทำนา ทำสวนยางพารา การแสดงหนังตะลุง ฯลฯ แต่ผู้เป็นพ่อแม่ก็อยากที่จะให้ลูกได้รับการศึกษาสูงที่สุดเท่าที่จะมีความสามารถส่งเสียให้เขาได้รับการศึกษาได้ เพราะพ่อแม่ต่างก็คาดหวังว่า การศึกษาในระดับที่สูง ๆ จะเป็นใบเบิกทางให้ลูกของเขาได้ทำงานดี มีเงินเดือนรองรับ และจะมีความมั่นคงในชีวิตได้

ผู้แสดงหนังตะลุงในชุมชนเอง ต่างก็มีความคิด มุมมอง เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับคนในชุมชนโดยทั่วไป ที่มองว่าการส่งลูกหลานเข้ารับศึกษาในสถาบันการศึกษา หรือในระบบโรงเรียน จะมีผลให้ลูกหลานมีความก้าวหน้าในชีวิตมากกว่าการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา ความรู้ท้องถิ่น อย่างเช่น การแสดงหนังตะลุง เพราะอย่างน้อยหากลูกหลานของเขาจบการศึกษามาก็จะได้ทำงานที่มีเงินเดือนรองรับ มีสวัสดิการ และมีความมั่นคงในชีวิต เพราะเหตุนี้จึงทำให้เด็ก ๆ เริ่มเหินห่างจากความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างเช่น ความรู้ในเรื่องของการแสดงหนังตะลุง ซึ่งแท้จริงแล้ว ความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงนี้เป็นความรู้ที่มีคุณค่า และเป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคน

การขยายตัวของการศึกษาในระบบ โรงเรียนเข้าสู่ชุมชน นอกจากจะส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน และส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาหนังตะลุง ที่ทำให้ลูกหลานในชุมชนเหินห่าง ไม่เข้าใจ ไม่เข้าถึง ศิลปะการแสดงของท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นการบั่นทอนและส่งผลกระทบต่อดำรงอยู่ของหนังตะลุงด้วย ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่งว่า “ นักศึกษาที่จะมานั่งดูหนังตะลุง เดิวนั้นมันไม่มี แต่ว่าถ้า คาราบาวมา มาลีฮวนนำมา เขาก็จะไปดูกัน มันจะเห่อของใหม่ เหมือนอย่างเราแกงไก่บ้าน ไม่กิน มันจะไปกินไก่เคเอฟซี แต่จริง ๆ มันก็ไก่เหมือนกัน” ซึ่งวิถีของคนในชุมชนต่างก็ทำให้เกิดวิถีชีวิตแบบ บริโภคนิยมให้เห็นได้ อย่างเด่นชัดมากขึ้น กระจายไปทั่วจากสังคมเมืองไปสู่ชุมชนชนบท

นอกจากระบบความคิด มุมมองของคนในชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ หันไปนิยมของที่มีความทันสมัยมากขึ้น โดยละเลยไม่สนใจในภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของชุมชน ของท้องถิ่นแล้ว การศึกษาในระบบ โรงเรียนที่มุ่งเน้นสอนความรู้ในเชิงวิชาการให้กับผู้เรียน โดยละเลยที่จะสอดแทรกหลักสูตรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็จะส่งผลกระทบต่อดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้น เช่นกัน เฉกเช่นในทัศนะของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่งที่ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

หลักสูตรการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนในปัจจุบัน มันก็ขึ้นอยู่กับผู้บริหารด้วย หากผู้บริหารไม่เห็นว่ามันจะสูงเป็นวัฒนธรรมที่มีคุณค่า เขาก็จะไม่เอามาประกอบไว้ในหลักสูตร แต่บางโรงเรียนนี้เขาก็มีนะ เขาชื้อ เขาสร้างเครื่องให้หนังเล่น ให้มีโนราห์รำ ถ้าว่าผู้อำนวยการเล็งเห็นความสำคัญ พวกศิลปินแขนงนี้จะอยู่ได้

ภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ซึ่งมีการขยายตัวของการศึกษาในระบบโรงเรียนนั้นส่งผลให้เด็ก ๆ ในชุมชนห่างเหินจากการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา ความรู้ในท้องถิ่น อย่างเช่นความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงมากขึ้น เพราะความรู้เหล่านี้ถูกมองว่าเป็นความรู้ที่ล้าหลัง ไม่ทันสมัย ไม่สามารถทำมาหากินได้ และให้ความสำคัญกับความรู้สมัยใหม่ในระบบโรงเรียนกันมากขึ้น เพราะเชื่อว่าความรู้ที่สอนในโรงเรียน จะสามารถนำไปประกอบอาชีพ มีการทำงานที่ดี และมีชีวิตที่มั่นคงได้ ซึ่งการศึกษาในระบบโรงเรียน บางครั้งก็ละเลยที่จะสอดแทรกความรู้ ภูมิปัญญาที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตเหล่านี้ไป ดังนั้นความรู้ ภูมิปัญญาต่างๆเหล่านี้ ก็จะไม่ได้รับการสืบต่อ และถูกมองว่าไม่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของคนได้อีกต่อไป

5.2.4 การปรับเปลี่ยนที่ดินไปสู่การผลิตเพื่อการค้า

กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ที่ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอีกประการหนึ่ง นั่นก็คือ การปรับเปลี่ยนที่ดินไปสู่การผลิตเพื่อการค้า จะเห็นได้ว่าในอดีตที่ดินส่วนมาก คนในชุมชนจะประกอบอาชีพ ทำนา ทำไร่ เสียเป็นส่วนใหญ่ ยังไม่มีการแปรรูปที่ดินให้สร้างรายได้เป็นอย่างอื่น สมัยก่อนการปลูกยางพารา ทำสวนยางพาราก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย เพราะเมื่อก่อนยังไม่ได้มีการพัฒนาพันธุ์ยาง เมื่อมีการพัฒนาพันธุ์ยางให้ดีขึ้น ให้เหมาะที่จะเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ คนในชุมชนก็หันมาปลูกยางพารากันมากขึ้น เพราะเหตุที่ว่า ยางสามารถตัดได้ทุก ๆ วัน ได้เงินทุกวัน แต่การทำนาทำไร่ กว่าจะได้เงิน กว่าจะได้ขายผลผลิตก็ต้องอาศัยระยะเวลาอันยาวนาน คนจึงหันมานิยมปลูกยางพารากันมากขึ้น ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของคนในชุมชนท่านหนึ่งว่า “แต่ก่อนแถวนี้เขาทำนาทำไร่ แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว เลิกกันไปหมดแล้ว เขาเอาที่นามาปลูกยางพาราหมดแล้ว เขาหันมาทำสวนยาง” แสดงให้เห็นว่า คนในชุมชนก็มีการเรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนผืนแผ่นดินเพื่อการสร้างรายได้ที่ดีขึ้นกว่าเดิมซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และการดำรงอยู่ของการแสดงหนังตะลุงในสมัยก่อนคนทำนา เขาก็จะมีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับการแสดงพื้นบ้าน ผูกพันกับศิลปินพื้นบ้าน เมื่อเว้นว่างจากการทำนาก็จะมารวมร้องรำทำเพลงหรือดูการแสดงหนังตะลุงร่วมกัน แต่เมื่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิมที่ดินเข้าไปทำนา

ตกค้าได้คู้หนึ่งตะลุง ก็กลับกลายเป็นต้องไปกรีดยางกันตั้งแต่ ตี 2 ตี 3 ดังนั้นเวลาที่มานั่งคู้หนึ่งตะลุง คู้มโนราห์ก็ไม่มีแล้ว เพราะต้องเอาเวลานั้นไปพักผ่อน และทำมาหากิน ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ของนายหนึ่งตะลุงท่านหนึ่งที่ว่า “เดี๋ยวนี้จะให้คนมานั่งคู้หนึ่ง มั่นยากจริง ๆ คนตัดยางก็เข้าหนึ่ง 500 เขาก็ไม่มาเสียเวลาตรงนี้หรอก”

นอกจากอาชีพที่เปลี่ยนไปของคนในชุมชนยังส่งผลให้คณะหนึ่งตะลุงเกิด ภาวการณ์ขาดแคลนลูกคู้ เพราะหนึ่งตะลุงนั้น ไม่ได้มีงานแสดงทุกคืน ดังนั้นลูกคู้จึงจะต้องประกอบ อาชีพอื่นด้วย และส่วนใหญ่ ลูกคู้ของคณะหนึ่งตะลุงก็จะประกอบอาชีพ กรีดยาง เพราะปัจจุบันรายได้ จากการกรีดยางในแต่ละวันนั้น เป็นรายได้ที่ดีและได้รับทุกวัน ซึ่งการเป็นลูกคู้ให้กับคณะหนึ่งตะลุงนั้น ไม่แน่นอน เพราะไม่ได้มีงานทุกคืน จึงทำให้ปัจจุบันลูกคู้ค่อนข้างมีน้อย ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ของนายหนึ่งตะลุงท่านหนึ่งที่ว่า “ช่วงนี้ลูกคู้มีน้อยมาก นายหนึ่งมีเยอะแต่ว่าลูกคู้น้อย... เพราะว่าเรา ไม่ได้เล่นหนังทุกคืน แล้วก็ลูกคู้เขาก็ประกอบอาชีพอื่นด้วย เขาก็ตัดยางกันบ้าง รายได้มันจะดีกว่า”

วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของคนในชุมชน อันเนื่องมาจากกระบวนการพัฒนา ประเทศไปสู่ความทันสมัย การพัฒนาที่เน้นไปที่การสนับสนุนการเติบโตของระบบเศรษฐกิจแบบทุน นิยม ทำหน้าที่ให้คนอยากมี อยากได้ตลอดเวลา ใครมีสินค้าบริโภคไว้ครอบครองมาก ก็ผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิต เป้าหมายของการทำงาน ก็คือการเพิ่มยอดขาย เพิ่มกำไร มุ่งกำไรสูงสุด ทุกคนก็ อยากให้ชีวิตของตนเองอยู่ดีมีสุข มีกินมีใช้ จนลืมที่จะเล็งเห็นความสำคัญของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างเช่น การแสดงหนึ่งตะลุง หากแต่ละคนไม่ช่วยกัน ที่จะทำนุบำรุง สืบสาน และอนุรักษ์สิ่งอัน ทรงคุณค่านี้ไว้ ในไม่ช้า หนึ่งตะลุงก็คงจะหมดไปจากท้องถิ่นของเรา หนึ่งตะลุงก็มีอาจจะหัดทานต่อ ระบบเศรษฐกิจที่รุ่มเร็ว และการแสวงหาความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนได้

5.2.5 การขยายตัวของตลาดแรงงาน

การขยายตัวของตลาดแรงงานเข้าสู่ชุมชนในปัจจุบันนี้มีสูงขึ้น มีผลให้คน ในชุมชนหันตนเองเข้าสู่ระบบโรงงานมากขึ้น เพราะมองว่า การทำงานในระบบเศรษฐกิจการค้าและ อุตสาหกรรมจะมีรายได้ที่มั่นคง มีสวัสดิการ มีรายได้ในรูปแบบของเงินเดือน อันจะสร้างรายได้เพื่อไ้มีความ มั่นคงเชิงเศรษฐกิจได้ แต่ทั้งนี้ผู้ว่าจ้างก็ต้องใช้ประโยชน์จากผู้ใช้แรงงานอย่างสูงสุด เพื่อความ คู้มค่าในระบบเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรม ดังนั้น จึงมีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา อันส่งผลกระทบต่อ วิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของชาวบ้านในชุมชนท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปมาก ไปมีเงื่อนงำกับนายทุน เสียส่วนมาก เช่นว่า แต่ก่อนวิถีไทยของเราในชนบท เขาทำนาได้ข้าว เราก็เอาข้าวขึ้นเรือน ต่อจากนั้นก็กรีดยาง เพื่อเป็นรายได้มาซื้อกับข้าว กุ้ง หอย ปู ปลา หาเอาตามคลองตามนาได้ เดือนหนึ่งไปตลาดนัดสักครั้ง แต่ปัจจุบัน มีหนึ่งต้องซื้อทีหนึ่ง มีเช้าก็ต้องซื้อเช้า มีเที่ยงก็ต้องซื้อเที่ยง ชีวิตปัจจุบันไปมีเงื่อนงำอยู่กับพ่อค้าหมดเลย มีเงื่อนงำอยู่กับนายทุน ไม่ว่าแหล่งเงินกู้หรือว่าโรงงาน มันผูกมัดตัวเอง ต้องเข้างาน โรงงานตอนเช้า แล้วก็กลับค่ำ มันไม่เหมือนในอดีต วิถีชีวิตมันเปลี่ยนแปลงไปมาก

เมื่อคนในชุมชนต่างก็มีความนิยมทำงานในโรงงานมากขึ้น วิถีชีวิต การดำรงชีวิตจึงได้เปลี่ยนแปลงไป ไปมีเงื่อนงำกับโรงงาน มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา จึงส่งผลให้ความนิยมที่จะไปดูการแสดงหนังตะลุงก็ลดน้อยลงไปจากเดิม ดังเช่นที่นายหนังตะลุงท่านหนึ่งได้แสดงทัศนะไว้ว่า “ในอดีตคนมันไม่มีเงื่อนงำอะไร ไม่ต้องรีบไปตอกบัตรเหมือนในยุคสมัยนี้” ดังนั้น คนจึงมีเวลาในการที่จะไปดูการแสดงหนังตะลุง หรือว่าการแสดงพื้นบ้านอื่น ๆ ได้ แต่ในปัจจุบันเมื่อมีเงื่อนงำในการดำรงชีวิตมากมายเกิดขึ้น คนจึงต้องเลือกหนทางที่จะทำให้ตนเองและสมาชิกในครอบครัวอยู่รอดได้ ก่อนที่จะนึกถึงเรื่องอื่น แสดงให้เห็นว่า เงินตราได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตของคนในชุมชนอย่างมาก เพื่อให้ชีวิตมีความมั่นคงเชิงเศรษฐกิจ

การขยายตัวของตลาดแรงงานที่เข้าสู่ชุมชน เป็นสิ่งหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และการดำรงอยู่ของหนังตะลุง เมื่อคนในชุมชนต่างเข้าไปทำงานในโรงงานมากขึ้น และเข้าไปอยู่ในวังวนที่มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา จึงทำให้ไม่มีเวลาที่จะให้ความสนใจการแสดงหนังตะลุงอย่างเต็มที่ที่ผ่านมา เพราะต้องตื่นเช้ารีบไปทำงาน หากจะมานั่งดูหนังตะลุงจนถึง ตี 2 ตี 3 ก็คงเป็นไปได้ยาก ดังนั้นจึงส่งผลให้ ความนิยมหนังตะลุงของคนทำงานในโรงงานนั้นลดน้อยลง เพราะวิถีการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป

5.2.6 การเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่

ในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ที่ดำรงอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจที่ให้ความสำคัญกับ ทุนเงินตรา ไม่ว่าคนในชุมชนจะทำงานอะไรก็จำเป็นต้องอาศัย เงิน เป็นตัวเชื่อมและนำพาไปสู่เป้าหมายแทบทั้งสิ้น การดำรงชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งต่างก็ต้องดิ้นรนทำมาหากิน เพื่อให้ได้เงินทองมาจับจ่ายใช้สอยในแต่ละวัน ซึ่งการเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่นั้น ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างมากต่อการแสดงหนังตะลุง ทั้งค่าใช้จ่ายในคณะ ค่าน้ำมันรถในการเดินทางไปแสดงยังสถานที่ต่าง ๆ ก็

ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อเม็ดเงินที่ใช้จ่ายทั้งหมดที่ต้องแบกรับภาระแล้ว หัวหน้าคณะนั้นอาจจะเหลือเงินอยู่เพียงบางส่วน เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตกันต่อไป ซึ่งแตกต่างจากในสมัยอดีตที่การแสดงหนังตะลุงไม่จำเป็นต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทางมากนัก เพราะจะใช้การเดินทางไปหางานแสดง ตามหมู่บ้านตามสถานที่ต่าง ๆ ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

สมัยก่อนเขาเก็บเบี้ยเรียไรกัน ก็อยู่ได้แล้ว คินนิง 20 บาท 50 บาท หรือ 100 บาท ก็อยู่ได้แล้ว เมื่อก่อนที่มีให้ดูลิเกป่า มโนราห์ หนังตะลุง สมัยก่อนเล่นแบบเดินโรง ไม่จำเป็นต้องคนมารับ มาจาก ไกล ๆ บ้าง เล่นวัดนั้น วัดโน้น แล้วก็เก็บเบี้ยหน้าโรง ถ้าเกิดเล่นดี พอวัดไหนมีงาน เขาก็จะมารับเอง เรียกว่าเป็นการสร้างโอกาส แต่เดี๋ยวนี้เปิดหมดเลย เดี่ยวนี้มีโนราห์เดินโรงหนังเดินโรง หาที่ไหนได้อีก พอฝึกแล้วก็ต้องรอให้เขามารับไปแสดง พอรับแล้ว ค่าใช้จ่ายสูง เพราะว่ามันต้องเดินทางไปกับรถ สมัยก่อนเขาใช้เดินเอาหามเดินกันไป ไม่ต้องเปลืองน้ำมัน สมัยนี้น้ำมันก็แพง กระทบเข้ามา ในยุคสมัยก่อนโทรทัศน์ก็ไม่มี เด็ก ๆ มันก็ดูการแสดงนี้แหละ เดี่ยวนี้อธิพลทางโทรทัศน์มันมีมาก เด็กเดี๋ยวนี้หากไม่ดูโทรทัศน์แล้ว อย่างอื่นดูไม่เป็น ทั้งกลอนหนัง กลอนมโนราห์ ก็ฟังไม่เป็น

ค่าครองชีพที่สูงขึ้นส่งผลให้ผู้แสดงหนังตะลุงนั้นค่อนข้างดำรงอยู่อย่างลำบาก แต่ก็จำเป็นต้องแสดงเพราะเป็นอาชีพที่ตนเองรัก ผู้แสดงหนังตะลุงบางท่านจึงอดทน และพยายามฟันฝ่าอุปสรรคเกี่ยวกับค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้นในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ เพราะในปัจจุบันต่างคนต่างก็ต้องทำงานแข่งกับสภาพเศรษฐกิจ เพื่อความอยู่รอดของชีวิต และปากท้อง ซึ่งระบบเศรษฐกิจเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อความนิยมหนังตะลุงของผู้คนในชุมชน เพราะคนในชุมชนต่างก็ต้องทำมาหากิน เพื่อหาเลี้ยงชีพกันแทบทั้งสิ้น ดังปรากฏในทัศนะของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังที่ว่า

เดี๋ยวนี้คนหาใจออกเงิน ออกเบี้ยกัน เพราะต้องทำงานแข่งกับสภาพเศรษฐกิจ ยิ่งในยุคนี้ ยุคน้ำมันแพง คนเดี๋ยวนี้มีความรู้สึกว่าตัวเองอยากจะทำพัฒนา อยากจะวิ่งให้เร็ว แต่ไม่มีกำลังจะวิ่ง มันกระทบมาถึงเกี่ยวกับเรื่องของแรงบันดาลใจ ให้คนได้มาสนใจหนังตะลุง เพราะว่าหลัง ๆ ครอบครัวยุคนี้ไม่ค่อยมาสนใจแล้วเรื่องนี้

เมื่อต่างคนต่างก็ต้องทำงานแข่งขันกับสภาพเศรษฐกิจ ค่าครองชีพที่สูงขึ้นในปัจจุบัน ก็ส่งผลให้คนไม่มีกำลังใจที่จะมานั่งดูการแสดงหนังตะลุงอย่างเช่นในสมัยอดีตที่ผ่านมา เพราะต่างก็เป็นกังวลว่า จะไม่สามารถอยู่รอดได้ในสังคมที่มีการบีบรัดอยู่เฉกเช่นสังคมในปัจจุบัน ภาระที่ต้องรับผิดชอบนั้นมีมากมายเพราะคนในปัจจุบันล้วนมีความอยากมีอยากได้ อยู่ตลอดเวลา มีวิถีชีวิตแบบบริโภคนิยมให้เห็นได้อย่างเด่นชัด เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต และส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ที่กล่าวไว้ว่า

เศรษฐกิจที่เข้ามารุมเร้าคนเขาก็อยากอยู่กับบ้าน ต้องผ่อนรถ ผ่อนอะไรเออะเยอะ ค่าใช้จ่ายมันมีมาก และอีกอย่างหนึ่ง เพราะที่บ้านเมืองไม่สงบ ก็กระทบ คนไม่มีความสุขสนุกสนาน การละเล่นต่าง ๆ ความสนุกสนาน จะเกิดขึ้นได้ ก็เมื่อบ้านเมืองสงบ เศรษฐกิจดี

จะเห็นได้ว่าปัญหาจากค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้นมีผลให้คนรู้สึกวิตกกังวลในการต้องแบกรับภาระมากขึ้น คนในชุมชนจึงห่างเหินจากสุนทรียภาพมากขึ้นไปทุกที ซึ่งแตกต่างจากคนในสมัยก่อนเมื่อเว้นว่างจากการทำมาหากิน เสร็จจากการทำนา ทำไร่ ก็จะมาทำกิจกรรมร่วมกันในช่วงค่ำคืน จะหาความสุข ความเพลิดเพลิน ความสุนทรีย์ให้กับชีวิตของตนอยู่อย่างสม่ำเสมอ วิถีการดำรงชีวิตของคนในอดีตนั้นจึงผูกพันกับศิลปในพื้นที่บ้าน มากกว่าคนในยุคสมัยใหม่

ความรู้ ภูมิปัญญา เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อการสร้างความมั่งคั่ง เติบโต แก่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การขยายตัวของระบบการสื่อสารสมัยใหม่ การขยายตัวของการศึกษาในระบบโรงเรียน รวมถึงการขยายตัวของตลาดแรงงาน สิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคน ทำให้คนต้องแบกรับภาระ ค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น กระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ส่งผลให้คนห่างเหินจากความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การแสดงหนังตะลุงถูกมองว่าเป็นเรื่องล้าหลัง ไม่ทันสมัย ไม่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ อันส่งผลให้หนังตะลุง ดำรงอยู่อย่างซบเซา ไร้ชีวิตชีวา ผู้แสดงหนังตะลุงค่อนข้างปรับตัวให้เข้ากับความทันสมัยเหล่านี้ได้ค่อนข้างลำบาก ความเจริญบางอย่างก็เป็นสิ่งที่คอยบั่นทอนให้ความรู้เหล่านี้ยิ่งดูเสมือนไร้คุณค่า แต่ในท่ามกลางสภาวะการณ์เหล่านี้ ก็ยังมีผู้แสดงหนังตะลุงบางส่วนที่สามารถปรับตัวเข้ากับกระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยได้ โดยการเรียนรู้เพื่อให้หนังตะลุงสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมทันสมัย ผู้แสดงหนังตะลุงมีการเรียนรู้เพื่อ

สร้างสรรค์ และปรับเปลี่ยนความรู้ อันส่งผลให้ความรู้หนึ่งตระกูลสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณค่าในทุก
สถานการณ์

บทที่ 6

การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย

การที่หนังตะลุงจะสามารถดำรงอยู่ได้ในยุคสมัยปัจจุบัน ผู้แสดงหนังตะลุงจำเป็นต้องมีการปรับและพัฒนาองค์ความรู้แบบเดิมให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไปด้วย บทบาทของหนังตะลุงแบบเดิมอาจต้องพัฒนาไปตามกระแสแห่งความทันสมัย ซึ่งนับเป็นการปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอดในสังคมแบบใหม่ ด้วยเหตุนี้ผู้แสดงหนังตะลุงในแต่ละคณะจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ในการที่จะปรับตัว สร้างสรรค์ความรู้ คิดค้นรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลายและแปลกใหม่ เพื่อให้การแสดงในคณะของตนเป็นที่ชื่นชอบและเป็นที่ยอมรับจากผู้ชมและผู้ว่าจ้าง ทั้งนี้ผู้แสดงหนังตะลุงจึงต้องเรียนรู้ที่จะสร้างสรรค์ความรู้ให้การแสดงของตนนั้นมีความโดดเด่น และสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตและความต้องการของผู้ว่าจ้าง และผู้ชมหน้าโรงให้มากที่สุดจึงจะสามารถดำรงอยู่ในสังคมทันสมัยนี้ได้

การดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมสมัยนั้นจำเป็นต้องมีการสืบทอด สืบต่อความรู้เพื่อที่หนังตะลุงจะได้ดำรงอยู่ต่อไปได้ในสังคม นอกจากนี้ การใช้หนังตะลุงเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจร่วมไปกับการอนุรักษ์นับว่าเป็นการพึ่งตนเองในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี วิถีการดำรงชีวิตของคนในยุคสมัยปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากวิถีการดำรงชีวิตแบบเดิม ดังนั้น หนังตะลุงในสังคมทันสมัยจึงมีการเชื่อมโยงระหว่างระบบคิด ความเชื่อ กับวิถีชีวิตสมัยใหม่

ในด้านของผู้แสดงหนังตะลุงจึงจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ เพื่อให้หนังตะลุงสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมทันสมัย ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเครือข่ายของผู้แสดงหนังตะลุง ทั้งที่เป็นเครือข่ายอย่างเป็นทางการ ในรูปของสมาพันธ์หนังตะลุง จ.สงขลา และเครือข่ายหนังตะลุงอย่างไม่เป็นทางการ เพราะผู้แสดงหนังตะลุงจะอยู่ตัวคนเดียวโดยไม่มีเพื่อนฝูงเลยนั้นก็คงไม่อาจที่จะดำรงอาชีพนี้ต่อไปได้ ดังนั้นจึงต้องมีเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือ แบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ในการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย จำเป็นต้องมีการสืบต่อความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงแก่คนรุ่นใหม่ หรือเยาวชนรุ่นต่อไป ทั้งผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน และผ่านสมาพันธ์หนังตะลุง จ.สงขลา ในอดีตอาชีพการแสดงหนังตะลุงอาจจะเป็นอาชีพที่มั่นคงสามารถทำมาหากินเลี้ยงปากท้องของตนเองได้ อันเนื่องมาจาก หนังตะลุงยังคงมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นในวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน แต่เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้ามากขึ้น เงินตราเข้ามามีบทบาทอย่างมากในวิถีการดำรงชีวิต และชีวิตก็ยังไม่มียึดโยงกับระบบ

เศรษฐกิจและอุตสาหกรรมต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น การจะประกอบอาชีพการแสดงหนังตะลุงเพียงอย่างเดียวในยุคแห่งความทันสมัยนี้ ก็ยากยิ่งแก่การดำรงชีวิตให้อยู่รอด ดังนั้นผู้แสดงหนังตะลุงจึงต้องเรียนรู้ที่จะประกอบอาชีพอื่นควบคู่ไปกับการแสดงหนังตะลุง

นอกจากนี้สิ่งสำคัญที่จะทำให้หนังตะลุงสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมที่มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นก็คือ ผู้แสดงหนังตะลุงจะต้องมีการสร้างสรรค์และปรับเปลี่ยนความรู้แบบเดิมให้ตอบรับและตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนในยุคสมัยที่มีการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นนี้ ซึ่งในแต่ละยุคก็อาจจะมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น แตกต่างกันไปเพื่อให้เกิดความนิยมจากผู้ชมให้มากที่สุด

6.1 อุดมการณ์ของการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย

อุดมการณ์ในการดำรงอยู่ของหนังตะลุงประการหนึ่งคือ การสืบทอด เพื่อให้การแสดงหนังตะลุงสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมทันสมัย ความรู้ในการแสดงหนังตะลุงนั้น นับว่าเป็นองค์ความรู้ที่เป็นสิ่งสูงส่ง ลึกซึ้ง และมีคุณค่า จึงต้องมีการสืบทอดความรู้นี้ต่อไปให้ดำรงอยู่เพื่อรับใช้สังคมต่อไป

เมื่อผู้แสดงหนังตะลุงที่มีความคิด ความเชื่อว่า องค์ความรู้ในการแสดงหนังตะลุงเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต ดังนั้น ความรู้นี้จึงจำเป็นต้องมีการสืบทอด ซึ่งการสืบทอดความรู้หนังตะลุงที่ปรากฏในสังคมทันสมัย ก็คือ การมีลูกศิษย์ในการสืบทอดความรู้เป็นรุ่น ๆ เพื่อให้ความรู้ที่ยังดำรงอยู่ได้ในสังคมซึ่งกระบวนการนี้ก็คือ การครอบครู เพื่อรับเป็นศิษย์ เพื่อแสดงการยอมรับศิษย์คนนั้น และถ่ายทอดวิชาความรู้หนังตะลุงให้ ให้ศิษย์ได้เป็นผู้แสดงหนังตะลุงได้อย่างสมบูรณ์

ความสำคัญของการสืบทอดความรู้หนังตะลุง มีเป้าประสงค์เพื่อต้องการที่จะอนุรักษ์ศิลปะการแสดงหนังตะลุงให้ดำรงอยู่คู่กับคนได้ต่อไป ซึ่งหากความรู้หนังตะลุงไม่มีการสืบทอดต่อไป ความรู้นั้นก็จะจะเป็นความรู้ที่หยุดนิ่ง ตายตัว และไม่มีคุณค่าในการดำรงชีวิตของคนได้อีกต่อไป

ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแห่งความทันสมัย วิธีการดำรงชีวิตของคนในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผู้แสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัยจึงต้องเรียนรู้ที่จะพึ่งตนเองในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ซึ่งการที่จะอยู่ได้ในสังคมสมัยใหม่ ผู้แสดงหนังตะลุงก็ต้องมีการปรับเปลี่ยน พัฒนาความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงให้สอดคล้องกับวิธีการดำรงชีวิต

ความรู้หนังตะลุงที่ถูกปรับเปลี่ยน ก็จะต้องเป็นความรู้ที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตในทุกสถานการณ์ ความรู้นั้นจะต้องสามารถสร้างรายได้ สร้างความอยู่รอดให้กับผู้แสดงหนังตะลุง เพราะในสังคมแห่งความทันสมัย มีการแข่งขันสูง มีการเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ทุกอย่างล้วนต้องอาศัยทุนเงินตราในการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอด ผู้แสดงหนังตะลุงก็ต้องเรียนรู้ในการพึ่งพาตนเองให้อยู่รอดได้ในท่ามกลางสังคมแห่งความทันสมัย

ในวิถีการดำรงชีวิตของคนในอดีตล้วนมีระบบความคิด ความเชื่อที่สัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ มีความเชื่อในเรื่อง อำนาจสิ่งลึกลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เหนือธรรมชาติ อย่างเช่นในเรื่องของการบนบาน เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนปรารถนา และเมื่อสมหวัง สมดังความปรารถนาก็จะมีความเชื่อในเรื่องของการแก้บนตามมา

ในวิถีชีวิตสมัยใหม่ ก็ยังคงมีความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ เชื่อในเรื่องของการบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หากสมความปรารถนาก็จะมีการแก้บน ตามที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ แต่ถ้าหากบุคคลใดไม่สามารถทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ในการบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็เชื่อกันว่า จะนำความหายนะมาสู่บุคคลนั้น บุคคลนั้นจะไม่มีความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต คนจึงมีความเชื่อในเรื่องของการแก้บน และปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพราะเกรงกลัวผลที่จะเกิดตามมาในภายหลัง

แม้จะเป็นวิถีชีวิตในสังคมทันสมัย แต่วิถีชีวิตก็ยังคงมีความเชื่อมโยงกับระบบความเชื่อ เลกเช่นเดียวกับคนในอดีต

6.2 การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย

6.2.1 การสร้างเครือข่ายของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย

6.2.1.1 การสร้างเครือข่ายอย่างเป็นทางการในรูปของสมาพันธ์หนังตะลุงจังหวัดสงขลา

สมาพันธ์หนังตะลุง จังหวัดสงขลา นับเป็นเครือข่ายที่สำคัญยิ่งของผู้แสดงหนังตะลุง เพราะการมีสมาพันธ์เกิดขึ้นนั้น ทำให้ผู้แสดงหนังตะลุงตามพื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัดสงขลา ได้มารวมกลุ่มรวมตัวกัน สร้างเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในสังคมทันสมัย ซึ่งความเข้มแข็งของเครือข่ายจะนำไปสู่การดำรงอยู่ของหนังตะลุงได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งสมาพันธ์หนังตะลุง จ.สงขลา นี้ แต่เดิมนั้นเป็นชมรมหนังตะลุงจังหวัดสงขลา เกิดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือคณะหนังตะลุงในช่วงที่เกิดวิกฤตหนังตะลุง ความนิยมหนังตะลุงในช่วงนั้นค่อนข้างน้อย จึงส่งผลให้ผู้แสดงหนังตะลุงหลาย ๆ คณะดำรงชีวิตอย่างยากลำบาก บ้างก็ทนต่อสภาวะการณ์เหล่านั้นไม่ได้ก็ต้องหยุดชะงักการ แสดงไป ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของท่านประธานสมาพันธ์หนังตะลุงจังหวัดสงขลา ที่กล่าวถึงความสำคัญแรกเริ่มในการก่อตั้งสมาพันธ์หนังตะลุง จ.สงขลา ไว้ว่า

เมื่อปี 2538 รู้สึกว่าเรามีความกังวล เพราะมันมีกระแสหลายกระแสเกี่ยวกับความนิยมหนังตะลุงของคน มันมีตัวเลือกอะไรต่าง ๆ มากขึ้น เรากลัวว่าคนจะไม่นิยมหนังตะลุงเสียแล้ว ตอนนั้นรถหนังตะลุงที่วิ่งสวนทางกันอยู่ก็มีไม่กี่คัน เราก็เลยมีการประชุมกัน... พอประชุมกันเพื่อหาข้อสรุป ก็ว่า หนังตะลุงเราอยู่โดดเดี่ยวไม่ได้ เราต้องมืองค์กรขึ้น ก็เลยตั้งเป็น ชมรมหนังตะลุงจังหวัดสงขลาขึ้นก่อน... มีสมาชิกเข้ามาเพิ่มขึ้น ๆ มากเข้า ก็เลยวางหลักเกณฑ์ไว้ว่า เราจะประชุมกันเดือนละ 1 ครั้ง พอสิ้นเดือนเราก็จะมีการประชุมกันเพื่อเติมเต็ม ชี้นำ ชี้นำ ให้บรรดาพวกหนังทั้งหลาย ซึ่งในภายหลังจากชมรมหนังตะลุงจังหวัดสงขลาที่พัฒนาขึ้นเป็นสมาพันธ์หนังตะลุงจังหวัดสงขลา... โดยมีวัตถุประสงค์สี่ประการ ก็คือ ประการที่หนึ่ง ต้องการจะรวมนายหนังให้มารวมกัน ร่วมคิดร่วมคุย ร่วมกิจกรรมเพื่อหาทางที่จะพัฒนา เพื่อจะรับใช้สังคมต่อไป ประการที่สองก็คือ ต้องการให้มีการสืบทอดหนังตะลุงอย่างเป็นรูปธรรม จากหนังรุ่นเก่าไปสู่หนังรุ่นใหม่ ประการที่สาม ก็คือ ต้องการที่จะสร้างการระดมทุนในกลุ่มของนายหนังให้มีความกตัญญูกตเวที ต่อครูบาอาจารย์ ประการที่สี่ก็คือ ต้องการให้ภาครัฐและเอกชนเล็งเห็นว่า ศิลปินได้รวมตัวกันเพื่อต้องการให้ภาครัฐ ภาคเอกชน ได้ให้ความสำคัญสนับสนุนในระดับหนึ่ง เพราะถ้าเราไม่รวมตัวกันทางภาครัฐ ภาคเอกชน เขาก็ไม่ให้ความสำคัญอะไร แต่พอเรารวมตัวกันมาเป็นกลุ่มเป็นก้อน มันก็เป็นพลังขึ้นมา รัฐบาลก็จะได้เห็นความสำคัญ

เมื่อมีการรวมตัวและก่อตั้งเป็นสมาพันธ์หนังตะลุงจังหวัดสงขลาขึ้น คณะหนังตะลุงที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกก็มีโอกาสได้ร่วมคิด ร่วมคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันมากขึ้น ส่งผลให้เกิดกำลังใจในการต่อสู้ต่อไป นอกจากนี้สมาพันธ์หนังตะลุงก็เปรียบเสมือนบ้านหลังที่สองของพวกเขา เพราะสมาพันธ์ได้มีการช่วยเหลือส่งเสริมในเรื่องต่าง ทำให้ผู้แสดงหนังตะลุงได้มีโอกาสในการพัฒนา อีกทั้งยังเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับลูกคู่ ซึ่งอยู่ในสังกัดของสมาพันธ์อีกด้วย ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของท่านประธานสมาพันธ์ ดังนี้

สมาพันธ์ตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือ อย่านำหนังอยู่โดดเดี่ยว มีโอกาสได้ร่วมคิด ร่วมคุย เพื่อให้กำลังใจกัน ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพราะถ้าหากเล่นอยู่คนเดียว เรื่องหนังก็ไม่ว่าจะไปเอาที่ไหน ลูกคู่ก็ไม่มี ไม่รู้จะปรึกษาใคร ซึ่งถ้าเรามีองค์กรขึ้นมา เขาก็ได้มีโอกาสมาปรึกษาหารือกัน ถ้าไม่มีลูกคู่ สมาพันธ์จะช่วยจัดสรรตรงนั้นให้ได้ มีลูกคู่ส่วนกลางสำรองไว้ สามารถเอาไปเล่นได้ ซึ่ง

เล่นในราคาของสมาพันธ์ เราก็ต้องให้การช่วยเหลือ ส่งเสริมกัน ซึ่งในเรื่องของ ลูกคู่ เรากำลังจะประชุมสัมมนากันจะเรียกเสียใหม่ว่า ฝ่ายดนตรี... ให้พวกลูกคู่ หนึ่งได้มีโอกาสได้ศึกษาโน้ตสากล แล้วก็โน้ตไทย ก็ต้องการให้เขาได้มี โอกาสได้พัฒนา ปรับปรนในเรื่องของดนตรี... เพราะตอนนี้เรามีคนรุ่นใหม่ เด็กนักเรียนระดับมัธยม ระดับอุดมศึกษา เขาคนที่สนใจด้านดนตรี ก็อยากจะ เป็นการเสริมขวัญกำลังใจให้เขาได้มีโอกาสตรงนี้

นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายในรูปของสมาพันธ์หนังตะลุง ยังเป็นการสร้าง โอกาสให้ผู้ที่ชื่นชอบศิลปะการแสดงหนังตะลุง ได้มีโอกาสในการเข้ามาเรียนรู้ ซึ่งหนังตะลุงหลาย ๆ ณะก็เกิดขึ้นมาได้จากการสนับสนุนจากสมาพันธ์หนังตะลุง ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของหนัง เยาวชนหญิงคนหนึ่งที่เป็นหนึ่งในสมาชิกของสมาพันธ์ ดังต่อไปนี้

ทางสมาพันธ์ ให้การส่งเสริมเกี่ยวกับหนังเด็ก เขาจะช่วยสนับสนุน ให้หนังเด็กมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น หนูก็เป็นรุ่นตัวอย่างที่สมาพันธ์ผลิตออกมา แล้วก็สามารถที่จะเล่นหนังตะลุงได้แล้ว หนูก็ไปพูดไปเป็นแกนนำ พูดให้น้อง รุ่นหลัง ๆ ฟัง เดี่ยวนี้ก็มีหนังเด็ก ๆ เพิ่มขึ้นมาก แต่ว่าเขาจะมาจริงจังกับตรง นี้มัย มันก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ทางสมาพันธ์นั้นก็เปิดโอกาสให้ทุก ๆ คน ได้มีการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็น ผู้ใหญ่ทั้งชายหญิง และเยาวชน ที่มีใจรักเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง ได้มีโอกาสเข้ามาสัมผัส ซึ่งใน ท้ายที่สุด ผู้ที่ได้เข้ามาเรียนรู้ตรงจุดนี้ ก็จะเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะเลือกหรือ ไม่เลือก ซึ่งคนที่เข้ามาโดยไม่มี พื้นฐานใด ๆ เลย บางครั้งเมื่อได้ผ่านการฝึกฝน ก็สามารถเป็นผู้แสดงหนังตะลุงที่มีชื่อเสียงต่อไปได้ ดัง ปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของท่านประธานสมาพันธ์หนังตะลุงดังต่อไปนี้

นายหนังที่เกิดขึ้นจากสมาพันธ์มีมาก หลายโรง เริ่มจากศูนย์ ไม่มี พื้นฐานอะไรเลย... เขาก็เข้ามาองค์กรตรงนี้ มาฝากตัวเป็นศิษย์ จนตอนหลัง กลายเป็นหนังที่ได้รับความนิยม เก่งมาก เป็นหนังทหารเรือ นี่คือน้องที่เกิดจาก องค์กรอย่างชัดเจน และก็มีอีกหลาย ๆ โรง มีมากมาย มีทั้งครู ทหารบก ทหารเรือ ตำรวจ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เกือบ ๆ ทุกวงการเข้ามา... เดี่ยวนี้หนัง เยาวชน นักเรียนในโรงเรียนเกิดขึ้นมากมาย เราต้องพยายามจัดสิ่งแวดล้อมให้

เขา สมาพันธ์มีส่วนสร้างเขาตรงนี้ได้มาก... เราพยายามฝึกให้นายหนังเป็นผู้นำ ชุมชน ให้เป็นที่ยอมรับของชุมชน อย่างเช่นว่า ให้ทำหน้าที่เป็นพิธีกร หรือผู้ ประกอบพิธีกรรม นายหนังเราต้องเป็น เช่น ในเรื่องพิธีกรรม นายหนังต้องนำ สวดมนต์ไหว้พระได้ ถวายทาน ถวายสังฆทานได้ เป็นพิธีกรรมได้ เราอบรม กันตรงนี้ เช่นพิธีกรในงานบ่าวสาวแต่งงาน งานอะไรก็ได้ ตรงนี้สมาพันธ์ให้ การสนับสนุน จัดอบรมให้ด้วย ให้นายหนังได้มีความรู้ตรงนี้ เพื่อเราได้รับใช้ สังคมได้

สมาพันธ์หนังตะลุงนับเป็นเครือข่ายของผู้แสดงหนังตะลุงที่ทำให้ผู้แสดงหนัง ตะลุงดำรงชีวิตด้วยความไม่โดดเดี่ยวในท่ามกลางสังคมแห่งความทันสมัย ที่มีการแข่งขันกันในระบบ เศรษฐกิจที่สูงขึ้น แต่คนที่อยู่ร่วมกันในสมาพันธ์ก็มีการช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้เห็นความ เอื้ออาทรที่มีต่อกันได้เป็นอย่างดี ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงที่เป็นสมาชิกของ สมาพันธ์ท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

ทางสมาพันธ์เขาก็ส่งเสริมให้มีประชุมกันเดือนละครั้ง ใครมีปัญหา อะไรก็มาคุยกัน... บางทีพื้นที่ที่ไม่ได้ไปก็ สมาพันธ์แนะนำให้ว่า ลองเอาหนังนี้ ไปดู ช่วยเหลือกันให้ได้รับงาน เหมือนอย่างมาเลเซีย ที่ได้ไปก็มาในรูปแบบ นั้น พอหลัง ๆ เขาก็จะติดต่อมาที่ผมโดยตรงเอง ช่วงแรก ๆ ผู้ใหญ่เขาแนะนำ ให้ก่อน

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเอื้อ อาทรที่มีให้แก่กันการช่วยเหลือกันให้ได้รับงานแสดงในพื้นที่ ที่ผู้แสดงไม่เคยมีโอกาสได้ไปแสดง ทำ ให้เป็นการประชาสัมพันธ์สร้างเครือข่ายงานแสดงให้กว้างขึ้น ทำให้เขาสามารถดำรงอยู่ได้ต่อไป หาก ว่าไม่มีงานแสดงผู้แสดงหนังตะลุงเหล่านี้ก็จะอยู่ไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสมาพันธ์จะมีส่วนช่วย ส่งเสริม ผู้แสดงหนังตะลุงในบางเรื่อง แต่ผู้แสดงหนังตะลุงก็ต้องพยายามช่วยเหลือตัวเองด้วยเพื่อความ อยู่รอด ดังเช่นที่ผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่งได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ไว้ว่า “ถึงแม้ว่าจะมีชื่ออยู่ใน สมาพันธ์คุณก็ต้องช่วยเหลือตัวเองด้วย เป็นเรื่องที่น่าหนักใจที่สุด สมาพันธ์อาจจะติดต่องานมาบางครั้ง” ซึ่งการช่วยเหลือตัวเองโดยมีความพยายามที่จะเรียนรู้สร้างสรรค์ผลงานให้เป็นที่ชื่นชอบของผู้ชม ก็จะเป็น การสร้างงาน สร้างรายได้ให้ผู้แสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัยอยู่รอดได้ ซึ่งจะส่งผลต่อการดำรง อยู่ของหนังตะลุงต่อไป

6.2.1.2 การสร้างเครือข่ายหนังตะลุงอย่างไม่เป็นทางการ

นอกเหนือจากการสร้างเครือข่ายหนังตะลุงอย่างเป็นทางการ ในรูปของ สมาพันธ์หนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัยแล้ว การสร้างเครือข่ายหนังตะลุงอย่างไม่เป็นทางการยังเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมทันสมัย ซึ่งการสร้างเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการของผู้แสดงหนังตะลุงนี้ มีทั้งการให้ความช่วยเหลือด้วยความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและเพื่อนฝูงที่สนับสนุนการแสดงหนังตะลุง รวมถึงการสร้างเครือข่ายเป็นกลุ่มย่อย ๆ ระหว่างผู้แสดงหนังตะลุงด้วยกันเอง ในการช่วยเหลือ แบ่งปันงานแสดงให้กัน และกัน ซึ่งเครือข่ายกลุ่มย่อย ๆ นี้ อาจจะเป็นศิษย์ร่วมอาจารย์เดียวกัน หรือเพื่อนร่วมอาชีพที่มีความสนิทสนมกันเป็นพิเศษ ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

คณะของลุงนี้ ก็มีการสนับสนุน มีการช่วยเหลือจากรุ่นพี่ แล้ว ก็น้อง ๆ ที่เขาเรียกว่า ผู้ใหญ่ช่วยดึงผู้น้อยช่วยดัน เพื่อนฝูงร่วมกันช่วยประคอง ... ก็จะมีคนโทรมาติดต่อดีเรื่อย ๆ บางทีก็ได้รับคำแนะนำจากหนังตะลุงรุ่นพี่ที่เขามีชื่อเสียงนี้มาก บางทีพื้นที่ที่ยังไม่ได้ไป เขาก็แนะนำว่า ลองเอาหนังนี้ไป เล่นดูม๊วย ผมก็ตามหลังเขามาเรื่อย ๆ ... ต่างจังหวัดก็ไป ต่างประเทศก็ประเทศ มาเลเซีย ส่วนใหญ่ที่ได้ไปก็ได้งานมาจากหนังรุ่นพี่ บางทีพี่ ๆ ที่เขาคิดงานอื่น เสียแล้ว เขาก็แนะนำมาให้ผม ผมก็ไป นั่นคือการเรียนรู้ฝึกฝนตัวเองไปด้วย หาประสบการณ์กันไปเรื่อย ๆ

จากคำให้สัมภาษณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างรุ่นพี่ รุ่นน้อง ซึ่งเมื่อผู้แสดงหนังตะลุงที่ได้รับการติดต่องานเข้ามา แต่ตนติดงานอื่นเสียแล้ว ก็จะแนะนำต่อไปให้กับรุ่นน้องในเครือข่ายเดียวกัน ซึ่งในเครือข่ายเดียวกันนั้นอาจจะรวมกลุ่มกันย่อย ๆ 2-3 คณะ เพราะฉะนั้นเพื่อน ๆ ร่วมเครือข่ายจึงต่างก็ได้รับงานแสดงด้วย ก็จะอยู่รอดได้ในสังคมทันสมัย

นอกจากนี้ในการแสดงหนังตะลุง คณะหนังตะลุงแต่ละคณะก็อาจจะมีเอกลักษณ์โดดเด่นเป็นของตนเอง บางคณะอาจจะมีมุขตลก เป็นแบบฉบับของตนเอง หรืออาจจะมีการร้องเพลงซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำตัว แต่ทั้งนี้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม ก็ต้องมีการเอื้อเพื่อ แบ่งปันเทคนิคในการทำมาหากินร่วมกันบ้าง ซึ่งอาจจะมีหนังตะลุงบางคณะขอขยืมมุขตลกไปใช้ในการแสดง

หรือบทเพลงบางเพลงไปประกอบการแสดง ก็จะมีการแบ่งปันกันไป ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

บางทีคณะอื่น ๆ ก็เอาของผมไปเล่น แต่เขาก็จะบอกก่อน หนึ่งต่างจังหวัดบางทีก็โทรมา บอกขอเรื่องของอาจารย์ไปเล่นหน่อยนะ ผมก็บอกได้ ๆ เอาเลย ตามสบาย บางทีเพลงเขาก็โทรมาบอกว่าขอเอาเพลงนั้นไปร้องนะ ผมบอกเอาเลย ๆ เพราะผมทำเทปเพลงมา 2 ชุดด้วย ก็แบ่งปันกันไป ถือว่าตัวเองก็มีผลงานดี แต่พวกหนังตะลุงด้วยกันก็จะรู้กันนะว่ามุขนี้เป็นของใคร ในแวดวงจะรู้กัน การหามุขต่าง ๆ บางทีไปนั่งวงเหล้าก็ได้มาแล้ว ไปนั่งกับเพื่อนฝูงก็ได้มา ต้องคอยหาอยู่เรื่อย ๆ

นอกจากการช่วยเหลือกันระหว่างผู้แสดงหนังตะลุงด้วยกันเองแล้ว การช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนกันของญาติพี่น้อง หรือ เพื่อนฝูงที่มีได้เป็นเพื่อนร่วมอาชีพ ก็เป็นส่วนสำคัญต่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย ผู้แสดงหนังตะลุงต้องเรียนรู้ที่จะหาเครือข่ายเพื่อไปแสดงยังสถานที่ต่าง ๆ เพราะฉะนั้นการเป็นผู้แสดงหนังตะลุงจึงต้องเป็นผู้ที่เข้าสังคม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับทุกคน ในทุกวงการ ซึ่งความสัมพันธ์อันดีนี้จะนำมาซึ่งความอยู่รอดของผู้แสดงหนังตะลุง ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

บางทีผมอยู่วงการนี้ พรรคพวกที่เล่นว้าวชนด้วยกัน เขาก็รับผมไปเล่นหนังตะลุงนะ ปีนึง 50 กว่าโรง ตรงนี้ผมก็หาเครือข่ายนะ มนุษย์สัมพันธ์ต้องเก่ง ผมก่อนข้างมีสังคมเยอะ ประวัติไม่ค่อยดีหรอก เราทำงานอย่างนี้ต้องอาศัยสังคม จะมานั่งอมกู่มีว่าเราเป็นนายหนังตะลุงมันคงไม่ได้

ในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมจำเป็นจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันให้เราอยู่ได้ และเขาอยู่ได้ จึงจะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งการคิดค่าราคาในแต่ละคืนนั้น อาจจะกำหนดตายตัวไม่ได้ ในบางสถานการณ์อาจจะต้องมีการยืดหยุ่นบ้าง เป็นการช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

การแสดงหนังตะลุง มันเป็นธุรกิจที่เราไปกำหนดชัดเจนไม่ได้ว่า ค่าแสดงแต่ละคืนเท่าไร เช่นว่า งานนี้เป็นงานที่เราไม่รู้จักกับเจ้าภาพ แต่เขามารับเราด้วยความนิยม สังคมเรียกเรื่อง ค่าราคามันอีกแบบหนึ่ง แต่อีกแบบหนึ่งก็เช่นว่า คนรู้จักกันมาถึงบอกว่า “ลุงฉันมีงานนะ ลุงช่วยที” ค่าราคามันก็จะเป็นอีกแบบหนึ่ง

นอกจากการรับงานแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย เพื่อความอยู่รอดในสังคมทันสมัยแล้วนั้น ผู้แสดงหนังตะลุงก็ต้องมีเครือข่ายที่จะรับงานแสดงของตน ไปแสดงยังสถานที่ พื้นที่ต่าง ๆ ด้วยเพื่อความอยู่รอดของปากท้อง ผู้แสดงหนังตะลุงที่มีเครือข่ายกว้างขวางย่อมได้เปรียบกว่า ผู้แสดงหนังตะลุงที่ไม่ค่อยมีงานแสดงนอกพื้นที่เลย เพราะการได้ไปแสดงยังพื้นที่อื่นบ้างก็เหมือนเป็นการประชาสัมพันธ์คณะกรรมการแสดงของตน ดังเช่นที่ผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า “พรรคพวกหรือพี่น้องเขาติดต่อมา เช่น งานบวชลูกบวชหลาน ลุงก็มีเครือข่ายอยู่หลาย ๆ ที่ หลายจังหวัด จ.ตรัง จ.พัทลุง จ.นครฯ” ซึ่งบางครั้งแทนที่พวกญาติ ๆ จะรับหนังอื่นไปแสดงเขาก็จะรับหนังที่เป็นญาติพี่น้องกันไปแสดงเพราะเป็นการช่วยเหลือกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

บางทีญาติ ๆ เพื่อน ๆ แทนที่เขาจะไปรับหนังคนอื่น เขาก็รับลุงไปเล่น เขาก็ช่วย ๆ กัน บางทีไปเล่นก็ไม่ได้ค่าอะไร ได้แค่ค่าลูกคู่ ลุงก็ถือว่าเพื่อน ๆ กัน คือสังคมไทยเรายู่กันแบบนั้น พรรคพวกที่ช่วยเหลือกันได้ก็ช่วยเหลือกัน

การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงในการสร้างเครือข่ายจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย เพราะผู้แสดงหนังตะลุงจะอยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมไม่ได้ ผู้แสดงหนังตะลุงต้องเรียนรู้ในการเข้าสังคม พยายามหาเครือข่ายในการแสดง และพัฒนาการแสดงอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ก็จะสามารรถดำรงอยู่ได้ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในสังคมแห่งความทันสมัย

6.2.2 การสืบต่อความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงแก่เยาวชนรุ่นใหม่ หรือเยาวชนในรุ่นต่อไป

6.2.2.1 การสืบต่อความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงแก่เยาวชนรุ่นใหม่ผ่าน การศึกษาระบบโรงเรียน

การสืบต่อความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุง แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนที่มีความสนใจเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง โดยการเปิดเป็นรายวิชา หรือชุมนุม นั้น นับเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย ปัจจุบันมีโรงเรียนหลายโรงเรียนที่ผู้บริหารเล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงว่าเป็นศิลปวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอดความรู้เหล่านี้ไว้ ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้บริหารโรงเรียนท่านหนึ่งดังต่อไปนี้

หนังตะลุงมันเป็นศิลปวัฒนธรรมของชาวลำไย ก็น่าจะมีการอนุรักษ์เอาไว้ ถ้าสถาบันหรือโรงเรียนไม่ไปเป็นฝ่ายรื้อฟื้นหรืออนุรักษ์ก็ไม่ว่าใครจะทำ สักวันหนึ่งก็อาจจะสาบสูญไป ตอนนี้เราอาจจะมึนคลาการที่ความรู้ มีความสามารถในเรื่องนี้อยู่ เราก็ต้องพยายามดึงวิทยากรเหล่านี้ หรือวิทยากรท้องถิ่นมาช่วยดูแลด้วย มาช่วยเพิ่มเติมให้กับครูอาจารย์เราด้วย เชื่อแน่ว่าลูกศิษย์ลูกหา ที่มาศึกษามาสนใจในเรื่องนี้ ต่อไปก็จะกลายเป็นวิทยากรที่จะได้สืบทอดต่อไปข้างหน้าได้อีก... เพราะฉะนั้นเมื่อเห็นความสำคัญอย่างนี้ จึงคิดว่ามันน่าจะมีการอนุรักษ์เอาไว้

เมื่อผู้บริหาร โรงเรียนมีวิสัยทัศน์และเล็งเห็นความสำคัญของศิลปะพื้นบ้าน อย่างเช่น การแสดงหนังตะลุงแล้ว ก็จะส่งผลให้เกิดหลักสูตรการเรียนการสอนในรายวิชาเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงเกิดขึ้นในโรงเรียน ทำให้เด็กได้หันมามอง หันมารู้จักเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นหนังตะลุง ได้อีกครั้ง เพราะในชีวิตจริงของเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ในสังคมทันสมัยนี้ค่อนข้างห่างเหินจากการแสดงหนังตะลุง เด็กบางคนอาจจะไม่รู้จักศิลปะพื้นบ้านชนิดนี้เลย เพราะไม่มีโอกาสได้ชมการแสดง ในปัจจุบันบางโรงเรียนก็เปิดเป็นรายวิชาเลือกให้นักเรียนได้เลือกเรียน และบางโรงเรียนก็อาจเปิดเป็นชุมนุมให้เด็กได้เลือกเรียนรู้ ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้บริหาร โรงเรียนท่านหนึ่งที่โรงเรียนเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนรายวิชาหนังตะลุง ดังต่อไปนี้

เมื่อก่อนหนังตะลุงในโรงเรียนเราจะจัดเป็นชุมนุม เปิดเป็นชุมนุม เริ่มต้นมีนักเรียนที่ให้ความสนใจประมาณ 10 กว่าคน ประจวบกับว่าเรามีครูอาจารย์ที่มีความถนัด มีความรู้ มีความสามารถในด้านนี้ อยู่ จึงมีการตั้งเป็นชุมนุมขึ้นมา ที่นี้เราไม่ได้ฝึกหนังตะลุงอย่างเดียว เรายังฝึกการแกะรูปตัวหนังตะลุง ด้วย... หลังจากนั้นทางโรงเรียนก็จัดเป็นหลักสูตรขึ้นมาด้วย เป็นหลักสูตรเสริม ไม่ได้เป็นบังคับ เป็นหลักสูตรให้เลือกเรียน แล้วก็ยังมีครูอาจารย์ในวิชาเลือกเหล่านี้... จากนั้นก็จัดสร้างเป็นโรงฝึกหนังตะลุงขึ้นมา เราใช้อาคารศูนย์ศิลปะเป็นโรงหนังตะลุงให้เด็กนักเรียนได้ฝึกซ้อม ถ้าเป็นวันปกติก็ใช้คาบสุดท้ายเพื่อฝึกซ้อม บางครั้งบางคราว หากมีการไปแสดงในชุมชนต่าง ๆ ก็จะใช้คาบกิจกรรมมาฝึกซ้อมด้วย เด็กนักเรียนเราเก่งนะ สามารถไปแสดงในงานมหรสปในองค์กรต่าง ๆ ที่เขาจัดขึ้นมา เราก็จัดการให้เขาได้ไปแสดง ทางโรงเรียนให้การสนับสนุน ส่งเสริม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดโครงสร้างหลักสูตร เราก็ผลิตรายวิชาเลือกขึ้นมา แล้วก็ให้การสนับสนุนเรื่องงบประมาณ ให้มีเครื่องดนตรี ให้มีรูปหนังตะลุงอย่างดี ให้มีเครื่องเสียงอะไรต่าง ๆ พร้อมเพรียง มีการบริการเมื่อมีการไปแข่งขันที่หนึ่งทีใด ให้การสนับสนุน แล้วเด็กนักเรียนที่มีความสามารถเหล่านี้ จะได้รับสิทธิพิเศษหลายอย่าง หาทุนให้บ้าง ยกเว้นค่าพัฒนาโรงเรียนบ้าง สนับสนุนอุปกรณ์การเรียนการสอนให้กับนักเรียน ส่วนครูเราก็ให้ขวัญกำลังใจแก่ครู ในการปฏิบัติหน้าที่นะครับ

การศึกษาในระบบโรงเรียนนับเป็นการเปิดโอกาสให้การแสดงหนังตะลุงในยุคแห่งสังคมทันสมัยได้มีการสืบต่อความรู้นี้ไปยังเยาวชนรุ่นใหม่ได้มากขึ้น จากการที่ผู้วิจัยได้พูดคุยกับผู้บริหาร โรงเรียนที่เปิดหลักสูตรการเรียนการสอนรายวิชาเกี่ยวกับหนังตะลุงนั้น ก็พบว่า นักเรียนที่ให้ความสนใจและมีความสามารถในด้านนี้ ถึงแม้จะมีไม่มากนัก ก็ต้องส่งเสริมและสนับสนุนอย่างเต็มที่เพื่อให้ นักเรียนเหล่านี้ได้นำความรู้นี้ไปต่อยอดทางความคิด และถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลอื่นได้ต่อไป ซึ่งนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษถึงขั้นที่เป็นผู้แสดงหนังตะลุงได้ เขาก็จะสามารถนำความรู้นี้ไปทำมาหากินได้ ความรู้นี้ก็จะได้ติดตัวเขาไปตลอด ซึ่งก็เป็นผลดีต่อการดำรงชีวิต

6.2.2.2 การสืบต่อความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงแก่เยาวชนรุ่นใหม่โดยผ่านสมาพันธ์

สมาพันธ์หนังตะลุงจังหวัดสงขลาเล็งเห็นความสำคัญในการสืบต่อความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงแก่เยาวชนรุ่นใหม่ อันจะส่งผลต่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย

ดังนั้นทางสมาพันธ์จึงให้ความสำคัญในกระบวนการสร้าง ผลิตผู้แสดงหนังตะลุงรุ่นใหม่มาโดยตลอด ทั้งให้การส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงโดยทีมงานผู้มีความเชี่ยวชาญ ซึ่งท่าน ประธานสมาพันธ์หนังตะลุงได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับการสืบทอดความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง ให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ ไว้ดังต่อไปนี้

ผมคาดหวังไว้ว่า อยากให้มีการสืบทอดตามที่อาจารย์ของผมได้เคย ให้ความหวังไว้ ต้องสร้างผู้สืบทอดเพื่อให้หนังตะลุงได้อยู่อย่างยั่งยืน ผมมองแล้วว่า หากว่าเราไม่เพาะกล้าไม้ไว้ เราจะไม่มีป่า เพราะฉะนั้น ถ้าเราไม่สร้าง เด็กเยาวชนไว้วันนี้ เราอย่าหวังว่าจะมีศิลปินอยู่ในวันข้างหน้า เราต้องปลูกฝัง เพื่อให้เขาดูเป็นเห็นคุณค่า ให้เขารู้คุณค่า

ทางสมาพันธ์หนังตะลุงให้ความสำคัญในการสืบทอดความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงให้กับเด็กและเยาวชนที่มีความสนใจจึงได้มีการจัดตั้งศูนย์ฝึกการแสดงหนังตะลุงขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ ให้เด็กตามพื้นที่ต่าง ๆ ได้มีโอกาสเรียนรู้ และฝึกฝนการแสดงหนังตะลุง ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

ตอนนี้ก็เปิดศูนย์ฝึกหนังตะลุง มีศูนย์ฝึกคลองหอยโข่ง ศูนย์ฝึกวัดน้ำกระชาย ศูนย์ฝึกบางกล้า แล้วก็ศูนย์ฝึกรัตภูมิ ก็จะให้นายหนังพี่เลี้ยงไปเล่นสาธิตที่ศูนย์ฝึก พอหนังที่ฝึกจนเชี่ยวชาญแล้วก็จะวนเวียนกันไปเล่นตามศูนย์ฝึกที่อื่นด้วย เป็นการเข้าเวียนกัน จากศูนย์ฝึกน้ำกระชายไปเล่นที่ศูนย์ฝึกรัตภูมิอะไรแบบนี้ เป็นการแลกเปลี่ยนกัน ในเวลาเดียวกัน หนังก็ได้ทดลองเล่นไปด้วย เพราะไม่ใช่ว่าเล่นปั๊บแล้วจะได้เงินปั๊บ มันไม่ใช่ ซึ่งการฝึกนี้ 1) พื้นฐาน 2) ทักษะ เมื่อเรามีพื้นฐานที่ชัดเจนแล้ว ก็ฝึกทักษะ คือความชำนาญ แล้วที่นี้ลีลาจะเกิด ลูกเล่นจะเกิด ถ้าไม่เช่นนั้นก็อย่าหวังเลย ถ้าพื้นฐานไม่ดี ทักษะไม่ดี นี่แหละคือหลักสองสามประการ พื้นฐานนี่ก็ตั้งแต่การจับบท การจักรูป พื้นฐานต้องให้แน่นก่อน แล้วค่อยฝึก นี่คือหลักการถ่ายทอด การสอนสอนจากง่ายไปหายาก เอาของยากไปให้ก่อน เด็กก็เลิกเลย

การเปิดศูนย์ฝึกการแสดงหนังตะลุงของสมาพันธ์หนังตะลุงจังหวัดสงขลา ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากเด็ก ๆ ที่สนใจในการแสดงหนังตะลุงในพื้นที่ที่มีศูนย์ฝึกการแสดง ซึ่งพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กเหล่านั้นก็ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี นอกจากนี้ ทางสมาพันธ์ก็มีนโยบายให้สมาชิกได้นำความรู้ที่ได้ฝึกฝนไปถ่ายทอดในโรงเรียนที่ตนเรียนอยู่ หรือ โรงเรียนใกล้บ้าน เพื่อเป็นการถ่ายทอดความรู้ในอีกทางหนึ่ง ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

สมาพันธ์เรามีนโยบายอย่างหนึ่งว่า สมาชิกขององค์กรหนังตะลุง เราจะต้องเข้าไปมีบทบาทในโรงเรียนที่ตัวเองเรียนอยู่ หรืออยู่ใกล้ พยายามเอาวิชาความรู้นี้ไปให้เขา... เราก็สัญจรไปแต่ละศูนย์ฝึก ลุงทำหน้าที่เป็นครูไปสอนไปฝึก โดยให้ประธานศูนย์ฝึกเขาคัดเลือกมาว่า เดือนนี้เราจะฝึกครั้งละกี่คน ให้เลือกนายหนังมาแล้วเราก็แจกซีดีให้ไปฝึก เอาเรื่องหนังมาพิมพ์ตัวใหญ่ ๆ ให้เขาไปเป็นคู่มือ แล้วก็ลองให้เขามาเล่นตอนเดียวกัน เหมือนกัน เพื่อแชร์ความคิด พอจบเรื่อง เขาได้ชำนาญเรื่อง

นอกจากการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหนังตะลุงให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ จะเป็นการสืบต่อความรู้ เพื่อให้หนังตะลุงดำรงอยู่ได้ในสังคมทันสมัยแล้ว การที่เด็กและเยาวชนได้มาเรียนรู้ตรงจุดนี้ก็เป็นโอกาสเปิดโอกาสสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับเด็กเหล่านั้น ได้อีกด้วย เพราะเด็กและเยาวชนเหล่านี้เป็นบุคคลผู้มีความสามารถพิเศษ ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงที่เป็นเยาวชนคนหนึ่ง ดังต่อไปนี้

จากการที่ผมเป็นสมาชิกของสมาพันธ์ ได้เข้ามาอยู่ตรงนี้ ผมได้รู้จักกับครูหนังตะลุงหลาย ๆ ท่าน ทำให้ผมได้เรียนรู้ ศึกษา ได้หาความรู้จากหนังตะลุงต่าง ๆ ได้พบปะกับครูหนังที่เขาเก่ง ๆ ... การประชุมกัน ปรึกษาเรื่องโครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับหนังตะลุง ผมก็ไปฟัง อย่างเช่น โครงการที่จะมีการแข่งขันหนังตะลุงที่จะจัดขึ้นในเดือนพฤษภาคมทุกปี ที่วัดคลองแห ประมาณ 8 โมง ผมเป็นตัวแทนจากศูนย์ฝึก อ.คลองหอยโข่ง ตรงนี้ไม่ใช่เป็นการแข่งขันเพื่อเอาชนะแต่เป็นการประชันเคียงโรงกัน ถ้าหากแข่งเพื่อรู้ผลแพ้ชนะ เยาวชนอาจเสียกำลังใจได้... อีกอย่างหนึ่ง ที่สมาพันธ์ช่วยเหลือ ก็เช่น ที่ผมจะเข้าไปเรียนต่อที่ราชภัฏ ตรงนี้ทางสมาพันธ์ก็ให้การช่วยเหลือ สนับสนุน ฝากให้

เพราะเห็นว่าผมมีความสามารถพิเศษในการแสดงหนังตะลุง แต่ตรงนี้เพื่อไว้ถ้าผมเอ็นท์ๆ ไม่คิดนะครับ ความรู้นี้ก็จะเป็นอีกหนึ่งตัวช่วยสำหรับผม

เด็กและเยาวชนที่มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง และมีความสามารถในการแสดงหนังตะลุง ก็อาจจะได้รับโอกาสดี ๆ ที่เหนือคนที่ไม่มีความรู้ ไม่มีความสามารถพิเศษใด ๆ เลย ซึ่งทางสมาคมหนังตะลุงก็มีการส่งเสริม สนับสนุนเด็ก ๆ ที่มีความสามารถเหล่านี้ ซึ่งก็อาจจะเป็นเหตุผลหนึ่งที่เป็นแรงจูงใจให้เด็กและเยาวชนหันมาสนใจเรียนรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงมากขึ้น อันจะส่งผลให้เกิดการสืบทอดความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงแก่เยาวชนรุ่นใหม่ให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการดำรงอยู่ต่อการแสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัย

6.2.3 การสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพของนายหนังตะลุง

6.2.3.1 การประกอบอาชีพการแสดงหนังตะลุงควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพอื่น

การแสดงหนังตะลุงในยุคสมัยปัจจุบันค่อนข้างได้รับความนิยมน้อยลงจากคนในสังคมที่น้อยลงจากในอดีต เพราะในท่ามกลางสังคมแห่งความทันสมัย มีตัวเลือกมากมายและหลากหลายให้คนในสังคมได้เลือกบริโภค ดังนั้นผู้แสดงหนังตะลุงในยุคสมัยนี้จึงค่อนข้างมีการดำรงชีวิตอย่างฝืดเคือง รายได้ที่ได้รับจากการแสดงหนังตะลุงนั้นเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน เพราะงานแสดงไม่ได้มีทุกคืน ภาระที่ต้องรับผิดชอบทั้งต่อชีวิตตนเองและสมาชิกในครอบครัวก็มีเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้นผู้แสดงหนังตะลุงส่วนใหญ่ในปัจจุบันจึงประกอบอาชีพการแสดงหนังตะลุงควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพอย่างอื่น ดังที่ผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่งได้แสดงทัศนะในเรื่องนี้ไว้ว่า “ยุคนี้ สมัยนี้ ถ้ายังคิดเอารายได้จากหนังอย่างเดียวคงไม่ได้ ต้องมีอาชีพรองรับอยู่” ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่งที่ได้แสดงทัศนะไว้ว่า “การจะยึดการแสดงหนังตะลุงเป็นอาชีพหลัก ต่อไปก็คงทำได้ยากครับ เพราะว่าหนังตะลุงในปัจจุบันไม่ค่อยเป็นที่นิยม คนดูส่วนมากก็เป็นคนรุ่นเก่า ๆ ทั้งนี้ คนรุ่นหลังนี้ไม่ค่อยสนใจ ต้องปลูกฝังให้ทุกคนดูหนังเป็นครับ อย่าไปคาดหวังว่าจะเป็นอาชีพที่ยั่งยืน แต่ก็อาจเป็นอาชีพเสริมได้”

การแสดงหนังตะลุงในยุคสมัยปัจจุบัน ถูกให้ความนิยมน้อยลง ผู้แสดงหนังตะลุงจึงมองว่าการแสดงหนังตะลุงอันเป็นการแสดงที่มีคุณค่าและดำรงอยู่ในสังคมมาอย่างต่อเนื่องและ

ยาวนานนั้น เป็นอาชีพที่ไม่ยั่งยืนและรายได้ที่ได้อาจไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพในยุคปัจจุบันที่ค่าครองชีพก็เพิ่มสูงขึ้น ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงหญิงท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

รายได้จากการแสดงหนังตะลุงตรงนี้นั้นไม่ยั่งยืนหรอกค่ะ เพราะว่ามันไม่แน่นอน เขาไม่ได้ว่าจ้างเป็นประจำ มันไม่ต่อเนื่อง รายได้เราไม่ประจำ ใครมารับเราก็ไปเล่น หากวันใดวันหนึ่งถ้าเขาไม่มารับเรา เดือนนี้เราไม่ได้เล่นหนังเลยแบบนี้เราก็อยู่ไม่ได้... เหมือนที่หนูเรียนต่อนี้ ก็เพื่อหางานอื่นทำด้วย เอาตรงนี้ไว้เป็นงานอดิเรก เป็นรายได้เสริมเสียมากกว่า เราต้องยึดอาชีพที่เราเรียนมาเป็นอาชีพหลัก แต่ตอนนี้ก็รับจ้างร้องเพลงด้วยนะคะ ร้องเพลงลูกทุ่ง แล้วก็ป็นนักร้องให้คณะมโนราห์รุ่งทิพย์

ผู้แสดงหนังตะลุงหลายท่านต่างก็มีทางออกที่หลากหลาย ใครถนัดอาชีพใดก็ประกอบอาชีพนั้นเพื่อเป็นรายได้หาเลี้ยงตัวเองและครอบครัวต่อไป แต่ถึงอย่างไรการแสดงหนังตะลุงก็ยังเป็นอาชีพที่เขารัก และยืนยันที่จะอยู่ในวงการแสดงหนังตะลุงนี้ต่อไป ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

ลูกว่าถ้าแสดงหนังตะลุงอย่างเดียว ไม่ทำอาชีพอื่นด้วย ลูกคงได้เลี้ยงจิวแน่ ๆ (ลูกอด ลูกไม่มีอะไรจะกิน) ตอนนี้ก็เปิดร้านขายของเล่น ๆ แล้วก็มิให้เขาเช่าเต็นท์ ก็ไปบริการตรงนั้นพออยู่ได้นะ แล้วก็ทำสวนอยู่เรื่อย ๆ ... ถ้าวันไหนเค้ามารับไปเล่นหนังเราก็ไป ให้ไปเป็นลูกคู่ให้เขารักก็เป็นได้ ถ้าเราไม่มีขันหมาก ไม่ได้รับขันหมากเราก็ไปช่วยเพื่อนคนที่เขามีขันหมาก คือให้อยู่ในวงการนี้จะให้ทำอะไรก็ได้ ให้เล่นก็เอา ดิด สี ดี เป่า ก็เอา ด้วยความรัก เพราะเราทำได้หมด

ซึ่งสอดคล้องกับผู้แสดงหนังตะลุงอีกหลายท่านที่ยังมีใจรักต่อการแสดงหนังตะลุง แต่ก็ต้องหารายได้จากทางอื่นเพื่อนำรายได้นั้นมาใช้ในการดำรงชีวิต ผู้แสดงหนังตะลุงต่างก็ประกอบอาชีพที่หลากหลายไปตามความรู้ความสามารถพื้นฐานที่ตนมี บางท่านก็ทำสวน บางท่านก็รับเหมาก่อสร้าง หรือ ค้าขาย ฯลฯ ในท่ามกลางสังคมทันสมัยทุกคนต้องดิ้นรน ต้องหาช่องทางทำมาหากินเพื่อความอยู่รอด ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงที่ว่า “รายได้หลักตอนนี้ก็คือ

รับหมาก่อสร้าง ส่วนหนึ่งตระกูลก็เป็นรายได้เสริมส่วนหนึ่ง ผมว่ารายได้จากการแสดงหนังตะลุงบางทีไม่แน่นอน ตอนนี้งานหลักของผมก็คือ รับหมาก่อสร้าง ได้ทำทุกวัน รายได้มันก็ดีขึ้นมาหน่อย” และ “ปัจจุบันนี่ก็เป็นข้าราชการบำนาญ แล้วก็ทำสวน... ถ้าเฉพาะค่าแสดงหนังตะลุงอย่างเดียวมันไม่เพียงพอหรอก แต่มันก็เป็นส่วนหนึ่งของรายได้ที่ได้รับ”

ไม่เพียงแต่ผู้แสดงหนังตะลุงเท่านั้นที่ได้รับความเดือดร้อน รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ลูกคู่ในคณะการแสดงหนังตะลุงแต่ละคณะก็ต้องพยายามสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ เพื่อความอยู่รอดด้วย ปราบกฐินคำให้สัมภาษณ์ ที่ว่า “ลุงว่าถ้าลูกคู่หนังที่ฝึกมาเพื่อสำหรับจะเป่าปี่หนังอย่างเดียว เพื่อเลี้ยงดูลูกเมีย อย่าหวังเลย ไม่มีทาง มันจะต้องมีอาชีพสำรองไว้ อย่างน้อยตัดยาง มันก็ยังมีทางเลือกอยู่ หนึ่งหยุดหลาย ๆ คิน ก็ได้ตัดยาง” จากสภาพปัญหาของลูกคู่ที่เกิดขึ้น จึงมีการรวมตัวกันของลูกคู่บางกลุ่ม เพื่อจัดตั้งเป็นลูกคู่สำเร็จรูปเกิดขึ้น คือ จะจัดตั้งเป็นกลุ่มเป็นชุดขึ้นโดยไม่สังกัดกับคณะแสดงใด เป็นลูกคู่สาธารณะที่คณะหนังตะลุงใดก็สามารถเรียกใช้บริการได้ ซึ่งหากทำแบบนี้ก็จะทำให้ลูกคู่เหล่านั้นมีงานในแต่ละเดือนเกิดขึ้น อาจจะไปกับคณะนั้น คณะนี้ โดยไม่ได้สังกัดคณะใดคณะหนึ่ง ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงที่เคยใช้บริการลูกคู่สำเร็จรูปท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

ลูกคู่เหล่านี้ก็เป็นลูกคู่ในเมืองสงขลาคันแหวะคะ เขาจะมีเป็นคณะ เป็นชุดของเขาเลย เราโทรไปกริ่งเดียว เขาก็มาเป็นชุดเลย... หนูว่าคินะ สำหรับหนังใหม่ ๆ ที่เขายังไม่มีลูกคู่ประจำ อย่างหนูนี่ก็ไม่มีลูกคู่ประจำ เพราะว่าเราไม่ได้เล่นหนังทุกคิน แต่ถ้าเป็นหนังดัง ๆ นี้เขาก็จะมีลูกคู่ของเขาเองเลย เพราะว่าเขาต้องเล่นทุกคิน แต่เมื่อมีลูกคู่ให้บริการแบบนี้ หนูว่ามันก็คินะ เราโทรกริ่งเดียว เขาก็มาหมดทั้งชุดเลย เขาจะอยู่เป็นชุดอยู่แล้ว ใครรับเขาก็ไป

จากคำให้สัมภาษณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ในท่ามกลางสังคมทันสมัยที่มีการเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ คนในสังคมจะต้องดิ้นรนเพื่อสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิต ทุกคนเรียนรู้ที่จะสร้างรายได้สร้างความมั่นคงในชีวิต เพื่อความอยู่รอด ไม่ว่าจะเป็นผู้แสดงหนังตะลุงที่สร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพการแสดงหนังตะลุงควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพอื่น ลูกคู่เองก็เรียนรู้ที่จะสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับตนเองให้มากที่สุดเพื่อที่จะดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน

6.2.4 การสร้างสรรค์และการปรับเปลี่ยนความรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย

ความรู้ที่จะมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคนนั้นคือความรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง ตายตัว เป็นความรู้ที่ถูกพัฒนา สร้างสรรค์ และปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของคนในแต่ละยุค แต่สมัย ความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง ก็เป็นความรู้แบบเดิมที่ดำรงอยู่ได้ในท่ามกลางสังคมแห่งความทันสมัย เพราะเป็นองค์ความรู้ที่ได้สร้างสรรค์และปรับเปลี่ยน ไปให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงของคนในสังคม ซึ่งผู้แสดงหนังตะลุงในสังคมแห่งความทันสมัยนี้ ต้องเรียนรู้ตลาด ความนิยมของผู้บริโภคว่าผู้บริโภคหนังตะลุงในปัจจุบันนั้นต้องการรับชมหนังตะลุงในรูปแบบใด ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

ผมคิดว่า การแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันต้องรู้เหตุการณ์ รู้ตลาด ว่าตลาดชอบแบบไหน ต้องเจาะลึกว่ายุคนี้เขาชอบหนังอย่างไร ศึกษาพื้นที่ ต้องพัฒนาตัวเอง ต้องรู้ว่าผู้ชมอยู่ในระดับไหน บริโภคอย่างไร คือ ต้องให้เข้ากับเหตุการณ์ตรงนั้น ถิ่นนั้นด้วย ปรับปรุงตนเอง อย่างเครื่องดนตรีอะไรต่าง ๆ ก็ต้องปรับปรุงให้ดูแล้วทันสมัย ของเก่า ๆ แบบเดิม ๆ นั้นแหละ แต่พยายามทำให้อูทันสมัย ต้องศึกษาต้องพัฒนาตัวเอง ไม่ใช่เราเล่นแบบเดิมแบบสมัยก่อนอย่างเดี๋ยวนั้นไม่ได้ ต้องมีการพัฒนาตัวเองตลอดเวลา

เมื่อมีการเรียนรู้ว่าผู้ชมในยุคสมัยนี้เขาชื่นชอบการแสดงหนังตะลุงแบบใด ก็นำความรู้ นั้นมาพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ชมการแสดงในปัจจุบัน ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่งว่า

ผู้ชมเขาชอบแบบเบาสมอง คือ ผมจะดูตลาดว่าตอนนี้เป็นอย่างไร ผมเป็นหนังที่ออกเล่นต่างจังหวัด เล่นทุกจังหวัด ไม่อยู่เฉพาะที่สงขลา ตัวเองต้องปรับปรุงตัวเอง พัฒนานตนเองอยู่ตลอดเวลา ดูว่าตลาดเขาต้องการชมหนังตะลุงแบบไหน อย่างเช่นตอนนี้ ผู้ชมเขาชอบหนังแบบเบาสมอง ก็คือ หนังตลกเขอะ ๆ ร้องเพลงเขอะ ๆ ดูแล้วสนุก ไม่คิดอะไรมาก ไม่ยึดติดอยู่กับนิยาย เน้นความบันเทิงมาก ๆ นั่นคือตลาดที่ผมดู ๆ มา แล้วพอดูตลาดนี้ผมก็ทำแบบนี้แหละ แต่ก็ต้องดูด้วย การแสดงหนังตะลุงไม่ใช่ทำแบบนี้ตลอดไปนะ บางทีถ้างาน

ในวัด คนแก่เยอะ เราต้องดูผู้บริโภครด้วยว่าอยู่ระดับไหน แต่ถ้าคนแก่เยอะ ๆ เราก็เล่น ไปอีกแบบหนึ่ง ไปร้องเพลงให้คนแก่ฟังอย่างเดี๋ยวนี้อาจไม่ได้ ต้องเช็ค ว่าคนดูอยู่ในวัยไหนมากกว่า

ในการแสดงหนังตะลุงนอกจากเรียนรู้ความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบันแล้ว ผู้แสดงหนังตะลุงต้องใส่ใจกลุ่มผู้บริโภคในวัยต่าง ๆ ด้วย เพราะความนิยมชมชอบจะมีความแตกต่างกัน เช่น วัยรุ่นอาจจะชอบหนังเบาสมอง ที่มีการตลกเยอะ ๆ เน้นการร้องเพลงเยอะ ๆ เพราะวัยรุ่นเขาดูแล้วเขาจะเข้าใจและสนุกสนานเพลิดเพลิน แต่คนเฒ่าคนแก่ที่อยู่ร่วมรับชมการแสดงด้วยอาจจะไม่ชอบการแสดงในรูปแบบนั้นเพราะไม่เข้าใจ และไม่มีอารมณ์ร่วมไปกับการแสดงเขาจะไม่เกิดความสุขใจในการรับชมการแสดงหนังตะลุงนั้น

อย่างไรก็ตามการที่หนังตะลุงจะสามารถดำรงอยู่ในสังคมแห่งความทันสมัยได้ ผู้แสดงหนังตะลุงก็ต้องเรียนรู้ในการปรับเปลี่ยนความรู้จากองค์ความรู้แบบเดิมไปเป็นความรู้แบบใหม่ ที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของผู้ชมการแสดง ซึ่งความรู้ในการแสดงที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นใหม่นั้นก็มีมากมาย หลากหลาย อันจะส่งผลต่อการดำรงชีพต่อไปของผู้แสดง สิ่งที่เปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด ก็อย่างเช่น รูปแบบการนำเสนอที่มีการเน้นตลก เน้นการร้องเพลงที่มากขึ้น ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

ในสมัยก่อนเราไม่ต้องตลกมาก เราก็เล่นได้ คนดูในปัจจุบันถ้าเราเล่นแต่เรื่องอย่างเดียว คนก็ไม่อยู่ดูหรอก ต้องให้ร้องเพลง นายหนังต้องตลกให้เป็นตลกให้ขำ ทำให้คนหัวเราะ ถ้าหากหนังตลก ทำให้คนหัวเราะได้ คนก็จะเฝ้าดูอยู่นั้นแหละไม่ไปไหน... พอหมดตลก ก็ไปแล้ว ไม่ดูแล้ว

กระแสการดูหนังตะลุงในปัจจุบัน ส่วนใหญ่แล้วคนเขาจะไปดูการเล่นทอล์คโชว์เสียวมาก ไปฟังเพลงเสียวมาก ถ้าเกิดว่าเราไปยึดติดอยู่กับหนังสมัยก่อน ที่เล่นตามแบบในสมัยก่อนเป๊ะ ๆ บางผู้ชมเขาอาจจะดูไม่ได้ แต่หากว่าเราเล่นโดยเอียงไปทางตามกระแสมาก มีการทอล์คโชว์ ร้องเพลงเป็นคอนเสิร์ตเสียวมาก คนแก่ ๆ คนเฒ่า เขาก็รับไม่ได้เหมือนกัน เขาก็ดูไม่ได้ เพราะฉะนั้นสมควรที่จะมาผสมผสานกัน เหมือนที่แสดงอยู่นี้ก็คือ มีการดำเนินเรื่อง มีการตลกนิด ๆ สอดแทรกแล้วดำเนินเรื่องต่อไป แล้วก็มีเพลง หนูจะร้องเพลงกันจาก แต่ละฉากไปด้วย เพื่อว่าไม่ให้ผู้ชมเขาเบื่อ ซึ่งเพลงที่ใช้ส่วนใหญ่

ก็เป็นเพลงลูกทุ่งเสียมาก การนำตรงนี้ใส่เข้าไปก็เพื่อว่า เอามาทดแทนที่เราเล่นหนัง เราไม่ได้เป็นทอล์คโชว์มาก คือให้เขาได้รับความสุขด้านเสียงเพลงไปแทน... การร้องเพลงก็ร้องไปตามยุค เพลงที่ผู้ชมเขาชอบ เราก็นำไป เสนอ ๆ ให้เขา เราต้องพยายามเกาะกระแส เพราะว่าการเล่นหนังตะลุงสมัยนี้ถ้าเราไม่เกาะกระแส ก็อยู่ยาก อยู่ลำบาก

นอกเหนือจากการนำเพลงที่เป็นที่นิยมต่าง ๆ มาร้องให้กับผู้ชมการแสดงได้ฟัง หรือการร้องเพลงเพื่อคั่นการแสดงแล้ว ผู้แสดงหนังตะลุงบางท่านก็ได้มีการดัดแปลงเพลงต่าง ๆ ให้เป็นเนื้อร้องที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งอาจนำท่วงทำนองเพลงฮิตที่ติดหูผู้บริโภคมาดัดแปลงเนื้อร้องเสียใหม่ให้มีความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และมีความตลก ดังเช่นที่ผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่งที่มีการสร้างสรรค์ความรู้ขึ้นได้กล่าวไว้ในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

ผมก็เอาจังหวะทำนองของเพลงที่ฮิตติดปาก มาดัดแปลงเป็นเพลงสไตล์ของตัวเอง เช่น เมื่อก่อนเพลงสมศรีดัง ผมก็เอามาดัดแปลงเนื้อร้องให้เข้ากับเรื่องที่ผมเล่น เช่น “บอกดี ๆ เกอะถายีจำ ชายที่เฒ่าชรา เป็นสีกาหรือเมียกันแน่ ผมหงอกเต็มหัว มาหลงตัวว่ายังไม่แก่ ถายีได้เมียคราวแม่ ดูเปลี่ยนแปรเป็นคนละคน” แล้วถายีก็ต้องโต้ตอบกลับไปอีก ตรงนี้คนดูเขาจะชอบนะ

นอกจากนี้ผู้แสดงหนังตะลุงบางท่านก็อาจดัดแปลงเนื้อร้องให้เป็น ภาษาอังกฤษ เพื่อให้การแสดงของตนดูมีสีสัน น่าสนใจมากขึ้น ซึ่งการสร้างสรรค์ความรู้ในทำนองนี้ ก็เป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมการแสดงในยุคสมัยปัจจุบัน นอกจากนี้การนำเหตุการณ์บ้านเมืองที่กำลังอยู่ในกระแส อยู่ในความสนใจของคนในสังคม ก็เป็นการสร้างความชื่นชอบให้กับผู้ชมได้เช่นกัน ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

อย่างหน้าการเมือง เราก็ต้องเอาการเมืองขึ้นมาพูด เหตุการณ์ปัจจุบัน เรื่องเศรษฐกิจทุกวันนี้ เราก็พูด เหมือนแต่ก่อน ของอย่างนี้มันไม่ค่อยมีการเมืองคนไม่ค่อยรู้ แต่เดี๋ยวนี้คนรู้การเมือง นายหนังก็ต้องศึกษาให้รู้จริง ๆ ด้วย ถึงจะเอามาพูด เพราะเดี๋ยวนี้ผู้ชมการศึกษาสูงกว่านายหนังตะลุงอีกสมัยก่อนคนหน้าโรงหนัง การศึกษาเขาไม่สูง แต่เดี๋ยวนี้หน้าโรงหนังปราชญ์

เยอะ เพราะฉะนั้นเราต้องเอาสิ่งที่ว่าจริง แบบเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในยุคนี้ พยายามดึงเอามาให้ได้ อย่างเพลงก็ต้องเอาเพลงที่เด็กเขากำลังนิยม อะไรที่นิยม ก็พยายามดึงมา

สิ่งที่ผู้แสดงได้มีการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ เพื่อให้เป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภคในยุคสมัยปัจจุบันอีกประการหนึ่ง นั่นก็คือ คนตรี ในสมัยก่อนการแสดงหนังตะลุงอาจใช้เครื่องดนตรีที่น้อยชิ้น อย่างเช่น เครื่องห้าอัน ได้แก่ โหม่ง ทับ กรับ กลอง และฉิ่ง เป็นเครื่องกำกับจังหวะ และมี ปี่ เป็นตัวช่วยเสริมจังหวะ และเดินทำนอง แต่ในยุคสมัยปัจจุบันในขณะหนังตะลุงแต่ละคณะ มีเครื่องดนตรีที่มีความทันสมัยมากมายหลายชิ้นเพิ่มเข้ามา เพื่อเป็นการสร้างสีสันให้กับการแสดงในแต่ละคำคืน ไม่ว่าจะเป็น คีย์บอร์ด กีตาร์ เบส แซกโซโฟน ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

ของผมก็มีดนตรีที่เปลี่ยน คือ แบบว่าทำนองเก่า ๆ ที่เค้าเรียกว่าโหมโรง เพลงเก่า ๆ แต่เอาดนตรีใหม่มาใส่ มีเครื่องไฟฟ้า พวกคีย์บอร์ด กีตาร์ เบส แซกโซโฟน อะไรพวกนี้ เอามาเพิ่ม เพื่อให้เกิดความเป็นยุคใหม่ขึ้นมา เพลงไหนดังก็เอาเพลงนั้นมาเล่น คนดูชอบ ทุกวันนี้มันต้องแข่งขันกัน เราต้องคิดเอาเองว่าทำยังไงให้มันดูดีดูการ โดยเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค

นอกจากพัฒนาในด้านเครื่องดนตรี ที่ผู้แสดงหนังตะลุงนำเครื่องดนตรีที่มีความทันสมัยมาใช้ประกอบในการแสดงเพื่อให้เกิดความแปลกใหม่ และมีความไพเราะ ทำให้ผู้ชมการแสดงเคลิบเคลิ้ม มีความสนุกสนาน เพลิดเพลินไปกับการแสดง ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้ชมการแสดงหนังตะลุงท่านหนึ่งที่ว่า “แต่ก่อนเครื่องดนตรีที่หนังตะลุงใช้มันไม่ค่อยเคลิ้มนะ แต่ปัจจุบันฟังแล้วเคลิ้ม แต่ก่อนเขาตีกลอง ตีอะไร ธรรมดา ๆ โหม่ง ปี่ ก็ธรรมดา แต่ปัจจุบันเครื่องดนตรีเขาเต็มโรง มีทั้งดนตรีสมัยใหม่เข้ามา ฟังแล้วเคลิ้ม ยายชอบ”

การปรับเปลี่ยนในเรื่องของจอที่ใช้ในการแสดงให้มีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิม ก็นับเป็นการสร้างสรรค์ความรู้ที่ส่งผลให้ผู้ชมชื่นชอบ เกิดความตื่นตา ตื่นใจ และแสดงให้เห็นถึงความทันสมัยของหนังตะลุง ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

เดี๋ยวนี้ผมเล่นจอ 7 เมตรนะ แต่ก่อนมัน 3 เมตรกว่า จอหนึ่งตระกูลจะไม่มีชื่อ มีแต่เขียนลงในหน้าจอสีขาวว่าหนึ่งคณะนั้น คณะนี้ แต่เดี๋ยวนี้เปลี่ยนไป 7 เมตร เนี่ยในสงขลาผมเป็นโรงแรกที่เล่น 7 เมตร ตอนนั้นก็ยังมีหนังหลายคณะเลียนแบบแล้ว จอจะกี่เมตร มือก็แค่นั้น เชิดอยู่คนเดียวมันแหละ แต่มันดูอึดการขึ้นมาหน่อย ดึงดูด เรียกความสนใจ คือให้คนดูมองว่า หนึ่งตระกูลมันก็มีการปรับปรุงขึ้นมา ไม่อยู่แบบเดิม ๆ เข้าภาพที่รับไปเขาก็ชอบนะ คนดูก็รู้สึกว่างานนี้รับหนังที่ดูแล้วใหญ่ อัดการ เดี่ยวนี้ถ้าจอ เล็ก ๆ เขาก็ไว้เชิดประกอบเทพ คนดูไม่ค่อยชอบ มันดูธรรมดาไปแล้ว อยากให้คนดูรู้สึกว่างานนี้ หนึ่งตระกูลมันก็มีการปรับปรุงนะ ไม่ได้อยู่แบบเดิม ๆ อย่างอื่นเขาปรับปรุงได้ หนึ่งตระกูลเราก็ปรับปรุงได้ เราต้องปรับปรุงเพื่อความอยู่รอด

นอกจากการปรับเปลี่ยนในเรื่องต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว ก็ยังมีการปรับเปลี่ยนในเรื่องของเวลาในการแสดงหนังตระกูลซึ่งในสมัยก่อนการแสดงหนังตระกูลจะเริ่มแสดงตอนดึก แล้วก็จะไปจบการแสดงตอนรุ่งสว่าง แต่ในปัจจุบันวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไป หากจะมานั่งชมการแสดงหนังตระกูลจนถึงรุ่งสว่างก็คงเป็นไปได้ เพราะแต่ละคนต่างก็ต้องมีภาระงานที่ต้องรับผิดชอบ แล้วถ้าหนังตระกูลยังคงแสดงกันจนถึงรุ่งสว่างก็คงไม่มีผู้ชมนั่งชม หรือถ้ามีก็คงไม่มาก ดังนั้น การแสดงหนังตระกูลจึงได้ปรับในเรื่องของเวลาการแสดงให้อยู่ในช่วง สองทุ่ม ไปจนถึงตีสอง เพื่อให้คนได้มีโอกาสชมการแสดงหนังตระกูลมากขึ้น ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

ปัจจุบันเราปรับในเรื่องของเวลา หนังต้องหาเวลาที่เหมาะสมเพื่อให้คนได้ดูหนัง ถึงแม้จะเอาหนังดียังไงมา ถ้าไม่ดูเวลาให้ดี ก็ไม่มีคนดู ถ้าดึกเกินไปคนมันก็ไม่รอดดูแล้ว ถ้าเอาไว้หลังเพื่อนเหมือนในสมัยอดีต มันไม่ได้แล้วเมื่อก่อนเขาจะมีหนังฉาย กับ หนึ่งตระกูล หัวค่ำคนจะดูหนังฉายก่อน พอรอบดึกเอาหนังตระกูลขึ้น เล่นกันจนรุ่ง แต่พอคนดูหนังฉายเสร็จ ก็กลับบ้าน เพราะฉะนั้นในปัจจุบันเราต้องดูในเรื่องของจังหวะเวลา หากว่าไปแสดงให้เด็กนักเรียนดู ก็ต้องเล่นช่วงบ่าย กลางวัน นี่ก็ความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

ปัจจุบันการแสดงหนังตระกูลเริ่มเล่น 20.00-02.00 น. เมื่อก่อนเคยเล่นกันจนรุ่งสว่าง เดี่ยวนี้ถ้าเล่นดึกก็ไม่มีคนดูหรอก เล่นจนถึงสว่างก็ไม่มีคนดูหรอก ถ้ามีก็ไม่เยอะ เพราะคนมีงาน มีสาวโรงงานบ้าง มีตัดยางบ้าง แต่ก่อนคนไม่ได้ทำงานกันแบบนี้... เดี่ยวนี้พอหนังไม่มีรูปตัวดำ ๆ ไม่มีรูปตัวตลก

เดี๋ยวก็สตาร์ทรถออกไปแล้ว ก็คนมันดูเพียงฉาบฉวย ไม่ได้เน้นหนัก ดูเพื่อความบันเทิงมากกว่า

จากคำให้สัมภาษณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เวลาในการแสดงมีผลการรับชมการแสดงหนังตะลุงของผู้ชมในยุคสมัยปัจจุบัน เพราะในปัจจุบันคนมีหัวข้อจำกัดในเรื่องของเวลา ดังนั้นหากผู้แสดงหนังตะลุงเรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนในเรื่องของเวลาในการแสดงให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมได้ หนังตะลุงก็จะสามารถดำรงอยู่ในสังคมทันสมัยนี้ได้ต่อไป

6.2.5 การเชื่อมโยงกับบริษัทธุรกิจ ผลิตภัณฑ์หนังตะลุง

ท่ามกลางสภาวะการณที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมทันสมัยต่างก็มีข้อจำกัดของชีวิตในหลาย ๆ เรื่อง นอกจากนี้ก็ยังมีข้อจำกัดของเวลา ระบบเศรษฐกิจ การเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพต่าง ๆ ได้เข้ามากำหนดทิศทางในการดำเนินชีวิตของคนในทุกวันนี้ เมื่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลง ผู้แสดงหนังตะลุงจึงเกิดการเรียนรู้ที่จะเชื่อมโยงการแสดงหนังตะลุงของตนเข้ากับบริษัทธุรกิจผลิตภัณฑ์หนังตะลุง ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งในการหาช่องทางทำมาหากิน และตอบสนองต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในสังคมทันสมัยได้

หากเดินเข้าไปในร้านจำหน่ายแผ่นซีดี แผ่นวีซีดีในปัจจุบัน ก็จะพบแผ่นซีดี แผ่นวีซีดีการแสดงหนังตะลุงมากมายหลายคณะวางเรียงรายกันอยู่ ซึ่งจากการให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงหลายท่านก็พบว่าผู้แสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัยนิยมทำแผ่นวีซีดีการแสดงหนังตะลุงของตนออกวางจำหน่ายมากขึ้น ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงท่านหนึ่งว่า “เวลานี้ คนมันมีเวลาน้อย ก็เลยทำออกมาเป็นแผ่นซีดี แผ่นวีซีดีบ้าง เพื่อให้คนที่เขาไม่มีโอกาสมานั่งหน้าโรงหนัง ได้มีโอกาสสัมผัสกับหนัง เช่นว่า อาจจะมีแผ่นไว้เปิดฟังในรถยนต์ หรือเปิดดูที่บ้านได้” และปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงอีกท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

ผมไปทำมา 4 ชุด บริษัทเขาขอมา ชุดหนึ่งเขาให้เรา 50,000 บาท... แต่ของเค้ายังปั๊มขายได้อยู่ทำเยอะก็ไม่ได้ มุขเราหมด แต่เวลาทำก็ต้องทำเต็มที่นะ ถ้าเกิดทำไม่เต็มที่ พอผลงานออกมา คนดูก็จะพูดได้ว่าหนังนี้ไม่เห็นดี ไม่ต้องรับมาเล่นหรอก แต่ถ้าเราทำดี คนดูวีซีดีเรา เขาก็จะชอบ และติดต่อกันตามมาในภายหลัง

จากคำให้สัมภาษณ์ข้างต้น แสดงให้เห็นในเรื่องของผลประโยชน์ทางธุรกิจ และการได้เปรียบเสียเปรียบทางธุรกิจ ระหว่างผู้แสดงหนังตะลุงกับผู้ประกอบการผลิตแผ่นซีดี แผ่นวีซีดีหนังตะลุง ซึ่งจากการที่ผู้แสดงหนังตะลุงได้มีการเชื่อมโยงกับบริษัทธุรกิจผลิตแผ่นวีซีดีหนังตะลุง ผู้แสดงหนังตะลุงก็จะได้รับค่าตอบแทนในแต่ละชุด เป็นจำนวนเงินที่ได้ตกลงกันไว้ แต่ผู้ประกอบการก็ยังสามารถที่จะผลิตซ้ำแผ่นการแสดงเหล่านั้นได้อย่างไม่รู้จบ ซึ่งกระบวนการในการผลิตแผ่นวีซีดีการแสดงหนังตะลุงก็จะมีกรรมเริ่มต้น และผ่านกระบวนการต่าง ๆ ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้ประกอบการผลิตแผ่น วีซีดีการแสดงหนังตะลุง ดังต่อไปนี้

เมื่อทางห้างมีความพร้อม เราก็จะออกไปหาข้อมูล เริ่มเสาะหาคณะหนัง พอเราได้ข้อมูลมา ก็จะแฝงตัวเข้าไปชมการแสดงของนายหนังคนนั้น ๆ ก่อน พอเห็นว่าโอเค เป็นที่น่าพอใจ น่าจะขายได้ เราก็เริ่มมีการติดต่อกับนายหนังตะลุง ตกลงราคา เงื่อนไขอะไรต่าง ๆ ถ้าตกลงกันได้ก็โอเค... แล้วเรื่องสัญญามันก็มีหลายแบบ ถ้าเป็นสมัยใหม่ ก็คือซื้อเป็นเรื่อง ๆ ซื้อขาดเป็นชุด ๆ ซื้อลิขสิทธิ์ไปเลย ณ ปัจจุบัน แต่ถ้าเป็นสมัยก่อน มัดกันเป็นปีเลย เราผูกขาดไว้เลย ว่าก็เรื่อง ๆ คุณต้องขายให้ผมนะ อย่าไปขายให้คนอื่น ต้องขายต่อเนื่องให้ผม

การเชื่อมโยงกับบริษัทผลิตแผ่นวีซีดีหนังตะลุงแม้จะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับผู้แสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัยให้ความสนใจ เพราะได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินก้อนโต แต่หากมองไปในระยะยาวแล้ว ผู้แสดงหนังตะลุงก็ยังเป็นช่องทางในการทำมาหากินของนายทุน ที่คำนึงถึงเรื่องผลประโยชน์มาเป็นลำดับต้น ๆ

การผลิตแผ่นวีซีดีการแสดงหนังตะลุงออกวางจำหน่าย อาจจะเป็นทางเลือกหนึ่งให้กับคนในสังคม ได้มีโอกาสสัมผัสกับหนังตะลุงได้มากขึ้น และก็เป็นหนทางทำมาหากิน เป็นช่องทางในการสร้างรายได้ให้กับผู้แสดงหนังตะลุงอีกทางหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีผู้ชมการแสดงที่ยังชื่นชอบ รูปแบบการแสดงหนังตะลุงที่เป็นการแสดงสด เพราะจะได้บรรยากาศมากกว่าการรับชมจากแผ่นวีซีดีหนังตะลุง ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้ชมการแสดงหนังตะลุงท่านหนึ่ง ดังต่อไปนี้

ทำเป็นแผ่นออกมาขายมันก็ดี เด็ก ๆ ก็ได้ดูบ้าง ราคามันก็ไม่แพงมากเกินไป ราว 200-300 บาท แต่ถ้ารับมาเล่นคืนหนึ่งก็ไม่ค่าแต่หมื่นนึง แต่ถ้าดูแบบนี้มันก็ไม่เหมือนไปดูของจริงนะ ของจริงมันใหญ่ มันจะฉะฉานกว่า เต็มจอ สด

กว่า ถึงดูแบบนี้รูปมันเล็ก ๆ แบบมันดูเหงา ๆ บางทีนอนดูก็หลับไปเลย ๆ ก็ดู
อยู่คนเดียว

แม้รูปแบบการนำเสนอของหนังตะลุงมีการปรับเปลี่ยนไป เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีการ
ดำรงชีวิตของคนในสังคมมากขึ้นนั้น มีทั้งกลุ่มคนที่พอใจกับการปรับเปลี่ยนนั้น และก็มีคนอื่นอีก
บางส่วนที่ยังชื่นชอบการนำเสนอที่มีความยิ่งใหญ่เป็นการแสดงสดของผู้แสดงหนังตะลุงอยู่ ผู้ชมการ
แสดงก็ยังสามารถเลือกรับชมการแสดงได้ตามรูปแบบที่ตนชื่นชอบ เพราะถึงอย่างไรหนังตะลุงก็ยังคง
อยู่คู่กับคนได้ และอยู่รับใช้สังคมต่อไป

6.2.6 การรับรองผู้แสดงหนังตะลุงในฐานะผู้เชี่ยวชาญในการแสดงหนังตะลุง

การแสดงหนังตะลุงส่วนใหญ่ในปัจจุบัน มักจะอยู่ได้ด้วยงานแก้บน เพราะชาวบ้านใน
ชุมชนยังมีความเชื่อ มีความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เมื่อคนมีความปรารถนาที่จะสมหวังในสิ่งใด
ก็มีการบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้สมความปรารถนานั้น เมื่อสมความปรารถนาแล้ว หนังตะลุงก็มักจะ
เข้ามามีบทบาทในการแก้บนของชาวบ้าน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน และก็ยังคง
ดำรงอยู่กับวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน

แต่ผู้แสดงหนังตะลุงนั้นก็ไม่สามารถที่จะแก้บนให้กับชาวบ้านได้ทุกคน ผู้แสดงหนัง
ตะลุงที่ผ่านพิธีการครอบครุ หรือ ครอบมือ แล้วเท่านั้นจึงสามารถ ตัดเหมรยุ ให้กับชาวบ้านที่บนไว้ได้
ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงเยาวชนท่านหนึ่ง ที่ยังไม่ผ่านพิธีกรรมการครอบมือ
ว่า “ส่วนมากถ้างานแก้บน หนังเด็กเขาจะไม่ค่อยรับไปแสดง เพราะยังไม่ครอบมือ ยังตัดเหมรยุไม่
ขาด... จะครอบมือได้ก็ต้องผ่านการบวชเรียนเสียก่อน”

เพราะฉะนั้นเมื่อบทบาทหลักในปัจจุบันของการแสดงหนังตะลุงคือ การแก้บน การ
ครอบครุจึงเป็นสิ่งสำคัญ ต่อผู้แสดงหนังตะลุงในปัจจุบัน ดังนั้นสมาพันธ์หนังตะลุงจังหวัดสงขลา จึง
ได้มีการออกใบรับรองผู้แสดงหนังตะลุงในฐานะผู้เชี่ยวชาญในการแสดงหนังตะลุง ซึ่งนั่นก็คือ ผู้ผ่าน
การครอบครุ อันจะเป็นใบเบิกทางในการทำมาหากินของผู้แสดงหนังตะลุงในสังคมปัจจุบันได้ ดัง
ปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ของประธานสมาพันธ์หนังตะลุงจังหวัดสงขลาว่า “หนังที่ผ่านการครอบครุ
แล้ว เราจะมีเกียรติบัตรจากสมาพันธ์มอบให้ ให้เอาไปติดไว้ที่บ้าน มันก็เหมือนกับใบประกอบวิชาชีพ
ว่าหนังนี้สามารถ ตัดเหมรยุ ขาดแล้ว คนมารับไปแก้บนได้แล้ว”

การรับรองผู้แสดงหนังตะลุงในฐานะผู้ที่ผ่านการครอบครุแล้ว จึงเป็นสิ่งสำคัญ อันจะ
ส่งผลต่อการทำมาหากินของผู้แสดงหนังตะลุง และสร้างรายได้ให้กับผู้แสดงหนังตะลุงได้ในส่วนหนึ่ง

ซึ่งจะส่งผลต่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัยนี้ ผู้แสดงหนังตะลุงที่ยังไม่ผ่านการครอบครู ไม่สามารถรับงานเพื่อ ตัดเหมรุษ ให้กับชาวบ้านได้ ดังนั้นจึงนับเป็นการสูญเสียโอกาสในการสร้าง รายได้ แต่สำหรับผู้แสดงหนังตะลุงที่ได้รับการรับรองจากสมาพันธ์หนังตะลุงว่าเป็นผู้ที่ผ่านการครอบ ครูลแล้ว สามารถตัดเหมรุษขาดแล้ว คนมารับไปแก้บนได้แล้ว ก็จะมีโอกาสได้แสดงมากกว่า คนใน ชุมชนก็จะให้การยอมรับมากกว่า ผู้ที่ไม่มีใบรับรองจากสมาพันธ์หนังตะลุง

ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมไปสู่สังคมแห่งความทันสมัย ก็จะมีทั้งผู้แสดง หนังตะลุงที่สามารถปรับตัวเข้ากับยุคสมัยได้ และผู้แสดงหนังตะลุงที่ไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้อง กับความเปลี่ยนแปลงนั้นได้ ผู้แสดงหนังตะลุงที่สามารถเรียนรู้ ปรับเปลี่ยน สร้างสรรค์ และพัฒนา ความรู้ให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมปัจจุบันได้ก็จะประสบความสำเร็จ เพราะ แท้จริงแล้ว ความรู้ที่จะเกิดคุณค่าต่อการดำรงชีวิต ก็คือความรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง ตายตัว แต่เป็นองค์ความรู้ที่ สามารถปรับเปลี่ยน สร้างสรรค์ และพัฒนาได้อย่างสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตในท่ามกลางสังคม แห่งความทันสมัย ผู้แสดงหนังตะลุงที่รู้จักประยุกต์ความรู้ให้เข้ากับสภาวะการณ์ คิดค้นรูปแบบการ นำเสนอที่หลากหลายและแปลกใหม่ สร้างสรรค์ความรู้ของตนให้ดูโดดเด่น น่าสนใจ ก็จะสามารถเป็น ที่ยอมรับของผู้ชมในทุกยุค ทุกสมัย

บทที่ 7

บทสรุป เพื่อการเรียนรู้และการพัฒนา

การแสดงหนังตะลุงและการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

ในอดีตหนังตะลุงเป็นการแสดงพื้นบ้านที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงได้ถูกสั่งสม ถ่ายทอด และปรับเปลี่ยน สร้างสรรค์ เพื่อให้ความรู้นั้น สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิต และหนังตะลุงก็ได้รับใช้สังคมอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

วิถีการดำรงชีวิตของคนในอดีต ล้วนมีความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งต่างๆรอบตัว ทั้งความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชน เพราะคนมีสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยว ดังนั้นจึงต้องเรียนรู้และอยู่ร่วมกับทุกสรรพสิ่งได้อย่างเป็นสุข ซึ่งในวิถีการดำรงชีวิตของคน มิได้ดำรงชีวิตในแต่ละวัน ไปอย่างไร้จุดหมาย แต่คนต่างก็มีการกำหนดเป้าหมายในชีวิต ทั้งเป้าหมายเพื่อการทำมาหากิน เป้าหมายเพื่อความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต และเป้าหมายเพื่อการสร้างพลังใจ ซึ่งพลังใจนั้นเป็นสิ่งสำคัญให้คนได้เกิดกำลังใจในการต่อสู้ชีวิต หนังตะลุงก็เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างพลังใจให้กับคนในชุมชน คนมีความต้องการสุนทรีย์ ความเพลิดเพลินใจในชีวิต ซึ่งการดำรงชีวิตด้วยความสุนทรีย์ และมีความเพลิดเพลิน นับเป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงให้ชีวิตมีคุณค่า และพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆในการดำเนินชีวิต

เมื่อคนมีการกำหนดเป้าหมาย เพื่อการดำรงชีวิตแล้ว คนจึงจำเป็นต้องมีการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิตในหลากหลายมิติ เช่น ในมิติของการทำมาหากิน ก็จะมีการกำหนดทิศทาง เพื่อให้เกิดผลผลิตที่คุ้มค่า นอกจากนี้คนยังต้องเรียนรู้ในมิติของการสร้างความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตด้วย เพราะการมีสุขภาพร่างกายที่ดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ก็จะสามารถทำมาหากินเพื่อหาเลี้ยงตัวเองและสมาชิกในครอบครัวได้ และประการสำคัญก็คือ คนต้องเรียนรู้ในมิติของการสร้างพลังใจ เนื่องจากพลังใจนั้น เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคน การเรียนรู้ที่จะสร้างพลังใจในการต่อสู้ชีวิต ยามท้อแท้ หรือหมดสิ้นกำลังใจ ย่อมเกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต และส่งผลให้บรรลุต่อเป้าหมายในการดำรงชีวิตที่กำหนดไว้ได้

หนังตะลุงได้สอดแทรกอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการสร้างพลังใจ สร้างความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และเป็นแรงบันดาลใจสำคัญให้คนสามารถดำรงชีวิตต่อไปได้อย่างมีความสุข หนังตะลุงในยุคสมัยอดีตก่อนที่จะมีการประกาศใช้แผนพัฒนาการ

เศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 จึงมีความผูกพันอย่างแนบแน่น โดยการแทรกซึมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในวิถีการดำรงชีวิตของคนในอดีตได้อย่างผสมผสาน กลมกลืน

การสร้างและการสั่งสมความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงของผู้แสดงหนังตะลุงนั้น ได้สะท้อนผ่านกระบวนการความคิด และประสบการณ์ที่สั่งสมมาอย่างหลากหลาย เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมอดีต เพื่อที่จะสามารถดำรงอยู่ในใจของผู้คนในแต่ละยุคแต่ละสมัยได้ โดยมีการถ่ายทอดความรู้ที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตนี้ไปยังคนรุ่นต่อไป ซึ่งความรู้นั้นก็จะถูกปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิต และตอบสนองต่อการดำรงชีวิตของคน ที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสรรพสิ่งที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ความรู้หนังตะลุงจึงสามารถดำรงอยู่ได้อย่างแนบแน่นในสังคมก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

การเปลี่ยนแปลงของการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

นับจากการดำเนินนโยบายพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยของภาครัฐเมื่อพุทธศักราช 2504 ที่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 เป็นต้นมา ที่มุ่งให้ความสำคัญต่อการสร้างความมั่งคั่ง เติบโต แก่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ซึ่งภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน และส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญา ความรู้ในการแสดงหนังตะลุงด้วย

กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน อันได้แก่ ถนน ไฟฟ้า สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ การขยายตัวของระบบการสื่อสารสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็น วิทยุ โทรทัศน์ โรงภาพยนตร์ การขยายตัวของการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่ส่งผลให้ลูกหลานในชุมชนเห็นห่างจากความรู้ ภูมิปัญญาในการแสดงหนังตะลุง การขยายตัวของตลาดแรงงาน ที่ทำให้คนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจการค้าและอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น รวมถึงการเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย อันนำมาซึ่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนในชุมชน และผลกระทบต่อความรู้ ภูมิปัญญา ในการแสดงหนังตะลุง

กระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน โดยส่งผลให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คนในชุมชนหันตัวเองเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจการค้า และอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีข้อจำกัดและเงื่อนไขของเวลาเข้ามาเป็นตัวกำหนดทิศทางในการดำเนินชีวิตของคน นอกจากนี้ชีวิตก็เข้าไปพัวพันระบบตลาดมากขึ้น คนจึงต้องแบกรับภาระค่า ครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น และเข้าสู่วังวนของหนี้สินมากขึ้น รวมถึงมีวิถีการดำรงชีวิตที่ให้

ความสำคัญกับการบริโภคนิยม และสิ่งอันทันสมัย ซึ่งสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นนี้ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อความรู้ ภูมิปัญญา ในการแสดงหนังตะลุงด้วย การแสดงหนังตะลุงถูกมองว่าเป็นเรื่องล้าหลัง ไม่ทันสมัย ไม่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ เพราะหนังตะลุงมิได้ตอบสนองวิถีชีวิตอันเป็นวิถีชีวิตที่ทันสมัย

ดังนั้นในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมไปสู่สังคมแห่งความทันสมัย หนังตะลุงได้ถูกมองว่าเป็นเรื่องแปลกแยก และไม่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต เฉกเช่นในอดีตที่ผ่านมา ผู้แสดงหนังตะลุงจึงค่อนข้างดำรงอยู่ต่อไปได้อย่างยากลำบาก เพราะขาดการสนับสนุนและอ้อมชูจากคนในชุมชน หนังตะลุงหลายคณะก็มิอาจทัดทานกับกระแสและความเป็นไปของสังคมภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยเหล่านี้ได้ จึงต้องยอมจำนนต่อสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้น หนังตะลุงหลายคณะต้องหยุดชะงักการแสดงไป เมื่อความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงถูกให้คุณค่าที่ลดน้อยลง ก็ส่งผลกระทบต่อความนิยม และการเรียนรู้ รวมถึงการสืบต่อความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงด้วย

การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย

การดำรงอยู่ของหนังตะลุงในท่ามกลางสังคมแห่งความทันสมัย ผู้แสดงหนังตะลุงต้องมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาองค์ความรู้แบบเดิมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งในสังคมทันสมัยนี้ ก็จะมีทั้งผู้แสดงหนังตะลุงที่สามารถปรับตัวเข้ากับกระแสความเปลี่ยนแปลง และประสบความสำเร็จ รวมถึงมีผู้แสดงหนังตะลุงอีกมากมายหลายคณะที่ไม่สามารถปรับตัวได้ ก็มีอาจที่จะดำรงอยู่ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

ผู้แสดงหนังตะลุงที่สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแห่งความทันสมัย จึงจำเป็นต้องเรียนรู้ในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาองค์ความรู้หนังตะลุง เพื่อความอยู่รอดในสังคมแบบใหม่ โดยเรียนรู้ที่จะสร้างเครือข่ายอย่างเป็นทางการในรูปแบบของสมาพันธ์หนังตะลุง เพื่อเป็นการรวมกลุ่มผู้แสดงหนังตะลุงให้อยู่ภายใต้องค์กรเดียวกัน อันจะนำมาซึ่งความเข้มแข็งเกิดขึ้นในองค์กร และเรียนรู้ที่จะสร้างเครือข่ายหนังตะลุงอย่างไม่เป็นทางการ โดยมีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มย่อยๆ และคอยให้การช่วยเหลือส่งเสริมซึ่งกันและกัน มีการสืบต่อความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงแก่เยาวชนรุ่นใหม่ โดยผ่านการศึกษาระบบ โรงเรียน และผ่านสมาพันธ์หนังตะลุงเพื่อเป็นการสืบทอดความรู้ให้กับคนรุ่นใหม่ต่อไป

ผู้แสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัยมีการเรียนรู้ที่จะสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ โดยการแสดงหนังตะลุงควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพอื่น มีการเรียนรู้ในการสร้างสรรค์ปรับเปลี่ยนความรู้เพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย นอกจากนี้ก็มีการเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงความรู้การแสดงหนังตะลุงกับบริษัทธุรกิจผลิตแผ่นวีซีดีหนังตะลุงเพื่อความอยู่รอดในสังคมทันสมัยนี้

ความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงเป็นความรู้ที่มีคุณค่าในทุกยุค ทุกสมัย ซึ่งความรู้ นั้น ก็คือ ภูมิปัญญาที่ได้สั่งสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ภูมิปัญญาของผู้แสดงหนังตะลุงในการแสดงหนังตะลุงนั้น นับเป็นภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดต่อกันมาหลายยุคหลายสมัย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความรู้หรือภูมิปัญญาที่เกิดขึ้น และดำรงอยู่ได้นั้น เป็นความรู้ที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว แต่เป็นความรู้ที่สามารถปรับเปลี่ยน สร้างสรรค์ และพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตในแต่ละยุคแต่ละสมัยได้ เพื่อให้ความรู้นั้นเกิดคุณค่าต่อการดำรงชีวิตได้ในทุกสถานการณ์ เพราะหากความรู้ หรือภูมิปัญญา ที่ถูกสั่งสมมาอย่างยาวนานนั้น มิได้ถูกปรับเปลี่ยน สร้างสรรค์ หรือพัฒนา ให้เกิดคุณค่าต่อการดำรงชีวิต ความรู้นั้นก็เหมือนความรู้ที่หยุดนิ่งตายตัว ซึ่งไม่เกิดคุณค่าต่อการดำรงชีวิตต่อไปได้อีก

ในอดีต ความรู้เกี่ยวกับหนังตะลุงเป็นความรู้เพื่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน เพราะในอดีต หนังตะลุงมีความผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิตของคนมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน แม้ในกระทั้งยุคแห่งความทันสมัย หนังตะลุงก็ยังคงมีคุณค่าและดำรงอยู่ได้ในทุกสถานการณ์ เพราะ ผู้แสดงหนังตะลุงมีการเรียนรู้ที่จะพัฒนาความรู้ สร้างสรรค์ ปรับเปลี่ยนความรู้ให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของคนในปัจจุบันได้

ท่ามกลางสังคมสมัยใหม่ ผู้แสดงหนังตะลุงก็มีอาจที่จะดำรงอยู่ได้ทุกคณะ ผู้แสดงหนังตะลุงที่สามารถปรับตัวได้ เรียนรู้ที่จะพัฒนาความรู้ให้เกิดคุณค่าต่อการดำรงชีวิตก็จะประสบความสำเร็จ แต่ก็ยังมีผู้แสดงหนังตะลุงในสังคมทันสมัยอีกหลายคณะที่ไม่สามารถปรับตัวและพัฒนาความรู้ให้เกิดคุณค่าต่อการดำรงชีวิตได้ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ผู้แสดงหนังตะลุงเหล่านั้นก็มีอาจดำรงอยู่ในสังคมแห่งความทันสมัยต่อไปได้

เพราะฉะนั้นในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมไปสู่สังคมแห่งความทันสมัย ผู้แสดงหนังตะลุงต้องมีความสามารถในการพัฒนาองค์ความรู้แบบเดิมให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างเช่น เรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนในเรื่องของช่วงเวลาในการนำเสนอ เพื่อให้เกิดความหลากหลายของกลุ่มผู้ชมมากยิ่งขึ้น มีการนำเครื่องดนตรีสมัยใหม่มาผสมผสานกับดนตรีแบบเดิม และมีการร้องเพลงสลับไปมากับการแสดง เพื่อให้การแสดงดูมีสีสันและดึงดูดผู้ชมได้มากขึ้น รวมถึงการแสดงที่เน้นตลก เพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนานมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษา การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย ซึ่งมองผ่านปรากฏการณ์ การปรับตัว การสร้างสรรค์ความรู้ในการแสดงของผู้แสดงหนังตะลุง สามารถสะท้อนให้เห็นการเรียนรู้ในการพัฒนาความรู้ให้เกิดคุณค่าต่อการดำรงชีวิต มิให้ความรู้เป็นเพียงความรู้ที่หยุดนิ่ง ตายตัว แต่ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตในสังคมทันสมัย ความรู้นั้นก็จะเกิดคุณค่าต่อการดำรงชีวิตในทุกสถานการณ์ ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในประเด็นดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

การดำรงอยู่ในท่ามกลางสังคมแห่งความทันสมัย หรือสังคมใดก็ตาม จำเป็นต้องเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับบริบทแวดล้อมเหล่านั้น เพื่อความอยู่รอด องค์ความรู้แบบเดิม อาจตอบสนองวิถีการดำรงชีวิตของคนในแต่ละยุคแต่ละสมัยแตกต่างกัน และถูกให้คุณค่าในแต่ละยุคแต่ละสมัยแตกต่างกัน ซึ่งหากเรามองความรู้เหล่านั้นเป็นเพียงความรู้ที่หยุดนิ่ง ตายตัว ความรู้นั้นก็จะไม่เกิดคุณค่าใดๆต่อการดำรงชีวิตได้อีกต่อไป แต่หากเราเรียนรู้ที่จะพัฒนาความรู้ มิให้ความรู้เหล่านั้นเป็นเพียงความรู้ที่หยุดนิ่ง ตายตัว แต่เรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิต ความรู้นั้นก็จะเกิดคุณค่าต่อการดำรงชีวิตในทุกสถานการณ์ เฉกเช่นเดียวกับความรู้ในการแสดงหนังตะลุง หากผู้แสดงหนังตะลุงเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับสังคมแห่งความทันสมัย หนังตะลุงก็สามารถที่จะดำรงอยู่ในสังคมทันสมัยได้ แต่หากไม่เปิดใจที่จะเรียนรู้วิถีชีวิตแบบใหม่ ก็ยากที่จะปรับตัวได้ เมื่อไม่สามารถปรับตัวได้ ท้ายที่สุดองค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงก็อาจดำรงอยู่ได้อีกต่อไป

ดังนั้นจากผลของการวิจัยนี้ อาจเป็นแนวทางสำคัญประการหนึ่งให้ภาครัฐ เล็งเห็นว่า ในการพัฒนาศิลปะการแสดงหนังตะลุงอาจต้องมองการเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นฐานในการพัฒนาด้วย คงมิใช่มองในเชิงของการอนุรักษ์แต่เพียงประการเดียว ต้องคำนึงถึงความอยู่รอดในบริบทสังคมสมัยใหม่ด้วย เพราะการที่หนังตะลุงจะสามารถดำรงอยู่ได้ ผู้แสดงหนังตะลุงต้องอยู่รอด มีอยู่มีกิน ในท่ามกลางการเพิ่มขึ้นของค่าครองชีพในสังคมแห่งความทันสมัยด้วย หนังตะลุงจึงจะสามารถดำรงอยู่ในสังคมแห่งความทันสมัยต่อไปได้ เพราะฉะนั้นทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน หรือองค์กรเอกชน อาจต้องคิดทบทวนว่าจะทำอย่างไรเพื่อที่จะให้หนังตะลุงสามารถดำรงอยู่ได้ทั้งในเชิงขององค์ความรู้ และดำรงอยู่ได้ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาเรื่อง การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการพัฒนาความรู้ การปรับเปลี่ยนความรู้และแบบแผนในการแสดงของผู้แสดงหนังตะลุง เพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย โดยมองผ่านปรากฏการณ์การปรับตัว การสร้างสรรค์ความรู้ในการแสดงของผู้แสดงหนังตะลุง

หากจะมีการศึกษาเรื่องในทำนองเดียวกันกับงานวิจัยนี้ ก็ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยแบบเจาะลึกเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้แสดงหนังตะลุงที่สามารถดำรงอยู่ได้ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมไปสู่สังคมแห่งความทันสมัย หรืออาจจะศึกษาความรู้เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านด้านอื่นๆบ้าง เช่น กาหลอ เพลงบอก ลิเกป่า มโนราห์ ฯลฯ นอกจากนี้ก็อาจศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างความรู้ในระบบโรงเรียน กับองค์ความรู้ศิลปะพื้นบ้านด้านต่างๆว่าความรู้เหล่านี้สามารถเชื่อมโยงกับความรู้ในระบบโรงเรียนได้อย่างไรบ้าง

บรรณานุกรม

เกษม ขนบแก้ว. 2539. ภูมิปัญญาชาวบ้านแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือ
ตะลุง. สงขลา: สถาบันราชภัฏสงขลา.

จารุวรรณ ชรรมวัตร. 2532. การถ่ายทอดภูมิปัญญาเพื่อนบ้านอีสาน. กรุงเทพฯ: โอเอส.

จุมพล สวัสดิยากร. 2543. คำกล่าวปาฐกถาในพิธีเปิดการสัมมนาทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
เรื่อง สถานภาพและทิศทางการวิจัยเกี่ยวกับ พลวัตการปรับตัวของสังคมไทย: เวทีภาคใต้.
ใน รายงานการสัมมนา เรื่อง สถานภาพและทิศทางการวิจัยเกี่ยวกับ พลวัตการปรับตัว
ของสังคมไทยภาคใต้ 20 พฤษภาคม 2543 ณ โรงแรมโดมอนด์พลาซ่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา.
บรรณาธิการ ศุภีมาน นฤมล วงศ์สุภาพ และ ยุทธนันท์ ขวัญทองยิ้ม. 5-8. สงขลา: คณะ
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2535. สังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

เจตนา นาควัชระ. 2545. เรียนรู้ของไทยในกระแสโลกาภิวัตน์. ใน วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้
ของคนไทย. บรรณาธิการ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และ พัชรินทร์ สิริสุนทร. 1-19. พิษณุโลก:
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

เจลิยว ฤกษ์รุจิพิมล. 2542. “การเปลี่ยนแปลงทางสังคม”. ใน มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ: โครงการ
บูรณาการหมวดศึกษาทั่วไปมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ชวน เพชรแก้ว. 2526. วรรณกรรมหนังสือตะลุง. สุราษฎร์ธานี: วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี.

_____. 2529. วรรณกรรมหนังสือตะลุง. สุราษฎร์ธานี: สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

ชวน เพชรแก้ว. 2543. รายงานการวิจัยเรื่อง **หนังสือสูงในประเทศไทย**. สุราษฎร์ธานี: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2542. **วาทกรรมการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: วิชาษา.

ถาวร คำพิระ. 2547. **การเปลี่ยนแปลงกระบวนการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม สถาบันราชภัฏเลย.

ทวิช จตุรพุกษ์ สมเกียรติ จำลอง และทรงวิทย์ เชื้อมสกุล. 2540. **การปรับตัวของชาวเขาในเมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยชาวเขา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทิตนา เขมมณี. 2545. **กระบวนการเรียนรู้ ความหมาย แนวทางการพัฒนา และปัญหาข้อใจ**. กรุงเทพฯ: บริษัท พัฒนาคุณภาพวิชาการ.

นภภรณ์ หะวานนท์. 2539. ทฤษฎีฐานรากทางเลือกในการสร้างองค์ความรู้. ใน **พัฒนศึกษา ศาสตร์ศาสตร์แห่งการเรียนรู้และถ่ายทอดการพัฒนา**. บรรณาธิการ นภภรณ์ หะวานนท์. 98-108. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

_____. 2540. **เอกสารคำสอน วิชา สังคมวิทยาสำหรับการพัฒนาประเทศ (พม 710)**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

_____. 2543. **องค์ความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นไทย .ใน พลวัตวัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น**. เอกสารชุดที่ 3 เอกสารประกอบการประชุมประจำปีว่าด้วย เรื่อง ชุมชน ครั้งที่ 1 ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง จัดโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) วันที่ 30 – 31 พฤษภาคม 2543. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ประเวศ วะสี. 2533. **การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนาในภูมิปัญญาชาวบ้าน**. รายงานการสัมมนาวิชาการ เนื่องในงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย 33 ณ จังหวัดนครราชสีมา. กรุงเทพฯ: สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

ปรีตดา เฉลิมเฝ้า กอนันตกุล. 2525. ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องในศิลปะการแสดง
หนังสือ. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. 2521. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

พงษ์เทพ สันติกุล. 2549. โลกาภิวัตน์: บทบาทและอิทธิพลต่อกระบวนการกำหนดนโยบายสวัสดิการ
สังคม. **ร่วมพฤษ์**. 24, 1-2(ตุลาคม 2548-พฤษภาคม 2549): 114-140.

ฟวง บุขรรัตน์. 2541. ความรู้เรื่องหนังสือของ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพอาจารย์ฟวง บุขรรัตน์
วันเสาร์ที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2541. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา.

เพ็ญสิริ จีระเดชากุล และ มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ. 2549. **ทุนชุมชน: รากแก้วของการสร้างความเข้มแข็ง
ของชุมชนและสังคม**. กรุงเทพฯ: ศูนย์นวัตกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.

_____. 2546. **พลวัตการเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ของชุมชน**. โครงการวิจัยและประเมินกองทุนหมู่บ้าน.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ไพฑูริย์ พัฒน์ใหญ่ยิ่ง และคณะ. 2547. **จริยธรรมในการดำเนินชีวิตโดยภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น
ภาคใต้: กรณีศึกษาจากวรรณกรรมหนังสือ**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี.

ภิญโญ จิตต์ธรรม. 2528. หนังสือกับสังคมไทยปักษ์ใต้ ใน รายงานการสัมมนาหนังสือ 14
จังหวัดภาคใต้. 136-143. สงขลา: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสงขลา.

มนตรา พงษ์นิล. 2547. **ภูมิปัญญาการปรับตัวในระบบทุนนิยม**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ยศ สันตสมบัติ. 2540. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- วชิราภรณ์ ชนะศรี. 2544. วิเคราะห์จริยธรรมที่ปรากฏในบทหนึ่งเพลงของหนังฉิ่น อรมุต. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วนิดา ริกากรณ์. 2545. การดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านขอล้านนา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาจากระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิจิต นันทสุวรรณ. 2541. แนวทางพัฒนาสังคมชนบทบนรากฐานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: โครงการวิถึทรรศน์.
- วิมล คำศรี. 2547. หนึ่งเพลงชั้นครูคู่เมืองนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- สถาบันทักษิณคดีศึกษา. 2544. หนึ่งเพลง อัจฉริยะลักษณ์การละเล่นแห่งเมืองใต้. กรุงเทพฯ: อลิ้นเพลส.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2536. สังคมไทยแนวทางวิจัยและพัฒนา. กรุงเทพฯ : แพร์พิทยา.
- สังคีต พิริยะรังสรรค์. 2538. โลกาภิวัตน์กับสังคมเศรษฐกิจไทย. กรุงเทพฯ : 179การพิมพ์.
- สามารถ จันทร์สุรย์. 2532. ภูมิปัญญาชาวบ้าน: รากฐานการพัฒนาบ้านเมืองในภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์ พรินต์ติ้ง.
- สายัณต์ ไพเราะชญจักร์ และคณะ. 2549. รายงานการวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ของชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุภารัตน์ ขวัญเงิน. 2537. ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนกับวิถีการดำเนินชีวิตที่ส่งเสริมสุขภาพ. กรุงเทพฯ: ไอเอส.

สุดารัตน์ รอดบุญส่ง. 2549. การปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชนบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนสิริกิติ์
จังหวัดอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคมมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2527. ดนตรีหนังตะลุง. สุราษฎร์ธานี : วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี.

_____. 2528. บทบาทของหนังตะลุงในปัจจุบัน. **ทักษิณคดี**. 2, 1(เมษายน-มิถุนายน): 6-7.

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2543. โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา. ใน รายงาน
การสัมมนา เรื่อง สถานภาพและทิศทางการวิจัยเกี่ยวกับ พลวัตการปรับตัวของสังคม
ไทยภาคใต้ 20 พฤษภาคม 2543 ณ โรงแรมไดมอนด์พลาซ่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา.
บรรณาธิการ ศุภีมาน นฤมล วงศ์สุภาพ และ ยุทธนันท์ ขวัญทองยิ้ม. 71-87.สงขลา:
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์.

_____. 2544. หนังตะลุงอัจฉริยลักษณะการเล่นแห่งเมืองใต้. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา.

_____. 2545. วัฒนธรรมการเรียนรู้ของคมไทย. ใน วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ของคนไทย.
บรรณาธิการ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และ พัชรินทร์ สิริสุนทร. 20-30. พิษณุโลก: คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

_____. ม.ป.ป. หนังตะลุง. สงขลา : มงคลการพิมพ์.

สุภาวศ์ จันทวานิช. 2537. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น:
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สุริชัย หวันแก้ว. 2540. สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริชัย หวันแก้ว. 2543. พลวัตการปรับตัวของสังคมไทย : เวทีภาคใต้. ใน รายงานการสัมมนา เรื่อง สถานภาพและทิศทางการวิจัยเกี่ยวกับ พลวัตการปรับตัวของสังคมไทยภาคใต้ 20 พฤษภาคม 2543 ณ โรงแรมไคมอนด์พลาซ่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา. บรรณาธิการ ศุภิมา นฤมล วงศ์สุภาพ และ ยุทธนันท์ ขวัญทองยิ้ม. 166-175. สงขลา: คณะศิลปศาสตรมหาวิทาลัย สงขลานครินทร์.

_____. 2543. โลกาวัดนี้กับที่ทรศน์สังคมวิทยา. ใน รายงานการสัมมนา เรื่อง สถานภาพ และทิศทางการวิจัยเกี่ยวกับ พลวัตการปรับตัวของสังคมไทยภาคใต้ 20 พฤษภาคม 2543 ณ โรงแรมไคมอนด์พลาซ่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา. บรรณาธิการ ศุภิมา นฤมล วงศ์สุภาพ และยุทธนันท์ ขวัญทองยิ้ม. 48-69. สงขลา: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สุวารีย์ ศรีปุระณะ. 2541. ทฤษฎีและกระบวนการพัฒนา. เลข : สถาบันราชภัฏเลย.

สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร. 2548. กระบวนทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน. กรุงเทพฯ: โครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

เสรี พงศ์พิศ. 2534. สภาพปัญหาและทางเลือกของชนบทไทย ใน การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ภูมิ ปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

เสรี พงศ์พิศ. 2536. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหมู่บ้านและ มูลนิธิภูมิปัญญา.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. 2504. แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2509. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ.

_____. 2515. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2515-2519. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ. 2530. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530-2534.** กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ.

อมรา พงศาพิชญ์. 2545. **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรศรี งามวิทยาพงศ์. 2549. **กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง: จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย.** กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.

อานันท์ กาญจนพันธ์. 2544. **มิติชุมชน: วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อารยะ ภูสาคัส และศักดิ์ รัตนชัย. 2540. **รายงานผลการวิจัย เรื่อง วิถีชีวิตของชุมชนจ๊กสถานไม้ฝั กระบวนการเรียนรู้ การปรับตัว และความสัมพันธ์แบบใหม่ในกระแสการเปลี่ยนแปลงกรณีศึกษา บ้านไม้แพะ ตำบล เมืองมาย อำเภอ แจ้ห่ม จังหวัด ลำปาง.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

อุดม หนูทอง. 2527. **ดนตรีหนังตะลุง.** สุราษฎร์ธานี: วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี.

_____. 2531. **ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้.** สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2540. **ภูมิปัญญาชาวบ้านสุภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวไทย.** กรุงเทพฯ: โครงการกิติเมธี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

_____. 2544. **ภาพรวมภูมิปัญญาไทย.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.

Beals, R.L and Hoijer, H. 1965. **An Introduction to Anthropology.** New York: Macmillan. อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ. 2540. **มนุษย์กับวัฒนธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Boaz, F. 1955. **Primitive Art**. New York: Dover. อ้างถึงใน ชศ สันตสมบัติ. 2540. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Smelser, Neil J. 1976. "The Modernization of Social Relations" in Myron Weiner(ed.), **Modernization: The Dynamic of Growth**, New York: Basic Book. อ้างถึงใน นภาภรณ์ หะวานนท์. 2540. **เอกสารคำสอน วิชา สังคมวิทยาสำหรับการพัฒนาประเทศ (พฒ 710)**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

_____. 1973. "Toward a Theory of Modernization in The Modern Society" in Amitai Etzioni and Eva Etzioni (eds.), **Social Change: Sources, Patterns, and Consequences**, (2nd ed), New York : Basic Book. อ้างถึงใน นภาภรณ์ หะวานนท์. 2540. **เอกสารคำสอนวิชา สังคมวิทยาสำหรับการพัฒนาประเทศ (พฒ 710)**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก

ชุดที่ 1 แนวคำถามการสัมภาษณ์ ผู้รู้ในชุมชน ผู้นำชุมชน และคนในชุมชน

ประกอบด้วยแนวคำถามในการสัมภาษณ์ผู้รู้เฉพาะในแต่ละเรื่อง จำนวน 2 ชุด

ชุดที่ 1.1 แนวคำถามการสัมภาษณ์ ผู้รู้ในชุมชน ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนที่ไม่ได้เป็นนายห้างตะลุง

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- 1.1 ให้เล่าประวัติความเป็นมาของตัวท่าน โดยเริ่มตั้งแต่ภูมิลำเนาเดิมเป็นคนในหมู่บ้านนี้หรือไม่ เกิดเมื่อไร อายุเท่าไร มีพี่น้องกี่คน ท่านเป็นคนี่เท่าไร หากท่านมีใช้คนในหมู่บ้านนี้ ท่านเป็นคนี่มาจากที่ใด พ่อ แม่ มีอาชีพอะไร เหตุใดจึงมาตั้งรกรากและอาศัยอยู่ที่นี้
- 1.2 หากพ่อ แม่ และบรรพบุรุษของท่านเป็นคนในหมู่บ้านนี้แต่แรกเริ่ม พ่อแม่ได้เล่าเรื่องราวเหตุการณ์ในอดีตของหมู่บ้านนี้อย่างไรบ้าง และมีเหตุการณ์ใดบ้างที่น่าสนใจ ท่านประทับใจอะไรบ้างในการใช้ชีวิตในหมู่บ้านนี้
- 1.3 ท่านจบการศึกษาสูงสุดในระดับใด จากสถาบันใด และก่อนหน้านี้นี้ท่านได้คาดหวังเกี่ยวกับเรื่องอนาคตไว้เช่นไร
- 1.4 ในหมู่บ้านที่ท่านอาศัยอยู่นี้ ได้เคยมีการจัดการแสดงหนังตะลุงบ้างหรือไม่ จัดที่ใด ท่านได้มีส่วนร่วมในการจัดการแสดงนั้นหรือไม่ อย่างไร (เช่น เป็นผู้ชม เป็นผู้แสดง มาช่วยพ่อแม่ เพราะพ่อแม่เป็นผู้แสดง เป็นกรรมการ) ท่านสนใจ/ไม่สนใจ การแสดงหนังตะลุงหรือไม่ เพราะเหตุใด

2. การแสดงหนังตะลุงและการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย (กรอบที่ 1)

1. การเรียนรู้ในการแสดงหนังตะลุงและวิถีชีวิตของผู้แสดงหนังตะลุงในอดีต (ถามชาวบ้าน)
 - 1.1 ในวัยเด็กท่านมีประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้ชีวิตภายในครอบครัวอย่างไร มีการช่วยเหลือ แบ่งเบาภาระครอบครัวในเรื่องใดบ้าง
 - 1.2 สภาพชุมชนและสังคมในยุคนั้นเป็นอย่างไร คนในชุมชนสมัยนั้นประกอบอาชีพใดบ้าง
 - 1.3 มีความเชื่อ มีประเพณีใดบ้างที่คนในชุมชนให้ความสำคัญ เพราะเหตุใด

- 1.4 ในสมัยก่อนมีกิจกรรมรื่นเรึงใดบ้างที่จัดในชุมชน กิจกรรมเหล่านั้นมักจัดขึ้นที่ใด ส่วนใหญ่จัดในช่วงเวลาใด มีการจัดขึ้นบ่อยครั้งหรือไม่ เพราะเหตุใด
- 1.5 ในช่วงวัยเด็กท่านเคยไปดูการแสดงหนังตะลุงบ้างหรือไม่ และจะไปดูได้ที่ไหน โอกาสใด
- 1.6 ในวัยเด็กท่านมีประสบการณ์เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงบ้างหรือไม่ อย่างไร
- 1.7 ในสมัยก่อนท่านเคยได้รู้จักนายหนังตะลุงที่มีชื่อเสียงในชุมชนบ้างหรือไม่ นายหนังตะลุงในสมัยก่อนต้องเป็นบุคคลอย่างไร มีคุณลักษณะอย่างไร
- 1.8 คนในชุมชนให้ความเคารพ ยกย่อง นับถือความสามารถนายหนังตะลุงหรือไม่ เพราะเหตุใด

2. ภูมิปัญญาในการแสดงหนังตะลุงที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน (ถามชาวบ้าน)

- 2.1 หนังตะลุงที่แสดงในสมัยก่อนแสดงเรื่องใดบ้าง เป็นอย่างไร
- 2.2 มีการนำเรื่องราวชีวิตจริง เรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงๆ ในชีวิตหรือในชุมชน มาแสดงบ้างหรือไม่ การแสดงนั้นเป็นอย่างไร
- 2.3 มีการนำเรื่องที่อยู่ปมาอุปมัยขึ้นมาเพื่อสอนคน อาจไม่ใช่เรื่องจริงที่เกิดขึ้น มาใช้แสดงหรือไม่ หากมี การแสดงนั้นเป็นอย่างไร มีการสอดแทรกคำสอนบ้างหรือไม่ อย่างไร
- 2.4 การแสดงหนังตะลุงมักแสดงในช่วงเวลาใด เพราะอะไร
- 2.5 ท่านเห็นว่าการแสดงหนังตะลุงกับวิถีการทำมาหากินอย่างอื่น เช่น การทำนา ทำสวน ทำไร่ มีความแตกต่างกันหรือไม่ แตกต่างกันอย่างไร เกื้อกูลซึ่งกันและกันหรือไม่ เช่น ทำให้เกิดกำลังใจ เกิดแรงบันดาลใจในการทำงาน เกิดความมุ่งมั่นในการทำงานหรือในชีวิตหรือไม่ (หนังตะลุงไม่ได้แปลกแยกจากวิถีชีวิตเช่น การทำนา ฯลฯ แต่ส่งเสริมกันและกันได้ อยู่ร่วมกันได้)

3. การเปลี่ยนแปลงของการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย (กรอบที่ 2)

1. การเข้ามาของ ความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาใน โรงเรียน ที่มีผลต่อการแสดงหนังตะลุง (ถามชาวบ้าน)

- 1.1 ท่านพอจะจำได้ไหมว่าบ้านไหนเป็นบ้านแรก กลุ่มใด ละครเวทีที่มี โทรทัศน์ เป็นบ้านแรกๆ แล้วในตอนนั้นคนในชุมชนเขาคิดเห็นอย่างไร ชอบหรือไม่
- 1.2 ในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่มีการเข้ามาของ วิทย์ โทรทัศน์ โรงภาพยนตร์ (หนัง กลางแปลง) ในช่วงใด ปี พ.ศ ใด ผลตอบรับของคนในชุมชนต่อการเข้ามา ของสิ่งต่างๆเหล่านั้นเป็นอย่างไร (เช่น ดิ้นเดิน เป็นที่ฮือฮา) แล้วท่านคิดเห็น อย่างไรกับการเข้ามาของสิ่งเหล่านี้
- 1.3 เมื่อมี TV เข้ามา คนในชุมชนก็เริ่มหันมาให้ความสนใจกับการดูละคร TV ท่านมองว่าเมื่อมีโทรทัศน์เข้ามาในชุมชนแล้ว คนในชุมชนยังสนใจที่จะไปดู หนังตะลุงอีกหรือไม่ เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น แล้วควรจะแก้ไขปัญหาลำโพงนี้ได้ อย่างไร (เช่น หันไปดู VCD หนังตะลุงแทน)
- 1.4 นายหนังตะลุงที่เขาประสบกับปัญหาคงดูการแสดงลดน้อยลง ตอนนี้อย่างคง แสดงอยู่อีกหรือไม่ เหตุใดเขาจึงยังคงแสดงอยู่ และหากเขาไม่แสดงแล้ว เขา เหล่านั้นไปทำมาหากินด้านใดต่อไป
- 1.5 ท่านเห็นว่ารายได้จากการแสดงหนังตะลุง น่าจะเพียงพอต่อการใช้ชีวิตใน สังคมปัจจุบันหรือไม่ หากไม่พอ สิ่งนี้เป็นสาเหตุหนึ่งในการล้มเลิกการแสดง หนังตะลุงหรือไม่ อย่างไร
- 1.6 ท่านเห็นว่าอาชีพการแสดงหนังตะลุงเป็นอาชีพที่มั่นคง ยั่งยืนหรือไม่ เพราะ เหตุใด

2. การเข้ามาของ ความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาใน โรงเรียน ที่มีผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน (ถามชาวบ้าน)

- 2.1 เมื่อความเจริญต่างๆเข้ามาในชุมชนมากขึ้น เช่น มีถนนหนทางที่สะดวกมาก ขึ้น คนในชุมชนมีการเดินทางออกไปนอกชุมชนบ่อยหรือไม่ ออกไปด้วย สาเหตุใด เช่น ไปเรียนหนังสือภายนอกชุมชน ไปเรียนในตัวเมือง เพราะเป็น โรงเรียนที่มีชื่อเสียง ผู้คนให้การยอมรับกว่าโรงเรียนในหมู่บ้าน หากเป็น เช่นนี้ ท่านมองว่าความเจริญเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร

- 2.2 หลังจากการเข้ามาของความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียน นายหนังตะลุงที่ท่านรู้จัก หรือคณะหนังตะลุงที่ท่านชื่นชอบและเคยไปชมการแสดง ตอนนี้ยังแสดงอยู่อีกหรือไม่ หากไม่แสดงแล้ว ท่านเหล่านั้นได้ประกอบอาชีพใดบ้าง
3. การเข้ามาของ ความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียน ที่มีผลต่อภูมิปัญญาเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง (ถามชาวบ้าน)
- 3.1 หลังจากการเข้ามาของ ความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียน ได้ส่งผลให้นายหนังตะลุงบางคนละเลิกการแสดง บางคนก็มีงานแสดงน้อยลง ท่านมองว่า นายหนังตะลุงเหล่านั้นควรที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงให้กับบุคคลอื่นบ้างหรือไม่ เพราะเหตุใด และควรถ่ายทอดให้กับคนกลุ่มใด ด้วยวิธีการใด
- 3.2 ท่านอยากให้บุตรหลานของท่านเรียนรู้เกี่ยวกับวิชาการแสดงหนังตะลุงบ้างหรือไม่ เพราะเหตุใด ท่านมองว่าวิชาการแสดงหนังตะลุงแตกต่างอย่างไรกับวิชาที่สอนในหลักสูตรสถาบันการศึกษา ท่านมองว่าการเรียนแบบใดมีความสำคัญกว่า เหตุใดท่านจึงคิดเห็นเช่นนั้น
- 3.3 เมื่อที่บ้านของท่านมี โทรทัศน์ มีละครที่สนุกดูแล้ว ท่านยังอยากที่จะไปชมการแสดงหนังตะลุงอีกหรือไม่ เพราะอะไร ท่านมองว่าคนที่ไปชมการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันลดน้อยลงหรือไม่ ท่านเห็นว่าเป็นเพราะสาเหตุใด
- 3.4 เรื่องราวที่นายหนังตะลุงใช้ในการแสดง ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเรื่องใด มีการนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมาถ่ายทอดให้กับผู้ชมบ้างหรือไม่ อย่างไร
- 3.5 ท่านเห็นว่าการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบัน ควรต้องมีการปรับเปลี่ยนไปอย่างไรจึงจะอยู่ในความสนใจของผู้ชม
4. การเข้ามาของ ความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียน ที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุง (ถามชาวบ้าน)
- 4.1 ท่านคิดว่า หนังตะลุงในยุคปัจจุบันควรจะอยู่ในรูปแบบใด เพื่อให้ผู้ชมสามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น/สะดวกในการรับชมได้มากขึ้น

- 4.2 ปัจจุบันท่านยังมีโอกาสได้รับชมการแสดงหนังตะลุงอยู่อีกหรือไม่ หากไม่ได้รับชม เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ท่านยังสนใจอยากจะไปรับชมอีกหรือไม่ และท่านแนวทางอย่างไรเพื่อให้ได้รับชมการแสดงหนังตะลุง
- 4.3 ท่านมีส่วนช่วยและสนับสนุนการแสดงหนังตะลุงอย่างไรบ้าง (เช่น เป็นผู้ว่าจ้างในการแสดง รับหนังตะลุงมาแสดง ฯลฯ) ในปัจจุบันท่านเคยเป็นผู้ว่าจ้างหนังตะลุงมาแสดงบ้างหรือไม่ และท่านจะรับหนังตะลุงมาแสดงเนื่องในโอกาสใด (เช่น แก้บน งานศพ งานบวช ฯลฯ) มีกระบวนการอย่างไร
- 4.4 ท่านเคยมีประสบการณ์ในการช่วยเหลือ ส่งเสริม หรือสนับสนุน การแสดงหนังตะลุงบ้างหรือไม่ ด้วยวิธีการใด

4. การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย (กรอบที่ 3)

1. การเรียนรู้เพื่อดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย (ถามชาวบ้าน)

- 1.1 ท่านเห็นว่าการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันมีการนำเหตุการณ์ปัจจุบันที่ น่าสนใจ ถ่ายทอดให้กับผู้ชมบ้างหรือไม่ อย่างไร
- 1.2 นอกเหนือจากการแสดงหนังตะลุงแล้วผู้แสดงหนังตะลุงในชุมชนที่ท่านรู้จัก ยังมีการประกอบอาชีพใดบ้าง เพราะอะไร เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น
- 1.3 นายหนังตะลุงในชุมชนของท่านเป็นที่รัก ยกย่อง นับถือ ของคนในชุมชน หรือไม่ เพราะเหตุใด
- 1.4 ท่านคิดว่าคุณลักษณะของนายหนังตะลุงที่ดี ที่สามารถดำรงอยู่ในปัจจุบันได้ นั้นควรเป็นเช่นไร นายหนังตะลุงรุ่นต่อไปน่าจะมีคุณลักษณะอย่างไรจึงจะสามารถดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันได้
- 1.5 ท่านมีความเห็นว่านายหนังตะลุงในปัจจุบันน่าจะมีคุณลักษณะอย่างไรจึงจะสามารถดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันได้
- 1.6 ในการเลือกรับชมหนังตะลุงที่มาแสดงในแต่ละครั้ง ท่านมักเลือกรับชมหนังตะลุงใด เหตุใดท่านจึงชื่นชอบหนังคณะนั้นเป็นพิเศษมากกว่าหนังคณอื่น

2. การพัฒนาความรู้ การปรับเปลี่ยนความรู้ และแบบแผนในการแสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน (ถามชาวบ้าน)

- 2.1 จากการที่ท่านได้ไปดูการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบัน ท่านเห็นว่าการแสดงหนังตะลุงมีแบบแผนการแสดงต่างไปจากในสมัยอดีตบ้างหรือไม่ เหตุใดจึงต้องเปลี่ยนแปลง แล้วเปลี่ยนแปลงในเรื่องใดบ้าง
- 2.2 ท่านชื่นชอบการแสดงหนังตะลุงแบบใด (เช่น เน้นความบันเทิง ตลกโปกฮา เน้นสาระ การสอนใจ ฯลฯ) แล้วท่านคิดเห็นว่าหนังตะลุงที่ท่านรับชมในปัจจุบันแสดงได้ถูกใจท่านหรือไม่ เพราะเหตุใด
- 2.3 ท่านมีความเห็นว่า ผู้แสดงหนังตะลุงในปัจจุบันและการแสดงในปัจจุบันน่าจะมีลักษณะอย่างไร จึงจะสามารถเป็นที่ยอมรับของผู้ชมการแสดงได้
- 2.4 ท่านเคยรับชมการแสดงหนังตะลุงผ่านทางสื่อใดบ้างหรือไม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ท่านชอบหรือไม่ เพราะเหตุใด
- 2.5 ท่านและคนในชุมชนมักเดินทางไปชมการแสดงหนังตะลุงเนื่องด้วยเหตุผลใด (เช่น สนใจ มีความจำเป็นต้องไปชมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไปเป็นกรรมการ)
- 2.6 ในปัจจุบันท่านสามารถรับชมการแสดงหนังตะลุงได้ในโอกาสใด งานใด หรือในช่วงเทศกาลใดบ้าง

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก

ชุดที่ 1 แนวคำถามการสัมภาษณ์ ผู้รู้ในชุมชน ผู้นำชุมชน และคนในชุมชน

ชุดที่ 1.2 แนวคำถามการสัมภาษณ์ ผู้รู้ด้านหนังตะลุง และผู้แสดงหนังตะลุง (ผู้รู้ด้านหนังตะลุงที่ปัจจุบันอาจจะรับงานแสดงน้อยลง หรือไม่แสดงแล้ว ผู้แสดงหนังตะลุงที่ยังรับงานแสดงอยู่ ทั้งหนังหญิง หนังชาย หนังเยาวชน ผู้แสดงหนังตะลุงที่สูงอายุ วัยทำงาน วัยเด็ก นายหนัง/ผู้รู้ ด้านหนังตะลุงที่สถาบันการศึกษาเชิญมาสอน/ถ่ายทอดความรู้)

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- 1.1 ให้เล่าประวัติความเป็นมาของตัวท่าน โดยเริ่มตั้งแต่ภูมิลำเนาเดิมเป็นคนในหมู่บ้านนี้หรือไม่ เกิดเมื่อไร อายุเท่าไร มีพี่น้องกี่คน ท่านเป็นคนี่เท่าไร หากท่านมีใช้คนในหมู่บ้านนี้ ท่านเป็นคนี่มาจากที่ใด พ่อ แม่ มีอาชีพอะไร เหตุใดจึงมาตั้งรกรากและอาศัยอยู่ที่นี้
- 1.2 หากพ่อ แม่ และบรรพบุรุษของท่านเป็นคนในหมู่บ้านนี้แต่แรกเริ่ม พ่อแม่ได้เล่าเรื่องราวเหตุการณ์ในอดีตของหมู่บ้านนี้อย่างไรบ้าง และมีเหตุการณ์ใดบ้างที่น่าสนใจ ท่านประทับใจอะไรบ้างในการใช้ชีวิตในหมู่บ้านนี้
- 1.3 ท่านจบการศึกษาสูงสุดในระดับใด จากสถาบันใด และก่อนหน้านี้ท่านได้คาดหวังเกี่ยวกับเรื่องอนาคตไว้เช่นไร
- 1.4 ในหมู่บ้านที่ท่านอาศัยอยู่นี้ ได้มีการจัดการแสดงหนังตะลุงบ้างหรือไม่ จัดที่ใด ท่านได้มีส่วนร่วมในการจัดการแสดงนั้นอย่างไร (เช่น เป็นผู้ชม เป็นผู้แสดง มาช่วยพ่อแม่ เพราะพ่อแม่เป็นผู้แสดง)

2. การแสดงหนังตะลุงและการเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงก่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย (กรอบที่ 1)

1. การเรียนรู้ในการแสดงหนังตะลุงและวิถีชีวิตของผู้แสดงหนังตะลุงในอดีต (ถาพนายหนัง)
 - 1.1 สภาพของชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่ในยุคสมัยนั้นเป็นอย่างไร (เช่น ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การทำมาหากินของคนในชุมชน) ผู้คนในชุมชนประกอบอาชีพใดบ้าง

- 1.2 ในสมัยก่อนครอบครัวของท่าน (พ่อ แม่) มีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพใด และท่านมีส่วนช่วยเหลือ แบ่งเบาภาระของครอบครัวอย่างไร
- 1.3 ในสมัยก่อนเมื่อเว้นว่างจากการทำงาน ท่านและคนในชุมชนมักทำกิจกรรมใดร่วมกัน เพราะอะไร
- 1.4 ในสมัยก่อนที่ท่านเป็นเด็กท่านเคยได้ไปดูหนังตะลุงบ้างหรือไม่ ไปดูกับใคร ไปดูที่ไหน ในงานอะไร ท่านเดินทางไปดูอย่างไร
- 1.5 ในอดีตหมู่บ้าน/ชุมชน ที่ท่านอาศัยอยู่มีการจัดแสดงหนังตะลุงบ่อยหรือไม่ ส่วนใหญ่มักจัดขึ้นใน โอกาสใด มีผู้คนในชุมชนให้ความสนใจหรือไม่อย่างไร
- 1.6 ท่านเริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงตั้งแต่เมื่อไร ตอนนั้นอายุเท่าใด ใครเป็นผู้สอนท่านเป็นคนแรก (อาจารย์) สอนท่านว่าอย่างไร (กระบวนการสอน) เริ่มต้นจากสิ่งใดเป็นลำดับแรก และต่อจากนั้นท่านได้ฝึกฝนตนเองอย่างไร
- 1.7 หลังจากการทำพิธีกรรมครอบมือแล้ว ท่านได้เริ่มแสดงหนังตะลุงเลยหรือไม่ แสดงครั้งแรกที่ใด ในโอกาสใด ผลตอบรับจากผู้ชมครั้งนั้นเป็นอย่างไร มีผู้ว่าจ้างต่อเนื่องเลยหรือไม่ เพราะเหตุใด
- 1.8 ในสมัยก่อนท่านได้รับค่าตอบแทนในการแสดงหนังตะลุงอย่างไร มีเกณฑ์ของการให้ค่าตอบแทนอย่างไร
- 1.9 ในอดีตการแสดงหนังตะลุงแสดงเพื่อวัตถุประสงค์ใดเป็นสำคัญ (เช่น การแก้บนให้ชาวบ้าน เพื่อความบันเทิงใจ เพื่อหารายได้)
- 1.10 ปัจจุบันการเรียนรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง หรือการสืบทอดความรู้เป็นอย่างไร (ลดน้อยลง เพิ่มมากขึ้น) เพราะอะไร
- 1.11 ปัจจุบันท่านยังแสดง หรือเรียนรู้หนังตะลุงหรือไม่ เพราะอะไร ประการณจะทำให้ลูกหลาน ญาติพี่น้องรับช่วงต่อหรือไม่ เพราะอะไร

2. ภูมิปัญญาในการแสดงหนังตะลุงที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน (ถาพนายหนัง)

- 2.1 นอกจากการแสดงหนังตะลุงแล้ว ยังมีการแสดงใดบ้างที่จัดขึ้นในชุมชน (เช่น มโนราห์ เพลงบอก ฯลฯ) จัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อะไร งานใดต้องใช้การแสดงใด มีการกำหนดไว้หรือไม่ อย่างไร

- 2.2 เมื่อท่านได้เริ่มเรียนรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงแล้ว ใครเป็นคนครอบมือหนังตะลุงให้แก่ท่าน การครอบมือมีวิธีการอย่างไร (เล่าพิธีกรรมย่อๆ)
- 2.3 ในอดีตเนื้อหาสาระ (บทละคร) ที่ใช้แสดงหนังตะลุงมักเป็นเรื่องใด (เช่น การสอนศีลธรรม กฎหมาย หลักในการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน) บทละครนั้นได้มาอย่างไร ท่านได้เคยเขียนเรื่องขึ้นมาเองหรือไม่ ถ้าเคยท่านเขียนเรื่องอะไร เหตุใดจึงเขียนเรื่องนั้น
- 2.4 ตัวละครที่ใช้ในการแสดง มีที่มาอย่างไร ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาจากชีวิตจริงหรือไม่ (เล่าให้ฟังย่อๆ)
- 2.5 ในการแสดงหนังตะลุงแต่ละครั้ง จำเป็นต้องมีการไหว้ครูก่อนหรือไม่ ท่านมีความเชื่ออย่างไรเกี่ยวกับการไหว้ครูก่อนการแสดง

3. การเปลี่ยนแปลงของการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย (กรอบที่ 2)

1. การเข้ามาของ ความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียน ที่มีผลต่อการแสดงหนังตะลุง (ตามนายหนัง)
 - 1.1 ในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่มีการเข้ามาของ วิทยุ โทรทัศน์ โรงภาพยนตร์ (หนังกลางแปลง) ในช่วงใด ปี พ.ศ. ใด ผลตอบรับของคนในชุมชนต่อการเข้ามาของสิ่งต่างๆเหล่านั้นเป็นอย่างไร (เช่น ดิ้นเต้น เป็นที่ฮือฮา) แล้วท่านคิดเห็นอย่างไรกับการเข้ามาของสิ่งเหล่านี้
 - 1.2 ในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่ มีโรงเรียนเกิดขึ้นมาในช่วงใด ในสมัยนั้นคนนิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนที่เกิดขึ้นหรือไม่ เพราะเหตุใด
 - 1.3 เมื่อมีสถาบันการศึกษาเกิดขึ้น ผู้คนก็ส่งบุตรหลานเข้าไปเรียนรู้ตามหลักสูตรในโรงเรียน ท่านมองว่า การแสดงหนังตะลุงในช่วงสมัยนั้นผู้คนให้ความสนใจลดน้อยลงไปหรือไม่ ท่านรู้สึกท้อแท้ หหมดกำลังใจ และคิดจะล้มเลิกอาชีพนี้ไปหรือไม่
 - 1.4 หลังจากที่มีโทรทัศน์ เข้ามาในชุมชน ผู้ชมการแสดงหนังตะลุงลดน้อยลงไปจากเดิมหรือไม่ ในช่วงนั้นท่านมีการดำรงชีวิตอย่างไร เช่น ล้มเลิกการแสดงหยุดพักการแสดงชั่วคราว หันไปประกอบอาชีพอื่น)

- 1.5 สภาพสังคมในช่วงที่มีการเข้ามาของความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียน วิถีชีวิตของผู้คน เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างไร การเข้ามาของสิ่งต่างๆเหล่านั้นกระทบต่อความนิยมหนังตะลุง ในช่วงนั้นท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร

2. การเข้ามาของ ความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียน ที่มีผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน (ถาโมนายหนัง)

- 2.1 หลังจากการเข้ามาของความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียน วิถีชีวิตของคนในชุมชนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เป็นอยู่ ขอให้ท่านช่วยเล่าให้ฟังว่ามีความเปลี่ยนแปลงในเรื่องใดบ้าง และมีเรื่องใดที่ส่งผลกระทบต่อการแสดงหนังตะลุงของท่านบ้าง
- 2.2 ปัจจุบันท่านยังแสดงหนังตะลุงอยู่อีกหรือไม่ แสดงในโอกาสใด (เช่น งานบุญ งานทอดกฐิน งานศพ) อัตราค่าแสดงที่ท่านได้รับเป็นจำนวนเงินเท่าไร ท่านมองว่าเพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพในปัจจุบันหรือไม่ เพราะเหตุใด
- 2.3 ผู้ชมการแสดงของท่านในปัจจุบันส่วนใหญ่อยู่ในวัยใด แล้วคนในชุมชนของท่านยังคงให้การสนับสนุนการแสดงของท่านอย่างต่อเนื่องหรือไม่ อย่างไร

3. การเข้ามาของ ความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียน ที่มีผลต่อภูมิปัญญาเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง (ถาโมนายหนัง)

- 3.1 หลังจากการเข้ามาของความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียน ซึ่งเป็นช่วงที่หนังตะลุงได้รับความสนใจน้อยลง ในช่วงนั้นยังมีคนมาขอเป็นศิษย์ของท่าน และให้ท่านถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงบ้างหรือไม่ หากมี ท่านมีวิธีการอย่างไร มีกระบวนการสอนเขาเหล่านั้นอย่างไร
- 3.2 ท่านมองว่า หลักสูตรการเรียนการสอนนักเรียนในระบบโรงเรียนที่เกิดขึ้นนั้น เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ทำให้เด็กๆเห็นทางการเรียนรู้เกี่ยวกับหนังตะลุงหรือไม่ หากใช่ ท่านมองว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

3.3 ในช่วงนั้นพ่อแม่ ผู้ปกครองของเด็กนักเรียนในชุมชน ยังคงให้การสนับสนุน ให้เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับหนังตะลุง หรือ ให้หนังตะลุงเป็นสื่อในการสอนเหมือน เช่นในอดีตที่ผ่านมาบ้างหรือไม่ เพราะอะไร

4. การเข้ามาของ ความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาใน โรงเรียน ที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุง (ถามนายหนัง)

4.1 ปัจจุบันท่านยังคงแสดงหนังตะลุงอยู่อีกหรือไม่ แสดงในโอกาสใดบ้าง ผลตอบรับจากผู้ชมการแสดงในปัจจุบันเป็นอย่างไร

4.2 ในช่วงที่หนังตะลุงได้รับความสนใจน้อยลงนั้น มีหน่วยงานใดบ้างที่เข้ามาช่วยเหลือ ส่งเสริมการแสดงหนังตะลุง และเขาได้ช่วยเหลืออย่างไร

4.3 ในฐานะที่ท่านเป็นผู้แสดงหนังตะลุง ท่านคิดว่า การแสดงหนังตะลุงในปัจจุบัน ควรจะอยู่ในรูปแบบใด เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้ชมได้มากขึ้น ท่านมองว่าหากมีการปรับเปลี่ยนควรจะปรับเปลี่ยนในแนวทางใดบ้าง เช่น เครื่องมือการแสดง การจัดการ รูปแบบการนำเสนอ การปรับเปลี่ยนนั้นจะส่งผลให้ผู้ชมการแสดงมีมากขึ้นหรือไม่ อย่างไร

4. การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย (กรอบที่ 3)

1. การเรียนรู้เพื่อดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย (ถามนายหนัง)

1.1 ท่านได้เคยเข้าไปให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหนังตะลุงแก่นักเรียนในโรงเรียนบ้างหรือไม่ เพราะเหตุใดท่านจึงได้เข้าไปให้ความรู้

1.2 จากประสบการณ์ในการแสดงหนังตะลุงของท่าน ท่านมีวิธีการอย่างไรในการทำให้การแสดงหนังตะลุงของท่านโดดเด่น น่าสนใจกว่าหนังตะลุงคณะอื่น

1.3 ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพใดบ้างนอกเหนือจากการแสดงหนังตะลุง และคู่ชีวิตของท่านประกอบอาชีพใดบ้าง เหตุใดจึงประกอบอาชีพนี้

1.4 ท่านมีบุตรที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูหรือไม่ จำนวนกี่คน กำลังศึกษาอยู่ในระดับใดบ้าง ท่านเลี้ยงดูบุตรของท่านอย่างไร ท่านได้มีการถ่ายทอดความรู้ในการแสดงหนังตะลุงให้กับคนในครอบครัวบ้างหรือไม่ เพราะเหตุใด

- 1.5 ปัจจุบันนี้ท่านมีผู้สืบทอดการแสดง หรือเป็นศิษย์บ้างหรือไม่
 - 1.6 นอกจากรายได้จากการแสดงหนังตะลุงแล้ว ท่านยังมีรายได้จากที่ใดอีกบ้าง และท่านคิดว่ารายได้จากการแสดงหนังตะลุงเพียงพอต่อการใช้ชีวิตในปัจจุบันหรือไม่ เพราะเหตุใด
 - 1.7 ท่านเรียนรู้ในการหาช่องทางการทำมาหากิน หาผู้ว่าจ้าง หาสถานที่ที่จะไปแสดงอย่างไร ใครเป็นผู้คอยให้การช่วยเหลือท่านบ้าง
 - 1.8 ท่านได้เคยเป็นสมาชิกชมรม หรือเข้าร่วมกลุ่มสมาพันธ์ใดที่เกี่ยวข้องกับหนังตะลุงบ้าง (เช่น สมาพันธ์หนังตะลุง ชมรมหนังตะลุง ฯลฯ) ท่านเข้าร่วมเป็นสมาชิกได้อย่างไร ใครเป็นผู้แนะนำท่าน และเขาแนะนำท่านว่าอย่างไร
 - 1.9 สมาพันธ์ หรือ ชมรมที่ท่านเป็นสมาชิคนั้นให้การช่วยเหลือท่านในด้านใดบ้าง หลังจากการรวมกลุ่มกันในสมาพันธ์ หรือชมรม ชีวิตความเป็นอยู่ของท่านดีขึ้นอย่างไรบ้าง สมาพันธ์ หรือชมรม มีส่วนช่วยในการสนับสนุน ส่งเสริมการแสดงของท่านอย่างไร (เช่น หาสถานที่แสดงให้ท่าน มีการส่งเสริมความรู้เทคนิคใหม่ๆ ในการแสดงแก่ท่าน มีสวัสดิการช่วยเหลือท่าน ฯลฯ)
 - 1.10 นอกจากการแสดงหนังตะลุงในชุมชนของท่านแล้ว ท่านต้องเดินทางไปแสดงที่ใดอีกบ้าง (ต่างหมู่บ้าน ต่างจังหวัด ต่างประเทศ) ใครเป็นผู้แนะนำให้ท่านไปแสดงที่อื่น (เช่น คนรู้จัก เพื่อนที่อยู่ต่างถิ่น) เพราะเหตุใดท่านจึงคิดที่จะไปแสดงที่อื่นๆ
 - 1.11 ท่านได้นำเทคนิคที่เกิดจากการเรียนรู้ของท่าน ไปถ่ายทอดให้กับนายหนังตะลุงท่านอื่นหรือไม่ ถ้ามีท่านได้ถ่ายทอดอย่างไร (การถ่ายทอดความรู้) ท่านถ่ายทอดให้ลูกหลานคนใกล้ชิดหรือคนในครอบครัวบ้างหรือไม่ ท่านถ่ายทอดอย่างไร
2. การพัฒนาความรู้ ปรับเปลี่ยนความรู้ และแบบแผนในการแสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน (ถามนายหนัง)
- 2.1 ท่านได้นำความรู้สมัยใหม่ (เช่น ภาพยนตร์ บทละครทางโทรทัศน์ที่กำลังเป็นที่นิยม เพลงลูกทุ่งที่กำลังเป็นที่นิยม เพลงสตริงที่กำลังเป็นที่นิยม ระบบแสง สี เสียง คอมพิวเตอร์ ฯลฯ) มาปรับใช้ในการแสดงของท่านบ้างหรือไม่ อย่างไร

- 2.2 มีความรู้ใดที่ท่านได้ปรับเปลี่ยนไป เพื่อให้การแสดงหนังตะลุงของท่านดู น่าสนใจ และท่านได้ปรับเปลี่ยนความรู้นั้นอย่างไร ใครเป็นผู้สอนท่าน และ แนะนำท่านว่าอย่างไร ท่านได้นำคำแนะนำนั้นมาผสมผสานกับประสบการณ์ ของตนเองอย่างไร (ขอให้เล่าให้ฟังอย่างละเอียด)
- 2.4 มีความรู้ใดที่ท่านได้ปรับเปลี่ยนไป เพื่อให้การแสดงหนังตะลุงของท่านดู น่าสนใจ และท่านได้ปรับเปลี่ยนความรู้นั้นอย่างไร ใครเป็นผู้สอนท่าน และ แนะนำท่านว่าอย่างไร ท่านได้นำคำแนะนำนั้นมาผสมผสานกับประสบการณ์ ของตนเองอย่างไร (ขอให้เล่าให้ฟังอย่างละเอียด)
- 2.5 ท่านได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาการแสดงของท่านบ้างหรือไม่ และ ท่านได้ศึกษาหาความรู้จากแหล่งใด เพื่อนำมาปรับใช้ในการแสดงของท่าน (เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือ อินเทอร์เน็ตฯลฯ) และท่านได้นำความรู้นั้นมา ปฏิบัติอย่างไร
- 2.6 ปัจจุบันมีหนังตะลุงใหม่ๆเกิดขึ้นมาก แต่ละคณะต่างก็มีเทคนิคการแสดง ที่แตกต่างกันไป ท่านมีการพัฒนาความรู้ในการแสดงของท่านอย่างไร
- 2.7 ท่านมีเทคนิคอย่างไรเพื่อให้ผู้ชมการแสดงของท่านไม่เบื่อและหนีกลับบ้าน ไปก่อนการแสดงจะจบ
- 2.8 ผู้ชมการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบัน ชื่นชอบการแสดงแบบใด (เช่น เน้นความ บันเทิง ตลกไปกษา เน้นสาระ การสอนใจฯลฯ) ท่านมีวิธีการนำเสนออย่างไร
- 2.9 ท่านมีความเห็นว่า ผู้แสดงหนังตะลุงในปัจจุบัน น่าจะมีคุณลักษณะอย่างไร จึงจะสามารถเป็นที่ยอมรับของผู้ชมการแสดงได้
- 2.10 ท่านเคยแสดงหนังตะลุงออกรายการวิทยุ โทรทัศน์ บ้างหรือไม่ ทำอย่างไร ใครเป็นผู้สนับสนุน
- 2.11 มีนักจัดรายการ หรือบริษัท ห้างร้านเทปบันทึกเสียง วีดีโอ วีซีดี เข้ามา ส่งเสริม หรือนำเรื่องของท่านไปเผยแพร่ หรือจำหน่ายบ้างหรือไม่ อย่างไร

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก

ชุดที่ 2 แนวคำถามการสัมภาษณ์ ผู้นำองค์กรที่เกี่ยวข้องกับหนังตะลุง

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- 1.1 ให้เล่าประวัติความเป็นมาของท่าน โดยเริ่มตั้งแต่ภูมิลำเนาเดิมเป็นคนในหมู่บ้านนี้หรือไม่ เกิดเมื่อไร อายุเท่าไร มีพี่น้องกี่คน ท่านเป็นคนี่เท่าไร หากท่านมีใช้คนในหมู่บ้านนี้ ท่านเป็นคนี่มาจากที่ใด พ่อ แม่ มีอาชีพอะไร เหตุใดจึงมาตั้งรกรากและอาศัยอยู่ที่นี่
- 1.2 หากพ่อ แม่ และบรรพบุรุษของท่านเป็นคนในหมู่บ้านนี้แต่แรกเริ่ม พ่อแม่ได้เล่าเรื่องราวเหตุการณ์ในอดีตของหมู่บ้านนี้อย่างไรบ้าง และมีเหตุการณ์ใดบ้างที่น่าสนใจ ท่านประทับใจอะไรบ้างในการใช้ชีวิตในหมู่บ้านนี้
- 1.3 ในหมู่บ้านที่ท่านอาศัยอยู่นี้ ได้เคยมีการจัดการแสดงหนังตะลุงบ้างหรือไม่ จัดที่ใด ท่านได้มีส่วนร่วมในการจัดการแสดงนั้นอย่างไร (เช่น เป็นผู้ชม เป็นผู้แสดง มาช่วยพ่อแม่ เพราะพ่อแม่เป็นผู้แสดง)
- 1.4 ท่านจบการศึกษาสูงสุดในระดับใด สาขาใด สำเร็จการศึกษาจากสถาบันใด
- 1.5 ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งใดในองค์กร (ให้เล่าความเป็นมาตั้งแต่เริ่มแรกของการปฏิบัติงาน) เหตุใดท่านจึงเลือกที่จะมาปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรนี้
- 1.6 ท่านมีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับองค์กรนี้อย่างไรบ้าง
- 1.7 การก่อตั้งองค์กรที่เกี่ยวข้องกับหนังตะลุงนี้ เริ่มขึ้นเมื่อใด ใครเป็นผู้ริเริ่มในการก่อตั้ง มีที่มาหรือวัตถุประสงค์อย่างไรในการก่อตั้ง
- 1.8 ก่อนที่จะมีการก่อตั้งองค์กรที่เกี่ยวข้องกับหนังตะลุง หนังตะลุงแต่ละคณะมีหน่วยงานใดบ้างที่ให้การสนับสนุน และส่งเสริมการแสดงหนังตะลุง
- 1.9 ภาระงานหรือหน้าที่หลักที่ท่านต้องปฏิบัติเกี่ยวข้องกับเรื่องใดบ้าง ท่านปฏิบัติอย่างไร มีการเริ่มต้นจากสิ่งใดเป็นลำดับแรก หน่วยงานใดเป็นผู้กำหนดแนวทางในการปฏิบัติ แนวการปฏิบัติดังกล่าวมีความสำคัญอย่างไร

2. การเปลี่ยนแปลงของการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย (กรอบที่ 2)

1. การเข้ามาของความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียนที่มีผลต่อการแสดงหนังตะลุง
(ถามผู้นำองค์กรหนังตะลุง)

- 1.1 จากการที่ท่านทำงานในองค์กรนี้ มีช่วงใดบ้างที่เป็นช่วงวิกฤตของหนังตะลุง คนให้ความสนใจหนังตะลุงน้อยลง (ปี พ.ศ.ใด) แล้วในช่วงนั้นมีคณะหนังตะลุงที่ล้มเลิกการแสดง หรือหยุดพักการแสดงไปบ้างหรือไม่ หากมี ท่านคิดว่า เป็นเพราะสาเหตุใดที่นายหนังตะลุงต้องล้มเลิกการแสดง หรือหยุดพักการแสดงในช่วงนั้น ท่านมีส่วนในการให้ความช่วยเหลือ แนะนำ อย่างไร
- 1.2 ในการก่อตั้งองค์กรนี้ขึ้นมา ตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ใดเป็นหลัก มีการมุ่งเน้นเพื่อช่วยเหลือ แนะนำ ส่งเสริม นายหนังตะลุงที่อยู่ในภาวะวิกฤติ(งานแสดงไม่ค่อยมี) ตั้งแต่แรกเริ่มเลยหรือไม่ อย่างไร

2. การเข้ามาของความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียน ที่มีผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน
(ถามผู้นำองค์กรหนังตะลุง)

- 2.1 องค์กรนี้ตั้งขึ้นมาเพื่อมุ่งเน้นช่วยเหลือหนังตะลุงในช่วงที่หนังตะลุงอยู่ในช่วงวิกฤตใช่หรือไม่ หากใช่ ท่านได้ช่วยเหลือหนังตะลุงเหล่านั้นอย่างไร ด้วยวิธีการใด และผลเป็นอย่างไร
- 2.2 จากการที่ก่อตั้งองค์กรขึ้นมาช่วยเหลือนี้ ส่งผลให้ การดำรงชีวิตของนายหนังตะลุงดีขึ้นจากเดิมหรือไม่ ดีขึ้นอย่างไร

3. การเข้ามาของความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียน ที่มีผลต่อภูมิปัญญาเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง

(ถามผู้นำองค์กรหนังตะลุง)

- 3.1 ในช่วงที่หนังตะลุงอยู่ในภาวะวิกฤต คือ ก่อนข้างไม่เป็นที่นิยม อันเนื่องมาจากมีโทรทัศน์ มีหนังกลางแปลง ต่างๆเข้ามาแพร่หลายในชุมชนมากขึ้น รวมถึงการส่งบุตรหลานเข้าศึกษาหาความรู้ในสถานศึกษามากขึ้น จึงดูเหมือนว่า หนังตะลุงจะมีบทบาทในการเป็นสื่อเพื่อถ่ายทอดความรู้น้อยลง ในช่วงนั้นส่วนใหญ่หนังตะลุงยังคงมีบทบาทด้านใด เช่น ยังคงเก็บบให้ชาวบ้านอยู่หรือไม่
- 3.2 ในช่วงนั้นมีการถ่ายทอดวิชาความรู้เกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงให้กับผู้ที่เข้ามาฝึกหัดหนังตะลุงบ้างหรือไม่
- 3.3 ในช่วงนั้น นายหนังตะลุงที่สังกัดในองค์กรของท่านที่ได้ล้มเลิกการแสดงแล้วหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน มีหรือไม่ เขาเหล่านั้นได้ไปประกอบอาชีพใดกันบ้าง องค์กรมีส่วนช่วยเหลือเขาเหล่านั้นอย่างไร

4. การเข้ามาของความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียน ที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุง

(ถามผู้นำองค์กรหนังตะลุง)

- 4.1 ในช่วงแรกเริ่มของการก่อตั้งองค์กรนี้ขึ้นมา มีคณะหนังตะลุงที่อยู่ในความดูแลของท่าน จำนวนกี่คณะ และในช่วงที่เกิดวิกฤตหนังตะลุง มีจำนวนที่ล้มเลิกการแสดงไปเท่าใด สาเหตุของการล้มเลิกการแสดง ส่วนใหญ่มาจากสาเหตุใด และในปัจจุบันยังคงมีคณะหนังตะลุงที่อยู่ในความดูแลของท่าน จำนวนกี่คณะ
- 4.2 ท่านได้เคยพูดคุย หรือถามถึงปัญหาที่ทำให้นายหนังตะลุง ล้มเลิกการแสดงไปหรือไม่ หากมี เหตุใดนายหนังตะลุงเหล่านั้นจึงได้เลิกอาชีพการแสดงหนังตะลุง ท่านได้ชี้แนะแนวทางแก่ท่านเหล่านั้นว่าอย่างไร แล้วเขาหวนกลับมาแสดงอีกครั้งหรือไม่ เหตุใดจึงหวนกลับมา

3. การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย (กรอบที่ 3)

1. การเรียนรู้เพื่อดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย

(ถามผู้นำองค์กรหนังตะลุง)

- 1.1 องค์กรได้กำหนดหรือวางกฎเกณฑ์ กฎระเบียบไว้อย่างไรบ้าง แล้วนายหนังตะลุงได้ยึดถือ ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นั้นหรือไม่ อย่างไร
- 1.2 ท่านเห็นว่า หลังจากที่ตั้งองค์กรนี้ขึ้นมา คุณภาพชีวิตของนายหนังตะลุงดีขึ้นอย่างไร ผลตอบรับของผู้ชมการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบัน เป็นอย่างไร
- 1.3 องค์กรได้มีการจัดอบรม หรือฝึกการแสดงให้กับบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงบ้างหรือไม่ หากมี ส่วนใหญ่เป็นบุคคลวัยใด เหตุใดเขาจึงให้ความสนใจ และท่านมีวิธีการอย่างไร
- 1.4 ท่านเห็นว่า รายได้จากการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันเพียงพอต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันของนายหนังตะลุงหรือไม่ เพราะเหตุใด

2. การพัฒนาความรู้ การปรับเปลี่ยนความรู้ และแบบแผนในการแสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน

(ถามผู้นำองค์กรหนังตะลุง)

- 2.1 องค์กรมีแนวทางอย่างไรในการพัฒนาคุณภาพหนังตะลุงให้มีคุณภาพ และให้เป็นที่ สนใจของผู้ชมในยุคสมัยปัจจุบัน
- 2.2 องค์กรมีการสนับสนุนในการพัฒนาความรู้ของนายหนังตะลุงบ้างหรือไม่ มีวิธีการอย่างไร
- 2.3 คณะหนังตะลุงที่อยู่ในความดูแลขององค์กรในปัจจุบันมีจำนวนกี่คณะ มากขึ้นหรือลดน้อยลงจากตอนที่เริ่มก่อตั้งองค์กร เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น
- 2.4 ในปัจจุบันมีปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่เกิดขึ้นในองค์กร จากการเข้าร่วมกลุ่มกันของคณะหนังตะลุงหลายๆคณะ ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร
- 2.5 องค์กรนี้มีหน้าที่อย่างไรในการส่งเสริมหรือสนับสนุนการแสดงหนังตะลุง

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก

ชุดที่ 3 แนวคำถามการสัมภาษณ์ ผู้บริหารสถานศึกษา/ครูที่เกี่ยวข้อง

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- 1.1 ให้เล่าประวัติความเป็นมาของท่าน โดยเริ่มตั้งแต่ภูมิลำเนาเดิมเป็นคนในหมู่บ้านนี้หรือไม่ เกิดเมื่อไร อายุเท่าไร มีพี่น้องกี่คน ท่านเป็นคนี่เท่าไร หากท่านมีใช้คนในหมู่บ้านนี้ ท่านเป็นคนี่มาจากที่ใด พ่อ แม่ มีอาชีพอะไร เหตุใดจึงมาตั้งรกรากและอาศัยอยู่ที่นี้ อยู่อาศัยมานานกี่ปี
- 1.2 หากพ่อ แม่ และบรรพบุรุษของท่านเป็นคนในหมู่บ้านนี้แต่แรกเริ่ม พ่อแม่ได้เล่าเรื่องราวเหตุการณ์ในอดีตของหมู่บ้านนี้อย่างไรบ้าง และมีเหตุการณ์ใดบ้างที่น่าสนใจ ท่านประทับใจอะไรบ้างในการใช้ชีวิตในหมู่บ้านนี้
- 1.3 ท่านจบการศึกษาสูงสุดในระดับใด จากสถาบันใด และก่อนหน้านี้อ่านได้คาดหวังเกี่ยวกับเรื่องอนาคตไว้เช่นไร เหตุใดท่านจึงมาปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาแห่งนี้
- 1.4 ในหมู่บ้านหรือสถานศึกษาที่ท่านอยู่นี้ ได้เคยมีการจัดการแสดงหนังตะลุงบ้างหรือไม่ จัดขึ้นในโอกาสใด และท่านได้มีส่วนร่วมในการจัดการแสดงนั้นอย่างไร
- 1.5 การก่อตั้งสถานศึกษานี้เริ่มขึ้นเมื่อใด ท่านเริ่มเป็นผู้บริหารสถานศึกษาแห่งนี้ตั้งแต่เมื่อไร ปี พ.ศ. ใด ชาวบ้านในชุมชนนิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาที่โรงเรียนแห่งนี้หรือไม่

2. การเปลี่ยนแปลงของการแสดงหนังตะลุงภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย

(กรอบที่ 2)

1. การเข้ามาของความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียนที่มีผลต่อการแสดงหนังตะลุง

(ถามครู)

- 1.1 ท่านมองว่าการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในปัจจุบัน ส่งผลให้เด็กนักเรียนเห็นห่างจากวิธีการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างเช่น หนังตะลุงไปหรือไม่ อย่างไร

2. การเข้ามาของความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียนที่มีผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชน

(ถามครู)

- 2.1 ท่านเห็นว่า ความรู้สมัยใหม่ตามแบบแผนสถานศึกษาในโรงเรียน มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของคนในปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร
- 2.2 ท่านเห็นว่าเด็กๆในยุคสมัยปัจจุบัน ยังมีความจำเป็นในการช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานเหมือนในสมัยอดีตหรือไม่ ในปัจจุบันยังมีบ้างหรือไม่ที่เด็กๆจะต้องขาดเรียนไปช่วยทางบ้านทำมาหากิน

3. การเข้ามาของความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียนที่มีผลต่อภูมิปัญญาเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง

(ถามครู)

- 3.1 ในโรงเรียนมีการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างเช่น หนังตะลุง บ้างหรือไม่ หรือ เน้นการเรียนการสอนเฉพาะในหลักสูตรเท่านั้น
- 3.2 ท่านเห็นว่า การเรียนการสอนเกี่ยวกับหนังตะลุง แปรลกแยกกับการเรียนการสอนหนังสือตามแบบในชั้นเรียนหรือไม่ หรือทั้งสองอย่างสามารถเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกันและกันได้ ท่านคิดเห็นอย่างไร

4. การเข้ามาของความเจริญทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษาในโรงเรียนที่มีผลต่อ การดำรงอยู่ของหนังตะลุง

(ถามครู)

- 4.1 ตัวหลักสูตรที่ท่านใช้สอนนักเรียนในปัจจุบัน อาจไม่ค่อยเน้น หรือพูดถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเช่น หนังตะลุงมากนัก หากเป็นเช่นนี้ ท่านคิดว่าอาจมีผลให้นักเรียนหรือคนในชุมชนไม่ค่อยเล็งเห็นความสำคัญของหนังตะลุง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเท่าที่ควร ท่านเห็นว่อย่างไร

3. การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย (กรอบที่ 3)

1. การเรียนรู้เพื่อดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย

(ถามครู)

- 1.1 ท่านมีการวางแผนหรือดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับรายวิชา ศิลปะการแสดงหนังตะลุงในสถาบันการศึกษาของท่านหรือไม่ หากมี ท่านคิดว่ากระบวนการสอนควรเป็นอย่างไร จำเป็นหรือไม่ในการเชิญปราชญ์ท้องถิ่น อย่างเช่น นายหนังตะลุงมาให้ความรู้แก่นักเรียน
- 1.2 ท่านคิดว่าการศึกษาในระบบโรงเรียนควบคู่ไปกับการศึกษาหลักสูตรท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น หนังตะลุง สามารถศึกษาเรียนรู้ควบคู่ไปด้วยกันได้หรือไม่ มีส่วนดีหรือส่วนเสียอย่างไร

2. การพัฒนาความรู้ การปรับเปลี่ยนความรู้ และแบบแผนในการแสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน

(ถามครู)

- 2.1 ท่านเห็นว่า การแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันเป็นเรื่องที่ล้าหลัง ไม่ทันสมัย ไม่เข้ากับยุคความทันสมัยในปัจจุบันหรือไม่ ท่านคิดว่า หนังตะลุงในปัจจุบันรูปแบบการนำเสนอ หรือเนื้อหาที่ใช้แสดง ควรเป็นอย่างไร
- 2.2 ท่านเห็นว่าหากมีการเรียนการสอนเกี่ยวกับหนังตะลุงแก่นักเรียนในโรงเรียน ควรสอนอย่างไร ใช้วิธีการใด
- 2.3 ท่านได้สนับสนุนให้มีการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนบ้างหรือไม่ เรื่องใดบ้างที่ท่านสนับสนุน
- 2.4 มีการเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้แก่นักเรียนหรือไม่ เชิญมาสอนในเรื่องใด เพราะเหตุใดจึงเชิญมาสอน/ให้ความรู้ ในเรื่องนี้
- 2.5 ท่านเคยเชิญนายหนังตะลุงเข้ามาให้ความรู้แก่นักเรียนของท่านหรือไม่ และท่านมีวัตถุประสงค์ใดในการเชิญท่านเหล่านั้นมาให้ความรู้เรื่องนี้

- 2.6 ปรากฏ์ท้องถิ่น หรือปรากฏ์ชาวบ้านที่ท่านเชิญมานั้นเป็นคนในชุมชนหรือไม่ ท่านได้ติดต่อเชิญมาอย่างไร เขาตอบรับคำเชิญด้วยความยินดีเลยหรือไม่ อย่างไร
- 2.7 ผลตอบรับจากนักเรียนในการที่ท่านได้เชิญปรากฏ์ท้องถิ่นมาให้ความรู้กับนักเรียนเป็นอย่างไร นักเรียนให้ความสนใจหรือไม่ อย่างไร
- 2.8 ทราบว่ามีนักเรียนในความดูแลของท่านเป็นนายหน้าห้ตะลุงในชุมชน (หน้าเยาวชน) ท่านให้คำแนะนำหรือส่งเสริม สนับสนุนนักเรียนของท่านอย่างไร
- 2.9 ปัจจุบันท่านยังเชิญปรากฏ์ชาวบ้าน มาให้ความรู้กับนักเรียนอยู่อีกหรือไม่ หากมี ท่านเชิญมาให้ความรู้กับนักเรียนในเรื่องใดบ้าง
- 2.10 ท่านให้คำแนะนำเกี่ยวกับการแบ่งเวลาในการเรียน และการแสดงหน้าห้ตะลุงของนักเรียนในความดูแลของท่านอย่างไร
- 2.11 ท่านเห็นว่าการที่นักเรียนของท่านมีความรู้เรื่องการแสดงหน้าห้ตะลุงควบคู่ไปกับการเรียนในโรงเรียน จะมีผลต่อการดำรงชีวิตในอนาคตของนักเรียนอย่างไร
- 2.12 ท่านเคยมอบรางวัลเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ และเชิดชูเกียรติ ให้แก่นักเรียนที่เป็นนายหน้าห้ตะลุงในสถานศึกษาของท่านหรือไม่
- 2.13 ท่านเห็นว่านักเรียนที่เรียนรู้เรื่องเหล่านี้มีส่วนช่วยส่งเสริม/ผลักดันให้โรงเรียนมีชื่อเสียงได้หรือไม่ อย่างไร

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก
ชุดที่ 4 แนวคำถามการสัมภาษณ์ ผู้ประกอบการเกี่ยวกับหนังตะลุง
(บริษัท ห้างร้านที่จำหน่าย เทป CD VCD หนังตะลุง)

1. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- 1.1 ให้เล่าประวัติความเป็นมาของท่าน โดยเริ่มตั้งแต่ภูมิลำเนาเดิมเป็นคนมาจากที่ใด เกิดเมื่อไร อายุเท่าไร มีพี่น้องกี่คน ท่านเป็นคนทำอะไร เหตุใดจึงมาตั้งรกรากและอาศัยอยู่ที่นี่
- 1.2 หากพ่อ แม่ และบรรพบุรุษของท่านเป็นคนในหมู่บ้านนี้แต่แรกเริ่ม พ่อแม่ได้เล่าเรื่องราวเหตุการณ์ในอดีตของหมู่บ้านนี้อย่างไรบ้าง และมีเหตุการณ์ใดบ้างที่น่าสนใจ ท่านประทับใจอะไรบ้างในการใช้ชีวิตในหมู่บ้านนี้
- 1.3 ในหมู่บ้านที่ท่านอาศัยอยู่นี้ ได้เคยมีการจัดการแสดงหนังตะลุงบ้างหรือไม่ จัดที่ใด ท่านได้มีส่วนร่วมในการจัดการแสดงนั้นอย่างไร (เช่น เป็นผู้ชม เป็นผู้แสดง มาขายสินค้า)
- 1.4 ท่านจบการศึกษาสูงสุดในระดับใด สาขาใด สำเร็จการศึกษาจากสถาบันใด
- 1.5 เหตุใดท่านจึงเลือกที่จะมาปฏิบัติหน้าที่ในสถานประกอบการนี้ ท่านคิดเห็นอย่างไร
- 1.6 ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งใดในสถานประกอบการนี้ (ให้เล่าความเป็นมาตั้งแต่เริ่มแรกของการปฏิบัติงาน)
- 1.7 สถานประกอบการที่ท่านปฏิบัติหน้าที่นี้ มีความเป็นมาอย่างไร ใครเป็นผู้ริเริ่มในการก่อตั้ง และมีการดำเนินการมานานเท่าใด กี่ปี แล้วที่นี่มี เทป CD VCD ประเภทใดบ้าง มีเทป CD VCD หนังตะลุงจำหน่ายบ้างหรือไม่

2. การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย (กรอบที่ 3)

1. การเรียนรู้เพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย

- 2.1 เทป CD VCD หนังตะลุงที่จำหน่ายนี้ ท่านได้มาอย่างไร มีกระบวนการในการผลิต หรือจำหน่าย อย่างไร จำหน่ายให้ลูกค้าประเภทใด ใครบ้าง

- 2.2 ราคาต้นทุนในการผลิต เทป CD VCD เป็นอย่างไร และท่านมีการจ่ายค่าตอบแทนให้กับนายห้างตะลุงอย่างไร
- 2.3 ท่านเห็นว่ารายได้จากการผลิต และจำหน่ายเทป CD VCD นั้งตะลุงเป็นอย่างไร รายได้ดีหรือไม่ และท่านจะดำเนินการต่อไปหรือไม่ อย่างไร
- 2.4 ท่านมีติดต่อกับคณะนั้งเหล่านั้งอย่างไร ติดต่อดั้วยวิธีการใด นั้งตะลุงที่ท่านติดต่อดั้วยรับที่จะผลิตเทป CD VCD นั้งตะลุงทุกคณะหรือไม่ มีบ้างหรือไม่ที่ไม่ตอบตกลง เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้งอย่างไร
- 2.5 จากการดำเนินการที่ผ่านมา มีปัญหาหรืออุปสรรคใดที่เกิดขึ้นบ้าง ท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้งอย่างไร
- 2.6 ในกรณีที่มีการ Copy แผ่นซ้ำหลายครั้ง มีการจ่ายค่าตอบแทนแก่นายห้างตะลุงอย่างไร เพราะเหตุใดจึงจ่ายค่าตอบแทนแบบนี้

2. การปรับเปลี่ยนและพัฒนาการแสดงนั้งตะลุงให้สอดรับกับวิถีชีวิตผู้คนในสังคมปัจจุบัน

- 3.1 ท่านมีการเลือกคณะนั้งตะลุงที่จะมาผลิต เทป CD VCD นั้งตะลุง อยั้งไร นั้งคณะใดที่เป็นที่ชื่นชอบของกลุ่มเป้าหมาย และขายดีที่สดุ เพราะเหตุใด
- 3.2 ในการผลิตเทป CD VCD นั้งตะลุง แต่ละครั้ง ท่านเป็นผู้คิดบทละคร/กำหนดเรื่องมาให้นายห้างตะลุงแสดง หรือว่าเป็นเรื่อง/บท ที่นายห้างเตรียมมาเอง อยั้งไร
- 3.3 เรื่องแบบใดที่เป็นที่นิยมของผู้บริโภคมกที่สดุ เช่น เน้นที่ความบันเทิง ตลก ฯลฯ
- 3.4 กลุ่มใดที่มาซื้อ เทป CD VCD นั้งตะลุง มกที่สดุ เช่น คนขับรถทัวร์ ผู้สูงอายุ ฯลฯ
- 3.5 แนวโน้มของการประกอบการในปัจจุบันเป็นอยั้งไร (ไปไหวหรือไม่ คาดว่า จะอยู่ได้นานแค่ไหน) มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง มีแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้งอย่างไร

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างบทสนทนาการสัมภาษณ์ระดับลึก

ตัวอย่างบทสนทนาการสัมภาษณ์ระดับลึก

- ถาม ปัจจุบันคุณลุงยังแสดง และเรียนรู้เกี่ยวกับหนังตะลุงอยู่มั๊ยคะ
- ตอบ ครับ โดยตลอดเวลาเลย เพราะเนื่องจากว่า มีใจรัก ผมมองไปข้างหน้าและมีความคาดหวังว่าจะช่วยยึดอายุการใช้งานของหนังตะลุงไว้ให้นาน ทรายใบที่ลุงยังมีชีวิตอยู่ ยังหายใจอยู่ ยังมีสติสัมปชัญญะ ยังรอด ยังไหวมือ ไหวตีนอยู่ จะพยายามทำเรื่องนี้โดยไม่หยุดยั้ง ต้องทำต่อไปเรื่อยๆ ถ้าหากเราคิดเหมือนๆ กันแบบนี้ทั้งหมดก็คงดี แต่คนคิดไม่เหมือนกัน เพราะถ้าหากไม่ได้เงิน ไม่ได้ความอยู่รอด เขาก็ไม่ทำ เพราะทำงานพวกนี้ทำด้วยจิตวิญญาณ ต้องใจรักจริง ๆ
- ถาม ในช่วงที่มีความทันสมัยต่างๆเข้ามาในชุมชน ลุงดำรงชีวิตอย่างไรคะ แล้วคนในชุมชนละคะ ตอนนั้นเป็นอย่างไร
- ตอบ คือตอนนั้นลุงก็ยังได้เล่นหนังมากอยู่นะ แต่มันก็เริ่มมีทุนนิยมเข้ามา โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเข้ามา เริ่มนิยมตะวันตกมากขึ้น ภูมิปัญญากำลังจะถูกทอดทิ้งมาเรื่อยๆ หลายสิ่งหลายอย่างเจริญขึ้น แต่เราลืมนองไปว่า บริบท บ้านเรากับตะวันตก มันต่างกัน ประเทศไทยเราก็ต้องพัฒนาในจุดยืนของเราให้เข้มแข็งขึ้น แต่เขาไม่ได้มอง เขาเอาจุกเทศมาขายใจ ถึงจุกเทศมันจะใหญ่กว่าจุกเรา เราไม่ได้พัฒนาตามวิถีชีวิตของเรา
- ถาม ตอนนี้อ่าแสดงที่ลุงได้รับต่อคืนเท่าไรคะ
- ตอบ ตอนนี่คือ 15,000 บาท พอขึ้นไป 15,000 สิ่งที่กระทบคือ เศรษฐกิจเพราะค่าครองชีพมันสูง หนังตะลุงก็เหมือนกัน ค่าใช้จ่ายมันก็สูง ถ้าไม่เอาในราคานี้เราก็อยู่ไม่ได้ ต้องรับภาระมาก ชาวบ้านฐานะไม่เหมือนกัน เหมือนอย่างคนที่บนไว้ 10 ปี สะสมเงินไว้วันละ 20 บาท เพื่อจะเอาเงินนั้นไว้รับหนังแก้บน ปัญหานี้เคยพบมามากเลย ถึงเราจะไปคิดเอา 15,000 หมดทุกคนมันคงไม่ได้ ต้องยืดหยุ่น ต้องปรับ ต้องตกลงกับพวกลูกคู่ ว่าตรงนี้น้ำมันไม่ใช่ธุรกิจ เราเป็นคนของประชาชน เราต้องดูด้วยว่าสภาพเศรษฐกิจของเขายังไง เขาลำบากหรือไม่ คือจิตใจของเขานุรักษ์ เขามีความผูกพันตรงนั้น นี่ก็เป็นกลุ่มหนึ่งที่เขาพยายามจะสืบทอด มี 3 อย่างที่สำคัญที่สุดคือ คนรับหนัง คนดูหนัง คนเล่นหนัง 3 อย่างนี้มันขาดกันไม่ได้ องค์ประกอบทั้ง 3 อย่างนี้ เพราะฉะนั้นต้องเอื้ออาทรกัน นี่คือปัญหาหนักที่สุดตอนนี้ ลูกคู่มันจะเอามาก ค่าน้ำมันรถในการเดินทางอีก ค่าลูกคู่นี้ คีนึงเขาเอา 5,000 ประมาณ 7-8 คน รถที่ต้องเดินทาง ต้องใช้ 2 คัน ค่าใช้จ่ายคีนึงไม่ต่ำกว่า 8,000-9,000 บาท
- ถาม ลุงมองว่าเงินที่ได้รับเพียงพอต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันมั๊ยคะ
- ตอบ ไม่พอหรอก ในปัจจุบันนี้ไม่พอแล้ว ตอนนี่หนังที่ได้เล่นมากก็คือ หนังตลาด หนังที่ทำเทป ทำซีดี เช่น พวกหนังแก้ว นี่คือนั่งตลาด แต่ว่ามันก็กระทบนั้นแหละพอเล่นไปมาก ๆ คนก็เห็นว่าซ้ำ ๆ มุขเดิม ๆ นี่มันไม่ใช่ง่าย ๆ นะ ลุงคิดเล่น ๆ นะว่า หนังถ้าแก่แล้วคนไม่ค่อยรับ ตามจริง

แล้วหนังสือขายประสบการณ์นะ มะพร้าวยิ่งห่ามันยิ่งมันนะที่จริง แต่พอเราชราแล้ว คนก็ไม่ค่อยจ้าง ปัจจุบันนี้เขาเน้นแต่ให้ตกลงอย่างเดียว สารจะไม่เกี่ยว พอหมดมุขตกลงก็หมายความว่าหมดดีเท่านั้นแหละ

ถาม ในฐานะที่ลุงเป็นนายหนังที่มีประสบการณ์ตรงนี้มาอย่างยาวนาน การแสดงหนังตะลุงในปัจจุบัน ควรจะอยู่ในรูปแบบไหนเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในปัจจุบันคะ

ตอบ ปัจจุบันเราปรับในเรื่องของเวลา หนังต้องหาเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้คนได้ดูหนัง ถึงแม้จะเอาหนังดียังไงมา ถ้าไม่ดูเวลาให้ดี ก็ไม่มีคนดู เหมือนอย่างติ 2 ไว้ให้คนดูหนังตะลุงคนมันไม่รอดดูแล้ว ถ้าเอาไว้หลังเพื่อนเหมือนในสมัยอดีตมันไม่ได้แล้ว เมื่อก่อนเขาจะมีหนังฉาย กับหนังตะลุง คนจะดูหนังฉายก่อน ตอนหัวค่ำ พอรอบดึกเอาหนังตะลุงขึ้น เล่นกันจนรุ่ง คนดูหนังฉายเสร็จแล้วก็กลับบ้าน เพราะฉะนั้นในปัจจุบันนี้เราต้องดูในเรื่องของจังหวะเวลา หากว่าไปแสดงให้เด็กนักเรียนดูก็ต้องเล่นช่วงบ่าย กลางวัน ครูต้องควบคุมต้องเซ็งบังคับ นี่ก็ความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

ถาม ลุงคะ ปัจจุบันลุงยังศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องมั๊ยคะ

ตอบ ไม่เคยหยุดเลย เขียนหนังสืออยู่ตลอด เรื่องหนังที่เคยเล่นมาแล้ว จะไม่คงที่แบบนั้น เพราะวันเวลามันเปลี่ยนแปลง ต้องปรับปรนอยู่ตลอด ต้องคิดอยู่ตลอดว่าเราเล่นแบบนี้สังคมได้มั๊ย คือเรื่องมันเป็นจักร ๆ วงศ์ ๆ ก็จริงแต่เรื่องคำพูด คำตกลงต่าง ๆ เราต้องไม่ตกข่าว ติดตามข่าวทางโทรทัศน์อยู่เรื่อย ๆ จากโทรทัศน์ จากหนังสือพิมพ์ หนังสือก็อ่านหนังสือที่เขาเขียนดี ๆ แต่ว่าพวกหนังสือวรรณคดีต่าง ๆ ก็ไม่ทิ้งต้องศึกษา เป็นนายหนังต้องอ่านหนังสือมาก มันจะทำให้เราลื่นไหล พวกธรรมชาติ ภาษาไทย คำอ่าน คำแปลนี่ต้องรู้

ถาม อยากให้คุณลุงฝากสักนิดคะฝากถึงหนังตะลุงรุ่นใหม่ทีเพิ่งเข้ามาเรียนรู้จะทำอย่างไรให้เป็นที่ยอมรับของผู้ชมในปัจจุบันคะ

ตอบ คนที่จะมาฝึกหนังจะต้องมีความรักจริง จะต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง ทีนี้การเล่นหนังในปัจจุบันเราอย่าคาดหวังยึดเอาเป็นอาชีพ เพราะสังคมมันเปลี่ยนแปลงไปแล้ว แต่ให้เราคิดเสียว่าเราเล่นเพื่อรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อภาคใต้ของเราให้เหมือนกับภาคอีสาน เขารักหมอรำ รักโปงกลาง ให้เราระลึกให้อยู่เสมอว่าเรานี้คือคนภาคใต้และที่สำคัญที่สุด การเล่นหนังนี้ ต้องมีสมรรถภาพทางร่างกาย เราต้องมีงานหลักที่รองรับอยู่ เราจะมายึดเป็นอาชีพทีเดียวนี่คือไม่ได้ และอีกอย่าง การเล่นหนัง ต้องรู้ให้จริง ต้องหมั่นศึกษา ต้องศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อเราไม่รู้อะไรเราก็ต้องหมั่นเสวนากับผู้รู้ และต้องมีความอดทน ความอดกลั้น ต้องเป็นคนที่รู้รอบ และรอบรู้ ศึกษาพื้นฐานให้ชัดเจน และก็ฝึกทักษะตามพื้นฐานให้มีทักษะเกิดขึ้น แล้วก็มี ความภูมิใจ ให้มีความรัก ภูมิใจในศิลปประเพณีที่เราเล่นหนังแล้วไม่คิดว่าตัวเองนี่เขย ไม่คิดว่าตัวเองด้าสมัย อย่าลืมว่าคนที่ทำสิ่งเหล่านี้ไม่เป็นยังมีมาก โดยเฉพาะพวกนักรู้ นักวิชาการ

เขาไม่ได้มองว่าเราเซซหรือ คนที่จะมองว่าเราเซซนั้น คือ คนที่ไม่รู้อะไร คนที่ไม่รู้คุณค่า ถึงแม้ว่าเราจะไม่ได้เป็นนายหนัง เราก็ต้องสนใจ ต้องดูได้ทั้งหนังที่ดีและไม่ดี เพราะเรามอง อย่างนักวิชาการ ผมว่า ภาคใต้เรา เราจะเล่นอะไรให้เข้ากับวิถีชีวิตให้เข้ากับภาษา ให้เข้ากับ สำเนียงที่เป็นภาษาใต้ของเราได้เท่าหนังตะลุงอีก ผมก็ขอฝากว่า ให้เราช่วยกัน นอกจากจะ ช่วยกันเล่นหนังแล้ว ให้ช่วยกันดูหนังด้วย คนเล่นหนังต้องดูหนังด้วย ต้องรับหนังด้วย ถ้าคน เล่นหนังไม่รับหนัง ไม่ดูหนัง แล้วคนภาคใต้เราไม่พูดภาษาใต้เราเสียแล้ว ไม่เห็นคุณค่าภาษา ถิ่นแล้ว อย่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยตรงนี้แล้ว แน่แน่นอนว่า หนังตะลุงก็ คงเหลือแต่เพียงอดีต เหลือเพียงตำนานเล่าขานเท่านั้น ผมก็ขอฝากไว้ด้วยในฐานะเราคนใต้

ภาคผนวก ค

หนังสือเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบแนวคำถามระดับลึก

ที่ ศธ 0521.1.1102/ 0325

คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
15 ถนนกาญจนวนิชย์
อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

5 พฤศจิกายน 2550

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบแนวคำถามระดับลึก

เรียน อาจารย์ พิทยา บุขรรัตน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามระดับลึก จำนวน 4 ชุด และ โครงร่างวิทยานิพนธ์ 3 บท จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วยนางสาวอรทัย พรหมเทพ นักศึกษาปริญญาโท สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม ภาคปกติ ชั้นปีที่ 2 ภาควิชาสารัตถศึกษา ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย” โดยมี รศ.ดร.วันชัย ธรรมสังการ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ ดร.มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ได้ทำการวิจัยในเชิงคุณภาพและดำเนินการทำแนวคำถามระดับลึก

ในการนี้หลักสูตรฯ ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแนวคำถามระดับลึก ดังแนวคำถามที่แนบมาพร้อมนี้ และหากไม่เป็นการรบกวนจนเกินไปขอความกรุณาส่งกลับมายังภาควิชาฯ ในวันพุธ ที่ 21 พฤศจิกายน 2550

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุพร ช่วงสกุล)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม ภาคปกติ

ที่ ศษ 0521.1.1102/ 0326

คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
15 ถนนกาญจนวนิชย์
อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

5 พฤศจิกายน 2550

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบแนวคำถามระดับลึก

เรียน ดร.ฉัตรวีรณ องค์กรสิงห์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามระดับลึก จำนวน 4 ชุด และ โครงร่างวิทยานิพนธ์ 3 บท จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วยนางสาวอรทัย พรหมเทพ นักศึกษาปริญญาโท สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม ภาคปกติ ชั้นปีที่ 2 ภาควิชาสารัตถศึกษา ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย” โดยมี รศ.ดร.วันชัย ธรรมสังการ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ ดร.มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ได้ทำการวิจัยในเชิงคุณภาพและดำเนินการทำแนวคำถามระดับลึก

ในการนี้หลักสูตรฯ ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแนวคำถามระดับลึก ดังแนวคำถามที่แนบมาพร้อมนี้ และหากไม่เป็นการรบกวนจนเกินไปขอความกรุณาส่งกลับมายังภาควิชาฯ ในวันพุธ ที่ 21 พฤศจิกายน 2550

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุพร ช่วงสกุล)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม ภาคปกติ

ที่ ศธ 0521.1.1102/0327

คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
15 ถนนกาญจนวนิชย์
อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

5 พฤศจิกายน 2550

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบแนวคำถามระดับลึก

เรียน ดร.พรเพ็ญ ศาสตร์วิทยาภรณ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามระดับลึก จำนวน 4 ชุด และ โครงร่างวิทยานิพนธ์ 3 บท จำนวน 1 ชุด

เนื่องด้วยนางสาวอรทัย พรหมเทพ นักศึกษาปริญญาโท สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม ภาคปกติ ชั้นปีที่ 2 ภาควิชาสารัตถศึกษา ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การเรียนรู้ของผู้แสดงหนังตะลุงเพื่อการดำรงอยู่ของหนังตะลุงในสังคมทันสมัย” โดยมี รศ.ดร.วันชัย ธรรมสังการ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ ดร.มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ได้ทำการวิจัยในเชิงคุณภาพและดำเนินการทำแนวคำถามระดับลึก

ในการนี้หลักสูตรฯ ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแนวคำถามระดับลึก ดังแนวคำถามที่แนบมาพร้อมนี้ และหากไม่เป็นการรบกวนจนเกินไปขอความกรุณาส่งกลับมายังภาควิชาฯ ในวันพุธ ที่ 21 พฤศจิกายน 2550

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาและให้ความอนุเคราะห์ด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุพร ช่างสกุล)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม ภาคปกติ